JÎN

KOVARA KURDÎ–TİRKÎ ✻ KÜRDÇE–TÜRKÇE DERGİ

1918–1919

Cild II

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

JÎN

WEŞANXANA DENG
Box 3050
750 03 Uppsala
Sweden

DENG YAYINEVİ
Box 3050
750 03 Uppsala
Sweden

Tarîxa çapê:
Çirîya Pêşîn 1985

*

Baskı tarihi:
Ekim 1985

Fyris-Tryck AB
Storgatan 30, Uppsala-Sweden

ISBN 91-970702-1-1

JÎN

KOVARA KURDÎ–TİRKÎ ✻ KÜRDÇE–TÜRKÇE DERGİ

1918–1919

Cild II

Wergêr ji tîpên Erebî bo tîpên Latînî:	Arap harflerinden Latin harflerine çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

Birinci sene 25 Kânun-ı Evvel 1334 Aded 6

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

JÎN
HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Birinci sene 25 Kânun-ı Evvel 1334 Aded 6

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN
HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRDİSTAN'DAKİ ŞEHİRLER SEKENESİ TÜRK MÜDÜR? (*)

Birçoklarının fikrini mühim bir mesele halinde işgal eden bu mevzua dair birkaç söz yazmayı çoktan beri düşünürdüm. Hatta bu maksadla bazı şeyler de hazırlamıştım. Lâkin onları neşir ve ilân etmeyi, ahvalın bir derece inkişafı zamanına tehir etmek lâzım geliyordu. Vakt-i merhunu bekliyordum. Bu mesele etrafında yapılacak münakaşanın bugünkü vaziyete nazaran faideli olmayacağını düşünürdüm. Bundan ötürü, mesele etrafında yapılmakta ısrar edilen tahrikâta da ehmemmiyet verilmemesini istedim. Çünkü, herkesin pek ağır bir humûle-i asabiyetle yüklü bulunduğu şu nazik devirde, bu kabîl neşriyatın, bermutad, veche-i ilmîsini kaybederek, şahsî müşatemâta müncer olacağını kaviyyen zannediyorum. Bu takdirde tarafeynin, aynı işlerle alâkadar ve fakat kardeş tefrikalarından kendisine bir hisse-i zafer çıkarmak tertibâtıyle bîkarar şahs-ı salise muvaffakiyet vesaiti ihzardan başka bir semereye malik olamayacakları kuvvetle vârid-i hatır oluyor.

Şayan-ı tahattur şerait tahtinde vaki olup, maatteessüf samimiyetini —bizim taraftan asla sebebiyet verilmediği halde— az bir zaman zarfında kaybeden Türk-Kürd ittihad-ı ulvîsi, bize, telif-i matalıb ve tevhid-i mukadderât mecburiyetinde bulunduğumuzu ve o mecburiyetin icabât-ı hayatiyesine bugün dahi tatbik-i siyaset [2] edilmek ıstırarı mevcud olduğunu irae ediyor. Bunu ihlâlden tevakkî etmeliyiz. Halbuki bu hayatî noktayı şimdiye kadar olduğu gibi bugün de kimse anlamadı, takdir etmedi. Osmanlılıkla tarih-i temasından beri yalnız kahr-ü sitemini, isyan-ü tuğyanını gördüğümüz anâsır, vatanın hakikî hâdimlerine tercih edildi. Osmanlı devletinin anâsır-ı mürekkebe-i İslâmiyesinden bahsedilirken, dört yüz senelik bir hademe-i Osmaniyetten, bu müddet zarfında bir defa bile ve fakat bir maksad-ı siyasî tahtinde hiss-i sadakatı asla duçar-ı tegayyür olmamış hakikî bir unsur-ı mürekkebden bahsedilmedi. Lâkin, hiç bir zaman yanılmayan hakikat, hükm-i kat'îsini izharda geç kalmadı; pek elîm ve hazîn maceralarla, bu fikirlerdeki dalaletin velvele-i sukutunu ilân eyledi. En kör gözlere bir lem'a-i nur îkad edebilecek kudretle tezahür eden bu hakikate rağmen, bir inad-ı cahilâne ile hâlâ o azîm hataları irtikâbde devam edenlere ne demeli, bilmem! Onlar ki, ümmet-i İslmiyenin çare-i halası, hukuk-ı Osmaniyenin mehmaemken muhafazası tedabirinin neye mütevakkıf, hangi unsura istinadla kabil-i tahsil olduğunu bir türlü idrak etmiyorlar; anlamıyorlar ki, mazîde olduğu kadar hâlde aynı mukadderâta tabi, istikbalde de aynı tehlikelere mâruz Türk-Kürd milletlerinin başları üzerinde uçan ölüm fırtınalarıyle müttehiden meşgul olmak lâzım gelen bir devirde bulunuyoruz. Zamanın nezaket-i fevkalâdesi, ümmetin ittihadını takviye etmeyeceği bedihî dedikodular tevlidinden ihtirazı kulaklar patlatacak bir şiddetle bağırdığı, bu defaki fırtına öyle kolaylıkla geçiştirilebilecek neviden olmadığı bazı âsâr ve alâimden istidlâl edildiği halde, bana öyle geliyor ki —zulüm ve istibdad altında bunalan beşeriyeti bir müddet ümid serabları arkasında koşturan emsali nazariyât-ı insaniye idâdına idhal edileceği maalesef gittikçe tabarüz eden— yeni prensiplerin, en salahiyetdar ağızların beyanâtıyle teeyyüd eden eşkâl-ı mühlikeye iktiranıyle bizim için büsbütün başka bir mahiyete inkılab üzre bulunduğu hatarengiz demlerde, dört taraftan yağan kudretşiken mühacemâta göğüs germek [3] hususunda yalnız ve pek yalnız kalan bu iki bedtali' kavmin yekdiğerine kardeşçe sarılması lüzumu en az takdir edilmektedir.

Mevcud suitefahümlere bir yenisini ilâve haksızlığını irtikâbden tehâşî dolayısıyledir ki, bir kardeş milletin Kürdistan etrafında ne yaptığını bilmeden döndürdüğü feci yazı oyunlarını yalnız teessür ve taaccüble tâkibetmeye, başka bir şey yapmamaya karar vermiştim. Bu karar nefsimle mahdud kalmamış, muhıkk ve esaslı tedkikata istinad eden kıymetli mukabelelerin saha-i neşre çıkmamasını temin edecek derecede tevsî-i hudud eylemişti.

Fakat her türlü takayyüdâta rağmen neşriyat-ı mâkûsenin devamı, beni, —yalnız bir maddeye münhasır olmak üzre— ıtlak-ı efkâra icbar etti. Belki

izhar-ı hakikate vesile olur da muhtac olduğumuz sükûn ve ittihadı takviye eder fikriyle, Kürdistan'daki şehirler sekenesi hakkında tedkikatımı birkaç satırla hülâsa etmeyi muvafık buldum.

*

Eserleri ezmine-i kadîmenin karanlıklarında gaib ve fakat şimdiki Kürdistan'da tesis-i hakimiyet eyledikleri tarihin saha-i ilmine dahil olan bazı eski hükümetleri burada münakaşaya lüzum görmüyorum. Erbab-ı tetebbuun çaresizlik ve noksan-ı menabi' dolayısıyle bir-iki kelimenin tedkik-i filolojisine veya elde ettikleri kırık-dökük birkaç heykelin irae edebildiği uydurma müşabehetlere istinaden o hükümetlerin şu veya bu milliyete mensubiyetini tayin yolunda serdettikleri müddeiyata alelâdenin fevkında bir ehemmiyet atfedilmesi doğru değildir. Ehline mâlumdur ki bu dâvalarda zahirî bir mücaneset ve teâdül mevcud olmadığı gibi, yekdiğerinin zıdd-ı tammı mütalâalara kesretle tesadüf olunmaktadır.

Binaberîn, o hükümetler üzerindeki zulmet-i esrarı istikbalin himmet-i tenvirine terkederek, Arduhu ve Hitit devletleri cebhesine tâlik edilmekte bulunan —hem de Fino-Ugri şubesine aid— Turan levha-i cazibini şimdilik bir tarafa atmak mecburiyeti vardır. Zira birçok alâmet-i bârize mevcuddur ki, [4] o hükümetlerin teşekkül ve tenemmüv ettiği manatık-ı arzla oraların bugünkü sükkân-ı perişan ve nâlânı arasında en kuvetli irtibatların vücuduna şehadet eder.

Kürdistan ile —buraya İran Kürdistanı da dahildir— Türkler arasında —tâyin-i milliyetleri için verilen hükümler, adedleri kadar çok ve gayri kat'î kurûn-ı ûlâ istilâkâr kabailinden sarf-ı nazar— ilk temasın, temas-ı hakikî ve tarihînin, ancak, zuhur-ı İslâmla kâmilen mahv olan İran şevket ve hükümetinden çok sonra vaki olduğu bir hakikattır.

Bundan evvel —mekân tutmak şanından olmayan— Türk'ün hatt-ı hicreti daima Azak şimalinden geçmiştir. Hadisâtı nisbeten daha sahih ve şayan-ı itimad bir şekilde nakledebilen müverrihîn-i İslâmiye, Kafkas eteklerindeki mücahidîn-i İslama karşı bazı Türk teşebbüslerini kaydediyorsa da, nazar-ı dikkati calib ilk Türk seyl-i istilâsının hulafa-i Abbasiyeden Harunürreşid zamanında vukuunu bildiriyor. Hazar Türklerinin Musul'a kadar tevsî-i daire edebilen bu hareketini serîan tenkil eden kuva-i İslâmiye, onları Kafkas dağları üzerindeki meşhur Derbend'in haricine atmış ve süratle cereyan eden bu medd-ü cezr-i Etrak, arazi-i müstevleyede bir dane olsun Türk bırakmamıştır(183 H.).(197) Binaberîn, bu devir için Kürdistan'ın hiç bir noktasında Türk ve Türk'e dair bir şey aramamak lâzımdır.

Tafsilâtı tevarîh-i İslâmiyede esaslı bir surette mevcud olduğu üzre, hiç bir mevki-i ictimaîye sahib olmayan bir-iki Türk kölesinin Abbasî sarayında istihdamı, Ebu Cafer El-Mansur devr-i hilâfeti vakayiindendir.

(197) Hicrî 183 yılına ait bu tarih, Milâdî tarihe göre 798'dir.

El-Mu'tasım Billâh zamanında lüzum-ı mübremine binaen bunlardan mahdud mikdarda kataât-ı askerîye teşkil ve bâdehü bu teşkilât tevsî' edilmiştir. Her ne kadar sergüzeşt arkasında dolaşan veya milletdaşlarının müstefîd olduğu nimetlerden hissemend olmaya koşan efradın daimî iltihaklarıyle adedleri tekessür etmekte ise de, asrın ihtilâlât-ı müzminesini itfaya memur olduklarından, mütemadî harblerle bir taraftan da mahvolup gitmekte idiler.

[5]Bunlardan pek az kısmının yerlilerle tezevvüc ettiğini kaydeden tarih, bu devirde devlet-i Abbasiye havze-i hakimiyetine bir Türk kabile veya aşiretinin intikali bahsinde tamamıyle sâmıt ve sakittir.

Ancak, Hicretin dört yüzüncü senesine doğrudur(198) ki Mâveraunnehir'den kopan birçok Türkmen aşiretleri, Azerbaycan meralarına, Şirvan sahralarına yerleştiler. (199) Bunlar İran ve Kürdistan'a yayılmaktan ziyade, Kürdistan şimalinden hareketle Bizans arazisine doğru yaklaşmaya devam ettiler. Muahharen Selçukîlere iltihakla Bizans imparatorluğuna belâ-i ser olup kaldılar.

Bahsimizle alâkadar olan şu vakayı istitraden zikretmeden geçmeyeceğim:

Mâlumdur ki Al-ı Mervan hükümet-i Kürdiyesinin merkez-i idaresi bugünkü Diyarbekir şehri idi. (200) Hicretin 380'inci salında(201) teşekkül eden bu hükümete taarruz eden Selçuk hükümetinin devr-i teşekkülünü, Kürd'ün terk-i vatan etmemekteki anane-i mübeccelini düşünerek, elyevm bu şehrin sekenesine Türktür diyen Diyarbekir evlâdlarına ne demek lâzım geldiğini kari'lerin vicdanına terkederim.(202)

Yukarıda serdedilen icmal-ı tarihî gösteriyor ki, Hicretin beşinci asrı(203) ibtidasında Kürdistan şehirlerinde, köylerinde Türk yoktu.(204)

---

(198) Milâdî takvime göre 1000 yılına doğru.

(199) Mâveraunnehir: Sözlük anlamı "Irmağın ötesi" demek olan bu ad, "Ceyhun" da denilen Amuderya ırmağının kuzeyinde kalan Orta Asya bölgesine eskiden Araplar tarafından verilen coğrafî bir addır. Eski Batılı kaynaklarda ise bu ad "Transoxiana" şeklinde geçmektedir.
Şirvan: Azerbeycan'da bulunan ve Hazar denizinin batısında yer alan bir bölgedir.

(200) Bu hükümetin merkezi, aslında Diyarbekir kentinin kendisi değil de, günümüzde "Silvan" adıyle Diyarbekir'e bağlı bir ilçe olan ve eskiden "Meyyafarqîn" adıyle bilinen kentti. Diyarbekir kenti de Mervanî Kürd devletinin egemenliği altındaydı.

(201) Milâdî takvime göre 991 yılı. Bu tarih, devletin kurucusu Olan Dostık oğlu Bad'ın öldüğü ve yeğeni Ebu Ali Hasan'ın tahta çıkıp, devletin "Mervanî devleti" adını aldığı tarihtir.

(202) Burada sözü edilen "Diyarbekir evlâdları"ndan maksat, hiç kuşku yok ki Ziya Gökalp'tır.

(203) Milâdî XI. yüzıl.

(204) **"Mervanî Kürdleri Tarihi"**nin yazarı İbn'ül-Ezrak, Selçukluların iki komutanının 1043 yılında Mervanî devletinin başkenti Meyyafarqîn'i kuşattıklarını, ancak bu girişimin başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmekte ve aynen şöyle demektedir: "Bu, Türklerin bu memlekete ilk gelişleriydi. Ondan önce buralarda yüzleri bile görülmemişti".(İbn'ül-Ezrak, **Mervanî Kürdleri Tarihi,** s. 153, Türkçesi M. Emin Bozarslan, Koral Yayınları, İstanbul-1975)
Bu da, **"Jîn"**in yazarının görüşünü kesin biçimde belgeliyor.

Acaba, Kürdistan'ın şehir namını verdiğimiz medineleri o tarihte mevcud mu idiler?

Adedleri mahdud Kürdistan şehirlerinin zaman-ı tesisleri, hiç şübhe edilmez ki o tarihe, ondan pek çok gerilere, tarihin âmak-ı mechuliyetine kadar gider. Kimse inkâr edemez ki bu şehirler beşinci asr-ı Hicrî ibtidasında meskûn ve sekenesi bir lisan ile mütekellim ve bir milliyete malik idi.

Binaberîn, şehirler ahalisinin muhakkak olarak Türkçeden başka bir dile sahib olduklarını, esbab-ı mesrudeye mebni iddia edebiliriz, ki bu da Kürdçeden başka bir dil değildi.

Muhterem muarızlar, elyevm bu şehirlerde Türkçe konuşulmasını, sekenesinin Türk [6]olduğuna delil makamında tekrar edip duruyorlar. Bu iddiaları, birçok nokta-i nazardan bâtıldır. Oralarda pek yeni bir hayata malik olduğu izah olunan Türk mevcudiyeti ile kıdem-i tarihîsi ihtiyac-ı isbattan azade Kürd varlığı arasındaki bu'd-ı zaman, dâvanın ne kadar çürük bir esbaba rabtedildiğini ayanen göstermekle beraber, herhangi bir lisanla tekellümün onun gösterdiği zümre-i milliyeye idhali tazammun etmeyeceği de bedihîdir. Meselâ Türkçe konuşmak Türk olmaya delâlet edebilseydi, taht-i idaresinde yaşadıkları hakimiyetlerin lisanıyle mütekellim ebna-i İsraili milel-i mevcude arasında taksim edebilmek hakikaten pek müşkil olurdu ve bugün Türkçe konuşan Rumlar, lisan-ı maderzadlarından hatta bir kelime bilmeyen bir kısım Ermenilerin hangi zümre-i milliyeye ilhak edilebileceğini anlamak, halli müşkil bir muamma olurdu. Misalimi tevsî' edebilirim. Lâkin şimdilik bu kadarını kâfi görüyorum.

Bu misaller kâfi derecede isbat ediyor ki Türkçe konuşan her şahsın alnına bir Türk etiketi asmak muvafık-ı mantık değildir. Bundan maada, Kürdistan'da yapılmış ve on senelik tarihe malik mahallî tedkikat ve müşahedâtım, oraları dolduran nüfusun halisülayar Kürd olduklarını itiraz kabul etmez bir surette meydana çıkaran netayice reside oldu. Bunlardan her şehir ve mıntıkaya aid olanları bir bir tâdad çok uzun sürer. Bundan dolayıdır ki, hakkında en vâzıh mâlumâta malik bulunduğum yalnız birini misal olarak irad edeceğim.

Size Bitlis kasabasını takdim edeyim:

*

Burasının esatîrî bir tarihi vardır; her yerden ziyade Kürd olan aynı namdaki vilâyetin merkezidir. Burada şehir ahalisi arasında Türk lisanının istimali nazar-ı dikkate çarpar. Fakat ahali Türk müdür?

Ben suale cevab ihzarı için bildiklerimi numro sırasıyle tertib edecek ve bunların mukayesesiyle icab eden kararın itasını kari'lerin tab-ı selim ve hüsn-i takdirine terkedeceğim:

[7] 1-Bitlis şehri, pek kısa fasılalardan sarfınazar, Tanzimat'tan sonraki ed-

vara kadar(1263) (205) Bitlis hükümet-i Kürdiyesinin makarr-ı idaresi idi.

2-Şehirleri teşkil eden sekene, alelumum hemcivar kura ahalisinin esbab-ı mâlume tahtinde ve tedricen şehre nakl-ı mekân etmesinden meydana gelir ve bazı kere de esbab-ı siyasiyeye tebaan ayrı bir millet efradından eşhas-ı mâdudenin aileten kasabalara yerleştirildiği vaki olur. Bu nıkat-ı nazardan Bitlis'i tedkik edersek:

A-Şark, şimal, cenub ve garbındaki havalîde günlerce sayılan mesafeler dahilinde bir dane olsun Türk köyüne tesadüf edilemez, hatta Türk'le muhtelit köyeler de yoktur. Ancak şimal-i şarkîde ve iki konak mesafedeki küçük ve muhtelit Ahlat kasabasında Türk'e tesadüf mümkündür.

B- Esbab-ı siyasiye tahtinde veya başka bir sebeble, birkaç Türk ailesinin —müctemi' ve müteferrik— Bitlis'e geldiğine veya getirildiğine dair ne bir mâlumât-ı tarihiye vardır ve ne de böyle bir hadisenin vukuu işitilmiştir.

3-Hadisât-ı ahîreden evvel Bitlis kasabasını dolduran Türkçe mütekellim Kürdlerden herhangi bir ailenin silsile-i nesebi, nihayet dördüncü babada karîb ve baîd bir Kürd kabile veya karyesine müntehi olur.

4-Kasabanın mahalle taksimâtı, şehir sekenesinin menşei bulunan Kürd karye ve aşiretlerinin isimlerini taşır. Kızılmescid ve Taş mahallesinin ism-i umumîsi Türkçe olup taksimât-ı fer'iyesi (meselâ Mermut, Geboller... ilh. gibi) Kürdîdir.

5-Bitlis'te aile lisanı Kürdçe olduğu gibi, çarşı muamelâtı da ekseriyetle Kürdçe cereyan eder.

6-Bilumum medarısın lisan-ı tedrisi Kürdçedir.

7-Memlekette Türkçe okuyup yazanların tarihi kırk seneyi geçmez. Daha eski tarihlerde Türkçeyi lisan olarak bilen, yalnız Faik Han ve Müştak gibi bir-iki zat mevcuddu.

[8] 8-Bitlis'te Türk lisanını hususî mekteb açarak tâlim eden zat, bugünkü Hizanî ailesinin ikinci babası olan merhum Hüseyin Fevzi Efendi'dir.

9-Kasabada bugün zahirî bir mevki-i taammümü haiz görülen Türkçenin nisbeten pek kısa bir zaman zarfında bu kadar tevssuu, idare-i hükümette iltizam olunan şiddet-i i'tisafdan neşet eylemiştir. Filhakika Kürdistan için daimî bir afet mahiyetini haiz bulunan memurînin mazalim ve istibdadından, daha evvelleri olduğu gibi teşkil-i vilâyâttan sonra da bir türlü insanî ve medenî şekle takrîb edilemeyen adaletsizliklerden vikaye-i nefs ve aile, en küçük maaşlı —hatta fahrî— bir memuriyete intisab için lisan bilmek, bir mecburiyet-i hayatiye halini almıştı. Lisan-ı resmî olmak münasebetiyle bu hal ayniyle avâm-ı nas hakkında da cariydi.

10-Hademât-ı umumiye ve bâhusus askerlik, lisanın intişarında esaslı bir müessir olmuştur.

11-Kasaba ahalisinden Kürdçe bilmeyenler, son zamanın yeni mekteblerine devam eden genclerden, memleket hayat-ı umumiyesine iştirake vakit bulamayarak genc bir sinnde terk-i vatana mustar kalanlardır. Bunların mikdarı da aşerât hanesi fevkına yükselemez.

(205) Milâdî 1846.

12-Bitlis dahilinde Türk olarak, vilâyet teşekkülünden sonraki devre aid olmak üzre, mâzul memurîn ve mütekaid zabitlerden yerli kızlarla müteehhil ve adedleri onu geçmeyen zevat ile, daha eski bir tarih-i temekküne malik iki aile vardır. Bunlar da, Kızılmescid mahallesinde sakin Şefkatlı, ve Zeydan mahallesinde oturan Siraclar ailesidir ki, birincinin aded-i nüfusu harbden evvel onaltıya bâliğ olup, ikincininki ise yediye tenezzül etmişti.

13-Harbden evvelki son tahrire göre Bitlis'in (merkez kazası) nüfus-ı umumiyesi 35.000 idi.

[9] 14-Bitlis vilâyeti hakkında emsaline nisbetle en vâzıh ve güzel bir eser neşreden —lisanımızda tercümesi vardır— bir Rus ceneralinin tedkikatına göre de vilâyet dahilinde yalnız "beş yüz" Türk vardır.

15-Bitlis kasabası dahilindeki camiler, medreseler, türbeler. . .ılh. gibi mebani, kâmilen Biltis hakimlerine aid olup, usul-ı mimarîlerinde de Türk ve Arab tarzı haricinde hususiyetlere maliktirler.

Hulâsa: Bitlis şehri kâmilen "Kürd"dür ve diğer şehirlerde aynı hal katiyetle vakidir.

17 Kânun-ı Evvel 334 (1918)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERE: BUGÜNKÜ VAZİFEMİZ (*)

Mukadderât-ı milel ve düvelin mevzu-i bahs ve münakaşa olduğu ve her birerlerinin istikbali hakkındaki hüküm ve kararın derdest-i ita bulunduğu bir vakt-i münasibde, Kürdlerin temin-i mevcudiyet ve âtîsine hasr-ı mesaî emeliyle meydan-ı intişare çıkan "Jîn" gazetesini ilk numrosundan itibaren tâkib edenlerdenim.

Nazar-ı memnuniyetle görülüyor ki "cerîde", hedef-i mesaî olarak "Kürd" edebiyat ve ictimaiyatının itilâsını daha ilk nüsahasında düstur-ı hareket ittihaz, ve dûş-ı tahammüle aldığı pek çetin bir vazifeyi kemal-i ciddiyetle kavradığını, nüsah-ı münteşire-i mütevâliyesiyle bir kat daha ikmal ve isbat etmiştir.

Müessislerini tebrik, muvaffakıyetlerini temenni ederim.

*

Artık setr-ü teviline imkân olmayan hakayık-ı müessifedendir ki akvam-ı hazıra miyanında irfan ve maarif gibi hususâtta en geri kalan biz Kürdler, az bir zaman zarfında terakkî ve inkişaf etmeye, ilmen, irfanen yükseğe(206) müstaid bir millet [10]iken, maalesef âyân ve yarânımızın müzaheret ve muavenetinden mahrumiyet, bizi bugün nüfus-ı umumiyemizle mütenasib bir derece-i fevz-ü kemale îsal edememiş ve cehl denilen beliyye, Kürd muhîtinde daima ve her zaman ilme tekaddüm eylemiştir.

328 senesi(207) Temmuzunda idi ki dûrendiş ve mededkâr güzîde birkaç erbab-ı ilim ve mârifet, Kürdlüğün terakkî ve tealîsini temin maksadıyle ve **"Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti"** namıyle bir cemiyet-i edebiye teşkil etmiş; Kürdlüğü tanıtmak, ona layık olduğu mevki-i ictimaîyi bahşettirmek üzre **"Hetawî Kurd"**, **"Rojî Kurd"** gibi birtakım ceraid-i ilmiye de sahne-i faaliyete girmiş idi. Maarif-i memleket uğrunda masruf hademât-ı fevkalâdelerinin bir ferd-i nâçîz sıfatıyle daima ve her zaman meftun ve medyun-ı şükranı bulunduğum bu halâskâran-ı ümmet, bir kere nasîb olan ziyaretten istihsal ettiğim mâlumâta nazaran cemiyetin tesis ve devamı için bir hayli mezahim iktiham ve bilâ futûr ve ârâm, maddî-mânevî pek çok fedakârlık ihtiyarıyle Kürdlere, Kürdlüğe giranbaha iki müessese-i milliye, iki yadigâr-ı kıymetdar ithaf eylemiş idi.

Şübhesiz parlak ve merğub olan şu teşebbüs-i millî, layık olduğu muvaffakıyeti idrak etmeden, her şeyde olduğu gibi harbin tahribkâr elinden kurtulamamış; müessesâtını, teşkilâtını, bütün mevcudâtını muhafaza değil, terk ve ihmal ve mücahedât-ı vatanperveranesinde tâtil-i ef'ale mecburiyet hissetmiştir.

Çünkü o esnada henüz teşekkül ettiğine nazaran, muhtac olduğu ıslahât tatbik edilmiş veya tâkibe başlanılmış iken, müessislerinin hizmet-i askeriyeye dâvet suretiyle gaybubetleri ve maalesef ağniyamızın adem-i iltifat ve müzaheretleri veya esbab-ı saireden dolayı tâtil-i mesaîye mecburiyet hissetmeleri saikasıyle bu ümid ve emel heder ve tebah olmuştu. İhtiyacât-ı zamana muvafık olan bu cemiyet hakkında Kürd ağniyasının, ulemasının, ezkiyasının ve bütün alâkadarlarının enzar-ı dikkatlerini celbederim: Kürdlük namına ilk hatve-i teşebbüsü atan ve âsâr-ı fi'liyesiyle muvaffak-ı bilhayr olan o cihan-ı ilim ve mârifetin yeniden ihyası lâzım gelir.

[11]Pek muntazam ve ümidbahş bir programla tâkib ve istihsal-ı makasıda hazırlanan bu cemiyetin lâzımüttebcîl olduğunu isbat eden hadisât-ı hazıra, bizleri, daldığımız meş'um hâb-ı girangafletten uyandıran birer acı ve elîm vesile-i teyakkuzdur.

Çünkü, terakkî-i maarifi emel-i yegâne bilen bir Kürd talebe cemiyetinin altı senelik hayat-ı mesaîsi, şübhesiz bugün matlûb olan tekâmül-i millîyi tatmin ve temin edebilmek kudretine elbette malik bulunmuş olurdu.

Vâ esefâ ki, irfan-ı millet için atılan ilk hatve-i terakkîyi tâkib edememek,

(206) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir baskı hatası olduğu anlaşılmakta, doğrusunun "yükselmeğe" şeklinde olması gerekmektedir.
(207) Milâdî 1912 yılı.

işe ehemmiyet vermemek âkıbet-i fecîasıyle bugün elemdarız. Binaenaleyh, tekrar ediyorum: Me'yus olmaya mahal yok. Kürdlüğün, nesl-i âtînin temin-i mevcudiyet, muhafaza-i saadet ve hukukunu tekâfül-i maarife terk ve tevdi, ehem ve elzem vazaifimizdendir.

Emel, maksad, arzu, Kürd gencliğini bir araya toplamak, beliyye-i cehli Kürdistan'dan def'etmektir.

Çünkü, devrimiz devr-i terakkîdir. Çalışmayanı seyl-i terakkî sürükler.

8 Kânun-ı Evvel 334(1918), Fındıklı

Kürdzade
Kemal

* *
*

(*) "**Hêvî**" esasâtını bir derece daha tevsian ve "**Kürd Neşriyat Cemiyeti**" namıyle bir müessese meydana getirilmek üzre icra edilen hazırlıklar kuvve-i karîbeye gelmiştir. Kürd münevveranı için vâsi' bir saha-i faaliyet ve icraat temin edecek olan cemiyetin kendisine tekaddüm eden emsalinin âkıbetine duçar olmaması, hamiyetperveran-ı milletin her nevi muavenetlerine mütevakkıf bir meseledir. Bu babda irşad ve tenvîr ihtiyacını suret-i mahsusada kayde lüzum görüyoruz. Arzu buyuran zevât, tafsilât-ı meseleye kesb-i ıttıla için idarehanemize müracaat edebilirler.

JÎN

(208)

(*) [12] Kürd şuarasından meşhur Nalî'nin Şam-ı şeriften memleketi olan Süleymaniye'ye yolladığı manzum mektubudur. Bililtizam veznini, kafiyesini, şivesini ve hatta ekseriya hurufâtını değiştirmeden tercümesi, Türkçenin eski tarzını ihtiyar etmekten başka mümkün olamıyor. Mamafih tercüme, daima, kavalı tersine çalmak gibidir. Aslında ruhperver nüktelerle sanat-ı lafziye, cinas, leff-ü neşir tercümede ihsas olunamaz. Bu cümle ile beraber, yine hiss-i millîmizi okşadığı için tercüme ettim.

Süleymaniyeli
Tevfik

---

(208) Aşağıdaki yazı, derginin aslında başlıksız çıkmıştır

KÜRDÇESİ

Qurbanî tozî rêget im, ey badî xoşmurûr
Ey peykî şareza be hemû şarî Şarezûr

Ey lutfekit xefî-w hewaxwah û hemdemim
Wey sirwekit beşaretî sergoşey huzûr

Gahê debî berûh, dekey baweşênî rûh
Gahê debî bedem, dedemênî demî xurûr

Sûta rewaqî xaney sebrim dil û derûn
Neywawe xeyrî goşey zikrêkî ya Sebûr

Hem hem'înanî ahem û hem hemrîkabî eşk
Rehmê b'em ah û eşke bike, heste bê futûr

Wek ahekem rewan be heta xakî koyî yar
Wek eşkekem dewan be heta awî Pirdesûr

B'ew awe xot bişo le kudûratî ser zemîn
Şad bin be weslî yekdû, ke to tahir, ew tehûr

Emca meweste, ta degey eynî Serçinar
Awêk e pirr le nar û çinar û gul û çinûr

Çeşmeyekî mîslî xor ke be sed cê le roşinî
Feweranî nûrî saf e le ser berdî wek bilûr

Ya eksî asman e le ewêna dakewa
Estêrekanî radekişê wekû şehabî nûr

Demgot ke çawî xom e, eger Bekrecoyî eşk
[13] Be newayê tîj û bê semer û germ û swêr û sûr

Daxil nebî be enbersaray Xakî duxûl
Heta nekey be xakî Silêmanîya ubûr

Şarêke pirr edl û kerem e, le cêgakî xoşrezim
Bo def'î çawe zare delên şehrî Şehrezûr

Xak'î rewacî enber e, dar'î rewacî ûd
Berd'î mîsalî gewher e, cobar'î eynî nûr

Şam'î hemû nehar e-w nehar'î hemû behar
Toz'î hemû ebîr û buxar'î hemû bixûr

Ehlêkî way heye ke hemû ehlî daniş in
Hem nazimî uqûd in û hem nazirî umûr

Seyrê bike le dar û le berdî mehellekan
Dewrê bide be pirsiş ehwalî xwar û jûr

Axo derûnî şeq buwe pirdî Serşeqam?
Pîr û futadeten nebuwe darî Pîrmesûr?

Aya be cem'û daîre ye dewrî Kanîba?
Yaxud buwe be tefrîqe-w şoriş nuşûr?

Seywan nezîrî kunbedî Kêwan e sebz û saf?
Yaxud buwe be daîrey encumî qubûr?

Êstaş mekanî aske ye Kanîaskan?
Yaxud buwe be mel'ebey gurg û lûre-lûr?

Daxo derûn'î saf e, gurey mawe Tancerû?
Yaxud esîrî xak e, be leylî deka ubûr?

Zar im wekû xelal û nezar im wekû xeyal
Aya dekewme zar û be dil da dekem xutûr?

L'em şehrî derdî xurbete, l'em sozî hîcrete
[14] Sebrim buwe be aw û be çawim deka ubûr?

Aya meqamî ruxset e l'em beyne bêmewe?
Ya meslehet teweqquf e ta yewmî nefxî sûr?

Halî bike be xefîye ke ey yarî sengdil
Nalî le şewqî to ye denêrê selamî dûr.

TÜRKÇE TERCÜMESİ(209) (*)

Canım feda güzergâhına, bâd-ı hoşmürûr
Ey peyk-i aşinası bütün şehr-i Şehrezûr

Ey gizli gizli lütfün hevahahım, hemdemim
Ey estiğin zaman esiyor kalbime huzur

Ruhunla ruhu yelpazelersin zaman zaman(1)
Nefh eyliyor demin de dema-dem dem-i gurur

Sabrın tutuştu hanesi, yandı gönül derûn
Bir köşecikte kaldı yeri zikr-i ya Sabur

Hem ahe hem'inanım ve hem eşk e hemrikâb
Rahm et bu ah-ü eşk e, kımıldan bilâ futur

Uğra diyar-ı yarime, ahım gibi serî'
Eşkim gibi yetiş suyuna "Awî Pırdesûr"

Âlâm-ı dehrden yıkan ol suda tertemiz
Şad ol onun visalına, sen tahir, ol tahûr

Ordan da "Serçınar"a(2) kadar durma, koş yetiş
Bir su, muhîti nar ve çınar ve gül ve çınûr(3)

Parlaklığı günş gibi ol çeşme ca be ca
Feveran-ı nur-ı saf ile hep taşları billûr

Ya gökyüzü bir âyîneye etmiş in'ikâs
Yıldızları söner, uzanır bir şihab-ı nur

---

(209) Derginin aslında şiirin Kürdçesi ile Türkçe çevirisi yan yana konularak öyle basılmıştır. Ancak Latin harflerine çevrilince harfler arttığı için, aynı sayfa her ikisine yetmedi. Bu nedenle, önce şiirin Kürdçesini, sonra da Türkçe çevirisini yazmak zorunda kaldık.

(1) Ruh burada meşy, yürümek manasına.

(2) Serçınar, Süleymaniye'ye yakın büyük bir pınardır;

(3) suyundan bir nehir hasıl oluyor. Her yeşil, bâsefa bir yerdir.

Derdim ki "Bekreco"(4) şu benim gözlerim, eğer
tatlı olsaydı suyu; fakat tuzlu, acı, şûr(210)

Girme o "Hâk-i duhul"e,(5) o anberfezâ yere
ilk etmedikçe şehr-i Süleymaniye'yi ubûr

Bir şehr-i adl-ü cûd ve sücûd ve durûd-ü bûd
Def'i nazar için denilir şehr-i Şehrezûr

Eşcarı ûd ve toprağı anber, zemini gül
Çakılları cevahir ve enharı aynı nur

Şamı nehar, neharı bahar, bamdadı nur
Tozlar abîr, buharları bir mecmer-i buhur

Hem ehl-i dil ahalisi, hem ehl-i akl-ü din
Hem nâzım-ı ukûd ve hem nâzır-ı umûr

Ah, sevdiğim sokakları devret birer birer
Var mı anar garibi? aşağı, yukarı sor

Bak, çatlayıp yıkıldı mı köprüsü "Serşeqam"?(6)
Bir düşmüş ihtiyar mıdır ağacı "Pîrmesûr'?(7)

Kalmış mı öyle mecma-i ahbab "Yelsuyu"?(8)
Yoksa dağıldılar mı o yârân-ı pürsürûr?

"Seywan"(9) nazîr-i kubbe-i Keywan mı yemyeşil?
Ah, kaplamış mı sathını encüm gibi kubûr?

Ceylân gelir mi şimdi de "Ceylânbulağı"na?
Yoksa kaçırdılar mı o ceylânları akûr?

---

(4) Bekreco, Serçınar nehrinden münşaib bir nehirdir.
(210) Şair, "eğer gözyaşlarım tatlı olsaydı, gözlerimi Bekreco ırmağına benzetirdim; fakat gözyaşlarım tuzlu ve acıdır" demek istiyor.
(5) Hâk-i duhul, Nalî'nin maskat-ı re'si, el'an Şehrezor'da bir köydür.
(6) Serşeqam: Süleymaniye'nin bir mahallesi.
(7) Süleymaniye'de bir ziyaretgâh.
(8) Meşhur bir mesire.
(9) Ahîren mezarlık ittihaz olunan meşhur bir tepe.

Berrak ve saf, revşen akıyor mu "Tancerû"?(10)
Yoksa esir-i hâk mı, bulanık eder ubûr?

Tanzîr eder halal(11) ve hayali hüviyetim
Ağza düşer, gönüllere eyler miyim hutûr?

Öyle eritti sabrımı gurbet ki, su gibi
gözyaşlarımla dîdelerimden eder ubûr

Var mı cevaz-ı avdet o me'va-i aslîye?
Ya bekleyim mi öylece ta yevm-i nefh-i sûr

Anlat o yar-i sengdile gizlice, saba
Şevkinle Nalî yolluyor öyle selâm-ı dûr

(10) Tancerû, Tac-ı Rebud nehr-i meşhurüdür Süleymaniye'de.
(11) Diş karıştırmak için kullanılan çöp danesine benzer ot.

HALÊ ME YÊ HAZİR

Em Kurd di nav Osmanîyan da sadiqtir ji hemî milletan derketin. Me malê xwe û canê xwe, hemî tiştê xwe di rîya wî milletî da.(211) Me rojekê îxtîlalek, bêîtaetîyek nekir. Daîma, ewan çi emir kir, me emrê wan bi cî înand.(212) Hetta, vê herbê da em Kurd ji ber herbê, ji ber hîcretê, ji ber sefaletê ji hemîyan perîşantir bûn.(213) Lawêd me di eskerîyê da şehîd bûn, malêd me yexma bûn. Welhasil, ji hemî milletan xwedanzerartir derketin.

Malûmê we ye, hun her roj xezetan dixwînin, taliê herbê em mexlûb derxistin.(214) Em li ser da'wa Reîsêcuhmûrê Amerîqayê Wîlson me da'wa sulhê kir, yanî mutareke girêda, —ji ber me Bulxar mutareke kiribû— paşê Awistirya û Alman jî mutareke kir.(215) Dêmek dinya ji hemama xwînê derket, hemî kes nifret ji yekdûkuştinê kir, her kes ji terefê xwe esbabê seadeta însanî fikir kirin.(216) Ji wan hemîyan fikra Wîlson durusttir e. Lewra ew dibêjit "her millet divêt bi serê xwe şola xwe çêket, kes xwe têkilê şola yê dî neket". Yanî millet muqedderata xwe bi destê xwe hell ket, çi milltê di xwe da dibînit bila bite hukumetek.(217) Li ser vê fikrê, em wê dibînin Ereb, Cihû, File, Gurcî... her yekê jibo xwe hukumetek çêkirin, nuha şola xwe bi destê xwe çêdikin.(218)

---

(211) Di rîya wî milletî da: Yanî di rîya milletê Osmanî da. Wê demê ji Osmanîyan ra dihat gotin "Milletê Osmanî". Ji ber wê yekê nivîskar weha gotîye.

(212) Yanî, Osmanîyan çi ferman kir, me fermana wan pêkanî.

(213) Hetta: Tewr.
Vê herbê: Vî şerî. Mexsed ji şer, Şerê Cîhanî yê Pêşîn e.
Hîcret: Cîhilî, tengezarî.

(214) Mexlûb: Zorbirî. Nivîskar bi vê peyvê qesta Osmanîyan dike.

(215) Me da'wa sulhê kir: Me doza aştîyê kir, me aştî xwest. Nivîskar li vir jî qesta Osmanîyan dike.
Mutareke: Peymana agirbirrînê.
Ji ber me: Berî me.

(216) Dêmek: Nexu, madem ku wisa ye, madem ku weha ye.
Nifret: Nevîn.
Yekdûkuştin: Hevkuştin, kuştina hev, kuştina yekdû.
Esbab: Piranîya "sebeb" e, bi mana "bone, havil, çare" ye.
Seadet: Bextyarî.
Yanî, her kes ji alîyê xwe ve li ser bone û havil û çare û rîya bextyarîya mirovan fikirî.

(217) Muqedderat: Qeder, pêşedem.
Çi milletê di xwe da dibînit: Çi neteweyê ku di xwe da hêz û tawan dibîne, çi neteweyê ku dişê û ji heq derdikeve.
Bite hukumetek: Bibe hukumetek.

(218) Li vir, di heqê sazkirina dewleta Cihûyan, yanî Yahûdîyan da şaşîyek heye. Lewra dewleta wan sala 1948'an hat sazkirin.
File: Ev piyvik di eslê xwe da bi mana "pêgirtîyê Îsa Pêxember, kesê ku li ser dînê Îsa Pêxember e" tê. Belam pirr caran di nava gel da ev nav wek navê Ermenîyan tê bi karanîn.

Belê em Kurd, heta nuha me his nekir ji ber destê hukumeta Tirkan derkevin, yanî ji menzûma Osmanîyan derkevin.(219)

Nuha em temaşe dikin, Wîlson dibêjit "cihê Tirk nebî nadine Osmanîyan". [15]Hal ew e ku cihê me dibêjin'ê "Kurdistan"; xeyrê du-sê me'mûran, ew jî ji ber me'mûrîyetê hatine cî bûne, bil wana çu Tirk nînin.

Wekî Tirk çunînin, ma Ermenî, mixeyn?(220) Hindî Ermenî ne, mîqdarê sedan pêncê me nînin. Mixeyn jî sedan du bi zor teşkîl diket.(221) Paş hingê, ji xeyrê Kurdan çu milletê dî çunînin. Wekî we ye, Kurdistan heqê Kurdan e, ji xeyrê Kurdan heqê kesê tê nîne.(222)

Sed heyf, me heta nuha xwe nedaye zanîn. Awrupa me nas nakin û me weha mezin nizanin û Kurdistanê têkilê Ermenîyan dizanin. Hetta, hindek xwedanxerez me ji Ermanîyan dizanit.(223)

Wekî me xwe daba zanîn lazimê sa'y û xîreta gelek nebû, bi hîmmeta hindik me dê heqê xwe daba zanîn (em ji sededa xwe derketin, qusûrê nefikirin).(224)

Belê, heqê Kurdan e Kurdistan. Ji xeyrê Kurdan çu kes xwedanheq nîne di Kurdistanê da.

Fikra Wîlson jî heqek daye me ku em di Kurdistanê bibine wxedan. Eger em nebine xwedan, qet şubhe nekin, Ermenî bit sedan dehêt me, dê bine xwedanê Kurdistanê û welatê me dê jibo xwe bistînin.(225)

Wekî we ye, çi mezin çi biçûk, hemî millet bi wezîfa xwe bizanit û dest şolê biket. Wextê westanê nîne, wextê xebatê ye. Xwedê muîn bit.(226)

17 Kanûna Berî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

(219) Menzûme: Kom, rêz, qor.
Menzûma Osmanîyan: Koma Osmanîyan, rêz û qora Osmanîyan.
(220) Wekî: Madem ku, li gora ku.
Mixeyn: Wekî dî, xeyn ji vana, ji bil vana.
(221) Teşkîl diket: Pêktîne.
(222) Wekî we ye: Madem ku wisa ye, li gora ku weha ye.
(223) Hetta: Tewr.
Xwedan: Xwedî.
Xwedanxerez: Xwedîxerez, kesê ku di heqê hin kesan da bi xerez difikire û tevdigere.
(224) Wekî me xwe daba zanîn: Eger me xwe dabûya zanîn, eger me xwe binasandina.
Sa'y: Xebat, cehd.
Seded: Babet.
(225) Dê bine xwedanê Kurdistnê: Dê bibin xwedîyê Kurdistanê.
(226) Muîn: Alîkar.

Gelo rabin, zeman teng e(227)
Xewa cehlê weha reng e (228)
Mehûkirina wê bê deng e(229)
Temaşe halê kewê şenge(230)
Xwedaya, dijminan ceng e(231)
Ji xew em têr nebûn ya Reb

Xewa xeflet zebandin em(232)
Ji vê esrê revandin em(233)
Jibo cehlê xapandin em
Ji dinyayê tefandin em
Di bin zulmê civandin em
Ji xew em têr nebûn ya Reb

Heta kengê xewa xeflet!
Heta kengê ji mehwîyyet,(234)
ji birçîtî biçûk, kuflet
mehû bit û hemî millet
Ji xew em têr nebûn ya Reb

Eger millet hemî bixwînin
û emrê Heq ku cih bînin(235)
û tovê rehmetê biçînin
Wekî alem xwedanjîn in
Ji hemîyan çêtir in, dibînin
Ji xew em têr nubûn ya Reb

26 Çirîya Paşî 334(1918)
Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

(227) Gelo: Ev peyvikeka sazber e, ji peyvika "gel" û bangoka "o" pêkhatîye û jibo bankirinê ye; yanî "hey gel". Wek ku mirov bêje "xelko", yanî "hey xelk".
(228) Cehl: Nezanî.
Weha reng e: Rengê wê weha ye, awa û şîweyê wê weha ye, adetê wê weha ye.
(229) Mehûkirin: Tunekirin, mirandin.
(230) Wisa tê zanîn ku mana vê malikê weha ye: "Temaşe li hal û rewşa kewnêrê şeng bikin, ew jî ranakeve, ew jî hişyar e".
(231) Xwedaya: Ev peyvikeka sazber e, ji peyvika "Xweda" û bangoka "ya" pêkhatîye û jibo bankirinê ye; yanî "Xwedêyo".
(232) Zebandin em: Em zebûn kirin, em ji hêz xistin, em bê alîkarî hîştin, em neçar û bêhavil kirin, em şerpeze kirin.
(233) Ji vê esrê: ji vê sedsalê, ji vê demê.
(234) Mehwiyyet: Tunebûn, pûçbûn.
(235) Emrê Heq: Emrê Xwedê, fermana Xwedê.

Necm-i İstikbal Matbaası

Sahib-i İmtiyaz ve Müdîr-i Mes'ûlü:
Eşref Hamza

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan **"Eqîda Kurdan"** namındaki Kürdçe manzum ilmihal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bilcümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği **"Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler"** nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 384'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İcitihad** mecmuasının 134'üncü nüshası çıktı. Nefîs makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.
Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İchtihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JİMAREYA 6'AN

6'NCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDİSTAN'DAKİ KENT SAKİNLERİ TÜRK MÜDÜR?

Birçoklarının düşüncesini önemli bir sorun olarak işgal eden bu konuya ilişkin birkaç söz yazmayı çoktan beri düşünürdüm. Hatta bu amaçla bazı şeyler de hazırlamıştım. Ne var ki onları yayınlayıp açıklamayı, durumun bir ölçüde gelişeceği zamana ertelemek gerekiyordu. Uygun zamanı bekliyordum. Bu sorun üzerine yapılacak tartışmanın bugünkü durumda yararlı olmayacağını düşünüyordum. Bundan ötürü, sorun üzerine yapılmakta ısrar edilen kışkırtmalara da önem verilmemesini istiyordum. Çünkü, herkesin pek ağır bir sinirsel yükle yüklü bulunduğu şu nazik dönemde, bu gibi yayınların, alışılageldiği gibi, bilimsel yönünü kaybederek kişisel küfürleşmelere sürükleneceği kanısındayım. Bu takdirde, tartışan iki tarafın, aynı işlerle ilgili ve fakat kardeş ayrımlarından kendisine bir zafer payı çıkarmak hesabıyle kararsız olan üçüncü kişiye başarı olanakları hazırlamaktan başka bir şey elde edemeyecekleri, güçlü bir olasılıkla akla gelmektedir.

Hatırlanmaya değer koşullar altında meydana gelip, ne yazık ki içtenliğini —bizim taraftan asla sebebiyet verilmediği halde— kısa bir zamanda yitiren Türk-Kürd yüce birliği, bize, istemleri uzlaştırma ve mukadderatı birleştirme zorunluluğunda bulunduğumuzu ve siyasetin bugün dahi o zorunluluğun hayatî gereklerine uygun olması zorunluluğunun var olduğunu gösteriyor. Bunu bozmaktan sakınmalıyız. Oysa bu hayatî noktayı şimdiye kadar olduğu gibi bugün de kimse anlamadı, takdir etmedi. Osmanlılıkla temas ettiği tarihten beri yalnız kahr ve zulmünü, isyan ve taşkınlığını gördüğümüz unsurlar, yurdun gerçek hizmetçilerine tercih edildi. Osmanlı devletini oluşturan Müslüman unsurlardan sözedilirken dört yüz yıllık bir Osmanlılık hizmetçisinden, bu süre içinde bir kez bile ve fakat siyasal bir amaç altında bağlılık duygusu asla değişikliğe uğramamış gerçek bir birleşik unsurdan sözedilmedi. Fakat hiç bir zaman yanılmayan gerçek, kesin hükmünü göstermekte geç kalmadı; bu fikirlerdeki sapıklığın çöküşünü, pek acıklı ve üzücü maceralarla ve gürültülü bir biçimde duyurdu.

En kör gözlere bile bir ışık parıltısı yakabilecek kudretle ortaya çıkan bu gerçeğe rağmen, cahilce bir inat ile hâlâ o büyük hataları işlemekte devam edenlere bilmem ki ne demeli. Onlar ki İslâm ümmetinin kurtuluş çaresinin ve Osmanlı haklarının mümkün olduğu kadar korunması tedbirlerinin neye bağlı olduğuna ve hangi unsura dayanılarak elde edilebileceğine bir türlü akıl erdiremiyorlar. Anlamıyorlar ki, geçmişte olduğu kadar şimdi de aynı mukadderata bağlı ve gelecekte de aynı tehlikelere uğrayacak olan Türk ve Kürd milletlerinin başları üzerinde uçan ölüm fırtınalarıyle birlikte uğraşılması gereken bir dönemde bulunuyoruz. Zamanın olağanüstü nazik oluşu, ümmetin birliğini pekiştirmeyeceği aşikâr olan dedikodular üretmekten kaçınılmasını kulakları patlatacak bir şiddetle bağırmakta, bu defaki fırtınanın

öyle kolaylıkla geçiştirilebilecek türden olmadığı bazı etki ve belirtilerle kanıtlanmaktadır.

Durum bu iken, bana öyle geliyor ki, zulüm ve istibdad altında bunalan insanlığı bir süre ümit serapları arkasında koşturan teoriler gibi insancıl teoriler arasına alınacağı ne yazık ki gittikçe belli olan yeni ilkelerin, en yetkili ağızların açıklamalarıyle doğrulanan tehlikeli biçimlerle bir araya gelmesiyle, bizim için büsbütün başka bir niteliğe dönüşmek üzere bulunduğu şu tehlikeli dönemlerde, dört yandan yağan güç tüketici saldırılara göğüs germek konusunda yalnız ve pek yalnız kalan bu iki kötü talihli halkın birbirine kardeşçe sarılması gereği en az takdir edilmektedir.

Mevcut yanlış anlaşmalara bir yenisini ekleme haksızlığına girmekten sakınma isteği dolayısıyledir ki, bir kardeş milletin, ne yaptığını bilmeden Kürdistan üzerine döndürdüğü feci yazı oyunlarını yalnız üzüntü ve hayretle izlemeye, başka bir şey yapmamaya karar vermiştim. Bu karar kendimle sınırlı kalmamış, haklı ve esaslı incelemelere dayanan değerli görüşmelerin yayın alanına çıkmamasını sağlayacak ölçüde geniş sınırlara ulaşmıştı.

Fakat her türlü dikkatli davranmaya rağmen karşıt yayınların sürüp gitmesi, beni, yalnız bir maddeye özgü olmak üzere fikirlerimi açıklamaya zorladı. Belki gerçeğin ortaya çıkmasına vesile olur da, muhtaç olduğumuz dinginlik ve birliği pekiştirir düşüncesiyle, Kürdistan'daki kent sakinleri hakkındaki incelemelerimi birkaç satırla özetlemeyi uygun buldum.

*

İzleri eski zamanların karanlıklarında kaybolan ve fakat şimdiki Kürdistan'da egemenlik kurdukları tarihçe bilinmekte olan bazı eski hükümetleri burada tartışmaya gerek görmüyorum. Araştırmacıların, çaresizlik ve kaynak eksikliği dolayısıyle bir-iki kelimenin filolojik incelenmesine ya da elde ettikleri kırık-dökük birkaç heykelin gösterebildiği uydurma benzerliklere dayanarak o hükümetlerin şu ya da bu milliyete bağlı oluşunu belirleme yolunda ortaya koydukları tezlere, olağanın üstünde bir önem verilmesi doğru değildir. Bu gibi konuların uzmanlarınca bilinmektedir ki, bu tezlerde gözle görülür bir benzerlik ve denklik mevcut olmadığı gibi, birbirine tam karşıt görüşlere de çokça rastlanmaktadır.

Bu nedenle, o hükümetler üzerindeki esrarlı karanlığı geleceğin gayretlerinin aydınlatmasına bırakarak, Arduhu ve Hitit devletleri cephesine asılmakta bulunan ve hem de Fino-Ugri dalına ait olan Turan çekici tablosunu şimdilik bir yana atmanın zorunluluğu vardır. Çünkü birçok açık belirtiler vardır ki, o hükümetlerin kurulup geliştiği bölgelerle oraların bugünkü perişan ve inleyen sakinleri arasında en güçlü bağların varlığına tanıklık etmektedir.

İran Kürdistanı da dahil olmak üzere Kürdistan ile Türkler arasında —milliyetlerini belirlemek için verilen hükümlerin sayısı kadar çok olan ve sayısı kesin olmayan eski çağ istilâcı kabileleri bir yana— ilk temasın, gerçek ve tarihsel temasın, ancak, İslâmiyetin doğuşuyle İran'ın büyük gücünün ve

hükümetinin tümüyle ortadan kalkmasından çok sonra meydana gelmiş olduğu bir gerçektir.

Ondan önce yer tutmak şanından olmayan Türk'ün göçü daima Azak'ın kuzeyinden geçmiştir. Olayları nisbeten daha doğru ve güvenilebilir bir şekilde aktarabilen İslâm tarihçileri, Kafkas eteklerindeki İslâm mücahitlerine karşı bazı Türk girişimlerini kaydetmişlerse de, dikkat çekici ilk Türk istilâ selinin Abbasî halifelerinden Harunürreşid zamanında meydana geldiğini bildirmişlerdir. Hazar Türklerinin Musul'a kadar sınırlarını genişletebilen bu hareketini hızla tepeleyen İslâm güçleri, onları Kafkas dağları üzerindeki ünlü Derben'in dışına atmış ve Türklerin hızla meydana gelen bu med ve cezir akını ile istilâ edilen topraklarda bir tane olsun Türk bırakmamışlardır. (183 H.) (236) Bu nedenle, bu dönem için Kürdistan'ın hiç bir noktasında Türk ve Türk'e ilişkin bir şey aramamak gerekir.

Ayrıntıları İslâm tarihlerinde esaslı bir şekilde mevcut olduğu üzere, hiç bir sosyal mevkiye sahip olmayan bir-iki Türk kölesinin Abbasî sarayında çalıştırılması, Ebu Cafer El-Mansur'un halifeliği döneminin olaylarındandır.

El-Mu'tasım Billâh zamanında zorunlu bir biçimde gerektiği için bunlardan sınırlı miktarda askerî birlikler oluşturulmuş ve sonra bu askerî örgütler genişletilmiştir. Her ne kadar macera peşinden dolaşan ya da millettaşlarının yararlandığı nimetlerden pay sahibi olmaya koşan fertlerin sürekli katılmalarıyle sayıları çoğalıyor idiyse de, çağın müzminleşmiş ihtilâllerini bastırmaya memur olduklarından, sürüp giden savaşlarla bir yandan da yok olup gidiyorlardı.

Bunlardan pek az kısmının yerlilerle evlendiğini kaydeden tarih, bu dönemde Abbasî devletinin egemenlik alanına bir Türk kabile ya da aşiretinin geçtiği konusunda tümüyle sessiz ve suskundur.

Ancak Hicretin 400'üncü yılına doğrudur(237) ki Mâveraünnehir'den kopan birçok Türkmen aşiretleri Azerbaycan otlaklarına, Şirvan sahralarına yerleştiler.(238) Bunlar İran ve Kürdistan'a yayılmaktan çok, Kürdistan'ın kuzeyinden hareketle Bizans topraklarına doğru yaklaşmaya devam ettiler. Daha sonra Selçuklulara katılarak Bizans imparatorluğuna başbelâsı olup kaldılar.

Konumuzla ilgili olan şu olayı bu vesileyle anlatmadan geçmeyeceğim:

Bilindiği gibi, Mervanî Kürd hükümetinin yönetim merkezi bugünkü Diyarbekir kenti idi.(239) Hicretin 380'inci yılında(240) kurulan bu hükümete saldıran Selçuklu hükümetinin kuruluş dönemini, Kürd'ün yurdunu terketmemekteki yüce geleneğini düşünerek, bugün bu kentin sakinlerine Türk-

(236) 197 numaralı dipnota bakınız.
(237) 198 numaralı dipnota bakınız.
(238) 199 numaralı dipnota bakınız.
(239) 200 numaralı dipnota bakınız.
(240) 201 numaralı dipnota bakınız.

tür diyen Diyarbekir evlâdlarına ne demek gerektiğini okuyucuların vicdanına bırakıyorum.(241)

Yukarıda belirtilen tarih özeti gösteriyor ki Hicretin V. yüzyılı(242) başlangıcınd Kürdistan kentlerinde ve köylerinde Türk yoktu.(243)

Acaba Kürdistan'ın kent adını verdiğimiz şehirleri o tarihte var miydi?

Sayıları sınırlı olan Kürdistan kentlerinin kuruluş zamanları, hiç kuşku edilmez ki o tarihe, ondan pek çok daha gerilere, tarihin bilinmez derinliklerine kadar gider. Kimse inkâr edemez ki bu kentler, Hicrî V. yüzyıl başlarında meskûn idi ve sakinleri bir dil konuşur ve bir milliyete sahip idiler.

Bu nedenle, bu kentlerdeki halkın, kesin olarak Türkçeden başka bir dile sahip olduklarını, yukarıda belirtilen nedenlere dayanarak iddia edebiliriz. Bu da Kürdçeden başka bir dil değildi.

Sayın karşı çıkanlar, günümüzde bu kentlerde Türkçe konuşulmasını, sakinlerinin Türk olduğuna kanıt gibi tekrarlayıp duruyorlar. Bu iddiaları birçok açıdan çürüktür. Oralarda pek yeni bir hayata sahip olduğu ayrıntılarıyle açıklanan Türk varlığı ile tarihsel kıdemi kanıtlanmaya bile gerek göstermeyen Kürd varlığı arasındaki zaman boyutu, iddianın ne kadar çürük bir temele dayandığını göstermektedir. Kaldı ki herhangi bir dili konuşmanın, onun gösterdiği millî topluluktan gelmek demek olmadığı da ortadadır. Örneğin Türkçe konuşmak Türk olmayı kanıtlayabilseydi, yönetimi altında yaşadıkları egemenliklerin dillerini konuşan İsrail oğullarını mevcut milletler arasında taksim edebilmek gerçekten pek güç olurdu; ve bugün Türkçe konuşan Rumların, ana dillerinden bir sözcük bile bilmeyen bir kısım Ermenilerin hangi millî topluluğa katılabileceğini anlamak, çözümü güç bir problem olurdu. Örneklerimi genişletebilirim. Fakat şimdilik bu kadarını yeterli görüyorum.

Bu örnekler yeterli ölçüde kanıtlıyor ki, Türkçe konuşan her kişinin alnına bir Türk etiketi yapıştırmak mantığa uygun değildir. Bundan başka, Kürdistan'da yapılmış ve on yıllık tarihe sahip yöresel inceleme ve gözlemlerim, oraları dolduran nüfusun saf ayar Kürd olduklarını itiraz kabul etmez bir biçimde ortaya koyan sonuçlara ulaşmıştır. Bunlardan her kent ve bölgeye ait olanları bir bir saymak çok uzun sürer. Bundan dolayıdır ki, hakkında en belirgin bilgiye sahip bulunduğum yalnız birini örnek olarak göstereceğim.

Size Bitlis kasabasını sunayım:

*

Buranın efsaneleşmiş bir tarihi vardır. Her yerden fazla Kürd olan aynı ilin merkezidir. Burada, kent halkı arasında Türk dilinin kullanılması dikkat çekicidir. Fakat halk Türk müdür?

Ben bu soruya cevap hazırlamak için bildiklerimi numara sırasıyle sırala-

(241) 202 numaralı dipnota bakınız.
(242) 203 numaralı dipnota bakınız.
(243) 204 numaralı dipnota bakınız.

yacak ve bunların karşılaştırılması ile gereken kararın verilmesini okuyucuların sağduyusuna ve iyi takdirine bırakacağım.

1-Bitlis kenti, pek kısa aralar sayılmazsa, Tanzimat'tan sonraki dönemlere kadar(1263) (244) Bitlis Kürd hükümetinin yönetim merkezi idi.

2-Kentleri oluşturan nüfus, genellikle komşu köylerin ahalisinin bilinen nedenler altında ve azar azar kente taşınmasıyle meydana gelir; bazen de siyasal nedenlere bağlı olarak ayrı bir milletin bireylerinden belirli kişilerin ailece kasabalara yerleştirildiği olur. Bu açılardan Bitlis'i incelersek:

A-Doğu, kuzey, güney ve batısındaki çevrede günlerce sayılan mesafeler içinde bir tane olsun Türk köyüne rastlanılamaz. Hatta Türk'le karışık köyler de yoktur. Ancak kuzeydoğuda ve iki konak mesafedeki küçük ve karma Ahlat kasabasında Türk'e rastlamak mümkündür.

B-Siyasal nedenler altında ya da başka bir nedenle birkaç Türk ailesinin toplu ya da ayrı ayrı olarak Bitlis'e geldiğine ya da getirildiğine ilişkin ne bir tarih bilgisi vardır ve ne de böyle bir olayın meydana geldiği işitilmiştir.

3-Son olaylardan önce Bitlis kasabasını dolduran ve Türkçe konuşan Kürdlerden herhangi bir ailenin soy zinciri, nihayet dördüncü babada yakın ve uzak bir Kürd kabile ya da köyüne ulaşır.

4-Kasabanın mahalle taksimatı, kent sakinlerinin gelmiş oldukları yerler olan Kürd köy ve aşiretlerinin adlarını taşır. Kızılmescid ve Taş mahallelerinin yalnız genel adları Türkçedir, mahallelerin ayrıldığı birimler (örneğin Mermût, Geboller. . . gibi) Kürdçedir.

5-Bitlis'te aile dili Kürdçe olduğu gibi, çarşı işleri de çoğunlukla Kürdçe cereyan eder.

6-Bütün medreselerin öğretim dili Kürdçedir.

7-Memlekette Türkçe okuyup yazanların tarihi kırk yılı geçmez. Daha eski tarihlerde Türkçeyi dil olarak bilen, yalnız Faik Han ve Müştak gibi biriki zat vardı.

8-Bitlis'te Türk dilini özel okul açarak öğreten zat, bugünkü Hizanî ailesinin ikinci babası olan rahmetli Hüseyin Fevzi Efendi'dir.

9-Kasabada bugün görünüşte yaygın bir yere sahip görülen Türkçenin nisbeten pek kısa bir zaman içinde bu kadar genişlemesi, hükümet yönetiminde benimsenen sert baskıdan meydana gelmiştir. Gerçekte Kürdistan için sürekli bir felâket niteliğine sahip bulunan memurların zulüm ve despotluğundan, daha önceleri olduğu gibi vilâyetlerin kuruluşundan sonra da bir türlü insancıl ve uygarca şekle yaklaştırılamayan adaletsizliklerden insanların kendilerini ve ailelerini korumaları, en küçük maaşlı ve hatta fahrî bir memurluğa girmek için bile dil bilmek, hayatî bir zorunluluk halini almıştı. Resmî dil bakımından bu durum, sıradan insanlar için de aynıyle yürürlükteydi.

10-Genel hizmetler ve özellikle askerlik, dilin yaygınlaşmasında esaslı bir etmen olmuştur.

11-Kasaba halkından Kürdçe bilmeyenler, son zamanın yeni okullarına

(244) 205 numaralı dipnota bakınız.

devam eden gençlerden, ülkenin genel hayatına katılmaya vakit bulamayarak genç bir yaşta yurdu terketmeye mecbur kalanlardır. Bunların miktarı da onlar hanesinin üzerine yükselemez.

12-Bitlis içinde Türk olarak, yalnız vilâyetin kuruluşundan sonraki döneme ait olmak üzere, görevlerine son verilmiş memurlar ve emekli subaylardan yerli kızarla evli ve sayıları onu geçmeyen zatlar ile, daha eski bir ikamet tarihine sahip iki aile vardır. Bunlar da Kızılmescid mahallesinde oturan Şefkatlı ve Zeydan mahallesinde oturan Siraclar ailesidir, ki bunlardan birincisinin nüfusu savaştan önce 16'ya ulaşmış, ikincisinin nüfusu ise 7'ye düşmüştü.

13-Savaştan önceki son sayıma göre Bitlis'in merkez ilçesinin genel nüfusu 35.000 idi.

14-Bitlis ili hakkında benzerlerine oranla en ayrıntılı ve güzel bir eser yayınlayan bir Rus generalinin dilimize de çevrilmiş bulunan incelemelerine göre de, il içinde yalnız "beş yüz" Türk vardır.

15-Bitlis kasabası içindeki camiler, medreseler, türbeler. . .gibi yapılar, tümüyle Bitlis hükümdarlarına ait olup, mimarlık biçimlerinde de Türk ve Arap stili dışında özelliklere sahiptirler.

Özetçesi, Bitlis kenti tümüyle "Kürd"dür ve diğer kentlerde de aynı durum kesinlikle bir olgudur.

17 Aralık 334 (1918)

Kurdîyê Bitlîsî

KÜRDLERE: BUGÜNKÜ GÖREVİMİZ

Milletlerin ve devletlerin mukadderatının söz konusu olduğu ve tartışıldığı ve her birinin geleceği hakkındaki hüküm ve kararın verilmek üzere bulunduğu bir uygun vakitte, Kürdlerin varlık ve geleceğinin garanti altına alınmasına tüm çabayı yoğunlaştırmak ümidiyle yayın alanına çıkan **"Jîn"** gazetesini ilk sayısından itibaren izleyenlerdenim.

Sevinçle görülüyor ki gazete, çabasının amacı olarak Kürd edebiyat ve sosyolojisinin yükselişini daha ilk sayısında hareket kuralı olarak almış ve tahammül omuzuna aldığı pek çetin bir görevi tüm ciddiyetiyle kavradığını, peşpeşe yayınlanan sayılarıyle bir kat daha kanıtlamıştır.

Kurucularını kutlar, başarıya ulaşmalarını dilerim.

Artık gizlenmesine ve başka biçimlerde yorumlanmasına imkân olmayan üzücü gerçeklerdendir ki, bugünkü halklar arasında kültür ve bilgi gibi konularda en geri kalan biz Kürdler, az bir zaman içinde kalkınıp gelişmeye, bilim ve kültürde yükselmeye yetenekli bir millet iken, ne yazık ki ileri gelenlerimizin ve dostlarımızın destek ve yardımından yoksunluk, bizi, bugün genel nüfusumuzla orantılı bir başarı ve gelişme düzeyine ulaşmaktan alıkoymuş ve cahillik denilen belâ, Kürd çevresinde daima ve her zaman bilimin önüne geçmiştir.

328 yılı(245) Temmuzunda idi ki ileri görüşlü ve halkına yardımcı olmak isteyen seçkin birkaç bilim ve kültür adamı, Kürdlüğün gelişme ve yükselmesini sağlamak amacıyle **"Kürd Talebe Hêvî Cemiyeti"** adıyle bir edebiyat derneği kurmuşlar; Kürdlüğü tanıtmak, O'na layık olduğu sosyal mevkii kazandırmak üzere **"Hetawî Kurd"** ve **"Rojî Kurd"** gibi birtakım bilimsel gazeteler de faaliyet alanına girmişti. Ülke kültürü uğrunda yapılan olağanüstü hizmetlerinin önemsiz bir fert olarak daima ve her zaman tutkunu ve şükran borçlusu bulunduğum bu ümmet kurtarıcıları, bir kez nasip olan ziyaretten elde ettiğim bilgilere göre derneğin kuruluş ve devamı için bir hayli güçlüklere katlanmış; usanmadan ve dinlenmeden, maddî ve manevî pek çok fedakârlığı göze alarak Kürdlere ve Kürdlüğe pek değerli iki ulusal kurum, iki değerli hediye armağan etmişlerdi.

Kuşkusuz parlak olan ve sevinçle karşılanan o millî girişim, lâyık olduğu başarıya ulaşamadan, her şeyde olduğu gibi savaşın yıkıcı darbesinden kurtulamamış; kurumlarını, örgütlerini, bütün varlıklarını korumak değil, terk ve ihmal etmek ve yurtserverce mücadelesinde faaliyetlerini durdurmak zorunluluğunu duymuştur.

Çünkü o sırada, henüz yeni kurulmuş olduğu için muhtaç olduğu düzeltmeler uygulanmış ya da izlenmeye başlanmış iken, kurucularının askerlik görevine çağrılarak görev alanından kaybolmaları ve ne yazık ki zenginlerimizin ilgi ve destek göstermeyişleri ya da başka nedenlerden dolayı çalışmalarını durdurmak zorunluluğunu duymaları nedeniyle, bu ümit ve arzu boşa gitti ve yok oldu. Zamanın ihtiyaçlarına uygun olan bu dernek hakkında Kürd zenginlerinin, bilim adamlarının, zeki insanlarının ve bütün ilgililerinin dikkatlerini çekerim:

Kürdlük adına ilk girişim adımını atan ve pratikteki eserleriyle hayırlı başarılar gösteren o bilim ve kültür dünyasının yeniden diriltilmesi gerekir.

Pek düzenli ve ümit verici bir programla amaçlarına yürümeye ve kavuşmaya hazırlanan bu derneğin yüceltilmesi gerektiğini kanıtlayan bugünkü olaylar, bizleri, daldığımız uğursuz ve ağır bir gaflet getiren uykudan uyandıran birer acı ve acıtıcı uyanış vesilesidir.

Çünkü bilgi ve kültürün gelişmesini tek umut bilen bir Kürd öğrenci derneğinin altı yıllık çalışma hayatı, kuşkusuz bugün istenen ulusal gelişmeyi tatmin edebilmek ve sağlayabilmek kudretine elbette sahip bulunmuş olurdu.

(245) 207 numaralı dipnota bakınız.

Ne yazık ki ulusun kültürü için atılan ilk ilerleme adımını izleyememek, işe önem vermemek feci sonucu ile bugün acı çekiyoruz. Buna dayanarak tekrar ediyorum: Ümitsiz olmaya yer yok. Kürdlüğün ve gelecek kuşakların varlığını garanti altına almayı, mutluluk ve haklarını korumayı bilimin desteğine bırakmak ve emanet etmek, en önemli ve en gerekli görevlerimizdendir.

Umut, amaç, arzu Kürd gençliğini bir araya toplamak, bilgisizlik belâsını Kürdistan'dan def'etmektir.

Çünkü dönemimiz gelişme ve ilerleme dönemidir. Çalışmayanı, gelişme ve ilerlemenin seli sürükler.

8 Aralık 334(1918), Fındıklı

Kürdzade
Kemal

* *
*

"**Hêvî**"nin attığı temelleri bir derece daha genişleterek "**Kürd Neşriyat Cemiyeti**" adıyle bir kurum meydana getirilmek üzere yapılan hazırlıklar, bir güce dönüşmeye yakın duruma gelmiştir. Kürd aydınları için geniş bir faaliyet ve pratik alanı sağlayacak olan bu derneğin kendisinden önceki benzerlerinin akıbetine uğramaması, milletin gayret ve onur sahibi fertlerinin her türlü yardımlarına bağlı bir sorundur. Bu konuda yol gösterme ve aydınlatma ihtiyacını özellikle belirtmeye gerek görüyoruz. Arzu buyuran zatlar, konunun ayrıntılarını öğrenmek için yönetim yerimize başvurabilirler.

JÎN

(246)

Kürd şairlerinden ünlü Nalî'nin kutsal Şam'dan memleketi olan Süleymaniye'ye yolladığı manzum mektubudur. Bile bile kalıp ölçüsünü, uyaklarını, söyleyiş özelliğini ve hatta çoğunlukla harf kalıplarını değiştirmeden çevril-

(246) . 208 numaralı dipnota bakınız

mesi, Türkçenin eski biçimini seçmekten başka türlü mümkün olamıyor. Bununla birlikte çeviri yapmak, her zaman, kavalı tersine çalmak gibidir. Orijinal metindeki ruhu okşayıcı nükteler, sözcüklerdeki sanat, cinas, isim ve fiillerin belli düzen içinde sıralanmaları çeviride duyulacak biçimde belirtilemez. Bununla birlikte yine de, ulusal duygularımızı okşadığı için çevirdim.

Süleymaniyeli
Tevfik

TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

Canım feda geçtiğin yerlere, ey hoşça esen yel
Ey Şehrezor kentinin bildik uydusu olan yel

Gizli lütfün canciğer arkadaşım, dostum benim
Sen estiğinde huzur esiyor yüreğimde benim

Esişinle ruhu yelpazelersin zaman zaman(1) (247)
Ve soluğun gurur üflüyor kanıma kimi zaman

Yandı gönül için için, tutuştu sabrın barındığı yer
Sadece "ya Sabur" çekmek için bir köşecikte kaldı yer

Ah çekerken arkadaşım, gözyaşı dökerken eşim olan yel
Acı şu ah ve gözyaşlarıma da, pervasızca davran yel

Ahlarım gibi hızlı uğra yarimin yöresine
Gözyaşlarım gibi yetiş "Awî Pırdesûr" suyuna

Devrin acılarından yıkan o suda, tertemiz
Sevin ona kavuşmakla; o temizleyici, sen de temiz

Durma, oradan da koş yetiş Serçınar'a kadar(2)
Bir su ki çevresinde gül, şifalı bitki, nar ve çınarlar(3)

---

(1) "Ruh" burada "seyir, yürümek" anlamınadır.
(247) Osmanlıca çeviride "seyir, yürümek" anlamında kullanılan bu dizedeki ilk "ruh" sözcüğü, tarafımızdan "esiş" olarak çevrildi.
(2) Serçınar, Süleymaniye'ye yakın büyük bir pınardır;
(3) suyundan bir ırmak meydana geliyor. Sürekli olarak yeşil ve neşeli bir yerdir.

O çeşmenin parlaklığı yer yer tıpkı güneş gibi
Duru bir nurun kaynamasıyle taşları billur gibi

Sanki bir aynaya yansımıştır gökyüzü
Ve orada sönüp uzanan bir ışık yıldızı

"Bekreco gibidir" derdim, tatlı olsaydı gözyaşlarım(4)
Ne'yleyim ki tatlı değil, acı ve tuzludur gözyaşlarım

Girme o amber kokan "Hâk-i duhul" köyüne(5)
uğramadan önce Süleymaniye kentine

Bir kent ki söz yok adalet, mertlik, dindarlık, ekin ve varlığına
Kemgözlerden korunması için "Şehrezor" denilir adına

Ağaçları ûd, yerleri gül, toprakları amber
Irmakları aynen nur, çakılları cevher

Akşamları gündüz, gündüzleri bahar, sabahları nur
Tozları amber, buharları koku saçan buhur

Hoşsohbet, akıllı ve dindardır oradaki halk
Hem anlaşabilen, hem işleri yöneten bir halk

Ah, sevdiğim sokaklarını dolaşıver birer birer
Var mı şu garibi anan, aşağı yukarı bir soruver

Bak, "Serşeqam" köprüsü çatlayıp yıkılmış mı?(6)
Ve "Pîrmesûr"(7) ağacı bir yaşlı gibi düşmüş mü?

Hâlâ dostların yarenlik yeri mi "Kanîba"?(8) (248)
Dağıldı mı o sevinç dolu dostlar yoksa?

"Seywan"(9) yemyeşil mi Keywan kubbesi gibi?
Ah, mezarlar kaplamış mı yüzeyini yıldızlar gibi?

---

(4) Bekreco, Serçınar ırmağından ayrılan bir ırmaktır.
(5) "Hâk-i duhul", Nalî'nin doğum yeri olan ve günümüzde Şehrezor'a bağlı bulunan bir köydür.
(6) "Serşeqam", Süleymaniye'nin bir mahallesidir.
(7) Süleymaniye'de bir ziyaretgâh.
(8) Ünlü bir gezinti yeri.
(248) Şiirin Osmanlıca çevirisinde "Kanîba" adı "Yelsuyu" olarak çevrilmiştir. Ancak biz Osmanlıcadan Türkçeye yaptığımız bu çeviride Kürdçe orijinal adın korunmasını uygun bularak "Kanîba" adını koyduk.
(9) Son zamanlarda mezarlık yapılan ünlü bir tepe.

"Kanîaskan"a yine geliyor mu ceylânlar?(249)
Yoksa kaçırdı mı o ceylânları yırtıcı hayvanlar?

"Tancerû"(10) ırmağının hâlâ berrak ve duru mudur akışı?
Yoksa toprağa tutsak olup bulanıklaşmış mı akışı?

Varlığım öyle inceldi ki tıpkı halal(11) ve hayal gibi
Ağızlara düşüp gönüllerde anımsanıyor muyum onlar gibi?

Gurbet sabrımı öylesine eritti ki
O da gözyaşlarımla akıyor gözlerimden su gibi

O asıl barınağıma dönmeme var mı izin?
Yoksa bekleyeyim mi kıyamet gününe değin?

Anlat ey yel o taş yürekli yare gizli gizli
De ki: Şevkinle uzaktan selâm yolluyor Nalî

---

(249) Şiirin Osmanlıca çevirisinde "Kanîaskan" adı "Ceylânbulağı" olarak çevrilmişse de, biz Osmanlıcadan Türkçeye yaptığımız bu çeviride Kürdçe orijinal adı koruduk.

(10) "Tancerû" Süleymaniye'de Tac-ı Rebud ünlü ırmağıdır.

(11) Diş karıştırmak için kullanılan çöp tanesine benzer ot.

Birinci sene 2 Kânun-ı Sanî 1335(250) Aded 7

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

(250) 2'yê Kanûna Paşîn 1919(2 Ocak 1919).

Birinci sene 2 Kânun-ı Sanî 1335 Aded 7

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

(2)(251) (✲)

Bazen bir taş parçası, bir kavmin sergüzeşt-i hayatını tarih efsanelerinden daha belîğ anlatır.

S. T.

Küre-i Arz'ın âfâk-ı dûra-dûrunu serseri dalgalar gibi dolaşan avare "Arîler"in, ta Afrika-i Şimalî'den Asya-i Vusta'ya hangi berzahtan geldiklerini anlamıyorum. Bilâd-ı harreye alışan o kavmin Kafkas dağlarında —daha devre-i telebbüse girmeden— çırılçıplak kışladıklarına akıl erdiremiyorum. Fakat ulema-i tarih ekseriyetle ittifak ettikleri için körü körüne inanıverdim. İşte o ekseriyetin kavli bize anlatıyor ki, devr-i hacerîden beri Meyyafarqîn ve Kafkasya'ya yayılan Arîlerin "Kardux" sülâlesinden Kürdler türemiş. Mamafih bana kalırsa, en mâkul ictihad, Kürd şairi ve Kürdlüğün yegâne nevhakeri merhum Hacı Kadir'indir.

(251) Derginin aslında böyle başlıksız çıkmış olan, ancak başlık yerine parantezler içinde bir "2" sayısıyle basılan bu yazı, derginin dördüncü sayısında "Jîn Mecmuası Vasıtasıyle Kurdîyê Bitlîsî Kardeşime" başlığıyle çıkmış olan yazının devamı ve ikinci bölümüdür.

Var olsun biraderimiz Hayalî, (252) ki Hacı Kadir'i eserleriyle ihya ediyor. Merhum, bir manzumesinde diyor ki:

"Madem Nuh gemisi cebel-i Cudî'de kaldı ve o vakitten beri de Kürdler cebel-i Cudî etrafında ibka-i mevcudiyet etmişlerdir, tufandan beri Kürdler me'va-i asliyelerinde berkarardırlar".

Velhasıl [2] ister Karduxî, ister Behramî, ister Medyalı, ister Nuhî olsunlar, bu kavmin şimdiye kadar teşkil ettikleri Eyyubî devletinden bed'en hadd-ü hesaba gelmeyen müteaddid ve mütenevvi' büyük ve küçük hükümâtın tortusundan, son zamanda, yani takriben 1262—65 (253) tarihlerinde Bitlis'te, Hakkârî'de, Bohtan'da birer derebeyliği, Süleymaniye'de de bir hükümet-i sağîre kalmıştı. Bitlis, Hakkârî, Bohtan'ın suret-i inkırazları cemiyetimizin neşriyat kısmında tedvin olunmak üzre, bu makalemi Babanlara müteallik hatırât ve mahfuzât-ı zatiyeme hasrediyorum.

Benim tetebbuâtıma göre "Bebe" (254) hükümeti, ikiyüz elli seneden fazla, evvelâ aşiret, sonra müstakil ve bir aralık arzu-i zatî ile mülhak ve fakat tarz-ı idarede yine müstakil hükümet şeklinde yaşamıştır. Menşe', terakkî, tekâmül, tevakkuf, inhitat, inkıraz devreleri muntazaman tarih-i umumiye geçmemiş ise de, bu kayıtsızlık, onların temas ettikleri İran'ın tarih ve edebiyatça devre-i inhitatta bulunmasından ve ahîren iltihak ettikleri Osmanlılığın da halen ve hâlâ tarihe malik olmamasından neş'et ediyor. Şark ve Garb'ın hayli sahaif-i tarihiyesini işgal eden bu hükümetin birçok menakıbını, harikalar terennüm eden efsane-i şecaatını, hurafâta karışan dastan-ı bezm-ü rezmini, esatîri tanzîr eden miknetlerini menkulât-ı ecdaddan öğrenmiş ve vakayiin eşhas ve zaman ve mekânını ezberlemiştim.

Abdurrahman Paşa'nın on bin atlı ile Bağdad'ı asirden (255) istirdad ile Saltanat-ı seniyyeye ihda etmesinde bir fevkalâdelik görmüyorum. İran ordusunu "Merîwan"da Büyük Selim Bey, Osman Bey, Afganlı Ekrem Mela Hamza, Cıwamêr Axayê Rengîn gibi on iki dilâverin bir şeyhûnîyle (256) tar-ü mar eden o bahadırların millî ve manzum neşaidini okurken, kendimi o "Diwazde Siware"nin (257) pîşrev-i hücumları ve mübeşşir-i zaferleri sanacak kadar gurur-ı milliye kapılırdım.

Son hükümdar Ahmed Paşa'nın Nizam-ı Cedîd tertibiyle muntazam askerleri, (258) ordusu, kışlası, topu, tophanesi, gayet metîn ve adalete müstenid teşkilât-ı mülkiyesi var iken, kardeşleriyle ihtilâf yüzünden terk-i hükümet ve Saltanat-ı Osmaniyeye ilticası ne kadar inkisar-ı hayali mucib ise, oraları [3] istilâya giden Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'ya karşı vatanını teslim-

---

(252) "Kurdîyê Bitlîsî" takmaadıyle yazmış olan Halil Hayalî'yi kastediyor.
(253) Miladî 1845—48 yılları.
(254) Doğrusu "Baban" olmalı.
(255) Doğrusu "âsîlerden" olmalı.
(256) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmıştır. Bunun bir dizgi hatasından ileri geldiği ve doğrusunun "kanlı savaşla" demek olan "şerr-i hûnîyle" olduğu anlaşılmaktadır.
(257) Kürdçe olan "Diwazde Siware"nin anlamı "On iki Atlılar" demektir.
(258) Nizam-ı Cedîd: "Yeni Düzen" anlamına gelen bu ad, Osmanlı padişahı Selim III döneminde kurulan yeni orduya verilen ad.

den imtina eden Ahmed Paşa'nın amcası Aziz Bey'in medîd ve şedîd müdafaât ve mühacemâtını Celâledin Harzemî'ye benzetiyorum. Aziz Bey'in azm-ü rezm-i merdanesi uğrunda on bir birader ve hayli tevabiiyle bilhücum topların ağzına mızrak tıkayan büyük pederimin na're-i merdanesi, gâh-ü bîgâh kulaklarımı çınlatıyor.

Bu an'anât-ı milliyenin tarihçesi peşinde neler çektim. Eski şehirlerin mezar taşlarını okumak merakına düşmüştüm. Bir gün Süleymaniye'nin şimal-ı şarkîsinde eski bir şehir harabesi olan "Mawet" karyesinde üstü yazılı bir taş haber verdiler. Gittim, topraklar içinden küçük taşı çıkarttım. Bu bir sade taş idi. Temizlettim, hayli müşkilâtla yazılarını hallettim. Tek arslan arması altında,

"Ta ebed in asitan mamûr bad
Sahibeş ez asiman mansur bad"

beytiyle "İskender bin İsmail Paşa Baban 937" (259) unvanı yazılı idi. Bu unvan fikir ve tetebbuâtımı alt-üst etmişti. Ben, Baban taassubu nokta-i nazarından, Baban sülâlesi içinde İskender namını aramıyordum; İskender'i Hristiyanlara veriyordum. İnkisar-ı hayal ile o taşın da kıymet-i tarihiyesi kalmamıştı.

Bir sene sonra, 307 sene-i Rumiyesinin (260) Arabî Ramazanına müsadıf bilmem hangi ayı idi, Şehirpazar'ın (261) Alan cihetinde mazanne-i kiramdan Şehabeddin namına mevsûm köyde bulunuyordum. Akşamüstü bir mushaf-ı şerif istedim. Mushaf-ı şerifin ziyaretine benim gitmemi ihtar ettiler. Hoşuma gitti. Zannettim ki tevkıyri alelumum masahıf-ı şerife için kullanıyorlar. Bizzat mushaf-ı şerifin mevzu olduğu yere gittim. Orası bir türbe idi. Büyük kıtada bir Kur'an-ı azîmüşşan —bittabı elyazısı— rahlede duruyordu. Açtım; sağdan birkaç sahife Arabî, Farisî tarihler, vakalar, tevellüdler yazılı idi. Bunlar içinde gözüme ilişen bir fıkra, gayri ihtiyarî beni haykırtmıştı. O fıkra da, Şeyh Şehabeddin Efendi hazretlerinin dokuz yüz kırk tarihinde dünyaya gelen oğlunun, Melik'ül-âdil ve'l-âlim ve'l-âmil İskender Paşa bin İsmail [4] Paşa'nın devre-i adlinden bittefaül hayrülhalef olmak temenniyatı idi.

---

(259) Milâdî 1530 yılı.
Farsça olan yukarıdaki beytin Türkçesi şöyledir:

"Bu eşik sonsuza dek bayındır ola
Sahibine göklerden zafer gele".

(260) Milâdî 1891 yılı. Buradaki 307 yılı, aslında 1307'dir. Eskiden, tarihlerde "bin"i gösteren ilk sayı genellikle atılır, ondan sonraki sayılar yazılırdı. Yazar da o usule göre yukarıdaki tarihi yazmıştır. Hatta kimi zaman, hem "bin"i gösteren sayı ve hem de "yüz"ü gösteren sayı atılır, onlardan sonraki sayıların yazılmasıyla yetinilirdi.

(261) Bu bölgenin Kürdçe orijinal adı "Şarbajêr"dir; yazar bu adı Türkçeye çevirerek yazmıştır.

İşte bazen bir taş parçası, bir kavmin sergüzeşt-i hayatını efsanevî tarihlerden daha belîğ ifade eder. Ümid ederim ki o taş hâlâ mevcuddur ve mushaf-ı şerif de o türbede mahfuz kalmıştır. Fakat şu paşalık unvanının ta o zamanda kullanılması nereden gelmiştir? Bunu halledemedim.

Süleymaniyeli
Tevfik

KÜRDLERDE DURÛB-I EMSAL (*)

ZİRAÎ-RASADÎ

"Ewrê sor êvarê, cotê bavê beyarê; ewrê sor sibê, cotê bavê sifê".(262)
Akşamın kırmızı bulutundan sonra, çifti, daha işlenmemiş olan tarlaya götür. Sabahın kırmızı bulutundan sonra, çifti içeriye al.

"Sêzdeyê Hezîranê, garis ewêlî".
Haziran on üçünde, ki ekilmiş darılar.

"Gûzeweşîn, tov mereşîn".
Ceviz silkinmedikten sonra tohum atma.(263)

"Kanûn, befir tê qanûn".(264)
Kânun ayında kar yağması bekanundur.(265)

"Şubat befir tê qulat".(266)
Şubatta kar iri parçalarla yağar.

---

(262) Bavê: Bavêje.
Sif: Sifik, sitareya ber derê malê. Li hin deran li dora wê dîwar tê avakirin, li hin deran jî dora wê vekirî tê hîştin. Ji sifikên dorvekirî ra "serder" jî tê gotin.

(263) Doğru çeviri, "cevizlerin silkinme döneminde tohum serpme" şeklindedir.

(264) Awayê rast, **"befir tê bi qanûn"**e. Mebest ji "qanûn", "awayê adetî û tabiî" ye. Yanî "di Kanûnan da berf bi awayê xwe yê adetî û tabiî dibare".

(265) "Kânun" adı aslında bir ayın adı değil, hem Aralık ve hem de Ocak olmak üzere iki ayın ortak adıdır. Kürdçede bu iki ayı ayırt etmek için Aralık ayına, "İlk Kânun" demek olan "Kanûna Pêşîn" denir; Ocak ayına da, "Son Kânun" anlamına gelen "Kanûna Paşîn" denir. Eskiden Türkçede de buna benzer bir ayrım yapılır ve Aralık ayına "Birinci Kânun" demek olan "Kânun-ı Evvel", Ocak ayına da "İkinci Kânun" demek olan "Kânûn-ı Sanî" denirdi.

(266) Awayê rast, **"befir tê bi qulat"** e.

"Adar, dew li dar, emma li ne Hazirbo û Siwar, li Mosil û Jengar".(267)

[5] Martta ayran ağaçtadır, ama Hazirbo ve Şiwar'da, (1) Musul ve Sencar'da değil.(270)

"Ne Adar e, ne Nîsan e; roja Feqîyê Teyran e".

Ne Marttır, ne Nisandır; Feqîyê Teyran'ın günüdür.

(Bu mesel, Martın 31'inci günü için îrad edilir. Yevm-i mezkûrün Mart veyahud Nisana aid olmasında iştibah edilmesi üzerine, Feqîyê Teyran hazretlerine [6] atfedilerek, a'yad-ı milliye miyanına idhal edilmiş ve büyük Feqî'nin beynennas meşhur ve makbul olan namını tezkîr ve tebcîle vesile olmuştur.

Abdullah Cevdet Bey, Muhammed Feqîyê Teyran için, "Hakkâri sancağının Muks karyesinde 702'de(271) tevellüd edip 757'de(272) orada vefat etmiş ve oraya defnolunmuştur; hikâyenüvis olup, resail-i manzumesi mevcud ve meşhurdür" diye kaydeder.

---

(267) Emma li ne Hazirbo û Siwar: Bi gumana me li vir şaşîyeka rêzkirinê heye û awayê rast, "emma ne li Hazirbo û Siwar" e.

(1) "Hazirbo" ve "Siwar", 7—8 saatlik "Başur-Bitlis Çayı"nın güzergâhı olan "Bitlis Boğazı"nın şimalinde kâin, sularının letafeti, havalarının ciyadetiyle makbul iki köydür. Mezkûr boğaz, aşair ve Ekradın memerr-i kadîmi olmak itibariyle bervech-i âtî mevaki-i muayyene ve tarihiye ile tahdid edilir:(268)

Deşta Rehwayê: Boğazın şimalinde kâin Rahva ovası.

Teşrîk: Kasabanın şimal-i şarkîsinde vaki, sivri tepeli dağ.

Sertaxê: Mahallebaşı.

Pira Ereb: Arab Köprüsü.

Newala Bêno: Kokulu Dere (arazi burkanî olmakla kükürt mürekkebâtı kokar).

Taxşûd: "Textşûd"dan muharreftir. Kasabanın cenub mahallâtından bahçelik mahalledir ki Bitlis Hanları saraylarının enkazını muhtevî olup, müşarünileyh Hanların istiklal-ı tamlarını iktisabları tarihinde bu namla telkîb edilmiştir.

Ava Tal: Acı Su. Kasabanın bir saat kadar cenubunda, emraz-ı cildiyeye nâfi' kaplıcadır.

Kevirê Qul: Delikli Taş. Teressübât-ı kilsiyeden müteşekkil cesîm bir kayanın delinmesiyle hasıl olan tüneldir.

Gelîyê Gûzan: Cevizler Ormanı.(269) Enva-i eşcarı hâvî cesîm ormandır.

Zevîya Sor: Kırmızı Tarla.

Xana Duxanê: Mâruf Duxan hanı.

(268) Bu dipnotun bundan sonra gelen ve yer adlarını içeren bölümü, derginin aslında metin içinde yer almıştır. Anlaşıldığına göre bu düzenleme bir yanlışlık sonucu olmuştur. Biz burada, dipnotun o bölümünü de dipnotun devamı olarak kendi yerinde yazdık.

(269) Doğru çeviri, "Cevizler Boğazı"dır. Galiba, boğaz ormanlık olduğu için yazar tarafından adı böyle Türkçeye çevrilmiştir.

(270) Doğru çeviri, "ama Hazirbo ve Siwar'da değil, Musul ve Sencar'da" biçiminde olmalıdır.

(271) Milâdî 1302 yılı.

(272) Milâdı 1356 yılı.

Filhakika, "mükâlemât"(dialognes) tarzındaki manzum ve selîs hikâyâtı, Kürdistan medreselerinin samimî mahfellerinde melâib-i lafziye için istimal olunduğundan başka kadınların bile vird-i zebanıdır. Meselâ bir münazarasında,

"Feqîyê pirr Siloqî!(1)
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqî me, tu çi zirzop î!?"(274)

(Ey Siloqî feqîsi!
Ben yağmur gibiyim, sen de dolu gibisin
Ben Feqî'yim, sen necisin!?) der).(275)

"Xaç-Xidir Nebî, şîv hebî taştê tunebî, wey li wî ku li mala xwe nebî, jina wî dibe jinebî".
İlka-i salîb fi'l-ma' günü, akşam yemeği olsun, varsın sabah [7] yemeği olmasın, yazık ona ki evinde olmaz, karısı dul kalır.

(Yevm-i mezkûrde dehşetli fırtına ve tipi olduğu için mesel zikredilir).

"Newroz, ecêb roz".
Newroz fevkalâde gündür.

"Heta se hestî nekojin, tav serîyan nesojin".
Köpek kemik kemirmedikten, güneş başı yakmadıktan sonra kış bitmemiştir.

---

(1) Siloqî, Bitlis ile Siirt arasında vaki köylerde tevattun edip, yazın şimal yaylalarına çıkar, erkek ve kadınlarının tenasüb-i endam ve güzellikleriyle mâruf bir aşirettir. Nakliyat işleriyle meşgul oldukları için iyi katır beslerler. Aşiretin en ileri gelen ailesi "Mala Silê" (Süleyman'ın Evi) namıyle benamdır ki, bu aileye mensub olanlar, —sair emsalleri gibi— "torun"(asîlzade), aşiret efradı ise "malbat" (Türkçede mukabili yoktur) sayılırlar. Mamafih, "asîlzade" olmayıp da "malbat" olan aşiret efradı, yine "aşir"likleriyle müftehir olup, onlar da "Kurmanc, raiye, köylü değildirler. (273)

(273) Eskiden Kürd soyluları, topraklarında çalıştırdıkları halka, köylülere "Kurmanc" dedikleri için, yazar da burada "Kurmanc"ı "köylü" anlamında kullanmıştır.

(274) Ev peyva Feqîyê, Teyran li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin:

"Feqîyê Silopî!
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqîyê Teyran im, tu çi zirzop î!?"

(275) Doğru çeviri, "ey Siloqî feqîsi, ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqî'yim, sen ne zirzopsun!?"dur.

"Kanûn Şubatê ker kir, gîskî ser sergoyê wer kir".(276)
Kânun ayı(277) Şubat ayından borc etti, buzağıyı çöplükte devirdi.(278)

(Kânun-ı Sanînin 31'inci günü fırtına olmak hasebiyle mesel-i mezkûr zikredilir. Gûya yevm-i mezkûrde havanın bir müddet güzel devam etmesi üzerine ihtiyar kadın buzağısını çöplüğe çıkarmış ve ilân-ı şadimanî etmiş. Bunun üzerine hiddetlenen Kânun ayı, Şubat ayından bir gün borc ile fırtına yapmış ve buzağıyı mürd etmiştir).

"Zîp im zîpedar im, eger bibarim xweş buhar im, eger nebarim sermadar im".
Zîpim zîp tutucuyum, eğer rahmet yağarsam latif buhar olacağım, eğer rahmet yağmazsam kışım.(279)

("Zîp", Şubatın son çarşambasından itibaren bir hafta devam eden günlere tâbir olunur. Eyyam-ı menhûseden mâdud olmakla, beynelaile dırıltı çıkmamasına, tatlı ve sair iyi yemekler yenmesine dikkat edilir. Meselin ifadesinden de anlaşıldığı üzre, eğer eyyam-ı mezkûrede yağmur yağarsa baharın ibtida edeceğine, yağmazsa kışın devam edeceğine alâmet sayılır).

HADİSEVÎ

"Mam Remezan, me ga û golik bi der dan, em mane û ev cüzdan".(280)
Amca Ramazan, öküz ve buzağıyı kaybettik, onlardan bize bir hatıra kaldı.(281)

---

(276) Ker kir: Kerî kir, parçe kir.
Awayê rast, **"gîskî ji ser sergoyê wer kir"** e.

(277) Buradaki Kânun ayından maksat Aralık ayı değil de, İkinci Kânun olan Ocak ayıdır.

(278) Doğru çeviri, "Kânun Şubatı böldü, tekeyi çöplükten devirdi"dir. Çünkü atasözünde geçen Kürdçe "kerkirin" bileşik fiili, "bölmek, parçalamak" anlamına gelir. Öte yandan, atasözünde geçen "gîsk" sözcüğü de, Kürdçede "buzağı" demek değil, "teke" demektir. "Buzağı"nın Kürdçe karşılığı ise "golık"tır.
Böylece, bu atasözünün çıkış nedeninin anlatıldığı bundan sonraki yazı parçasında geçen "buzağı" sözcüğü de yanlış kullanılmıştır; bunun yerine "teke" sözcüğünün kullanılması gerekirdi.

(279) Doğru çeviri, "eğer yağarsam güzel baharım, eğer yağmazsam soğuğum"dur.

(280) Ev peyva pêşîyan li hêlnê Kurdistanê weha tê gotin: **"Mamê Remedan, ga û golik bi der dan, di dest da ma ev xeberdan".**

(281) Doğru çeviri, "amca Ramazan, öküz ve buzağılar elimizden gitti, biz kalmışız şu cüzdanla"dır.
Bu atasözünün bazı bölgelerde söylenen öbür şeklinin Türkçe çevirisi ise şöyledir: "Amca Ramadan, öküz ve buzağılar elinden gitti, elinde kala kala bir laflama kaldı". Buradaki "laflama"dan maksat "laf ebeliği, laf gevezeliği"dir.

[8](Geçmişe teessüf, zayiata karşı duyulan teessür makamında îrad edi...).

"Şahîno şa ye, Aqûbo axa ye".
Şahin, Yakub'un ağa olmasından mahzuzdur.(282)

(Buradaki Şahin kurnaz bir hizmetçiyi, Yakub ise beceriksiz bir ağayı temsil ediyorlar).

"Hayê bi min hayê, ebrîşim hate ber livayê, liva ber ebrîşim nayê".(283)

Heyhat, ipek yünün karşısına kadar geldi de, yün ipeğin karşısına çıkmıyor.(284)

(Tevazu-i faziletkârane ile tefahur-ı zelîlaneyi ifade ediyor).(285)

"Bistire bistire, dengxweş!"(286)
Güzel sesle boyuna öt.

(Müz'ic ve sıda'âver beyanata karşı îrad edilir).(287)

"Hespê qule, mêrê file, seyê tûle, jê ra mebe ewle".(288)
Kule renkli ata, Ermeniye, zağar köpeğe itimad etme.(289)

---

(282) Mahzuz: Sevinçli, keyifli, keyfi yerinde.

(283) Awayê rast, **"liva ber bi ebrîşim nayê"** ye.
Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê, weha tê gotin: **"Hayê bi min hayê, hevrîşim tê ber livayê, liva ber bi hevrîşim nayê".**

(284) Doğru çeviri, "ipek kuzu yününün yanına geldi de, kuzu yünü ipeğin yanına gelmiyor"dur. Çünkü Kürdçede "lıva" sözcüğü, genel olarak yün demek değil, özel olarak kuzu yünü demektir.

(285) Yani, "erdem ve ağırbaşlılıktan meydana gelen alçakgönüllülük ile seviyesizlik ve değersizlikten meydana gelen böbürlenmeyi belirtiyor".

(286) Ev peyv li hêlnê Kurdistanê weha tê gotin: **"Bistire bistire, dengê te xweş e".**

(287) Yani, "sıkıcı ve baş ağrıtıcı sözlere karşı söylenir".

(288) Awayê rast, **"pê mebe ewle"** ye.
Ev peyva pêşîyan li gelek hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **"Hespê qule, mêrê file, tajîyê tûle, çil roj çile, tu car pê mebe ewle".**

(289) Kule (qule): Siyah ile sarı arasındaki renk.
Doğru çeviri, "kule renkli ata, Hristiyan adama ve zağar köpeğe itimad etme"dir. Yani bunlara güvenme. Atasözünde geçen Kürdçe "fıle" sözcüğünün Türkçe karşılığı "Ermeni" değil, "Hristiyan"dır. Bilindiği gibi "Ermeni" sözcüğü bir ulusun adıdır, "Hristiyan" sözcüğü ise Hazreti İsa'nın dinine bağlı olanların genel ve ortak adıdır. Bununla birlikte, Kürdistan'da halk arasında çoğu kez bu ikisi karıştırılarak, "fıle" sözcüğü "Ermeni" karşılığı olarak kullanılır; yani "fıle" derken "Ermeni" kastedilir. Yazar da, bu nedenle "fıle" sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak "Ermeni" yazmış olabilir. "Hristiyan" sözcüğünü yazması daha doğru olurdu.

"Boçika seyî têxe qalibî, dîsa gêr e, li milan e".(290)
Köpek kuyruğunu kalıba sok, yine eğri ve sırtının üzerindedir.

(Kabil olmayan hususât için zikredilir).(291)

"Eger hatî çengê min, bifikire rengê min".(292)
Eğer pençeme düşersen rengimi anlarsın.

"Milkan aş, aletan simteraş, mêran da ne li pêş ne li paş"(293)
Emlâk ve akar arasında değirmen, alât ve edevât içerisinde sımteraş (atların tırnaklarını kesip düzeltmeye mahsus olan alet), erkelerin de ne önü ne arkayı düşünenler makbuldürler.(294)

"Hirç ku heye neyarê serdest e; hêk dike, çêzik dike".
Ayı, başı elinde bir düşman gibidir: icabında yumurtlar, icabında yavrular.(295)

(Düşmana itimad caiz olmadığını ifham ediyor).(296)

"Pîvaz pîvaz e, çi serî ye çi binî ye".(297)
[9] Soğan soğandır, başı dibi yoktur.

(Bir şahsın veya bir şeyin veyahud bir meselenin bayağılığını ilâm için istimal olunur).

"Mirin hebî, kalbûn tunebî".(298)
Ölüm olsaydı, ihtiyarlık olmasaydı.(299)

---

(290) Ev peyva pêşîyan li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin: **"Tu dûvê se heft sal têxî qalib, dema derxî dîsa xwar e".**
(291) Yani, "Olanaklı olmayan hususlar için söylenir".
(292) Awayê rast, **"bifikire li rengê min"** e.
(293) Awayê rast weha ye: **"Ji milkan aş, ji aletan simteraş, ji mêran mêrê ne li pêş û paş".** Ev peyv li hêlna jî weha tê gotin: **"Ji milkan aş, ji hacetan simteraş, ji dostan dostê ne li pêş û paş".**
(294) Doğru çeviri, "erkeklerin bir önde bir arkada olmayanları"dır. Yani "dönek ve tutarsız olmayanları".
(295) Doğrusu, "ayı zorba bir düşmandır"dır.
(296) Yani, "düşmana güvenmenin doğru olmadığını anlatıyor".
(297) Ev peyva pêşîyan li hêlna jî weha tê gotin: **"Serê pîvazê çi ye, binê pîvazê jî ew e".**
(298) Ev peyva pêşîyan li hin hêlan weha tê gotin: **"Mirin hebe pîrî tunebe".**
(299) Doğru çeviri, "ölüm olsun da ihtiyarlık olmasın"dır.

"Malxoyê min Xelo be, xwarina min çilo dibe".(300)
Kethüdamız Halo (iktidarsız adamdan kinayedir) olursa, yiyeceğimiz meşe yaprağı olur.(301)

"Kena bêaran derdikeve kuna dîwaran".(302)
Hayasız ve terbiyesizlere, duvar delikleri bile vesile-i hande olur.(303)

"Qûna tazî, tenbûr dixwazî".(304)
Açık hasret ile nağme istiyor.(305)

"Sal bi sal, xwezî bi parr".
Her sene, kendinden evvel geçen seneyi aratır.

"Mêr mêran nas dike, paldim jî qûna kerê".(306)
Erkek erkeği tanır, semer de merkebi.(307)

"Ez dibêjim nêr e, ew dibê bidoşe".
Ben "tekedir" diyorum, o "sağ" diyor.

(Anlatmak güçleştiği zaman îrad edilir).

---

(300) Awayê rast, **"ku malxoyê min Xelo be, dê xwarina min çilo be"** ye.
Ev peyv li gelek hêlên Kurdistanê, weha tê gotin: **"Ku mezinê me Silo be, dê xwarina me jî çilo be".**
(301) Kethüda: Vekilharç, kâhya. Burada maksat aile reisidir.
İkitidarsız adamdan kinayedir: Güçsüz kişiyi dolaylı olarak anlatır.
(302) Awayê rast, **"kena bêaran derdikeve ji kunên dîwaran"** e.
(303) Vesile-i hande: Gülme vesilesi, gülüş nedeni.
(304) Awayê rast, **"bi qûna tazî, tenbûr dixwazî"** ye.
(305) Doğru çeviri, "çıplak kıçla tambur istiyor"dur.
(306) Awayê rast, **"mêr mêran nas dikin, paldim jî qûna keran"** e.
(307) Doğru çeviri, "erkek erkeği tanır, semerin arka kayışı da eşeğin kıçını"dır.

EDEBİYAT-I KÜRDİYEDEN BAZI NUMUNELER (*)

2'NCİ ADEDİN 12'NCİ SAHİFESİNİN MÂBÂDI [*]

2-(310) Benimn Sevgilim her ceylân yavrusuna benzemez va her tarz ve tavırda [10] ona benzetilmez. Belki yalnız güzellik ve melâhat münasebetiyle ve iffet ve ismetten mütevellid olan telâşı ve tevehhuşu itibariyle, ceylân yavruları miyanında "Harran" dağlarına gitmiş ve "hewşan" namıyle mâruf olan otun gölge ve tohumunu kasdederken cenubdan vızan(311) rüzgârın şiddetinden tohum-ı mezkûr dağılmış ve sukutundan hafif sesler hasıl ve yavrunun kulağına vâsıl ve bir parça telâşına sebeb olmuş ve bu küçük hadise akabinde, Kürd atlılarından kahraman, serî' ve avcı bir müfrezenin sada-i silâh ve müdhiş sıyahını işiterek feveran-ı firara iltica eden ve sabah erken ezan zamanında "Bilêcan" dağının eski menzilgehlerine varmış olan ceylân yavrusuna benziyor.

MÎHRÎ [**]

1— Le dinyay dîlberî da wextê xotbînî û hestî
Be carê mehw e, hem zindû dekeytin hestî û hestî

---

[*] İtizar: "Jîn" cerîde-i ferîdesine ("Jîn" ferîdedir, değil mi ya!) arasıra takdim-i makalât, her Kürd için farîze-i zimmet, ...(308) ve şu farîzenin eda ve bu vecîbenin îfasına her milliyetperver hahan ve rağıbdır. Fakat maatteessüf ben uzun bir müddetten beri . . . . ve mesaib saikasıyle vazife-i nazîfemi îfa ve hissemend hazzımı istifade edemedim.(309) Heyet-i Muhtereme-i Tahririyesince hêvîdardır ki . . . . bir nükûl-ı emrazdan . . . . ağrazdan ileri gelmemiştir.

(308) Burada ve bu dipnotun bundan sonraki satırlarında bazı sözcükler, derginin aslında silik çıktıklarından, okunamadılar. Biz bu sözcüklerin yerine sıranoktalar koyduk.

(309) Burada okunamayan sözcüğün "Jîn" olduğu kuşkusuzdur.

(310) Bu parça, derginin ikinci sayısında yayınlanan yazının sonundaki Kürdçe şarkının ikinci bölümünün Türkçe çevirisidir.

(311) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmıştır. Bu, ya dizgi hatası sonucu böyle çıkmıştır ve doğrusu "esen"dir; ya da "vızıldamak" fiilinden gelen ve "vızıldayan" anlamında kullanılmış olan bir sözcüktür.

[**] Şu gazelin maddesi zülüf, hal ve sureti hülya ve hayaldir. "Jîn"mecmuası ise "mirdin-jîn" ile uğraşıyor ve hiç bir vakit bir "mêrd" veya bir "jin"e bakmaz ve belki de bu gibi şeylere asla tenezzül etmez. Binaenaleyh, bu gibi gazeller, "Jîn"mecmuasına suûd edemez ve sahaif-i kıymetdarında derc olunamazlar. Fakat şu gazelde millî üç beyit vardır ki, evvelen şu beyitlerin hatırı için ve saniyen gencliğe hatıra ve genc kari'lerimize nâçizane bir hediye olmak üzre "Jîn"mecmuasına takdim edildi.

2— Xuda hifzit bika, zor dilfirîn û şox û xemmaz î
Ecayib denmey û serkêş û tund û şerker û mest î

3— Wekû gul'ateş î, wextê ke poşit bergî gulnarî
dilit sûtand û lêt sendim giranî-w bîr û serbestî

4— Le batî meyl û dildarî, debênim cewr û xeddarî
Le cêgey dilnewazî zor e xemzey çawî wek şestî

5— Be te'zîbî emin meqsûdî dîlber têgeyandin bû
ke min Kurd im, beşî min daîma her xwarî ye, pestî

6— Heqîqet heykelî em millete bêçare bîmar e
Birawe lêw û ezman'î, şikawe pê-w ser û dest'î

7— Le kin her kes eyan e halî ême, tûlî pê nawê
Nîfaq û buxzî xoman kafî ye bo ye's û bo sistî

8— Bes e, rût wermegêre, min be terzî kole natirsim
Helawestan be bala ta le bo min rif'et û hestî

9— Etoyş bakit le çawî bed hebû ger lutuf key, Mîhrî
wekû bendî hemayil xoş dexate gerdinit destî

TERCÜMESİ

1— Gönül kapmak âleminde canib-i dilberanenizden eğer bir gösteriş ve kıyam vaki olacak olursa, şübhesiz, nimet-i muhabbetten bîhaber olanların mevcudiyetlerini imha ve sevda-i aşktan nâbûd olanların kemiklerini ihya eder.

[11] 2— Allah seni hıfzeylesin!. . Sen bir cihette pek fazlaca gönül kapan ve tatlı ve tama'bahş lâfları söyleyen ve dîde-i güzîde ile işarât-ı meveddet alâmâtı idame ettiğin halde, diğer bir cihette hayretbahş bir televvün-i mizaca malik ve son derece cengçi, mütekebbir ve müstağnîsin.

3— Kırmızı gül gibi kırmızı elbiseyi giydikten itibaren ateş gibi gönlümü yaktın ve hürriyet, vekar ve fikrimi büsbütün selbettin.

4— Sevgililerden beklenilen muhabbet ve nevaziş yerine, bizim sevgilinin cefa ve gadrı çoktur. Nitekim taltîf makamında ok gibi gözlerden çıkan ve gazab ve tehdid ile bîçare gönlümü parçalayan bakışlar pek mebzuldür.

5— Bence muhakkaktır ki şu kadar tâzibden dilberin maksad-ı aslîsi, —ben Kürdüm ve âlem-i kâmeranî ve şadimanîde Kürdlerin hissesi ancak zillet ve mihnetten ibarettir— gibi ibretbahş bir dersi okutmak ve tar-ü mar fikirlerimi tenvîr etmektir.

6— Hakikat, Kürd milletinin heykel-i mânevîsi her türlü mesaibin tehacümünden nâtuvan ve her gûna mihnetlerin terakümünden felâketzede ve bîser-ü sâman olup, eşhas-ı maddiyesi gibi, erbab-ı adalet ve insafa hal-i pür melâlini söylememek ve bazû-i cidd-ü cehd ile hukuk-ı beşeriye ve meşruasını müdafaa etmemek ve meydan-ı tealî ve terakkîde tek bir adım bile atmamak için el, ayak ve kafası kırık ve dudak ve dili kesilmiştir.

7— Ahval-ı fecîamız herkesçe ayan ve tatvîlden müstağnî, ve beyan etmeye muhtac değildir. Bilhasa ye's ve gevşeklik için esbab-ı muzırra-i hariciyeden maada, aramızdaki nifak ve hased kâfi ve vafidir.

8— Tâlim ve tenvîr makamında yaptığın harekât kâfidir. Maksad artık anlaşıldı. Binaberîn yüzünü benden çevirme ve küpeni bana gösterme, ve "seni de bu küpe gibi asacağım" diye tehdidât-ı zımniyede bulunma. Çünkü benim için öyle bir asılmak idam değil, bilakis rif'at ve mevcudiyetin zamânı ve rahat ve mes'ûdiyetin esas ve bünyanıdır.(312)

[12] 9— İsabet-i aynden(göz değmesi) korkma ve istediğin gibi gösteriş yap. Zira Mîhrî, rû-yi rızanı gördüğü zaman, nazartaşı ve nushaların bağı gibi ellerini boynuna kemal-i iftihar ile atar ve sen de elbette bed nazarların tesirâtından vareste kalırsın.

M. M.

(312) Buradaki "zamân" sözcüğü "vakit" anlamına değil, "güvence" anlamına gelmektedir. Arapça olan bu sözcük, aslında "damân"dır ve "d" harfi kalın okunur. Ancak Latin alfabesinde bu harf bulunmadığından, sözcük "zamân" biçiminde yazılır.

WEREQÊK LE REFZÎ XATÎRAT

Fîdayî çawait ezîzim, ewro ke halim perîşan e
Le dûrî to du dîdem xerqî xwên e, behrî Umman e

Eceb giryey dilim nada heda, şewgarî tenhayî
Nebatî qendî lêwî to deway bêçarey zeman e

Be naz satê were destê bine ser qelbî mecrûhim
Xenawî bê be sûrî pencekanit reng de mercane

Egerçî to le qewmî xwêşnîhadî pakî bêbak î
Bila canim li mal engo be, wa çend sal e mêhman e

Zibanit çunke nazanê be îma şerhî halî kird:
Kebab e cergî min bîbe, henasem bonî biryan e

Tebessum ke we derxe mu'cizê bo alemî ewro
Le huqqe şekker e zarit, leb û le'lit kanî dından e

Nîqabî rût debênî, kun-kun e wek qelbî xwênînim
Bila xo şahidî sidq e, ke mecray tîrî mijgan e

Dirêjet(1) her wekû zulfî sîyahit maşa ber bunye
Ke qubbey sîneyî safit dukan û baxî seywan e

[13] Le seyrangahî gulxane ke hatî rojî pêncşembe
Bitî mexmûrî çawit şeqqî kird sed taq û kaşane

Dilit bestim be efsûn, ey kiçî Romî! Çi fettan î
Meger daykit etoy nêwna lebo telbîs û efsane!

Wekû ahûy Xeta gerçî etoy naroy le pêş aşiq
Xetay çawî seyad e, xo ke bilbil nayê hêlane

We fikrî şar le jêrdar e, gulî terd e çeman rojêk
Du lêwim bade le'lî leba toy bird, ne peymane

Melahet xetm e ser to gerçî wek "nawit" le çaw dûr î
Lebo Şewqî du kulmî pirrfisûnit taze dêwan e

Qazîzade
Mistefa Termo

---

(1) Dirêje: Kadınların giydiği uzun eteklik.

ŞERÊ TOPAN XÎLAS BÛ
ÎRO ŞERÊ QELEMAN E

Her kes mecbûr e muhafeza heqê xwe biket. Eger neket heqê jînê çunîne, bêhaq e. Hifza heqî bi du usûlan dibit. Yan dê bi qeweta destan, yanî bi wasita tıfıng, top, bomba, tebancan bit; yan jî bi wasita îlmê huqûqê, bi tarîxê dibit.

Wextê top û tifingan çû. Çunkî bi wê heq nayête îsbatkirin; belkî heq bi qewetê ye. Kîjka xalib ew xwedanheq e; kîjka mexlûb, bêqewet ew bêheq e.

Dêmek bi şerê topan heq îsbat nabit.(313) Me tecrube kir, welat bi xwînê şûşt.(314) Hinde biçûk bêda û bab man, êtîm û êxsîr ketine kolanan;(315) hinde xanedan mehû bûn; hinde xanî, aîle belav bûn; perîşanî li ser perîşanîyê; dîsa çu faîde nekir, hindîtir bû sebebê felaketê. Wekî we ye, şerê topan xilas bû.(316) Vê carê hemîyan [14] zanî, heq bi wasita alimîyê, qelemê dê bête hellkirin.(317) Hun di xezetan da dixwînin ku Meclisa Sulhê wa ye berhev dibit.(318) Hem xezetekê digot:

''Bîst û heştê Kanûna Ewil Meclisa Sulhê dê dest şolê bike. Çu kesê da'wayek hebit bila newestit; mûcibê îlmê huqûqê, îlmê ezmanan, îlmê erdê, îlmê tarîxê. . . heqê xwe da'wa û bête wê meclisa ku umûm dinya li wê berhev dibin, heqê xwe îsbat biket û lê bibe xwedan''.(319)

Da'wa top, tifing, şeşderban, bombayan xilas. Da'wa qelemê ye. Qeweta îlm û zanînê hakim e li ser hemî tiştan. Divêt xwedanqelem bixebitin, xwedanpare hîmmetê bikin; hinde dane top, tifingan, çarîka wê bidine îlm, qelem û xezetan. Çunkî hemî kesî têzanî top, tifing hindê qelemê şol naket.(320) Cihê bi topan hatine standin, bi qeleman vegêrane. Mesela Sirbistan, Belçîqa, Qeredax, Romanya bi topan hatine standin, bi qelemê vegêrane û hind dîtir milkstandan bo xwe stand.(321) Hate zanîn ku şerê topan xilas bû, şerê qeleman e. Em jî hindek xwedanqelem rêkine Awrupayê; bi qelema xwe bixebitin, heqê me îsbat bikin.

E. Rehmî

---

(313) Dêmek: Nexu, madem ku wisa ye.
(314) Mexseda nivîskar ji tecrubê, wisa tê zanîn ku tecruba Şerê Cîhanî yê Pêşîn e.
(315) Kolan: Küçe.
(316) Wekî we ye: Madem ku wisa ye.
(317) Hellkirin: Safîkirin.
(318) Meclisa Sulhê: Meclisa Aştîyê, ku piştê Şerê Cîhanî yê Pêşîn li Parîsê civîyaye. Navekî wê yê dî jî ''Konferansa Parîsê'' bû.
(319) Xwedan: Xwedî. Yanî, ''li heqê xwe bibe xwedî, xwedîtî li heqê xwe bike''.
(320) Têzanî: Têgîhîşt, fam kir.
Hindê qelemê: Bı qasê qelemê.
(321) Sirbistan: Komara mezintirîn a Yugoslavyayê.
Qeredax: Hêleka Yugoslavyayê. Berî Şerê Cîhanî yê Pêşîn dewleteka xweser bû. Piştê sazbûna Yugoslavyayê ew jî bû hêlek ji wê dewletê. Navê wê di zimanê Ewrupîyan da ''Montenegro'' bû, belam Osmanîyan digot'ê ''Qeredax''.

XEZEL

Şairî Kurdan, meken behsî uzar û zulfî yar
Behsî behsêkî biken, bo Kurd l'eme-w paş bête kar

Taîfey Kurdan le Gurc û Ermenistan zortir e
Hakimî xoyan nebû, nêwyan nehate naw şimar

Taîfey Caf, seyidî Berzence, şêxî Taleban
Sed hezar nefsyan heye, bo dîn û dinya zor bekar

Sahibî qonax û sifre, sahib în'am û xuwan
Malî wan me'wa ye bo Îslam û bo Tirk û Tetar

Maden û kanî kerem Kurd e, şecaet îrsîyan
Asîmanî mekremet, behrî sexa, eynî weqar

Rustemî gurd Kurd bû, Bermek Kurd û Meen Zaîd
Kurd bû, nêwî wan hemû sebt e le sefhey rojgar

Baxusûs şair le wan, bende kemê tadad bikem:
Mistefa Beg, Şêx Reza, Nalî, Wefayî û Çawmar

Alim û ellame exleb qewmî Kurdî bûn, wekû
Sa'dê Teftazanî û Seyid Şerîf, Melayê Hekar

Hezretî Miftî Zehawî, zû le Bexdaye debû
Alemî Îslam be fedl û îlmî wî girtî qerar

Heyderîzade cenabî Şeyxulîslamî enam
yanî Îbrahîm Efendî, qutb e bo cem'î kîbar

Kanî îlm û rojî daniş, gewherî behrî wucûd
Cûd'î, bexşîn'î be xerwar, fedl û îhsan'î be bar

Zatî wek Şêx Qadirî, teşrîf'î ewro l'êre ye
Cuz'î e'yan e, lakîn kull e bo Kurdî hejar

Behrî îrfan, eynî îhsan, sedrî dêwan, fexrî dîn
Nutfeyî Taha û Yasîn, ercumendî zîweqar

Şexsî wek Ebdussemed Melayî Kerkûkî, Xuda
umrî pê da, musteheq e Kurd be ew ken îftîxar

L'ew zemaney hate êre qet le min xafil nebû
Lutf û îhsan'î degel min bû, hemû rojê hezar

Ge dehat halî depirsîm, def'î xemî l'êm degirt
Ge deçûme menzil'î bo xwardinî şam û nehar

Sed hezar rehmet le ew bawke ke wî talîm kird
Sed hezar rehmet le em dayke ke wî hêna be kar

[16] Xo xusûs Mela Seîdî Kurd le Îslambole ye
Xoy bedîî rûy zeman e ew melayî walatbar

Çak e ew zatane ewro firset e, hîmmet biken
Meclisêkî mun'eqid ken, ta nebê Kurd tar û mar

Her kesê tabi' nebê b'ew meclise, min zamin im
paş uqûbatêkî zor dênim û deydem le dar

Xo eger bêt û emin rahî biken, bo mulkî xom
Kurdî Êranîş hemû sef sef dekem her wek qitar

Her çilonê re'yî meclis bê wehayan pê delêm
Sed hezaran bayi' în bo emrî ew pîr û hejar

Ey Letîf, heyf e ke to l'êre xerîb û bêkes î
Wer ne, bo em mesele ferd î weku qutbî medar

Qazî Letîf

* *
*

(*)**Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti** namıyle, Kürd lisan, tarih ve coğrafyasıyle iktisadiyat ve ictimaiyatına dair tedkikat ve neşriyatta bulunmak ve Kürdler arasında ulûm-ı asriyeyi tâmim etmek üzre bir cemiyet-i ilmiye tesisi hakkındaki ihzarât hitam bulmuştur. Tasdik muamelesi hükümet-i seniyyeye arzedilmek için heyet-i idare intihab edilmek üzre alakadaranın Kânun-ı Sanînin onuncu cuma günü öğleden sonra saat ikide Divan-ı Muhasebat arka sokağında Behcet Paşa konağındaki **"Kürdistan Cemiyeti"** binasına teşrifleri mütemennadır.

Necm-i İstikbal Matbaası Mürdîr-i Mes'ûl: Hamza

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan **"Eqîda Kurdan"** namındaki Kürdçe manzum ilmihal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bilcümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği **"Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler"** nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 384'üncü nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 134'üncü nüshası çıktı. Nefîs makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.
Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İchtihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JİMAREYA 7'AN

7'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

(2) (322)

Bazen bir taş parçası, bir kavmin yaşam serüvenini tarih efsanelerinden daha düzgün biçimde anlatır.

S. T.

Yerküre'nin birbirinden uzak ufuklarını serseri dalgalar gibi dolaşan "Arîler"in, ta Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya hangi kıstaktan geldiklerini anlamıyorum. Sıcak ülkelere alışan o halkın Kafkas dağlarında —daha giyinme dönemine girmeden— çırılçıplak kışladıklarına akıl erdiremiyorum. Fakat tarih bilginleri görüş birliği ettikleri için körü körüne inanıverdim. İşte o çoğunluğun sözü bize anlatıyor ki, taş devrinden beri Meyyafarqîn ve Kafkasya'ya yayılan Arîlerin "Kardux" kolundan Kürdler türemiş. Bununla birlikte bana kalırsa, akla en yakın görüş, Kürd şairi ve Kürdlüğün tek ağıt yakanı rahmetli Hacı Kadir'indir.

Var olsun kardeşimiz Hayalî (323) ki Hacı Kadir'i eserleriyle yeniden diriltiyor. Rahmetli, bir şiirinde diyor ki:

"Madem ki Nuh'un gemisi Cudî dağında kaldı ve o zamandan beri de Kürdler Cudî dağı çevresinde varlıklarını korumuşlardır, öyleyse tufandan beri Kürdler asıl yurtlarında karar kılmışlardır".

Kısacası, ister Karduxlu, ister Behramî, ister Medyalı, ister Nuh soyundan olsunlar; bu kavmin şimdiye kadar kurduğu, Eyyubî devletinden başlayarak, sayılamayacak kadar çok ve çeşitli büyük ve küçük hükümetlerin tortusundan son zamanlarda yani yaklaşık olarak 1262-65(324) tarihlerinde Bitlis'te, Hakkâri'de, Bohtan'da birer derebeylik, Süleymaniye'de de küçük bir hükümet kalmıştı. Bitlis, Hakkâri, Bohtan'ın düşüş biçimleri, cemiyetimizin yayın bölümünde hazırlanıp kitap haline getirilmek üzere, bu yazımı Babanlarla ilgili anılarıma ve saptamalarıma ayırıyorum.

Benim araştırmalarıma göre "Baban" hükümeti, 250 yıldan fazla, önce aşiret, sonra bağımsız ve bir aralık özel istekle ilhak edilmiş olarak ve fakat yönetim biçiminde yine bağımsız hükümet şeklinde yaşamıştır. Kuruluş, yükseliş, gelişme, duraklama, gerileme, düşüş dönemleri düzenli biçimde genel tarihe geçmemiş ise de, bu kayıtsızlık, onların ilişki kurdukları İran'ın tarih ve edebiyatça gerileme döneminde bulunmasından ve en son katıldıkları Osmanlılığın da halen ve hâlâ tarih sahibi olmamasından ileri geliyor. Doğu ve Batı'nın hayli tarih sayfalarını dolduran bu hükümetin birçok destanını, harikalar mırıldayan yiğitlik efsanelerini, masallaşmış olan cömertlik ve kahramanlık destanlarını, mitolojilere benzer kudretlerini, atalardan

(322) 251 numaralı dipnota bakınız.
(323) 252 numaralı dipnota bakınız.
(324) 253 numaralı dipnota bakınız.

aktarılanlarla öğrenmiş ve olayların kişilerini, zaman ve yerlerini ezberlemiştim.

Abdurrahman Paşa'nın on bin atlı ile Bağdad'ı isyancılardan geri alarak yüce Sultanlığa(325) armağan etmesinde bir olağanüstülük görmüyorum. İran ordusunu "Merîwan"da Büyük Selim Bey, Osman Bey, Afganlı Ekrem Mela Hamza, Cıwamêr Axayê Rengîn gibi on iki yiğidin, kanlı bir savaşla darmadağın eden o kahramanların ulusal ve manzum marşlarını okurken, kendimi o "Diwazde Siware"nin(326) saldırılarının öncüsü ve zaferlerinin müjdecisi sanacak kadar millî gurura kapılırdım.

Son hükümdar Ahmed Paşa'nın Nizam-ı Cedîd düzeniyle düzenli askerleri, (327) ordusu, kışlası, topu, tophanesi, gayet sağlam ve adalete dayalı sivil idaresi var iken, kardeşleriyle anlaşmazlık yüzünden hükümetini bırakıp Osmanlı Sultanlığına sığınması ne kadar hayal kırıklığına yolaçıcı bir olay ise, oraları işgal etmeye giden Başkomutan Ömer Paşa'ya karşı yurdunu teslim etmeyi reddeden Ahmed Paşa'nın amcası Aziz Bey'in uzun ve sert savunma ve saldırılarını Celâleddin-i Harzemî'ninkine benzetiyorum. Aziz Bey'in yiğitçe azim ve kahramanlığı uğrunda on bir kardeş ve birçok adamıyle saldırıya geçerek topların ağzına mızrak tıkayan büyük pederimin yiğitçe haykırışları vakitli-vakitsiz kulaklarımı çınlatıyor.

Bu ulusal geleneklerin tarihçesi peşinde neler çektim! Eski kentlerin mezar taşlarını okumak merakına düşmüştüm. Bir gün Süleymaniye'nin kuzeydoğusunda eski bir kent harabesi olan "Mawet" köyünde üstü yazılı bir taş haber verdiler. Gittim, toprakların içinden güçlükle taşı çıkarttım. Bu bir sade taş idi. Temizlettim. Hayli güçlükle yazılarını söktüm. Tek arslan arması altında,

"Bu eşik sonsuza dek bayındır ola
Sahibine göklerden zafer gele"

beyti ile "İsmail Paşa oğlu İskender Baban, 937"(328) unvanı yazılıydı. Bu unvan, düşünce ve araştırmalarımı alt-üst etmişti. Ben, Baban bağnazlığı açısından olacak, Baban hanedanı içinde İskender adını aramıyordum, İskender'i Hristiyanlara veriyordum. Hayal kırıklığı ile o taşın da tarihsel değeri kalmamıştı.

Bir yıl sonra, Rumî 307 yılının Ramazan ayına rastlayan bilmem hangi ayı idi(329), Şehirpazar'ın (330) Alan tarafında yüce ermişlerden Şehabeddin adıyle adlandırılmış köyde bulunuyordum. Akşamüstü bir Kur'an-ı kerim istedim. Kur'an-ı kerimin ziyaretine benim gitmemi hatırlattılar. Hoşuma

(325) Osmanlı devletini kastediyor.
(326) 257 numaralı dipnota bakınız.
(327) 258 numaralı dipnota bakınız.
(328) 259 numaralı dipnota bakınız.
(329) 260 numaralı dipnota bakınız.
(330) 261 numaralı dipnota bakınız.

gitti. Sandım ki yüceleştirmeyi genellikle Kur'an-ı kerimler için kullanıyorlar. Kur'an-ı kerimin bulunduğu yere bizzat gittim. Orası bir türbe idi. Orada, elyazması olan büyük boy bir Kur'an-ı kerim rahlede duruyordu. Açtım. Sağdan birkaç Arapça, Farsça tarihler, olaylar, doğum tarihleri yazılı idi. Bunlar içinde gözüme ilişen bir parça, elimde olmadan beni haykırtmıştı. O parça da, Şeyh Şehabeddin Efendi hazretlerinin 940(931) tarihinde dünyaya gelen oğlunun, "adaletli, bilgin ve bilgi doğrultusunda davranan Hükümdar İsmail Paşa oğlu İskender Paşa'nın adaletli döneminden iyimserlik ümidiyle hayırlı evlât olması dileği" idi.

İşte, bazen bir taş parçası, bir halkın yaşam serüvenini mitolojik tarihlerden daha açık biçimde belirler. Ümid ederim ki o taş hâlâ bulunmaktadır ve o Kur'an-ı kerim de o türbede korunarak kalmıştır. Fakat şu "paşalık" unvanının ta o zamanda kullanılması nereden gelmiştir? Bunu çözemedim.

Süleymaniyeli
Tevfik

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ(332)

"Adar, dew li dar, emma ne li Hazirbo û Siwar, li Mosil û Jengar".
Martta ayran ağaçtadır, amma Hazirbo ve Siwar'da(1) Musul ve Sencar'da değil.

---

(331) Milâdı 1533 yılı.
(332) 110 numaralı dipnota bakınız.
(1) Hazirbo ve Siwar, Güney Bitlis Çayının geçtiği yer olan Bitlis Boğazının 7—8 saatlik kuzeyinde bulunan ve sularının güzelliği, havalarının hoşluğuyle makbul olan iki köydür. Adı geçen boğaz, eskiden beri aşiretlerin ve genel olarak Kürdlerin eski bir geçitidir. Boğaz şu belirli ve tarihsel yerlerle sınırlıdır:
Deşta Rehwayê: Boğazın kuzeyinde yer alan Rahva ovası.
Teşrîk: Kasabanın kuzeydoğusunda yer alan sivri tepeli dağ.
Sertaxê: Mahallebaşı.
Pira Ereb: Arap Köprüsü.
Newala Bêno: Kokulu Dere(arazi volkanik olduğu için, kükürt bileşikleri kokar).
Taxşûd: "Textşûd"un bozulmuş şeklidir. Kasabanın güney mahallelerinden biri olan bahçelik bir mahalledir. Bitlis Hanları saraylarının yıkıntılarını da içine alan bu mahalle, adı geçen Hanların tam bağımsızlıklarını kazandıkları tarihte bu adla anılmıştır.
Ava Tal: Acı Su. Kasabanın bir saat kadar güneyinde bulunan ve cild hastalıklarına yararlı olan bir kaplıcadır.
Kevirê Qul: Delikli Taş. Kireç tortularından oluşmuş iri bir kayanın delinmesiyle meydana gelen tüneldir.
Gelîyê Gûzan: Cevizler Ormanı.(333) Çeşitli ağaçları içine alan büyük bir ormandır.
Zevîya Sor: Kırmızı Tarla.
Xana Duxanê: Bilinen Duxan hanı.
(333) 269 numaralı dipnota bakınız.

* *
*

"Ne Adar e, ne Nîsan e; roja Feqîyê Teyran e".
Ne Marttır, ne Nisandır; Feqîyê Teyran'ın günüdür.

Bu atasözü, Martın 31'inci günü için söylenir. O günün Marta ya da Nisana ait olmasında kuşkuya düşülmesi üzerine, Feqîyê Teyran hazretlerine bağlanarak ulusal bayramlar arasına alınmış ve büyük Feqî'nin halk arasında ünlü ve saygın olan adının anımsanmasına ve yüceltilmesine vesile olmuştur.

Abdullah Cevdet Bey, Muhammed Feqîyê Teyran için şunları yazmıştır: "Hakkâri sancağının Muks köyünde 702'de(334) doğup, 757'de (335) orada vefat etmiş ve oraya gömülmüştür. Hikâye yazarı olup, manzum küçük kitapları mevcut ve ünlüdürler".

Gerçekten, diyalog biçimindeki manzum ve akıcı hikâyeleri, Kürdistan medreselerinin içtenlikle dolu söyleşi meclislerinde kelime oyunları için kullanıldığından başka, kadınların bile dilinden düşmemektedir. Örneğin, bir tartışmasında şöyle demiştir:

"Feqîyê pirr Siloqî(1)
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqî me, tu çi zirzop î!"(337)

Yani, "hey Siloqî feqîsi; ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqî'yim, sen ne zirzopsun!"

---

(334) 271 numaralı dipnota bakınız.
(335) 272 numaralı dipnota bakınız.
(1) Siloqî, Bitlis ile Siirt arasında yer alan köylerde yaşayan ve yazın kuzey yaylalarına çıkan, erkek ve kadınlarının vücut uyumluluğu ve güzelliğiyle tanınan bir aşirettir. Ulaştırma işleriyle uğraştıkları için iyi katır beslerler. Aşiretin en ileri gelen ailesi, "Mala Silê"(Süleymangiller) adıyle bilinir. Bu aileden gelenler, öteki benzeri aileler gibi "torun" yani "soylu", aşireti oluşturan bireyler ise "malbat"(Türkçe karşılığı yoktur) sayılırlar. Bununla birlikte, soylu olmayıp da "malbat" olan aşiret bireyleri de, yine aşirete bağlı olmalarıyle övünüp, onlar da "Kurmanc, reaya, köylü" değildirler.(336)
(336) 273 numaralı dipnota bakınız.
(337) Ev peyva Feqîyê Teyran li hin hêlên Kurdistanê weha tê gotin(Feqîyê Teyran'ın bu sözü Kürdistan'ın bazı yörelerinde şöyle denir):

"Feqîyê Silopî!
Ez baran im, tu dilop î
Ez Feqîyê Teyran im, tu çi zirzop î!"

Yani, "hey Silopî feqîsi; ben yağmurum, sen damlasın; ben Feqîyê Teyran'ım sen ne zirzopsun!"

* *
*

"Xaç-Xidir Nebî, şîv hebî taştê tunebî, wey li wî ku li mala xwe nebî, jina wî dibe jinebî".
Haçın suya atılış günü, akşam yemeği olsun da varsın sabah yemeği olmasın, yazık o kimseye ki evinde olmaz, öylesinin karısı dul kalır.

Sözü edilen gün korkunç fırtına ve tipi olduğu için bu atasözü söylenir.

* *
*

"Newroz, ecêb roz".
Newroz olağanüstü bir gündür.

* *
*

"Kanûn Şubatê ker kir, gîskî ser sergoyê wer kir".
Ocak ayı Şubat ayından borç etti, buzağıyı çöplükte devirdi.(338)

Ocak ayının 31'inci günü fırtınalı olduğu için adı geçen atasözü söylenir. Adı geçen gün, sözde havanın bir süre güzel geçmesi üzerine yaşlı bir kadın buzağısını çöplüğe çıkarmış ve sevincini belirtmiş. Bunun üzerine sinirlenen Ocak ayı, Şubat ayından bir gün borç alarak fırtına yapmış ve buzağıyı bu fırtınada öldürmüş.

* *
*

"Zîp im zîpedar im, eger bibarım xweş buhar im, eger nebarim sermadar im".
Zîpim zîp tutucuyum, eğer yağmur olarak yağarsam güzel bir bahar olurum, eğer yağmur olarak yağmazsam kışım.

"Zîp", Şubatın son çarşambasından başlayarak bir hafta süren günlere denir. Bu günler uğursuz günlerden sayıldığı için aile içinde dırıltı çıkmamasına, tatlı ve diğer güzel yemekler yenmesine dikkat edilir. Bu atasözünün anlatışından da anlaşılacağı gibi, eğer o günlerde yağmur yağarsa baharın başlayacağına, yağmazsa kışın devam edeceğine işaret sayılır.

(338) 278 numaralı dipnota bakınız.

* *
*

"Milkan aş, aletan simteraş, mêran da ne li pêş ne li paş".(339)
Gelir getiren mülkler arasında değirmen, araç ve gereçler arasında da atların tırnaklarını kesip düzeltmeye özgü "sımteraş", erkekler arasında da önü ve arkayı düşünmeyenler makbuldür.(340)

* *
*

"Pîvaz pîvaz e, çi serî ye çi binî ye".
Soğan soğandır, başı dibi yoktur.

Bir kişinin ya da bir şeyin ya da bir sorunun bayağılığını belirtmek için kullanılır.

KÜRD EDEBİYATINDAN BAZI ÖRNEKLER

2'NCİ SAYININ 12'NCİ SAYFASININ DEVAMI [*]

2-(342) Benim sevgilim her ceylân yavrusuna benzemez ve her tarz ve tavırda ceylân yavrusuna benzetilemez. Olsa olsa, yalnız güzelliği dolayısıyle, bir de namusluluğundan ve masumluğundan doğan telâşı ve ürkekliği nedeniyle; ceylân yavruları arasında Harran dağlarına gitmiş ve "hewşan" adıyle bilinen otun tohum ve gölgesine yönelirken, güneyden esen rüzgârın şiddetinden ötürü adı geçen tohum dağılmış ve düşüşünden meydana gelen hafif sesler ceylân yavrusunun kulağına ulaşmış ve biraz telâş etmesine neden olmuş ve bu küçük olaydan sonra Kürd atlılarından oluşan kahraman ve hızlı bir avcı birliğinin silâh seslerini ve müthiş haykırışlarını işiterek, kurtuluşu çabucak kaçmakta bulan ve sabah erken ezan zamanında Bilêcan dağının eski konak yerlerine varmış olan ceylân yavrusuna benzeyebilir.

(339) Li jêrenota 293'yan binêrin.
(340) 294 numaralı dipnota bakınız.
[*] Özür dileme: Eşsiz gazete "Jîn"e("Jîn"eşsizdir, değil mi ya!) arasıra yazılar sunmak, her Kürd için ödenmesi gereken bir boyun borcudur, ...(341) ve bu borcun ödenmesine ve bu görevin yerine getirilmesine her milliyetsever istekli ve arzuludur. Fakat üzülerek belirtmeliyim ki ben uzun bir süreden beri . . . . ve felâketlerin dürtüsüyle, bu temiz görevimi yerine getiremedim ve payıma düşen nasibimi elde edemedim. . . . . "Jîn"in Sayın Yazı Kurulundan ümit edilir ki . . . . hastalıkların engellemesinden . . . . garazlardan ileri gelmemiştir.
(341) 308 numaralı dipnota bakınız.
(342) 310 numaralı dipnota bakınız.

MÎHRÎ [**]

*

ÇEVİRİSİ(343)

1— Gönül kapmak âleminde siz dilber tarafından eğer bir gösteriş ve kalkış meydana gelecek olursa, kuşkusuz, sevgi nimetinden habersiz olanların varlıklarını yok eder ve aşk sevdasından yok olanların kemiklerini diriltir.

2— Tanrı seni korusun. Sen bir yandan pek fazlaca gönül kapıp, tatlı ve arzu verici sözler söylediğin, eşsiz gözlerinle sevgi belirtisi işaretleri sürdürdüğün halde, bir yandan da şaşılacak biçimde bir huy değişikliğine sahipsin ve son derece kavgacı, kendini beğenmiş ve tokgözlüsün.

3— Kırmızı gül gibi kırmızı elbiseni giydikten sonra, ateş gibi gönlümü yaktın ve özgürlüğümü, ağırbaşlılığımı ve düşüncemi büsbütün ortadan kaldırdın.

4— Sevgililerden beklenilen sevgi ve gönül alma yerine, bizim sevgilinin cefa ve baskısı çoktur. Nitekim gönül alma konusunda, gözlerinden ok gibi çıkan ve öfke ve tehdit ile zavallı gönlümü parçalayan bakışlar alabildiğine çoktur.

5— Bence hiç kuşku yoktur ki, bu kadar işkenceden dilberin asıl amacı, "sen Kürdsün, mutluluk ve sevinç dünyasında Kürdlerin payı ancak aşağılanma ve eziyetten ibarettir" gibi ibret verici bir ders vermek ve darmadağın düşüncelerimi aydınlatmaktır.

6— Gerçekten de Kürd milletinin manevî yapısı, her türlü saldırılar yüzünden güçsüz ve her çeşit eziyetlerin birikiminden ötürü felâketzede ve perişan olup, maddî kişiliği gibi, adalet ve insaf sahiplerine perişan halini söylememek, uğraş ve çaba pazusu ile meşru insanlık haklarını savunamamak, yükselme ve gelişme alanında tek bir adım bile atamamak için el, ayak ve kafası kırılmış, dudak ve dili kesilmiştir.

7— Feci durumumuz herkesçe bilinmektedir; uzun uzadıya anlatmaya ve açıklamaya gerek yoktur. Özellikle umutsuzluk ve gevşeklik için, zararlı dış etkenlerden başka, aramızdaki nifak ve kıskançlık yeter de artar bile.

8— Öğretme ve aydınlatma konusunda yaptığın hareketler yeterlidir. Maksat artık anlaşıldı. Bu nedenle, yüzünü benden çevirme ve küpeni bana

[**] Bu gazelin maddesi zülüf ve ben, biçimi ise düş ve hayaldir. "Jîn"dergisi ise, "ölüm-yaşam" ile uğraşıyor ve hiç bir zaman bir "erkek" ya da bir "kadın"a bakmaz ve hatta bu gibi işlere tenezzül bile etmez. Bu nedenle, bu gibi gazeller "Jîn"dergisinin katına yükselip çıkamaz ve O'nun değerli sayfalarında yer alamazlar. Ne var ki bu gazelde ulusal nitelikte üç beyit vardır. Önce bu beyitlerin hatırı için ve sonra da gençliğe bir anı ve genç okuyucularımıza ufak bir armağan olmak üzere "Jîn"dergisine sunuldu.

(343) Şiirin Kürdçesi yazının aslında yer aldığı için, burada onu yeniden yazmaya gerek görmedik ve yalnız, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirisini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

gösterip "seni de şu küpe gibi asacağım" diye üstü kapalı tehditlerde bulunma. Çünkü benim için öyle bir asılmak idam değil, bilakis yükseliş ve varoluşun güvencesi, rahat ve mutluluğun temeltaşıdır.

9— Nazar değmesinden korkma ve istediğin gibi gösteriş yap. Çünkü Mihrî, yüzünü hoşnut gördüğü zaman nazartaşı ve muskaların bağı gibi kollarını boynuna büyük bir memnunluk ve kıvançla atar ve sen de öylece kemgözlerin etkilerinden uzak kalırsın.

M. M.

* *
*

Kürd dili, tarihi ve coğrafyası ile ekonomi ve sosyolojisine ilişkin incelemelerde ve yayında bulunmak ve Kürdler arasında çağdaş bilimleri yaygınlaştırmak üzere, **"Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti"**(344) adıyle, bir bilim derneği kurulması konusundaki hazırlıklar son bulmuştur. Onaylanma işleminin yüce hükümete sunulabilmesi için yönetim kurulunu seçmek üzere ilgililerin Ocak ayının 10'uncu cuma günü öğleden sonra saat 2'de, Divan-ı Muhasebat'ın(345) arka sokağında bulunan Behcet Paşa Konağı'ndaki **"Kürdistan Cemiyeti"**(346) binasına onur vermeleri dileğimizdir.

---

(344) **"Kürd Kültür ve Yayınları Genelleştirme Derneği"** demektir.
(345) Sayıştay demektir.
(346) **"Kürdistan Derneği"** demektir. Bununla kastedilen dernek, **"Kürdistan Tealî Cemiyeti"**'dir.

Birinci sene 9 Kânun-ı Sanî 1335 Aded 8

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

JÎN

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Birinci sene 9 Kânun-ı Sanî 1335 Aded 8

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN
HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD–TÜRK BİRLİĞİ (*)

Edîb-i âzam Namık Kemal'in irşadâtıyle menkıbe-i celâdeti ebediyyen Osmanlıların sîne-i iftiharına nakşedelmiş olan Celâleddin-i Harzemî, Tatarların gerdbad-ı hevlengizleriyle Hindistan'a sürüklenmiş ve oralarda hasret-i vatan çilesini doldurmuştu.(925) (347)

Cengiz Han'ın kaziye-i vefatı, Celâleddin'in ruha-i vatan fikrini ihya etti. Tarihin meşhur sîmaları içinde Celâleddin'e has olan çâlâkî-i hareket, pek az zamanda onu "Kîc-i Mukran" tarîkiyle Isfahan'a yetiştirdi. Bu sür'at-ı hareketini Kemal-i Isfahanî şu beytiyle tavsif ediyor:

"Ki bud cuz tu zı şahan-ı rûzgâr ki dad
Kazîm-i esp zı Bedlîs û ab ez Uman!"

(Senden başka şahân-ı zamanın hangisine müyesser olmuştur ki atına Bitlis'te yem versin ve Umman'da sulasın!.)

(347) Buradaki "925" rakamı, öyle anlaşılıyor ki Celâleddin'in Tatarlara yenilip Hindistan'a çekildiği tarihi gösteriyor. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmış olduğu anlaşılıyor. Çünkü Celâleddin'in Tatarlara yenilmiş olduğu tarih, Hicrî takvime göre 618, Milâdî takvime göre de 1221'dir.

Moğolların zalam-ı nâhemvarından ürkmüş ve zulm-ı nâpaydarından bıkmış olan Isfahanlılar, pek büyük bir meserretle o namdarı karşılamış ve o milletin tercüman-ı hoşhanı olan o şair-i şirin'edâ Kemal, tehniyet-i kudûmünü bir kasîde-i garra ile îfa eylemişti. Kasîdenin bir-iki beytini numune olarak tercüme ediyoruz:

[2] **"Basît-i rû-yi zemîn baz geşt abadan**
Be yümn-i saye-i çetr-i hüdayegân-ı cihan

Tu umr-i Nuh biyabî ez an ki der âlem
İmaret ez tu pedîd amed ez pes tufan

Tu dad minber-i İslâm bestey zı salîb
Tu ber guruft-ı nâkus ra ez ca-i ezan"

(348) (Yeksan ve harab olmuş yeryüzü, cihan padişahının şemsiyesi gibi zıll-ı meymenet temin eden kudûmüyle mâmur oldu.

Sen ömr-i Nuh'a layıksın. Çünkü tufandan sonra nasıl Nuh dünyayı imar etti ise, sen de Moğol tufanından sonra imar ettin.

Sen İslâm minberlerinin öcünü salîbden aldın. Ezan yerlerinde nakusları kaldırdın.)

Az müddet zarfında eser-i hayat göstermeye çabalayan İran'ın mukadderat-ı ezeliyesinden yahud o hamiyet-i mücesseme Celâleddin'in kendisini toplamak nasibsizliğinden olmali kı, Cengiz'in varisi Kaan Oktay, Celâl'in yine derbederliğini ihzar etmek için Sunay ve Cermaun gibi en güzîde namdarlarından iki kumandanın maiyetinde bir ordu sevketti. Celâl, şahin gibi bir hamle-i berkiye ile kinini biraz o koca ordudan şeyhûn (349) suretiyle aldıktan sonra, cibal-ı menîadan müteşekkil, istihkâmât-ı tabiiyesiyle tedafüî vaziyete müsaid Kürdistan cihetine savuştu.

İlk göründüğü saha Ahlat havalisi idi. Ahlat o tarihte Bitlis Hakimi Melik Eşref'in kardeşi Mecdüddin'in muhafazası altında idi. Şark ve Garb'ın namdarlarını yıldırmış ve yıldırım gibi düşmanlarının kuvve-i mâneviyesini kırmış olan Celâleddin'in debdebe-i şecaatı bile Kürd kafasına ilka-i haşyet etmemiş olmalıdır ki Ahlat Muhafızı Mecdüddin, koca Celâleddin'e boy ölçmeye kalkışmış ve bittabı' mağlub olmuştur. Meydan-ı harbden münhezimen Ahlat'ın iç kalesine doğru ricat eden Mecdüddin, her nasıl bir fikre müstenid ise tahassundan sarfınazarla Sultan Celâleddin'in penahına sığınmış ve fevkalâde mazhar-ı [3] hürmet olmuştu. Fakat Ahlat kaledarı,

(348) Farsça olan yukarıdaki üç beytin yazar tarafından yapılmış Osmanlıca çevirisi olan bu paragrafı ve bundan sonraki iki paragrafı, yazının esas metninden ayırt edilsin diye biz parantezler içine aldık.

(349) 256 numaralı dipnota bakınız.

Melik Eşref'in bendegânından İzzeddin'in, istiman perdesi altında Celâleddin Şah'a tertib ettiği suikasd hissolunarak huzura çıkacağı sırada derdest olunmuş ve bunda Mecdüddin'e de bir leke-i hıyanet sıçrayarak o da İzzeddin'le beraber habse atılmıştı. Bu sıralarda idi ki Celâleddin'in zelzele-i zuhurüyle titremiş ve o ateşpare-i celâdetin velvele-i vağasına tâbâver olamayacağını düşünmüş ve Şam padişahından istiane etmiş olan Bitlis Hakimi Melik Eşref, muavenetine gelen Şam ordusuyle beraber Muş sahrasında Celâleddin-i Harzemî'ye meydan okumuştu. Moğol'un bîpayan ordusunu mağlub etmek azm-i bülendine malik olan Celâleddin, bu orduya irae-i satvetten çekinmemiş ise de, çi çare ki hastalığı, hırs-ı dilîranesine galebe etmiş ve tedafüî vaziyetle Ahlat'a ricat etmiştir.

Daima bar-ı gam üzerine insafsızcasına bir zamîme kondurmaya alışmış olan bu çark-ı dûn, diğer taraftan da Aymas Bahadır'ın kumandası altında bir Moğol ordusunun takarrubunu ihzar ve bu suretle iki ateş arasında kalan Celâleddin, bîkarar ve artık Moğol ordusuna teslim olmaktan ise Bitlis Hakimine ilticayı bil'ıztırar ihtiyar etti. Bitlis Hakimi, Kürdlere has olan bir şîme-i mihmannuvazâne ve civanmerdane ile o şah-ı hamiyetpenahı istikbal ve kızını peşkeş ederek onu damad etmekle ebedî bir nam-ı bülend istihsal etmiştir. Bu suretle birlik rabıtasını teşkil eden Kürdler, Sultan Selim'in ufak bir meyliyle Saltanat-ı seniyyeye arz-ı teslimiyet etmiş ve ilel'ebed bu rabıtaya sadık kalmıştır.

Süleymaniyeli
İsmail Vedad

[4] # KÜRD MÜHACİRLERİ NE HALDE? (*)

"...Akrabamızdan yalnız Hurşid, İhsan, Mehmed Beyler sıhhatte olup selâm-ı mahsus etmekte. Biraderim İhsan Bey ilkbahardan beri memlekete avdet etmiş ise de, nerelerde olduğundan bîhaberim. Resul Bey, keza Kadir Bey sizlere ömür. Biraderi Osman Bey, Ûremar aşireti reisi Soto Ağa'nın nezdinde... Said Bey'in hanesinden ferd-i vahid kalmamıştır. Ubeydullah Bey'in küçük mahdumü, siz sağ olasınız. Bilumum karyemiz ahalisinden on nüfus mikdarında ancak kalmışlardır.. Şimdilik, kışın hulûlü münasebetiyle memlekete gidemeyeceğimizden, mecburen bahara kadar burada vakit geçireceğiz..."

*

Ey, hâk-i izmihlâle serilen beşeriyeti düşünüp dest-i muaveneti uzatmak isteyen, girdabe-i felâkete düşen bîçaregâna merhamet eden insanlar! Sizler daima hakikatı arıyorsunuz. Hilâl-ı Ahmerler, Salîb-i Ahmerler, Cemiyet-i Hayriyeler, fukaraperver cemiyetler teşkil ediyorsunuz ve bunlarla, felâkete mâruz kalan her ferdin musîbetine iştirak etmek istiyorsunuz.

Evet, siz beşeriyetin en yüksek tabakasısınız ve size bütün zîhayatlar medyun-ı şükrandır.

Yalnız bir şey arzetmek istiyorum: Siz, seslerini çıkarabilecek derecede felâkete mâruz kalanların imdadına koşuyorsunuz! Acaba onlardan daha mağdur ve felâketin en derin kuyusuna düşen mazlumîni, ah-ü enînini yetiştiremeyecek derecede sesleri kısılanları niçin aramıyorsunuz? Yoksa bu bîçarelerden mâlumatınız mı yok?

Çoktan beri gazete sayfaları Ermeni, Rum mühacirlerinden bahseden yazılarla dolup taşıyor. Evet, şu makalelerle beşeriyetin saadetini tahayyül eden hiss-i merhamet sahibleri rikkat-ı kalbiyelerinin haili zail olmuş, kalemlerini bağlayarak [5] bîperva bağırıyorlar. Fakat bu esbab-ı felâkette en çok ezilmiş bir milleti unutuyorlar, yahut unutmak istiyorlar.

Felâketin tam mânasıyle duçarı olup seslerini işittirecek yer ve yar bulamayan, daima talihin şiddet-i istibdadına boyun eğen ve her vakit mâsum ve ismetleri derecesinde mağdur bulunanlardan bahsedilmiyor. Madem ki maksad insaniyete hizmettir, şu halde birtakımlarını benimseyerek diğer mazlumlar unutulmalı mı?!

Yalnız benimsenilip muhafaza edilenlerin hukuklarını dğil, belki bîtaraf bir nazarla, hırs ve garezden salim ve insanın gözlerini bütün dumanlarıyle bürüyen kanlı tefekkürlerden âzade bir insaniyetperver olarak, Şeyh Sadî hazretlerinin,

"Benî Adem âza-i yekdigerend
Ki der aferîneş zı yek gevherend

Çu uzvi be derd avered rûzigâr
Diger uzveha ra nemaned karar

Tu ki'z mihnet-i digeran bîgami
Neşayed ki namet nehit Ademî" (350)

neşîdelerini okuyarak hepsine birden ağlamalı, feryad etmeli; âlâm ve ekdarına iştirak edip yaralarına deva bulmalı; felâketlerinin, mağduriyetlerinin önünü almalı; hakikî dest-i mürüvvet uzatılmalı. Hakikî medeniyetin şanına layık olan işte budur.

Ey muhterem gazete muharrirleri! İşte üç gün evvel akrabamdan aldığım 19 Teşrin-i Evvel 334(351) tarihli mektubun birkaç fıkrasını ince yazı ile nazar-ı dikkat-ı aliyyenize arzediyorum.

Evvelâ mektubun sahibini size tanıştırmak istiyorum. Şu mektubun sahibi, âlem-i medeniyete Harunürreşid, Me'mun gibi dâhîler yetiştiren, dört yüz senelik bir müddet âlem-i İslâma halifelik yapan ve bilahare Hülâgü fitne-i nâgihanesiyle Kürdistan dağlarına iltica ederek, 1263(352) senesine kadar "Hakkâri Sülâlesi" namıyle Çölemerg ve Başkale kalelerinde hükmeden ve yüzlerce medrese, cami, köprü gibi âsâr-ı hayriye vücude getiren sülâle-i tahire-i Abbasiyeye mensub Hacı Tayyar Beyzade Mehmed ve Safi Beylerdir ki bugün birtakım emanetlerle, o sülâleye mensub olduklarını isbata muktedirdirler.

[6] Heyet-i İctimaiyenin en yüksek mevkiinden sevk-i talihle sukut edip, bugün Van vilâyetine tabi "Gevar"dan "Erbil"e kadar servetlerinden bir şey kurtaramayarak bin türlü meşakk-ı seferiye ile mühacir olmuşlardır.

Bunların bir derece sahib-i servet oldukları halde düştükleri varta-i felâket, diğer bilumum Kürd mühacirlerine numune-i kıyas olabilir. Acaba, hangi milletten olursa olsun, yüzyirmi haneli bir köyden on nüfus kaldığını başka

---

(350) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

"İnsanoğulları birbirlerinin organlarıdır
Çünkü yaradılış yönünden aynı maddedendirler

Bir organ derde uğradığı zaman
Öbür organlar da rahat edemezler

Sen eğer, başkalarının acılarından etkilenmezsen
Adının insan olmasına layık değilsindir".

(351) Milâdî takvime göre 19 Ekim 1918.
(352) Milâdî 1847.

bir milletin sergüzeşt-i masaibinde okumak mümkün müdür? Bunlar ne oldu? Niçin mahvoldu? Bunların hesabını kimler verecek? Mes'ûlleri kimlerdir? Ermeni, Rum mühacirlerine Amerika'dan oluklarla muavenet akıyor!! Bunlara kim bakacak? Kimler muavenet edecek? Yoksa bunlar beşer değil mi? Eyvah, kalanlar da bu suretle mi mahvolup gidecek!?

Hele şu yazının son fıkrası: "Mecburen bahara kadar burada vakit geçireceğiz"! Acaba bahardan sonra nereye gidecekler? Tehayyül ettikleri evleri, kâşaneleri birkaç kibrite kurban edildi. Tarlaları ekecek kollar munkarız olmuş; toprakları kazacak mandalar, öküzler, esterler ve bargirleri Tekâlîf-i Harbiye toplamış; kalanlardan bile eser yok; sabanlar, çift âlât ve edevâtı, arabalar, kışın soğuk günlerinde elbisesiz, çıplak harb eden zavallı askerlere kömür vazifelerini îfa ettiler, yemek kazanları kaynattılar. Koyun sürüleri yok; bütün iki kurtlar tarafından parçalandılar.

Ey muhterem gazeteciler! Şu mektubda hal-i sefaletlerini ayanen okuduğunuz felâketdîdelerin dereler gibi akan gözyaşlarını, vicdanlarınızdan feveran edecek sada-i hakla dindirmeye sizi dâvet ediyorum.

Bunların, emsalleri gibi bir insan, bir mahlûk-ı Huda addedilerek haklarında o suretle muamele edilmesini, sönmüş ocaklarının, yıkılmış han-ü manlarının imarını, ilkbahara kadar hayatlarının temini esbabının istikmalini alâkadarandan müştereken taleb ediniz. Âlem-i medeniyete bağırınız ki: Yirminci asrın vicdan ve imanı, [7] mazlumîn-i beşeriyet hakkında ayrı ayrı telâkkiyâta tabi olunacak devrin, yaşadığı günlerden çok geride kaldığını görmek istiyor.

Hakkârili
Abdurrahim Rahmi

KÜRD GENCLERİNE (*)

Gencler! Evet, size hitab ediyorum. Ceraid-i havadisi tâkib etmiyor musunuz? Beş-altı vilâyet sekenesinin,(353) üç milyondan fazla bir nüfus-ı İslâmiyenin, sizi doğuran, büyüten, elhaletü hazihi yaşatan mader vatanın mukadderâtı mevzu-i bahs oluyor. Kafkaslarda, Irak ve Arabistan'ın ateşîn çöllerinde, Galiçya ve Çanakkale'nin cehennemî siperlerinde feda-i hayat eden yüzbinlerce vatandaş, Kürdistan'ın ulvî seması altında garib kalan altun ovalar, yüksek dağlar ve behişt ormanlar, bütün o sönmüş han-ü manlar, yıkılmış mezarlar size bağırıyor; size, tahsil görmüş evlâdlarına ref'i avaz-ı şikâyet ediyor; sizden imdad bekliyor. "Kaleminizle, cesaret-i medeniyenizle, bütün faaliyet-i milliyenizle çalışmanın zamanı gelmiştir ve belki geçmiştir" diyor!

Gencler! Bütün ümid-i vatan şimdi sizdedir.

Evet, Kürdistan'ın hayatı mevzu-i bahstir. Sakın aldatıcı hülyalar peşinde koşmayınız. Bugün size terettüb eden vazifeler gayet mühimdir. Mühlik anlar, pek mühim günler yaşıyoruz. Uyumayınız!

Cihan huzurunda, tarih sahifelerinde şaibesiz kalmak istersek ihtilâfları, suizanları, hodbinlikleri terk etmeliyiz. Artık insaf!

Yanlış hülyaların, küçük düşüncelerin bugünkü âkıbetini dikkatle mütalâa [8] ediniz. Yekdest ve yek'aheng olmaya çalışınız. Yarın in'ikad edecek Sulh Umumî Kongresinde, mahşer-i ümemde bütün dünyanın, bütün milletlerin hasenât ve seyyiât hesabı görülecektir. Herkes, her millet, kendi hakk-ı hayatını iddia edebilecektir. Umum Kürdlük namına olmasa bile, bari bir mevki-i müşkilde kalan, vahîm saatler geçiren Türkiya Kürdlerini bir mevt-i muhakkaktan, bir sefalet-i ebediyeden kurtarmaya gayret ediniz! Şerait-i salife tahtinde hayat-ı sabıkamızı yaşamak, ahass-ı âmâlımızdır. Fakat bu mümkün olmazsa, zinhar boynumuza bir zincir-i esaret koydurmayalım. Bu harbde vesair zamanlarda gördüğümüz ve çektiğimiz mezalim ve safaletlerden daha şenî, hatta imha-i tam ile neticepezîr olacak bir hayata dahil olmak ihtimalimiz, gayri varid değildir. Artık bizi biz kurtarabileceğiz!

Sana, senden gerek âlemde ger imdad lâzımsa

Başkalarının metaına rağbet zamanı geçti. Bazılarınızın fikirlerini işgal eden hayalât-ı vâhiyeden teberrî ediniz. Yalnız kendi milletiniz için çalışınız. Unutmayınız ki bizim de bugüne kadar ihmal edilmiş vâsi' bir lisanımız, zengin bir tarihimiz vardır. İşte size bir düstur-ı felâh: Faaliyet ve teşebbüs!

Çenberlitaş, 19 Teşrin-i Sanî 334(1918)

Siverekli
Hilmi

(353) O zamanki vilâyetlerin, yani illerin sınırları çok geniş olduğundan ve o zamanki bir vilâyet bugünkü birkaç vilâyeti içine aldığından, yazar Kürdistan'ı "beş-altı vilâyet" olarak göstermiştir.

GİRDÎ SEYWAN (1) (*)

Ben orayı, anayurdumda, Şehrezor'da bulunan o yeri pek çok anar ve ararım. Bazen esen bir rüzgâr bana oranın, o cennet yurdun taze [9] ve rengâreng çiçeklerinin, hoşbû çimenlerinin, lâtif erguvanlarının rayiha-i tayyıbelerini getirir.

Oooh, o muattar çiçeklerin, o ruhnevaz kokuların, o zümrüd-fâm çimenlerin tahassür-i derunîsiyle her zaman inlerim.

Çünkü oradaki sema, oradaki zıya, oradaki hava başkadır. Maî ve açık semasının üstünde şehbal-ı zerîninden penbe, eflâtun, sarı zıyalar saçan güneş en kasvetli kalblere güşayış, en deva-nâpezîr derdlere deva verir. Orada her şey, bana başka gelir ve öyle görünür. Onun için ben orayı her an anar ve ararım.

Goyje'deki(2) o ceddimden kalan aşiyanemde ruhfeza sabah olur, bahar kuşlarının ruhnevaz şakırtıları beni tatlı uykumdan uyandırırken, güneşin Mazelan(3) dağlarına uran in'ikâsâtı gözlerimi kamaştırırken, o hayat-ı taze içinde mesrurane kalkardım. Asabî bir isti'cal ile giyinir, Girdî Seywan'a, o ruhum gibi sevdiğim hâb-ı ebedî yatağına giderdim. Zümrüdîn çimenlere bürünüp yükselen tepeyi tırmanırken yüreğimde hüzn-alûd bir çarpıntı duyardım. O yolların manzara-i dilkeşası, mahall-i maksudun hüzün-feza teveccühü, yüreğimde garib bir halecan husule getirirdi.

Yol kenarlarına kanatlarını döken erguvanlı,(354) lütufkârane temayülleriyle güneşin hararetinden beni himaye ederlerken, ben onları severek, kokarak, fazla sakan (355) çiçeklerini koparır, birer demet yapardım.

Yolumun tarafeyninde, orada çökmüş bir taş, burada zemin ile bir olmuş bir toprak kütlesi, daha ötede bir kabrin yanında Kur'an tilâvetlerini ve bazen de meşhur Davudî sesiyle etrafı çınlatıp dehşetler ilka eden "Mela Mıhemedê [10] Denggewre"nin(4) aşırlarını dinler, bazen kendimi o sükûn-i ebedîye dalmış kadar sakin ve dünyaya lâkayıd görürdüm. Nihayet ceddimin, ceddemin kabri yanına gelmiş bulunurdum.

Onların kabr-i mahsuslarının dibine diz çöküp hınçkırdığım zaman, hayatımda en mesud bir günümü yaşadığıma hükmederdim. Fevkımda sallanan erguvan dallarına hicranlarımı söyleyen kuşlar benim Fatihamı dinler ve sanki benim ile derûnî dua ederlerdi. Ben saatlerce orada mebhût kalır ve

---

(1) Girdî Seywan, Süleymaniye'nin bir tepe üzerindeki mezarlığıdır.

(2) Goyje, Süleymaniye'nin, Goyje dağlarına izafeten büyük bir mahallesidir.

(3) Mazelan, Süleymaniye'nin Goyje ve Mazelan dağları arasındaki vadide bina olunmuştur.

(354) Bu sözcük dergide böyle çıkmıştır. Ancak bunun bir dizgi hatasından ileri geldiği, doğrusunun "erguvanlar" olduğu anlaşılmaktadır.

(355) "Kokarak" ve "sakan" sözcüklerinin dizgi hatası sonucu böyle çıktıkları, doğrusunun "koklayarak" ve "sarkan" olduğu açıktır.

(4) Mela Mıhemed, Süleymaniye'nin sadasıyle meşhur hafızı olup, "Denggewre" lakabıyle müsemmadır.

başımı kaldırdığım zaman o kuşcağızların beni yalnız halime terkettiklerini ve sanki mevcudiyetlerinden rahatsız olmamı düşünmüşler gibi hiç hissettirmeden uçup gittiklerini görürdüm. O zaman erguvan dallarının lâtif gölgeleri altında ellerimi semaya doğru kaldırarak Hâlıkımdan, kabirlerdeki insancıklar ve ecdadım için rahmetler diler ve ıslak gözlerimle onlara son farîza-i hürmeti ifa eder ve onların ruhlarından milletimin ve milliyetimin yükselmesi için istimdad eder ve bu hususta niyât-ı hâlise ve sadıka ile çalışacağımı ahd-ü peyman eder ve Kürd'ün mazîsini tahattur eder, hale bakar, istikbali tefekkür ederek avdete başlardım.

Tepeyi çıkarken duyduğum çarpıntı, bu defa da kalbimde tatlı ve pek tatlı bir ihtisas vücuda getirdiğini ve bunun da "ümidvar" olmak olduğunu görür gibi olurdum.

İşte şimdi, o Firdevs misalı memlekette geçirdiğim günlerimi düşünüyordum. Ruhumdaki mûnis hatırâtını dinliyordum. Sonra, artık Kürd'ü, Kürdistan'ı düşünecek, İstanbul makarr-ı Hilâfette büyük bir cemiyet meydana geldiğini, daha başka ve mühim teşebbüslere başlandığını görüyorum.

28 Kânun-ı Evvel sene 34(1918), Nişantaş

Yamülkîzade
A. A.

[11] BİR KÜRD ÇOCUĞUNUN İHTİSASÂTI (*)

Sevgili Kürdistan'ıma

Ah ey vatan, ey sahe-i gam, kişver-i pür-hun
Ey yavrusunu gaib eden mader-i mahzun

Nafhan beni efsunluyor ey duhme-i ecdad
Ruhum müteselli oluyor ettikçe seni yad

İmana tekâmül veriyor hâkini sevmek
Ömr-i ebedîdir yoluna canımı sermek

O karlı tepende güneş oldukça derehşan
elmas gibi parlar, ne güzel servet-ü sâmân

Yelda-i gamı nur-ı hayalinle geçirdim
Şimdi ararım fecrini, deycuru bitirdim

Ah, hep sana gelmek, sana koşmaktı hayalim
Lâkin beni kış bağladı, yok şimdi mecalım

Kavuşmadan ölsem, cesedim dağlara kalsın
Her şam-ü seher yad ile bûy-i vatan alsın

Yavrularım istemişsin, hepsi de hazır
Kim yollayacak? Onları sormaz bile. .(356)

Onlar yalnız bir nakarat ile öterler
Tehcîr için tekbîri de zahir unuturlar

Lâkin senin evlâdlarının azmi metîndir
Her azm-ü iradetlinin âtîsi emindir

Çıplak da, yayan da sana doğru geliyorlar
Dağlarda o karlarda da ekser donuyorlar

Yoldan çekil ey ah ile çabuk eriyen kar
Sen de yıkıl ey fırtına! Ey şems, sen ol yar

[12] Ah anne, güzel anne! Şu çocuklara söyle:
Hâlâ sürecek mi şu nifak ortada böyle!

5 Kânun-ı Sanî sene 335(1918), Bursa'dan

Süleymaniyeli
Mahmud Nejad

(356) Bu dize, derginin aslında böyle eksik olarak ve sonunda iki nokta ile çıkmıştır.

"Mîrim, heliz bûrî".
Beyim, raziyane geçkindir.

(Raziyane, mâlum olan şüceyredir ki geçkin olduğu nisbette salabeti artar. Meselin, raziyane isteyen bey için darbedildiği muhtemeldir. Avdet ihtimali olmayan hususât için darbedilir).(357)

"Ka ya te bû, ma kadîn jî ya te bû!"
Saman senindi, samanlık da senin mi idi!

(Çok yiyip nefesi tıkanmış oburlar hakkında müstameldir).(358)

"Yek mal e, dozde malxo!"
Bir evdir, on iki kethüdası var!

(Bir işe karışanların taaddüdü takdirinde teşevvüş-i umûr hasıl olacağına işrab ediyor).(359)

"Qiyasa teşkê li meşkê dike".
Baldır ve tulum kıyası yapıyor.(360)

(Yanlış kıyas yapılıp keyfiyet tahrif ve te'vil olunurken söylenir).

"Ritilê te bila ser tuxtê wî be!"(361)
[13] Varsın senin batman(altı kıyye-i atîk)ın da öbürünün tuxt(rub'-ı kıyye-i atîk)u üzerine gelsin!(362)

(Pervasızlığı ifade ediyor).

---

(357) "Heliz" sözcüğü, ayrıca, mevsimi geçmek üzere olan hasad, bağbozumu, tohum ekme gibi işler için de kullanılır. Bu atasözü, bu ikinci anlamda, bir işin mevsiminin geçmesinden sonra o işi yapmaya kalkışanlar hakkında da söylenir.
(358) Müstamel: Kullanılan şey. Yani öyleleri hakkında kullanılır.
(359) "İşrab" sözcüğü, derginin aslında böyle çıkmıştır. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı, doğrusunun "işaret" olduğu kuşkusuzdur.
(360) Yani, baldır ile tulumu birbirine kıyas ediyor, birbiriyle karşılaştırıyor.
(361) Awayê rast weha ye: **"Ritila te bila li ser tuxta wî be".**
(362) Kıyye: Eski bir ağırlık ölçüsü. Önceleri 1 kilo 282 gram ölçüsündeydi; daha sonra kiloyu karşılayacak biçimde ayarlanmıştır.
Kıyye-i atîk: Eski kıyye, 1 kilo 282 gramı karşılayan kıyye.

"Çi qa serê me mezin dibî, çavê me ecêban dibînî!"
Başımız büyüdükçe gözümüz garibeler görüyor!(363)

"Pîr limêj be înîyê, şemîyê zaf".(364)
İhtiyar kadının gönlü namaz kılmakta olsun; cuma, cumartesi çok.

(Meramın lüzumunu bildiriyor).(365)

"Cîyê ku agir tune ye, dû dernayê".(366)
Ateş olmayan yerde duman tütmez.

"Golikê rêxo garanê xirab dike".(367)
Fena buzağı sürüyü bozar.(368)

"Hespê çê bila pêxwas be".
İyi at olsun da nalsız olsun.

"Gava ku nêçîra min tê, gûyê tajîyê min tê".
Vakta ki ava rastlarım, tazımın pisliği gelir.(369)

(Fena tesadüfât için zikredilir).(370)

"Kewê çê di qefesê da kifş e".
İyi keklik kafeste iken anlaşılır.

"Hingivê dobe ye, di eyarê seyî da ye!"
Dobe(eritilip mumu alınmış balın tasallub etmesi)dir, fakat köpek tulumundadır!

(Güzel bir sîmada fena kalb, hasîs adamda servet, bahîl adamda ilim ve sair için darbedilir).

"Jin û mêr, tevr û bêr".
[14] Karı ile kocayı kazma ile kürek — yani mezar — ayırır.

---

(363) Garibeler: Garip şeyler, garip olaylar, garip işler.
(364) Awayê rast weha ye: **"Pîr bi nimêj be în û şemî zaf in".** Ev peyva pêşîyan li hêlnê Kurdistanê jî weha tê gotin: **"Ku pîr bi nimêj be roj dirêj e".**
(365) Yani, önemli olan şeyin istek ve meram olduğunu, yapılacak işlerde isteğin gerekliliğini bildiriyor.
(366) Ev peyv li hin hêlan jî weha tê gotin: **"Cîyê ku agir lê tune be, dû jê ranabe".**
(367) Ev peyv li hêlna weha ye: **"Çêleka rêxo navê garanê xirab dike".**
(368) Doğru çeviri, "sürekli dışkı eden buzağı"dır.
(369) Yani, tazımın dışkı edesi gelir.
(370) Yani, kötü tesadüfler, kötü rastlantılar için söylenir.

"Kî xwarîye savarê, bila ew biçe hewarê!"
Bulgur pilâvını kim yemişse imdada o gitsin!

(Bitlis kasabası civarında kâin "Balikan" nam karye ahalisi, beynelekrad hamakatlarıyle mârufturlar. Ahali-i mezkûre namına birçok hikâyât nakledilir. Bir ziyafette sofraya dâveti unutulan birisi, o esnada köye hücum eden eşkiyaya karşı herkesin gittiği halde onun neye gitmediği sual edilmesi üzerine, özrünü îmaen meseli darbeylemiştir).

"Wezreba, çêtir e ji bav û bira!"
Cenub rüzgârı baba ve kardeşten daha iyidir.

(Mesel-i mezkûr, koyun taciri bir babanın, cenub rüzgârı eserse koyunları otlağa çıkarabileceğinden ve bu yüzden tezyîd-i servet ettikten sonra kızının düğününü yapacağından bahseylemesi üzerine, kızı tarafından darbedilmiştir).

"Mezin li malan, biçûk li banan".
Büyüklerin evde söylediklerini küçükler damlarda ifşa ederler.

"Deynekirin zêr e".
Sükût altındır.(371)

"Dolab hebs e, teşî reqs e, neqş hews e".(372)
Çıkrık mihnettir, teşî(yün eğdikleri iye) rakıs ve eğlencedir, nukuş ve gergef arzu ve zevke tabidir.

HATİME

Bâlâya naklolunan Kürdçe durûb-ı emsal, Kürdistan'ın muhtelif muhît ve mehafilinde istimal olunan binlercesinin en müntahab ve mükemmel olanları değillerdir. Evvelce de arzetmiş olduğum üzre, bunları tertib ve neşirden gaye, ilmî hizmetle millî gayrettir. Filhakika, durûb-ı emsalın az [15] çok mahiyet-i âliyeleri kabil-i inkâr olmadığı gibi, asırlardan beri kudret-i milliyesini muhafaza eden "Kürd milleti"ni böylece yar-ü ağyara tanıtmak da faideden hâlî değildir. Meselâ bu vadide yazılabilinecek **"Kürdlerde Edebiyat", "Kürdlerde Musikî", "Kürdlerde Raks", Kürdlerde Tezyînât ve Melbusât"** gibi geniş ve müfîd, aynı zamanda milletimizin yüzünü ağartacak mevzular olur ki erbab-ı himmetin hedef-i âmâlı olsun!

Law Reşîd

(371) Sükût: Suskunluk, susmak.
(372) Peyvika "neqş" di kovarê da weha bi tîpa "q" derketîye. Lê belê awayê rast bi tîpa "x" ye, yanî "nexş". Lewra ev peyvik di eslê xwe da peyvikeka Erebî ye, dema ku ketîye zimanê Kurdî, "q"ya wê gerîyaye "x" û peyvik bûye "nexş". Wek ku peyvika "weqt" a Erebî di Kurdî da bûye "wext".

JİBO NESLA TÊT

Sado!(1)

Gerçi tu biçûk î, natuwan î(373)
Lakîn sibehê tu qehreman î

Îroke tu şîrmij î, biçûk î
Paş panzdeyî canfîda peyik î(2)

Ez dê bimirim, biçim ji dinya
Lazim wetenî bikî tu îhya(375)

Hêvîya min tu yî ku ez dibêjim
Derd û eleman hemî de dirêjim(376)

Em milletekî cesûr û şuc'an(377)
Sahibşefeqet û muhibbê însan(378)

Eslî û necîb, hem zekî ne(379)
Lakîn di dinê, me heq çunîne(380)

Çunkî me ulûm, fen, sin'et(381)
[16] hêlane di nav kûra cehalet

---

(1) Xwarzayê min e.
(373) Natuwan: Bêtawan, bêhêz, bêtaqet, bêqewet.
(2) Peyik, "çalak" manasına müstameldir.(374)
(374) Yanî, peyvika "peyik" bi mana "çalak" tê bi karanîn.
(375) Îhyakirin: Vejandin, gîhandina jînê ji nû ve.
(376) Peyvika "de" di vê malika helbestê da zêde dixuye û manayek nade. Dibe ku ji şaşîya rêzkirinê weha derketibe û rastê wê "te" be; yanî, ez derd û eleman hemî li te dirêjim.
(377) Cesûr: Wêrek.
Şuc'an: Mêrxas, dilêr, egît.
(378) Sahibşefeqet: Xwedîşefqet, dilovan, dilşewat.
Muhibbê însan: Mirovevîn, kesê ku mirovan dievîne.
(379) Eslî û necîb: Esilza, ji esl û kokeka pak û paqij, ji cîyê bicî.
Zekî: Jîr.
(380) Yanî, di dinê da heqê me tune, em bêheq in, bêpar in.
(381) Ulûm: Piranîya "îlm" e.
Fen: Teknîk, zanîna li ser alet û hacet û makînan.
Sin'et: Pîşe.

Fikra me ilim ku serf û nehw in(382)
Bil wana funûn sefîl, mehw in(383)

Xizan, feqîr, bêtîcaret
Goya ku feqîrî bo me rif'et(384)

Bêdewletî fexrek e jibo me(385)
Hê ya me be musrifî nedome(386)

Kîsikê me vekirî ye bo zîyaat(387)
Bo menfeeta umûm, heyhat(388)

girtî ye, bi sed benan şidandî
Bêhîmmetî ye ku em zebandî

Sed zêrî bi sifrekê zîyafet
îsraf-ı dikin jibo sefahet

Sed pare ji medresê, qebahet(389)
xasma jibo mekteba seadet(390)

---

(382) Serf û nehw: Du şaxên rêzimana Erebî ne. Berê li nav Kurdan ew her du şax gelek meqbûl bûn.
Yanî, li gora fikra me îlm û zanîn tenê serf û nehw in, ji me we ye ku ev her du şax tenê îlm in û ji bil wan tu îlmekî dî tune.

(383) Funûn: Piranîya "fen" e.
Sefîl: Nizim, kêmrûmet, kêmqedir.

(384) Rif'et: Bilindayî, serbilindî, serfirazî, şeref.
Yanî, mirov dibêje qey ku em xizanî û feqîrîyê jibo xwe şerefek û serbilindîyek qebûl dikin.

(385) Fexr: Pesin, tiştê ku mirov pê dipesine.

(386) Musrifî: Mesrefa zêde, xerckirina mal û dirav jibo tişt û karên tewş û bêfêde.

(387) Zîyaat: Zayîkirin, windakirin, xerckirina ne di cîyê xwe da, xerckirina jibo tişt û karên tewş.

(388) Umûm: Gişt, giştî.
Heyhat: Dûr, dûrîya ji tiştek.
Yanî, jibo menfeeta giştî em diravê xwe xerc nakin, em ji wê yekê dûr in, devê kîsikê me jibo menfeeta giştî girtî ye.

(389) Pare: 1— Dirav. 2— Di dewra Osmanîyan da yekîtîyeka dirav bu, rûmeta sed pareyî du quriş û nîv bû. Li vir mexseda hozên ev e.
Medrese: Xwendegeh, dibistan.

(390) Mekteba seadet: Dibistana bextyarîyê, xwendegeha ku ji mirov ra bextyarî tîne.
Mana van her du malikan bi tevayî weha ye: Em xerckirina sed pareyî jibo xwendegehek, xasma jibo wan xwendegehên ku ji mirov ra bextyarî tînin, qebahet û qusûr û kêmayî dibînin; em dibêjin qey ku xerckirina diravan di rîya xwendegehan da mirov biçûk dixe û qedrê mirov nizim dike.

Destê me vekirî ye, pirr sexî ne(391)
Bo menfeeta umumî nîne

Tenê jibo navekî mucerred(392)
bo menfeeta xesîs û hem bed(393)

3 Kanûna Paşî 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

PİÇİKOKEK ÎBRET

Ey gelû hevalan!(394)

Dinya bi çavlêkirî ava bûye.(395) Mirov çav hevalê xwe diket; ew çawa dixebitit, mirov jî divêt wisa, belku gelektir xebitit.

[17] Malûmê we ye, di Kurdistanê da du millet hene. Yek milletê me, yek jî milletê Filan. Em wê dibînin û di xezetan dixwînin, xebata wan bi şev û roj, mirov lê heyran dimîne. Her rojê xezetekê, her rojê mecmûekê, her rojê kitêbekê derêtxin.(396)

Xwedanqelemê wan bi qelemêd xwe, xwedanîlmê wan bi îlmê xwe, xwedantifingê wan bi zora destan û eşqîyatîyê, xwedansîyasetê wan bi ezmanê xwe, dewletmendê wan bi dewleta xwe, xwedanbanqe bi parêd xwe.(397)

Wehasil, çiyê wan heyî jibo milletê wan e. Yanî millet bi hemî tiştê wan faîdê dibînit.

Ew wekî me mêrêd xwe di rîya bêfaîde nadine kuştin; parêd xwe badîhewa îsraf nakin; bê menfeet sa'yê nakin.(398)

---

(391) Sexî: Merd, ciwamêr.
(392) Mucerred: Rût, tewş, bêfêde.
(393) Xesîs: Bêrûmet, adî, bêqedir.
Bed: Xirab, nebaş.
(394) Gelû: Gelî.
(395) Çavlêkirî: Çavnêrî, ku mirov çav bide tiştek, tiştek bibîne.
(396) Mecmûe: Kovar.
(397) Ezman: Ziman.
Dewlet: Hebûn, malhebûn, serwet.
(398) Badîhewa: Mift, belaş.
Sa'y: Xebat, cehd.

Hal ew hal e, mêrêd me bi yekdû kuştinê dimirin; parêd me bo leyzbazan, mitirban, derwêşan, perû û xelatan, mêhvanîyan, rişwetan diçin; ezmanê me bi xeybeta yekûdû şil dibit.(399)

Ev e halê me, ev e halê wan. Ew dixebitin, em radizên. Kesê nexebitit heqê jînê çunîne.

Ji van xeberan hate zanîn em çend qeder paşvemayî ne û reqîbêt me çend qeder pêşveçûyî ne.(400) Eve jibo me sebebê îbretê ye. Eger em jê piçikokek îbretê bigirin, em jî her wekî hemîyan dê bigîhîne miraza xwe.(401)

Xwedê arîkar bit, amîn. Belê, ji bîr nekin, Xwedê di Qur'anê da emir kirîye: "We en leyse lî'l-însanî îlla ma sea".(402)

7 Kanûna Paşî 35(1919)

E. Rehmî

* *
*

İTİZAR (*)

Geçen haftaki 7'nci nüshanın mürettib hataları sehven tashih edilmeden neşredildiğinden dolayı, kariîn-i kirama beyan-ı itizar eyleriz.

(399) Xeybet: Peyivîna li dijê kesek dema ku ew ne hazir be.
(400) Çend qeder: Çi qas.
(401) Miraz: Mirad, daxwaz.
(402) Yanî, "ji mirov ra ji bil xebata mirov tiştek tune".

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

(*) **"Dar'ul-Hikmet'il-İslâmiye"** âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bedîüzzaman Said-i Kurdî hazretlerinin telifâtından **"İşarât'ül-Î'caz fi Mezann'il-Îcaz"** namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz'edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan **"Eqîda Kurdan"** namındaki Kürdçe manzum ilmihal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bilcümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği **"Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler"** nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 25'inci numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 386'ncı nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Muhterem Doktor Abdullah Cevdet Bey hemşehrimizin çıkardıkları **İctihad** mecmuasının 136'ncı nüshası çıktı. Nefîs makaleleri hâvîdir. Mütalâasını tavsiye ederiz.
Adres: İstanbul'da Cağaloğlu'nda İctihadevi'dir. Telefon numrosu 865'tir.

WERGERANÊN JİMAREYA 8'AN

8'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Büyük edebiyatçı Namık Kemal'in yönlendirmesiyle, yiğitlik destanı Osmanlıların göğsüne kıvançla nakşedilmiş olan Celâleddin-i Harzemî, Tatarların korkunç kasırgasıyle Hindistan'a sürüklenmiş ve orada yurt özlemi çilesini doldurmuştur.(925) (403)

Cengiz Han'ın ölümü olayı, Celâleddin'in yurdu kurtama düşüncesini yeniden diriltti. Tarihin ünlü simaları içinde Celâleddin'e özgü olan hareket çabukluğu, pek az zamanda onu, "Kîc-i Mukran" yoluyle Isfahan'a yetiştirdi. Bu hareket hızını, ünlü Kemal-i Isfahanî şu beytiyle niteliyor:(404)

"Senden başka, zamanın padişahlarından hangisine mümkün olmuş ki atını Bitlis'te yemlesin ve Umman denizinde sulasın!".

Moğolların çarpık karanlığından ürkmüş ve süreksiz zulmünden bıkmış olan Isfahanlılar, pek büyük bir sevinçle o ünlüyü karşılamışlar(405) ve o milletin güzel sesli tercümanı olan o şirin sözlü şair Kemal, gelişini parlak bir kaside ile kutlamıştır. Kasidenin bir-iki beytini örnek olarak çeviriyoruz:(406)

"Yıkıntıya dönmüş Yeryüzü, dünya padişahının şemsiye gibi uğurlu gölgesinin gelişiyle yeniden bayındır oldu.(407) Sen Nuh ömrüne layıksın.(408) Çünkü tufandan sonra nasıl ki Nuh Peygamber dünyayı yeniden bayındır hale getirdiyse, sen de Moğol tufanından sonra dünyayı yeniden bayındır ettin. Sen, İslâm minberlerinin öcünü haçtan aldın ve ezan yerlerinden çanları kaldırdın".

Az süre içinde yaşam eseri göstermeye çabalayan İran'ın ezelî mukadderatından, ya da canlı bir hamiyet olan Celâleddin'in kendisini toplamak nasipsizliğinden olmalı ki Cengiz'in varisi Kaan Oktay, Celâl'in yine derbederliğine yolaçmak için Sunay ve Cermaun gibi seçkin ve ünlü iki kumandanının emrinde bir ordu sevketti. Celâl, şahin gibi bir yıldırım hamlesi ile kinini o koca ordudan kanlı bir biçimde biraz aldıktan sonra, sarp dağlardan oluşmuş doğal istihkâmlarıyle savunma durumuna elverişli Kürdistan tarafına savuştu.

---

(403) 347 numaralı dipnota bakınız.

(404) Şiirin Farsça orijinali derginin aslında yer aldığı için, biz onu burada yeniden yazmaya gerek görmedik ve yalnızca, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirisini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik.

(405) "Ünlü"den maksat Celâleddin'dir.

(406) 404 numaralı dipnota bakınız.

(407) "Dünya padişahı"ndan maksat Celâleddin'dir.

(408) "Nuh ömrü"nden maksat uzun ömürdür. Kur'an-ı kerimde, Nuh Peygamber'in 950 yıl yaşadığı bildirildği için, "Nuh ömrü" çok uzun yaşamayı simgeleyan bir deyim olmuştur.

İlk göründüğü alan, Ahlat dolayları oldu. Ahlat o tarihte Bitlis Hükümdarı Melik Eşref'in kardeşi Mecdüddin'in komutası altında idi. Doğu ve Batı'nın ünlülerini yıldırmış ve düşmanlarının moralını yıldırım gibi yıkmış olan Celâleddin'in yiğitlik debdebesi bile Kürd'ün kafasına korku salamamış olmalıdır ki, Ahlat Kumandanı Mecdüddin, koca Sultan Celâleddin'le boy ölçüşmeye kalkışmış ve tabiî ki yenilmiştir. Savaş alanından, yenilgiye uğramış olarak Ahlat'ın iç kalesine doğru geri çekilen Mecdüddin, her nasıl bir düşünceye dayalı ise, kaleye kapanıp orada istihkâma çekilmekten vazgeçerek Sultan Celâleddin'in yanına sığınmış ve olağanüstü bir saygı görmüştür. Fakat Ahlat kalecisi, Melik Eşref'in adamlarından İzzeddin'in aman isteme perdesi altında Celâleddin Şah'a karşı düzenlediği suikast sezilerek huzura çıkacağı sırada yakalanmış ve bunda Mecdüddin'e de bir ihanet lekesi sıçrayarak o da İzzeddin'le birlikte hapse atılmıştır. Bu sıralarda idi ki, Celâleddin'in ortaya çıkmasının yarattığı depremden titremiş ve o yiğitlik ateşinin savaş velvelesine dayanamayacağını düşünmüş ve Şam padişahından yardım istemiş olan Bitlis Hükümdarı Melik Eşref, yardımına gelen Şam ordusu ile beraber Muş ovasında Celâleddin Harzemî'ye meydan okumuştur. Moğol'un arkası kesilmeyen ordusunu yenmek gibi yüksek bir azme sahip olan Celâleddin, bu orduya gücünü göstermekten çekinmemiş ise de, ne çare ki hastalığı, yiğitlik hırsını bastırmış ve savunma durumuna geçerek Ahlat'a geri çekilmiştir.

Sürekli olarak gam yükünün üzerine insafsızca bir ek yük daha kondurmaya alışmış olan bu alçak felek, öbür yandan da, Aymas Bahadır'ın kumandası altında bir Moğol ordusunun yaklaşmasına yolaçmış ve böylece iki ateş arasında kalan Celâleddin, kararsızlıktan ve Moğol ordusuna teslim olmaktansa Bitlis Hükümdarına sığınmyı zorunlu olarak seçmiştir. Bitlis Hükümdarı, Kürdlere özgü olan bir yüksek konukseverlik ve mertlikle o büyük gayretli şahı karşılamış ve kendisine kızını vererek onu damad edinip, ebedî bir yüce ün elde etmiştir. Böylece birlik bağını kuran Kürdler, Sultan Selim'in ufak bir eğilimiyle yüce Sultanlığa(409) teslim olmayı sunmuş ve sonsuza dek bu bağa bağlı kalmıştır.

Süleymaniyeli
İsmail Vedad

---

(409) 325 numaralı dipnota bakınız.

KÜRD GÖÇMENLERİ NE DURUMDA?

"...Akrabamızdan yalnız Hurşid, İhsan, Mehmed Beyler sağlıklı olup özellikle selâm ederler. Kardeşim İhsan Bey, ilkbahardan beri memlekete dönmüş ise de nerelerde olduğundan habersizim. Resul Bey ile Kadir Bey, sizlere ömür.. Kardeşi Osman Bey, Uremar aşireti reisi Soto Ağa'nın yanında.. Said Bey'in ailesinden tek kişi kalmamıştır. Ubeydullah Bey'in küçük oğlu, siz sağ olasınız. Tüm köy halkımızdan 10 kişi kadar ancak kalmışlardır. Şimdilik kışın başlaması dolayısıyle memlekete gidemeyeceğimizden, zorunlu olarak bahara kadar burada vakit geçireceğiz..."

*

Ey, bitkin durumda yere serilen insanlığı düşünüp yardım elini uzatmak isteyen, felâket girdabına düşen çaresizlere acıyan insanlar! Sizler hep gerçeği arıyorsunuz; Kızılaylar, Kızılhaçlar, hayır dernekleri, yoksullara yardım dernekleri kuruyorsunuz ve bunlarla, felâkete uğrayan insanların felâketini paylaşmak istiyorsunuz.

Evet, siz, insanlığın en yüksek tabakasısınız ve size tüm canlılar teşekkür borçludur.

Yalnız bir şey arzetmek istiyorum: Siz, seslerini çıkarabilecek ölçüde felâkete uğrayanların imdadına koşuyorsunuz! Acaba onlardan daha mağdur olan ve felâketin en derin kuyusuna düşen mazlumları, ah ve iniltisini yetiştiremeyecek ölçüde sesleri kısılanları niçin aramıyorsunuz? Yoksa bu çaresizlerden haberiniz mi yok?

Çoktan beri gazete sayfaları Ermeni ve Rum göçmenlerinden sözeden yazılarla dolup taşıyor. Evet, bu makalelerle insanlığın mutluluğunu düşleyen merhamet duygusu sahiplerinin yufka yüreklilik1erinin perdesi ortadan kalkmış; kalemlerini bağlayarak pervasızca bağırıyorlar. Fakat bu felâketler nedeniyle en çok ezilmiş bir ulusu unutuyorlar, ya da unutmak istiyorlar.

Tam anlamıyle felâkete uğrayıp seslerini işittirecek yer ve dost bulamayan, daima talihin sert baskısına boyun eğen ve her zaman masum olan ve namusluluklan ölçüsünde mağdur bulunanlardan birtakımlarını benimseyerek diğer mazlumlar unutulmalı mı?!

Yalnız benimsenilip korunanların haklarını değil, tersine, tarafsız bir bakışla, hırs ve garezden uzak ve insanın gözlerini bütün dumanlarıyle bürüyen kanlı düşünce biçimlerinden uzak bir insansever olarak, Şeyh Sadî hazretlerinin,

"İnsanoğulları birbirlerinin organlarıdır
Çünkü yaradılış yönünden aynı maddedendirler

Bir organ derde uğradığı zaman
Öbür organlar da rahat edemezler

Sen eğer, başkalarının acılarından etkilenmezsen
Adının insan olmasına layık değilsindir"

şiirlerini okuyarak, hepsine birden ağlamalı, feryad etmeli; acı ve kederlerini paylaşıp yaralarına ilâç bulmalı; felâketlerinin, mağduriyetlerinin önünü almalı; gerçek yardım elini uzatmalı. Gerçek uygarlığın şanına layık olan, işte budur.

Sayın gazete yazarları! İşte üç akrabamdan aldığım 19 Ekim 334 tarihli(410) mektubun birkaç fıkrasını ince yazı ile yüksek dikkatinize sunuyorum.

Önce mektubun sahibini size tanıtmak istiyorum. Bu mektubun sahibi, uygarlık dünyasına Harunürreşid, Me'mun gibi dâhîler yetiştiren, 400 yıllık bir süre İslâm dünyasına halifelik eden, daha sonra ansızın kopan Hülâgü belâsıyle Kürdistan dağlarına sığınarak 1263(411) yılına kadar "Hakkâri Hanedanı" adıyle Çölemerg ve Başkale kalelerinde hüküm süren ve yüzlerce medrese, cami, köprü gibi hayır eserleri meydana getiren, temiz Abbasî soyundan gelme Hacı Tayyar Beyzade Mehmed ve Safi Beylerdir ki, bugün birtakım emanetlerle o sülâleye mensup olduklarını kanıtlayabilirler.

Sosyal yapının en yüksek mevkiinden talihin dürtüsüyle düşüp, bugün Van iline bağlı Gevar'dan Erbil'e kadar servetlerinden bir şey kurtaramayarak, bin türlü yolculuk güçlükleriyle göç etmişlerdir.

Bunların bir ölçüde varlık sahibi oldukları halde düştükleri felâket bataklığı, öteki tüm Kürd göçmenlerine örnek bir ölçü olabilir. Acaba, hangi milletten olursa olsun, 120 haneli bir köyden 10 kişinin kaldığını başka bir milletin felâketli serüvenlerinde okumak mümkün müdür? Bunlar ne oldu, niçin mahvoldu? Bunların hesabını kimler verecek, sorumluları kimdir? Ermeni ve Rum göçmenlerine Amerika'dan oluklarla yardım akıyor!! Bunlara kim bakacak, kimler yardım edecek? Yoksa bunlar insan değil mi! Eyvah, kalanlar da bu şekilde mi yok olup gidecek?

Hele şu yazının son fıkrası: "Zorunlu olarak bahara kadar burada vakit geçireceğiz"! Acaba bahardan sonra nereye gidecekler? Düşledikleri evleri, konakları birkaç kibrite kurban edildi. Tarlaları ekecek kollar yok olmuş; toprakları kazacak mandaları, öküzleri, katır ve atları Savaş Vergileri Dairesi toplamış; kalanlardan bile eser yok; sabanlar, çift araç ve gereçleri, arabalar, kışın soğuk günlerinde elbisesiz, çıplak savaşan zavallı askerlere kömür görevi yaptılar, yemek kazanları kaynattılar. Koyun sürüleri yok; iki ayaklı kurtlar tarafından parçalandılar.

Sayın gazeteciler! Bu mektupta sefaletli durumlarını açıkça okuduğunuz felâketzedelerin dereler gibi akan gözyaşlarını, vicdanlarınızdan fışkıracak hak sesiyle dindirmeye sizi çağırıyorum.

(410) 351 numaralı dipnota bakınız.
(411) 352 numaralı dipnota bakınız.

Bunların, benzerleri gibi insan, Tanrı'nın yaratıkları sayılarak haklarında öylece işlem yapılmasını, sönmüş ocaklarının, yıkılmış ev-barklarının bayındır duruma getirilmesini, ilkbahara kadar yaşamlarının sağlanması için gerekli malzemelerin tamamlanmasını ilgililerden ortaklaşa isteyiniz. Medenî dünyaya bağırarak deyiniz ki: XX. yüzyılın vicdan ve inancı, mazlum insanlar hakkında ayrı ayrı anlayışlara bağlı olunacak dönemin, yaşadığımız günlerden çok geride kaldığını görmek istiyor.

Hakkârili
Abdurrahim Rahmi

KÜRD GENÇLERİNE

Gençler! Evet, size sesleniyorum. Haber gazetelerini izlemiyor musunuz? Beş-altı ilin nüfusunun,(412) üç milyondan fazla bir İslâm nüfusunun, sizi doğuran, büyüten, şimdiki durumda yaşatan anayurdun mukadderatı söz konusu oluyor. Kafkaslarda, Irak ve Arabistan'ın ateş gibi çöllerinde, Galiçya ve Çanakkale'nin cehenneme benzer siperlerinde yaşamlarını feda eden yüzbinlerce yurttaş, Kürdistan'ın yüce gökleri altında garip kalan altın ovalar, yüksek dağlar, cennet gibi ormanlar, bütün o sönmüş ev-barklar, yıkılmış mezarlar size bağırıyor; size, öğrenim görmüş evlâtlarına şikâyet sesini yükseltiyor; sizden imdad bekliyor; "kaleminizle, medeni cesaretinizle, tüm ulusal eylemlerinizle çalışma zamanı gelmiştir ve belki geçmiştir" diyor!

Gençler! Yurdun tüm ümidi şimdi sizdedir.

Evet, Kürdistan'ın yaşamı söz konusudur. Sakın aldatıcı düşlerin ardından koşmayınız! Bugün size yönelen görevler son derece önemlidir. Tehlikeli anlar, pek önemli günler yaşıyoruz. Uyumayınız!

Cihan huzurunda, tarih sayfalarında lekesiz kalmak istersek anlaşmazlıkları, kötü kuşkuları, kendini beğenmişlikleri bırakmalıyız. Artık insaf!

Yanlış hülyaların, küçük düşüncelerin bugünkü sonucunu dikkatle inceleyip gözden geçiriniz! Bir tek el ve bir tek ses gibi birlik olmaya çalışınız! Yarın toplanacak olan Genel Barış Kongresinde, milletlerin mahşer gibi toplanacağı o yerde bütün dünyanın, bütün milletlerin iyilik ve kötülüklerinin hesabı görülecektir; herkes, her millet, yaşam hakkını iddia edebilecektir. Tüm Kürdlük adına olmasa bile, bari, güç bir durumda kalan, vahim saatler geçiren Türkiye Kürdlerini muhakkak bir ölümden, ebedî bir sefaletten kurtarmaya gayret ediniz! Eski koşullar altında geçmiş yaşamımızı yaşamayı özellikle arzu ediyoruz. Fakat bu mümkün olmazsa, sakın boynumuza bir

(412) 353 numaralı dipnota bakınız.

esaret zinciri koydurmayalım! Bu savaşta ve başka zamanlarda gördüğümüz ve çektiğimiz zulüm ve sefaletlerden daha iğrenç, hatta tam yok olma ile sonuçlanacak bir yaşama girmemiz olasılığı yok değildir. Artık bizi, biz kurtarabileceğiz!

Sana senden gerek âlemde ger imdad lâzımsa

Başkalarının metahına ilgi gösterme zamanı geçti. Bazılarınızın fikirlerini işgal eden boş hayallerden arınınız! Yalnız kendi milletiniz için çalışınız! Unutmayınız ki bizim de bugüne kadar ihmal edilmiş geniş bir dilimiz, zengin bir tarihimiz vardır. İşte size bir kurtuluş formülü: Eylem ve girişim!

Çenberlitaş: 19 Kasım 334(1918)

Siverekli
Hilmi

GİRDÎ SEYWAN(1)

Ben orayı, anayurdumda, Şehrezor'da bulunan o yeri pek çok anar ve ararım. Kimi zaman esen bir rüzgâr, bana oranın o cennet yurdun taze ve renkrenk çiçeklerinin, güzel kokulu çimenlerinin, iç açıcı erguvanlarının hoş kokularını getirir.

Oooh, o hoş kokulu çiçeklerin, ruhları okşayan o kokuların, zümrüt renkli o çimenlerin derin özlemiyle her zaman inlerim. Çünkü oradaki gökyüzü, oradaki güneş ışığı, oradaki hava başkadır. Mavi ve açık gökyüzünden, altın kanatlarının tüylerinden pembe, eflâtun ve sarı ışıklar saçan güneş, en sıkıntılı gönüllere açılım, en derman kabul etmez derdlere derman verir. Orada her şay bana başka gelir ve başka görünür. Onun için ben orayı her an anar ve ararım.

Atamdan kalan Goyje'deki(2) o yuvamda, cana can katan sabah olurken ve bahar kuşlarının ruhları okşayan o şakırtıları beni tatlı uykumdan uyandırırken, güneşin Mazelan(3) dağlarına vuran yansımaları gözlerimi kamaştırırken, o taze yaşam içinde sevinçli sevinçli kalkardım. Sinirli bir çabuklukla giyinir, Girdî Seywan'a, canım gibi sevdiğim o ebedî uyku yatağına giderdim. Zümrüt rengindeki çimenlere bürünüp yükselen o tepeyi tırmanırken, yüreğimde üzüntüyle karışık bir çarpıntı duyardım. O yolların gönülleri çe-

(1) Girdî Seywan, Süleymaniye'nin bir tepe üzerindeki mezarlığıdır.
(2) Goyje, Süleymaniye'nin, adını Goyje dağlarından alan büyük bir mahallesidir.
(3) Mazelan, Süleymaniye'nin Goyje ve Mazelan dağları arasındaki vadide kurulmuştur.

ken manzarası ile, gittiğim yerin üzüntüyü artırıcı durumu ve o üzüntüyle oraya yönelişim, yüreğimde garip bir titreyiş meydana getirirdi.

Kanatlarını yol kenarlarına geren erguvanlar, iyiliksever eğilimleriyle beni güneşin sıcaklığından korurlarken, ben onları severek, koklayarak fazla sarkan çiçeklerini koparır, birer demet yapardım.

Yolumun her iki yanında, şurada çökmüş bir taşı, şurada yerle bir olmuş bir toprak kütlesini görür, daha ötede bir mezarın yanında Kur'an okuyuşlarını ve kimi zaman da ünlü Davudî sesiyle etrafı çınlatıp dehşetler saçan Mela Mıhemedê Denggewre'nin(4) okuduğu Kur'an bölümlerini dinlerdim; bazen de kendimi, o ebedî sessizliğe dalmış kadar sakin ve dünyaya kayıtsız görürdüm. Sonunda atamın ve ninemin mezarlarının yanına varırdım.

Onların mezarlarının dibine diz çöküp hıçkırdığım zaman, yaşamımda en mutlu bir günümü yaşadığım kanısına varırdım. Üzerimde sallanan erguvan dallarına derdimi anlatan kuşlar, Fatihamı dinler ve sanki benimle birlikte içlerinden dua ederlerdi. Ben saatlerce orada suskun kalırdım. Başımı kaldırdığımda o kuşcağızların beni yalnız halime terkettiklerini ve sanki varlıklarından rahatsız olabileceğimi düşünmüşler gibi hiç ses çıkarmadan uçup gittiklerini görürdüm. O zaman erguvan dallarının iç açıcı gölgeleri altında ellerimi gökyüzüne doğru kaldırarak Yaratıcı'mdan, mezarlardaki insancıklar için ve atalarım için rahmetler dilerdim. Derken, ıslak gözlerimle onlara olan son saygı görevimi yerine getirir, onların ruhundan milletimin ve milliyetimin yükselmesi için yardım diler ve bu konuda içten ve dosdoğru niyetlerle çalışacağıma söz verirdim. Sonra da, Kürd'ün geçmişini anımsar ve şimdiki duruma bakar ve geleceği düşünerek oradan dönerdim.

Tepeyi çıkarken duyduğum çarpıntı, bu kez de yerini, gönlümde duyduğum tatlı ve pek tatlı bir duyguya bırakırdı; bunun da "ümitli olma" duygusu olduğunu görür gibi olurdum.

İşte şimdi, o cennet gibi memlekette geçirdiğim günlerimi düşünüyordum, ruhumdaki o sevimli anılarını dinliyordum. Sonra, Halifelik merkezi İstanbul'da, artık Kürd'ü ve Kürdistan'ı düşünecek büyük bir derneğin kurulmuş olduğunu, daha başka ve önemli girişimlere başlanacağını görüyorum.

28 Aralık, yıl 34(1918), Nişantaş

Yamülkîzade
A. A.

(4) Mela Mıhemed, Süleymaniye'nin güzel sesiyle ün yapan hafızıdır ve "Denggewre" sanıyle adlandırılmıştır.(413)

(413) Denggewre: Ulu sesli, yüce sesli.

BİR KÜRD ÇOCUĞUNUN DUYGULARI

Sevgili Kürdistan'ıma

Ah, ey yurt, ey gam meydanı ülke ki bulanmış kana
Ey yavrusunu kaybeden üzüntülü ana

Ey atalar türbesi, soluğun büyülüyor beni
Ruhum avunur benim, andıkça seni

İnanca olgunluk veriyor toprağını sevmek
Sonsuz bir ömürdür yoluna canımı sermek

Parladıkça güneş o karlı tepende
Ne güzel servet, elmas gibi parlar alnında

Uzun gam gecesini hayalinin ışığıyle geçirdim
Şimdi fecrini ararım, karanlığı bitirdim

Ah, hep sana gelmek, sana koşmaktı hayalim
Lâkin beni kış bağladı, yok şimdi mecalım

Kavuşmadan ölsem, cesedim dağlara kalsın
Her akşam ve seher yel ile vatan kokusunu alsın

Yavrularını istemişsin, hepsi de hazır
Kim yollayacak? Onları sormaz bile. .(414)

Onlar yalnızca bir nakaratla öterler
Göçe zorlarken tekbir getirmeyi de galiba unuturlar

Ama azimleri sağlamdır evlâtlarının senin
Geleceği güvencelidir her azimli ve iradelinin

Çıplak da, yaya da sana doğru geliyorlar
Dağlarda, o karlarda çoğunluk donuyorlar

(414) 356 numaralı dipnota bakınız.

Yoldan çekil ey ah ile eriyen kar
Sen de yıkıl ey fırtına, ey güneş sen ol yar

Ah, anne, güzel anne, şu çocuklara söyle:
Hâlâ sürecek mi şu nifak ortada böyle!

5 Ocak, yıl 335(1919), Bursa'dan

Süleymaniyeli
Mahmud Nejad

KÜRDLERDE ATASÖZLERİ (415)

"Mîrim, heliz bûrî".
Beyim, raziyane geçkindir.

"Raziyane", bilinen bir ağaççıktır ki geçkin olduğu oranda katılığı artar. Bu atasözünün, raziyane isteyen bey için söylenmiş olduğu olasılığı vardır. Geriye gelme, geriye dönme olasılığı bulunmayan konular için söylenir.

* *
*

"Yek mal e, dozde malxo!"
Bir evdir, on iki aile reisi var

Bir işe karışanların sayısının çoğalması durumunda, işlerin karmakarışık olacağına ve işlerde karışıklık baş göstereceğine işaret ediyor.

* *
*

"Qiyasa teşkê li meşkê dike".
Baldır ve tulumu birbiriyle karşılaştırıyor.

Yanlış karşılaştırma yapılıp, durum bozulurken ve konu saptırılırken söylenir.

(415) 110 numaralı dipnota bakınız.

* *
*

"Ritilê te bila ser tuxtê wî be!"
Varsın senin batmanın (altı eski kıyye) da öbürünün tuxtu (eski kıyyenin dörtte biri) üzerine gelsin.

Pervasızlığı belirtiyor.

* *
*

"Hingivê dobe ye, di eyarê seyî da ye!"
Dobedir (eritilip mumu alınarak katılaşmış bal), fakat köpek tulumundadır!

Güzel bir yüzde fena kalp, bayağı bir adamda zenginlik, cimri bir adamda bilim ve bunlara benzer durumlar için söylenir.

* *
*

"Kî xwarîye savarê, bila ew biçe hewarê!"
Bulgur pilâvını kim yemişse imdada o gitsin!

Bitlis kasabasının yakınlarında bulunan "Balikan" adlı köyün halkı, Kürdler arasında aptallıklarıyle tanınırlar. Adı geçen köyün halkı üzerinde birçok fıkra anlatılır. Bir ziyafet sırasında sofraya çağrılması unutulan birisi, o sırada köye saldıran eşkiyaya karşı herkes gidip de kendisinin niçin gitmediği sorulunca, mazeretini belirtmek için bu sözü söylemiş ve böylece bu söz bir atasözü durumuna gelmiştir.

* *
*

"Wezreba, çêtir e ji bab û bira!"
Güney rüzgârı baba ve kardeşten daha iyidir.

Bu atasözü, koyun tüccarı bir babanın, güney rüzgârı eserse koyunları otlağa çıkarabileceğinden ve bu nedenle zenginliğini artırdıktan sonra kızının düğününü yapacağından sözetmesi üzerine kızı tarafından söylenmiş ve böylece bir atasözü durumuna gelmiştir.

* *
*

"Dolab hebs e, teşî reqs e, neqş hews e".(416)
Çıkrık can sıkıcıdır, "teşî" denilen ve yün eğirmekte kullanılan iye rakıs ve eğlencedir, nakışlar ve gergef ise istek ve zevke bağlıdır.

SONUÇ

Yukarıya aktarılan Kürdçe atasözleri, Kürdistan'ın çeşitli çevrelerinde kullanılan binlercesinin en seçkin ve mükemmel olanları değildir. Önce de arzettiğim gibi, bunları derleyip düzenlemekten ve yayınlamaktan amaç, bilimsel bir hizmet ile ulusal bir gayrettir. Gerçekte, atasözlerinin az-çok yüksek nitelikleri inkâr edilemeyeceği gibi, yüzyıllardan beri ulusal kudretini koruyan Kürd ulusunu böylece dosta-düşmana tanıtmak da yararlıdır. Örneğin bu alanda yazılabilecek **"Kürdlerde Edebiyat"**, **"Kürdlerde Müzik"**, **"Kürdlerde Görgü Kuralları"**, **"Kürdlerde Raks"**, **"Kürdlerde Süsleme ve Giyim"** gibi geniş ve yararlı, aynı zamanda ulusumuzun yüzünü ağartacak konular olur ki, himmet sahiplerinin arzularının yöneleceği amaç olsun!

Law Reşîd

ÖZÜR DİLEME

Geçen haftaki sayı, dizgi hataları yanlışlıkla düzeltilmeden yayınlandığından dolayı, saygıdeğer okuyuculardan özür dileriz.

* *
*

"Dar'ul-Hikmet'il-İslâmiye"nin(417) saygıdeğer üyelerinden ve Kürdistan'ın ünlü bilim adamlarından olan Bediüzzaman Said-i Kürdî hazretlerinin eserlerinden olan **"İşarât'ül-İ'caz fi Mezann'il-Îcaz"** adlı kutsal tefsir kitabı yayınlanmış bulunmakta ve Şark Kütüphanesinde(418) satılmaktadır. Bilimsel alanlarda uğraş verenlerin birer tane edinmelerini tavsiye etmeyi görev sayarız.

(416) Li jêrenota 372'yan binêrin.
(417) **"İslâm Felsefesi Okulu"** demektir.
(418) Şark Kütüphanesi: Doğu Kitabevi.

Birinci sene 16 Kânun-ı Sanî 1335 Aded 9

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

JÎN

HAYAT

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

Birinci sene 16 Kânun-ı Sanî 1335 Aded 9

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD TARİHİNDEN

BABAN HANEDANI (*)

Muharriri:
Yamülkîzade Aziz

Zaman-ı kadîmden beri "Şehrezor" denilmekle mâruf olup, bilahare idare-i Osmaniyede Musul vilâyetine tabi olarak "Süleymaniye sancağı" (419) namıyle tevsîm edilen havalîde uzun müddet icra-i hakimiyet eden bu aile (420) hakkındaki mâlumât, altıncı asr-ı Hicrî(421) nihayetlerinde "Mîr Muhammed" namında bir sergerdenin, iki bin kadar maiyeti atlısıyle Kürdistan-ı İranî'de Erdelan cihetlerinden Bîtwên[*] taraflarına geçerek o

(419) Sancak: Osmanlı devleti dönemindeki uygulamada yer alan bir yönetim bölümü. "Vilâyet" denilen il ile "kaza" denilen ilçe arasında yer alan sancak, görev ve yetki bakımından vali ile kaymakam arasında bir konumda olan "mutasarrıf" tarafından yönetilirdi.

(420) "Bu aile"den maksat, Baban ailesidir.

(421) Milâdî takvime göre XII. yüzyıl.

[*] Bîtwên: Kerkük sancağına tabi Ranya kazasıdır.

havalîyi istilâ ve civarlarındaki aşairi kendilerine rabt ve makarr-ı idarelerini Pişder'de[**] tesis ve tavattun etmeleriyle başladığı, bazı resail-i kadîme-i Kürdiye ve Fürsiyede münderic dir.

Aileye lakab olan "Baban" sıfatının ise, Mîr Muhammed'in Feqî Ahmed namında bir oğlu olduğu ve bu oğlunun tâbii bulundukları İran hükümetinin açtığı bir muharebeye Dareşmaneli[***] atlılarla iştirakinde gösterdiği hademât ve cesaretten, İran [2] hükümdarının makam-ı taltifte "baba, baba" lafzıyle sergerdenin sırtını okşaması, ailenin bundan sonra lakabını teşkil ettiği, Süleymaniye Cami-i Kebir Kütübhanesinde bulunan elyazma risalelerden birinde muharrerdir.

Tevatüren de, İranîlerin Ruslarla vukua gelmiş bir muharebelerinde Feqî Ahmed iştirak etmiş ve bir Rus prensesini esir etmiş ve bu prensesle teehhülü için pederinden istirhamde bulunduğu sırada pederinin "baba" diyerek kendine cevab vermesi, ailenin bu isimle yadını mucib olduğu beynelekrad şayidir.

Sultan Salahaddin-i Eyyubî hazretlerinin aşireti olan(422) Nureddin namındaki aşiret rüesasından birinde mevcud elyazma diğer bir risale de, Mukrî hakimleriyle Baba hakimlerinin birbirine sulben akraba oldukları muharrerdir.

Ben burada, bu karabet ve ismin nereden geldiğini, herkesten ziyade daha iyi bilmeleri tabiî olan muhterem Baban ahfadının bu hususu etraflıca tenvîr buyurmalarıyle mufassal bir Şehrezor tarihinin meydana getirilmesine bırakarak, Aşair ve Mühacirîn Müdîriyet-i Umumiyesinin neşrettiği **"Kürdler"** nam eserinde, "Bebe kelimesinin çocuk mânasına gelerek Tükçe olduğu ve bu sebeble sülâlenin Türk olduğuna kuvvetli bir delil teşkil ettiğini", Türkçülük ve Turancılık eserine tevfikan ailenin Türk olduğunu ileriye sürerek İran'dan geldiklerine dair bahsedilmediği garabetini yazdıktan sonra sadede rücu ediyorum.

Mîr Muhammed'in vefatında, ilim ve fıkha aşinalığından Feqî Ahmed namıyle müştehir mahdumü Mîr Ahmed riyasete geçip, etrafındaki aşairi taht-i itaate almaya uğraşmış ve birçok seneler bu suretle ömürgüzar olduktan sonra, pek müsinn bir halde terk-i hayat etmiştir. Feqî Ahmed'den sonra mahdumü İsa re's-i idareye geçmiştir. Mîr İsa, şecaat ve besaleti ile bütün etrafta tanılmış bir nadire-i ceng olduğundan, bazı aşair kendiliklerinden dehalet ve itaate gelmişlerdir.

Mîr İsa'nın vefatında mahdumü Mîr Mahmud idareyi ele almıştır. Fakat Mîr Mahmud'un nisbeten genç yaşta bulunmasından bilistifade "Zend" aşireti isyan [3] ile cizyelerini vermekten imtina eylemişlerdi. Mîr Mahmud, kâfi mikdarda süvari ile bunlar üzerine yürümüş ve lâyıkıyle te'dîbâtı icra ve tahsilâtı icra edecek iken meydan-ı mârekede şehid olmuştur. Mîr Mah-

[**] Pişder: Süleymaniye sancağına tabi Mâmûre kazasıdır.
[***] Dareşmane: Pişder civarında bir mevkidir.
(422) Doğrusu "aşiretinden olan" olmalıdır.

mud'un şehadetiyle derakeb küçük biraderi Mîr İbrahim kumandayı deruhde eylemiş ve galibiyetini büyülterek "Zend" aşiretinden "Surdaş" nahiyesini zabt ile makarr-ı idaresini oraya nakletmiştir.

Mîr İbrahim Surdaş'ta bir müddet icra-i hükümet ve cizyeler için bazı usuller vaz'ettikten sonra vefat etmiş ve mevkiini mahdumü Mîr Ömer'e bırakmıştır.

Mîr Ömer zamanında Şehrezor'un Gulanber ve havalîsi zabt olunarak Baban mülkü büyümüştür. Mîr Ömer'den sonra biraderi Mîr Hasan zimam-ı idareyi ele almış, birçok kabail ve aşairle muharebeye tutuşmuştur. Bu muharebâtta nihayet kendisi de şehid olduğundan, mahdumü Mustafa re's-i kâre geçmiştir.

Mîr Mustafa, pederinin başladığı mücadelâtı idame ederek üç seneye yakın bir müddet uğraşmış ve nihayet düşmanlarını dehalete mecbur etmiş, "Pêncwîn" tarafını yed-i tasarrufuna geçirmiş, sonra da terk-i hayat eylemiştir.

Mîr Mustafa'dan sonra mahdumü Mîr Osman re's-i idareye geçmiş ve "Mawet"i zabt ile makarr-ı idaresini oraya nakletmiştir. Mîr Osman, zaman-ı hükümetinde "Bane" ve "Serdeşt" memleket ve nevahîsini Benî Erdelanlardan kâmilen zabt ve tasarrufuna geçirmiş ve hududunu bu suretle büyüttükten sonra hakimiyetinin âtîsini temin için birtakım nizamname ve usuller vaz'ına başlamış; birçok imaretler inşa, mescidler bina ettirmiştir. Adaletkârane icraat ve harekâtından dolayı birçok kesan kendiliklerinden havza-i hükümetine dahil olarak, nüfus ve kudretini gittikçe tezyid etmişlerdir.

Mîr Osman'ın vuku-ı vefatı üzerine mahdumü Mîr Hüseyin re's-i idareyi ele almış ve şimdiki Süleymaniye şehrinin altı-yedi saat kadar şimalinde "Qelaçolan" veya "Karaçolan" denilen mevkide, yüksek dağlar arasında [4] Kürdçe "dağbademi" manasına gelen "Çuwalan" namında bir kale bina ve makarr-ı idareyi oraya nakletmiştir.

Qelaçolan mevkii şimdiki halde küçük bir köy halinde kalmış ise de, aşağıda beyan edileceği vechile o zamanlarda pek mâmur bir şehir halini almış ve kalesi de yüz sene kadar Baban Kürdlerine me'men teşkil ederek birçok muharebâtta mühim rol oynamıştır.

Mîr Hüseyin uzun seneler yaşamış ve bu zamanda Qelaçolan'ı imar ile vakit geçirmiş, ufak-tefek müsademâtta bulunmuştur. Vefatında, mahdumü Mîr Ahmed mevki-i serkare geçmiştir.

Mîr Ahmed, Erdelanîlerle hoş geçinmeyi kendine siyaset ittihaz etmiş ve bunun için Sendc'e(423) giderek onlarla da görüşüp aradaki münafereti ref'e çalışmış ve ondan sonra hükümet-i İraniyeye karşı isyan hazırlıklarına başlamıştır.(424)

---

(423) Bu ad, derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi hatası sonucu böyle çıktığı, doğrusunun "Senendec" olduğu kuşkusuzdur. "Senendec", Doğu Kürdistan'da bulunan bir kentin adıdır.

(424) Buradaki "isyan" sözcüğü, "meşru bir yönetime karşı girişilen başkaldırma" anlamına değil, "işgale karşı girişilen ayaklanma, ihtilâl" anlamınadır.

Bu zamanda İran tahtında, birçok şehzadegân ve ekâbiri katil ve zulüm ve gaddarlığında şöhret bulan Safevî ailesinden Şah Abbas-ı Sanî bulunuyordu. Bunun harekâtı ve evamir-i zalimanesi Kürdistan'da da icra olunuyordu.

Mîr Ahmed istihzaratta bulunurken hastalanmış ve fikrini oğlu Mîr Süleyman'a söyleyerek vefat etmiş olduğundan, Mîr Süleyman re's-i idareye geçer geçmez pederinin vasiyetini yerine getirmek için hazırlığında devam etmiş ve isyan emarelerini göstereceği sırada İran tac-ü tahtına Şah Süleyman cülus etmişti. İran'da vukua gelen bu tebeddül hengâmında Hakimliğin hududu,(425) Serdeşt dahil olmak üzere bunun şimali, şarkan Sendec'in yakınında bulunan İran hududu, cenuben Zehab dahil olmak üzere Kermanşahan vilâyeti, garben hükümet-i Osmaniyenin Kerkük toprağı teşkil ediyordu.

Mîr Süleyman, icraata, evvelâ civarındaki bağî bazı aşairi tamamıyle itaate almak, reislerini tebdil ve kendine tabi ederek kuva-i mevcudesini tezyîdle başladı. Bu hususta Benî Erdelanîlerin bazı rüesasından da mühim muavenetler gördü. [5] Sonra, şimdiki Süleymaniye şehri ile Karaçuwalan(426) arasında "Süleymanâbâd" namında bir diğer kaleyi bina ve namıyle tevsîm etti. Bundan sonra, Şah Süleyman'ın kendisi olduğunu ileri sürerek liva-i isyanı ref' ve Kermanşah vilâyetine doğru akınlar tertib etti. Mezhebce bir olan hükümet-i Osmaniyeye de temayülünü göstermeye başladı.

Şah Süleyman Han, Kürdistan'da gittikçe büyümekte olup son zamanda bütün vilâyât-ı garbiyeyi karıştıran kıyamların müsebbibi olan Mîr Süleyman'ın te'dîbi için Sipehsâlâr-ı İran Rüstem Han'ı en güzîde beş bin süvarisiyle memur etti. Rüstem Han Şehrezor hududuna vardığında, evvelâ sözbilir kimselerle, Süleyman Han'ın meseleden vazgeçmesini, arada dökülecek birçok kanlara sebebiyet vermemesini, hükümet-i İraniyeye dost olmasını haber göndermiş ise de, Mîr Süleyman Han bu haberi şiddetle reddetmiş ve her iki tarafın müsademâtına sebebiyet vermiştir.

Binlerce süvarinin iştirak ettiği bu muharebe pek dehşetli olmuş ve nihayet tali-i harb, müsademenin ortalarına doğru İranîlerin zırhlı süvarilerden mürekkeb kısmına teveccüh etmiş bulunuyordu. Baban süvarilerinin bir şihab-ı sâkıb gibi aculâne akınları, ahval-ı harbiye tavazzuh etmeden saf-saf yaptıkları hücumları, İranîlerin ateş saçan okları ve kılınç işlemez zırhları karşısında eriyip gitmişti.

Bu miyanda Mîr Süleyman'ın şehadeti bütün Baban süvarilerini darmadağınık bir halde bırakarak İran süvarilerinin Şehrezor'a yayılmalarını mucib oldu.

Sipehsâlâr'ın muzafferen avdetinde, Şah-ı İran Süleyman Han tarafından büyük hil'atlere nail ve hususiyet-i şehriyariye mazhar olmuş ve hatta kendisini paytahttan üç konak ilerde karşılayarak büyük iltifatlara garketmiş idi.

---

(425) "Hakimlik"ten maksat Baban Hükümdarlığı, yani Baban devletidir.
(426) Bu ad yukarıda "Karaçolan" şeklinde geçti.

Şah Süleyman, Şehrezor'u ilhak-ı memalik edemeyeceğini bildiği için Mîr Süleyman merhumun mahdumü Ahmed'e Şehrezor hakimliğini yeniden bahşetti.

[6] Mîr Ahmed, Süleymanâbâd'da sandali-i fermanrevaya kuud ile icra-i hükme ve hükümet-i İraniye ve Osmaniye ile temin-i münasebât-ı dostaneye muvaffak olmuş ve memleketini tanzime çalışmıştır.

Mîr Ahmed'in vefatında, mahdumü Mîr Süleyman re's-i idareye geçti.

(Mâbâdı var)

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER (*)

Türkiya Kürdistanını vücuda getiren Van, Mâmuretülaziz, (427) Diyarbekir, Bitlis, Erzurum vilâyetlerinde yaşayan Kürd ve Ermeni milletlerinin nüfusu, iktisadî ve tarihî mevcudiyet ve mevkileri hakkında bîtaraf bazı Avrupa ulemasının efkârını mütalâa etmek istiyoruz.

Bu, şübhesiz faidelidir. Halihazırdaki siyasî cereyanlar ne olursa olsun, nasıl bir istikamet tâkib ederse etsin, hak ve adalet düsturlarının, bütün Avrupa devletlerince muta' olan ve ezcümle, yüksek darülfunun kürsüsünden sandali-i riyasete geçen, mahbub-ı insaniyet, Cemahir-i Müttefika-i Amerika Hükümeti Reis-i âlîsi Wilson cenablarının şayan-ı hayraniyet mefkûresinde bulunan âdil ve yüksek hakikatın, bütün haksız endişelere, temayüllere tefevvuk edeceği muhakkaktır.

Bu itminan ile, talebinin meşruiyetine, esasât-ı hakka istinadına kani bulunan mazlum ve hukuku mağsub milletler müsterih bulunuyorlar. Şimdi, beş senelik kan fedakârlıklarından, bu kere mihver-i siyaset, siyasî entrikalara değil, adle ve hakka müteveccih bulunuyor. Haktan başka istinadgâhı bulunmayan biz de, ebedî ve ezelî hakikatin [7] nur ve narıyle meşbû' olarak bu tedkikatımızı yapıyoruz. Şimdilik Paul Imbert, Pazilov, Bofyar Raylet, Sykes gibi müdekkiklerin eserlerinden bazı kısımları kari'lerimizle beraber mütalâa eyleyelim.(428) Hakk-ı tarihiyi tedkik eden satırlardan başlıyorum:

Mâzînin bir Ermenistanı ile bugünkü Ermenilerin alâka-i tarihiyelerini kabul etmek bir cinnettir; ve hiç bir müverrih-i hazır(moderne) de mâzînin

(427) Mâmuretülaziz: Kuzey Kürdistan'ın "Xarpêt" (Harput) kentine Araplar tarafından eskiden verilen ve Osmanlılar döneminde de kullanılan ad. Daha sonra Türkler bu adı "Elazığ" biçiminde değiştirdiler.

(428) Bu tümcede ve yazının bundan sonraki bölümlerinde geçen yabancı adların çoğunun orijinal yazılış biçimlerini, yani Latin harfleriyle yazılış biçimlerini saptayamadık. Bu nedenle bu adları, Osmanlıcada Arap harfleriyle yazılıp okunduğu biçimde yazdık. Bu yazılış biçimi ise, çoğunlukla orijinal yazılış biçiminden farklı olur.

bu şeklini reddedemez. Herhangi bir müdekkik, ister Fransız, ister İngiliz olsun, hatta isterse Rus müverrihi bulunsun, sanatkâr bir müverrih olmak ve tarafgîr bir diplomat olmamak şartıyle, Ermenistan-ı kadîm hakkında yazacağı tarih, Asur salnamelerinin söyledikleri şeyleri tekrar etmektir.

Sahne-i siyasette, bu hakikat-i mâziye tahrif edilerek, gûya ilmî nazariyelere müstenid bir siyaset-i hakgûyane tâkib edilmek isteniyor. Bittabı' bu, bir komedyadan başka bir şey addolunamaz.

Bugünkü Ermeniler için bir hükümet teşkil etmek, hiç bir kaide-i esasiyeye istinad etmez.

Hatta Arnavudluk meselesiyle Ermenistan'ı aynı şey addeden "**Noye Wremiye**" gazetesi pek ziyade tecahül ediyor.

Yeni hükümet için kudret-i tazyikiyeye malikiyet lâzımdır. Ermeniler ise bundan tamamıyle mahrum bulunuyorlar.

Ermeniler, tesis etmek istedikleri hükümetin hakimiyetini ve Kürdlerin bu hükümete itaatini temin edebilecek kuvvetlerden de tamamıyle mahrum bulunuyorlar. Kürdler her yerde bir ekseriyet-i katiye teşkil ederler. Bu ciheti yalnız Türk istatistikleri değil, belki bütün Avrupa seyyahları, süyyah-ı coğrafiyûnu ve mesail-i iktisadiye ile alâkadar olan ecnebi konsolosları itiraf etmektedirler.

Hatta Rus muktasıdlarından Pazilov bile, "**Kürdistan**" namıyle yazdığı bir kitabda; "Mezopotamya'nın üzerindeki vâsi' ovaya hakim bir vaziyette bulunan Ermenistan, bu isim ile yad olunmaya layık değildir. [8] Çünkü bu kıtada iki Ermeniye mukabil on Kürde tesadüf ediliyor. Memleketin istikbal-i iktisadîsi, Kürdlerin temeddünleri zamanına muallaktır. Kürdsüz Ermeni, pek mahdud bir dairede çalışmaya mahküm olur ve vâsi' imarlara teşebbüs etmek kudretine malik olamayacağından, memleketin hayat-ı iktisadîsini inkişaf ettiremez" diyor.

Berlin Kongresinden mukaddemki Türkiya-Rusya muharebesinde Ermenistan'da seyahat etmiş olan bir İngiliz, bu kıtanın Kürdleri hakkında pek ziyade mühim bazı mâlumât-ı ahlâkiye verdikten sonra diyor ki:

"Buralardaki Ermeni namını taşıyan Hristiyanlar, nüfus-ı mahallînin humüs mikdarını teşkil etmektedirler. Hiç bir yerde kesretli bir surette bulunmamaktadırlar".

Sonra, Metdelse namındaki diğer bir İngiliz ise, tarih-i mukaddeste okuduğu Ermeniler hakkında bir fikre malik olarak bu kıtaya (429) geldiği zaman hayrette kalmış olacak ki; "Ermenistan'daki Ermenilerin kısm-ı âzamı İslâm ve sülüsü Hristiyan olmak üzre üç milyona karîb bir yekûnde bulunuyorlar. Lâkin kıtanın her şehrinde ekseriyeti İslâmlar teşkil ettiklerinden, Hristiyanların bir kuvvet-i tedafüiyesi yoktur" diyor, ki bu âlim, Kürdleri de "Müslüman Ermeni" etmiştir. Zaten bu şübheyi diğer bir kitabında izah ederek İslâmların alâmet-i tefrik olmak üzre kendilerine Kürd ismi verdiklerini izah ediyor.

---

(429) Sözlük anlamı "parça" demek olan "kıta"dan maksat, Kürdistan bölgesidir.

Hatta Bizans devrine kadar gidilecek bile olsa, bu ekseriyet-i mahalliyenin Ermenilerde olmadığı görülüyor ki, o mâzîde de Ermenistan böyle idi.

Şimdi bugünkü Ermenistan'ı öğrenmek istiyoruz. Bugün Bogus Nobar Paşa'dan sonra Rusya Hariciye Nâzırının bile tasdik ettiği bu ekalliyet, birçok Ermenilerin hicretlerinden mütevellid değildir. Çünkü, Berlin Kongresini [9] Müteakib ilk Ermeni kıyamında, bir Ermeni heyet-i ruhaniyesinin İngiltere'ye verdiği bir nüfus istatistikinde de diyordu ki:

"Türkiya'nın vilâyât teşkilâtıyle tarihin Ermenistan hududu addettiği mıntakadan sarfınazar edilerek, Erzurum vilâyeti etrafına Harput'tan, Diyarbekir'den, Van'dan, Sıvas'tan birer kısmın zammıyle küçük bir mıntaka teşkil edilecek olursa, böyle bir hudud içinde İslâm-Hristiyan arasında bir müsavat-ı nüfusî kabil olabilir. Hatta Hristiyan nüfusunun ekseriyeti teşkil etmesi de mümkündür".

Öyle anlaşılıyor ki katliamlar, Ermeni nüfusunu azaltmamış.

Buna binaen anasır-ı sairenin — Kürdlerin — ekseriyet-i hazırası, mâzînin ekseriyetinden mütevelliddir. Bu cihet hakkında hiç bir kelime-i inkâriye söylenmemelidir.

(Bonyar Wayle'in bedî' fikri)

Şimdi kari'lerimizi, Avrupa siyasetinin en gizli safahâtını tedkik eden Paul Imbert'in **"Osmanlı İmparatorluğunun Teceddüdü"** unvanlı kıymetdar ve mâlumât-ı ciddiyeyi muhtevî kitabını mütalâaya dâvet edeceğiz.

Kâmran Âlî Bedirhan

—Daha bitmedi—(430)

(430) Burada "daha bitmedi" denilmişse de, bu yazının devamı derginin bundan sonraki sayılarından hiç birinde yayınlanmamıştır. Bunun nedeni de bilinmemektedir.

KÜRDÇE LİSANIMIZ (*)

Sevgili "Jîn" mecmuamıza geçen hafta Bitlis'e aid bir fıkra-i tarihiye takdim etmiştim.(431) Milletimin hayat-ı tarihiyesine müteallik fıkrayı, tab'ından sonra kendim bile okuduğum zaman hissiyatımı bir fahr-ü gurur kapladı. Titriyordum. Küçük yaşta başımda bir büyüklük kanı kaynaşıyordu ve o dakikada isterdim ki [10] bütün Kürd nesli, yahud benim ıstılahımca "Jön Kürdler", böyle ideallere, böyle duygulara tebaan menakıb ve efsane-i ecdadla ruhları titresin, kanları oynasın. Bu hafta için Hakkâri hakimlerinin menakıbını yazacaktım. Bir-iki satır yazdıktan sonra, oranın Kürdçe lugatı dolayısıyle daha mühim bir mevzu hatırıma geldi.

Evet, lisan meselesi!

Şimdi bizim amca Hayalî Bey,(432) benim şu bahsi karıştırdığımı görür görmez bermutad asabîleşecek, bana nisbet babama da kızacak ve diyecek ki: "Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemeyit-i hamuşanı dururken meydan çocuklara kalır mı?"

Fakat varsın O, babamla beraber kudamaperestlikte şeyhülmütaassıbîn olsunlar; biz Law Kürdler,(433) inşallah yakın bir zamanda, onların metrûk, mehtûk, mensî, sinsi bıraktıkları lisanımızı dirilteceğiz. Ve. . . isterlerse azarlasınlar; lisanımızı, âlem-i medeniyette kolayca okunacak, anlaşılacak bir şekl-i huruf ve imlâ ile düzelteceğiz! Şimdi, ben isterim, yahut biz gencler isterdik ki lisan hakkında Kürd münevverleri, Kürd duyguluları arasında tahrirî bir müdavele-i fikir açılsın. Ha! Amcam diyecek ki: "Lisan meselesi münhasıran cemiyetimizce düşünülecektir".

Hayır, müsaade buyursunlar, mesail-i umumiye inhisara alınamaz. Onlar bir kere kendilerine bir program çizsinler ve gazete ile bize anlatsınlar ki kanaat getirelim. Ötekiler gibi programsız, gayesiz, fenersiz, karanlığa düşmesinler. Bakınız benim ilk okuduğum kitab, Arabça bir tasrif idi,(434) hiç unutmam, "program vacibdir" diyor. Hatta Arabçası bu olacak: "Lemma kane min'el-wacibi ala talibi külli şey'in en yetesawwere zalike'ş-şey'e ewwelen".(435)

İşte öyle, programla işe başlasınlar. Babam, Kürdlerin kablettarih mevcud olduklarını isbata çalışıyor. Ben ise, kablettarih Kürd lisanı mevcud olduğunu Avrupa'nın en yeni ve en muteber eserleriyle isbat edeceğim.

İlm-i elsinenin son devre-i tedkik ve tetebbuda kesbettiği şekil, herhalde

---

(431) Derginin bundan önceki 8'inci sayısında "Kürd—Türk Birliği" başlığıyle yayınlanan yazıyı kastettiği anlaşılmaktadır.

(432) 252 numaralı dipnota bakınız.

(433) Law Kürdler: Genç Kürdler, ya da yazarın deyimiyle "Jön Kürdler".

(434) Tasrif: Arap dilbilgisinin sözcük yapılarını ve fiil çekimlerini konu alan bir bölümü. Bu bölüme "sarf" adı da verilir.

(435) Bu cümlenin Türkçe çevirisi şöyledir: "Herhangi bir şeyin isteklisinin önce o şeyi tasarlaması gerekli olunca".

büyük bir mahiyeti haizdir. Bittahlil anlaşılmıştır ki beşeriyet, ilkin devre-i [11] taklidî (işaretle anlaşmak), sonra devre-i lafzî (sesle anlatmak) halinde yaşamış ve daha sonra lugat devrine girmişlerdir. Lugat bahsinde ruh-ı mesele ile temas ediyoruz. Onlar lugatı ikiye bölmüşler.

Birincisine "Arîler", "Aryan", yahut daha doğrusu "Yafes bin Nuh" unvanını vermişler; onu da Cenubî, Şimalî diye ikiye ayırıyorlar:

Cenubî, Sanskrit ki Hind, Fürs, Afgan, Kürd, Ermeni, Buhara (dikkat buyurunuz, bu tertibi aynen mehazlarımdan alıyorum). Yani Kürdistanî,(436) Hind ve Fürs gibi en kadîm lisanlarla tev'emdir. Maksadım bu noktayı tavzihtir. Yoksa, lisan meselesini, vakt-i merhununa tâlîkan, böyle hünerli makalelerle değil, ilmî, ağırbaşlı kelimelerle yazacağım. Şimdi pek muhtasar geçeceğim. Cenubîyi söyledimdi.

Şimalî ise, aslı Latin, füruâtı Fransız, İtalyan, İspanyol, Portugal,(437) Yunan-ı kadîm ve akvam-ı saire-i mâlumenin kullandıkları lisandır.

Gelelim nufanın(438) ikinci faslına: İkinci fasıl, Samîlerin lugatıdır. Kıdemce, tekâmülce, medeniyetçe faiktir. **Tevrat**'ın İbranîce olması, bu lisanın fazlını gösteriyor. Ve bugün âsâr-ı atîka ile sabittir ki ilk medeniyet Babil, Asur, Finike'den başlamıştır.

Hulasa, bu kadar teşettüt-i elsine ve tahaluf-ı şivenin değiştirdiği şekil ve lehce ne kadar bozuk olursa olsun, herhalde vukufa müstenid bir dikkatle, füruâtın hangi asıllara raci' olduğu anlaşılır. İlerde birtakım mukayese-i lugat ve kelimâtla isbat edeceğim ki, Arabça nasıl İbranîden me'huz ve hâlâ da aralarında bir rabıta-i ubuvvet ve uhuvvet mevcud ise, Farısî de Istahr-ı Fars'ın paytaht ittihazından sonra Pehlevî'den alınmıştır. Halbuki Kürdçe, Farisîden pek eski ve Pehlevîcenin amcasıdır. Bunu da en eski Zend ve Pehlevî lisanlarının Kürdçe ile tahlilât-ı masdariyesini icra etmekle isbat ederim. Kürdçe mevcud olan farktan ziyade tahaluf-ı şive, Arabçanın başından geçen macera-i tahriften ziyade değildir. Bugün bir karpuz alacak olursanız, her memlekette başka bir ismi olduğu için [12] adını anlatamazsınız; meğer ki on altı ismini bilesiniz; bu da uzun bir meseledir.(439)

Benim tedkikatım, Kürdçenin başlı başına gayet eski ve esaslı bir lisan olduğu kanaatini çoktan vermiştir. Kürdçe âsâr-ı edebiyeyi de babam tercüme etsin ve bu kavmin âsâr-ı edebiyesi meydana çıksın.

Genc Kürdlerden
İsmail Vedad

---

(436) Kürdistanî: Kürdistan'da konuşulan dil, Kürdistan dili, Kürdçe, Kürd dili.

(437) Portugal: Portekiz.

(438) Bu sözcük derginin aslında böyle çıkmışsa da, bunun bir dizgi hatası olduğu kuşkusuzdur. Çünkü bu sözcüğün hiç bir anlamı yoktur. Doğrusunun, "dillerin" anlamına gelen "lugâtın" olduğu anlaşılmaktadır.

(439) Yazar, 16 Arap ülkesinin her birinde karpuzun başka bir adla adlandırıldığını belirtmek istiyor.

JÎN HEYET-İ İDARESİ CANİB-İ ÂLÎSİNE (*)

Muhterem Efendim!

Va'dımdaki sebatsızlık dolayısıyle cemiyet-i muhteremenize karşı cidden, vicdanen mahcub ve müteessireyim. Bu vazife-i mukaddesenin icrasına mani birkaç sebeb var ki, arzetmekle affınıza mazhar olmak ümidi beni tesellîyab ediyor. Birincisi: Hedef olduğum harîk-i hanümansûz, müfekkiremi perişan ve mevcudiyetimi karanlıklara boğmuştur. İkincisi: Bu felâket-i uzmânın tesir-i tahribkârîsiyle birkaç zamandan beri esir-i firaş bulunmaklığım. Üçüncü (ve en mühim mazeretim şudur): Necîb ve şecî' milletimin büyüklüğüne karşı birkaç satır yazamamak bedbahtlığı.

Kürdüm. Kürdlüğümle müftehireyim. Maalesef vatanımdan, ölüm felâketiyle pek küçük iken ayrıldım. Milletime aid tetebbuâtım, tedkikatım, mâlumâtım mefkud olduğundan, "Jîn" gibi bir risale-i mübeccelenin, mantıksız, değersiz, fersude yazılarımla sahifesini kirletmek istemediğimden, bu şereften mahrum kaldım. Vâsi' zekâların, münevver fikirlerin tulûâtı arasında şu kıymetsiz yazılarım, fuzulî bir yer [13] işgal etmiş olacaktır. Oh. . Ben isterdim ki karalayacağım satırlar hissiyatımın tercümanı olsun ve hakikî bir mâna ifade etsin. Kürdlüğün terakkî ve tealîsi, en celî emeğimin kuvve-i kalemiyeden mahrumiyetim hasebiyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim emellerim kalbimde boğuluyor.(441)

Ah, ben ne kudsî emellerle muallimeliğe çalıştım. Bütün o emelim husul bulduyse de arzum vechile muktedir bir muallime olamamak bedbahtlığıyle mâlûlüm. Vatanımın, namuskâr milletimin ihmal edilen zavallı yavrularının nimet-i maariften hissemend olduğunu görmek ateşiyle yanarım. Nesl-i âtîmizi, bütün hukuk-ı beşeriye ve şahsiyesine malik, münevverül'efkâr görmek isterim. Emellerim pek çok. İnşallah bunlar sa'yınızla ve azminizle ve şu teşebbüs-i ulvînizle husul bulacaktır.(442)

---

(440) Zeyrek: İstanbul kentinin en eski semtlerinden birinin adı.

(441) Bu cümlede bir düşüklük görülüyor. Anlaşıldığına göre, mektubun yazarı olan bayan öğretmen şunları söylemek istemiştir: "Kürdlüğün terakkî ve tealîsine karşı, ve, en celî emeğim olan kuvve-i kalemiyeden mahrumiyetim hasebiyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim emellerim kalbimde boğuluyor". Bunun bugünkü Türkçeyle çevirisi şöyledir: "Kürdlüğün gelişme ve yücelmesine karşı, ve, en belirgin emeğim olan kalem gücünden yoksunluğum nedeniyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim ümitlerim yüreğimde boğuluyor".

(442) "Azminizle" sözcüğü derginin aslında "azmimizle" biçiminde çıkmıştı. Diğer iki sözcük ikinci şahıs çoğul zamiriyle çıktığına göre, bunun da böyle olması gerektiği ve dizgi yanlışlığı sonucu öyle çıktığı açıktır. Bu nedenle, biz onu da doğru biçimi olan "azminizle" biçiminde yazdık.

İlmen, fazlen pek dûn bir mevkide olduğumdan, cesaretsizliğim mâzur görülsün. Mektebime lüften irsal buyurulan risale-i kıymetdarınız, beni hazinelerden müstağnî kılıyor. Minnetdar ve müteşekkireyim. Senelerden beri kalbimde müterakim duygularımı, Kürdlüğe karşı hissiyat-ı amîkamı, milliyet ve hukuk dâvasıyle yanan dimağımın hutût-ı kasvetengîzini tezyîn ve taltif eden "Jîn" ve bu mukaddes vazifenin ağırlığını cenah-ı pürvekarıyle taşıyan eller ve bunu intişare hâdim ve müteşebbis vücudlarla ne kadar müftehir olsam azdır.

Milliyetperver, azimkâr, hukukşinas, sebatkâr milletimin şu sa'yı semeresiz kalmayacaktır. Hukuku gasb, fazaili ketm-ü ihfa edilmiş, mayası merdlik ve doğrulukla mezc olunmuş bir milletin âtîsinden eminim. Böyle cemiyete Cenab-ı Hak da zahîr olacağı bîiştibahtır.

Sizleri bütün mevcudiyetimle tebrik ve tes'id ve muvaffakiyetinizi temenni eder, affımın istirfhamıyle takdim-i ihtiramât eylerim efendim.

Midyalı
Tanin Monlazade
Bir Muallime

[14] BÊHÊVÎ NEBİN

Bêhêvî nebin esla
ji merhemeta Mewla
Qur'anê azîmuşşan
"La teqnetû" got lewra(443)

Sa'y û amelêt ciddî(444)
mizgînî ye bo a'mal(445)
Xasma niyetek saf e
efradê hemî fe'al(446)

Her kes di wezîfa xwe
lazim xebitin şev-roj
Yek sanîye bêfêde
zayi' diketin sed roj

Zehf bûne reqîbêt me (447)
Wê dixebitin daîm
Îman kirîye hemîyan
tewfîq bi me qaîm(448)

Rîya me nuha girtî
rîya heq e, bê perwa
Tesdîq diket her kes
Hem razî ye pê Mewla

Fekirin xeberê pîran(449)
paşê sa'y û tedbîran
"Xwedê bi me ra yar bî
şûrê me bila dar bî"

28 Kanûna Berî 334(1918)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

---

(443) "La teqnetû": Bêhêvî mebin.
(444) Sa'y û amel: Xebat.
(445) A'mal: Piranîya "amel" e.
(446) Fe'al: Jêhatî, xebatkar.
(447) Reqîb: Dijmin.
(448) Tewfîq: Lêkanîna şolek li gora daxwaza mirov.
(449) Fekirin: Bifikirin, binêrin.

Lebşeker, ta key le hesret xalî mişkînit dilim
daxdar û xeste bê wek "lam û elf û lam û hê"(450)

Lale ruxsarim le sayey eşkî xwînîn rengewe
Çunke rûsûr im le qabî "eyn û şîn û qaf û tê"(451)

[15] Eşqit ey can, minî riswayî alem kirduwe
Çunke însaf-i benî bo "Mîm û şîn û waw û yê(452)

Meşwî emro zor nexoş e, qet şîfay nayê be hîç
ger şîfay nebêtin be boy ew zulf û egrîceyê

DİĞER

Be nûrî bade keşfî zulmetî teqwa nekem çî b'kem
Be şem'êkî weha çarey şewêkî wa nekem çî b'kem

Legel destî min'a rêknakewê zinnarî zulfî yar
Wekû Şêx îxtîyarî mezhebî Tersa nekem çî b'kem

Le rêy ew şoxe da xom kird be xak, pêy piya nenam carêk
Desa xakî hemû alem be ser xom da nekem çî b'kem

Le ser to'm duşmin e alem, qezîyem manîulcem' e
Ke terkî to nekem, terkî hemû alem nekem çî b'kem

Ewa Leyla be rojî heşir da derwa dilî Mehwî(1)
Heta qamî qiyamet ah û waweyla nekem çî b'kem

Meşwî Suleyman

(450) Çuwar tîpî "lam" û "elf" û "lam" û "hê" be rênûsî Erebî wuşey "lale" pêkdênin.
(451) Çuwar tîpî "eyn" û "şîn" û "qaf" û "tê" be rênûsî Erebî wuşey "eşqit"(evînî to) pêkdênin.
(452) Çuwar tîpî "Mîm" û "şîn" û "waw" û "yê" be rênûsî Erebî naznawî şair Meşwî pêkdênin.
Wa dîyar e l'êre da heley çap rûy dawe. Rastî beyteke le we ye b'em core bêt: "Çunke însafit nebû bo Mîm û şîn û wawe û yê".
(1) Merhûm, evail-i hayatında lakabı "Meşwî" iken, avahirde "Mehwî" olmuştur.

WELAT

Îroke di qelbê me hemîyan evînîyek heye, agirek heye ku em daîma bi wê eşqê, bi wê evînîyê disojin; û ji ber wî agirî em ne xwedanmal in, ne xwedankur in, ne xwedanheyat in. Welhasil hemî tiştê xwe em hazir in di wê rê da bidin.

[16] Ew çi eşq e , çi evînî ye?
Elbet evînîya welat e .

Lewra ew wextê min li welat derbaz kirî, çu caran ji bîra min naçit; hemî wextan li pêş çavê min e. Ew zozanê reng reng di gulan da xemilî, ew sosin û beybûnêd taze di bin kewîyêd berfê derketî,(453) ew hewayê saf bi wan bêhnan, numûnekê ji cennetê ye.

Ew kerîyêt pezî, wextê dikalin, alametê masûmîyeta Kurdan e.

Li hemî deran zozan hene, li hemî deran pez heye. Ez nizanim ji ber çi, hindê wan zozanan, wan çîyan, wan pezan li min şîrîn nayêtin.(454)

Nizanim. . . Belku biçûkatîyê daîma digel wan buhartîye, sera hindê; (455) yan jî wekî Xweda afirandî, weha şîrîn afirandîye; yan jî kesêd li wê da bi ezmanê min xeber didin û bab û birayêt min li wê ne, ji ber wî qasî. Welhasil ez tênagîhîm.

Tenê agirekî, eşqekê çar rexêt mêlakê min werhatîye;(456) daîma disojit, diqelînit. Wextê behsê welat dikin, ez texmîn dikim wê li ber şolek mezin westame; di rîya wê şolê, wê xebatê canê xwe bidim, bimirim, jibo min mezinahîyek e, fexrek e. Temaşe dikim, rîya mirinê nabînim.

Derhal dangekî ji wicdana xwe dibihêm ku:

"Aqilê xwe berhev ke; wextê mirinê nîne, wextê jînê ye".

Li ser vê nesîhetê çavê xwe vedikim, çar terefêd xwe dinihêrim. Tiştê jibo jînê lazim, zehf kêm in.

Di navbeyna "Jîn-mirinê" westam; muteheyyir(457) û dûmayî, herdu destê xwe daye cênîgan, xeman dikim.

---

(453) Kêwî: Peleyê berfê yê ku dora wî gişt reş bûye û ew tenê maye.
(454) Hindê wan: Bi qasê wan.
(455) Bi gumana me peyvikên "sera hindê" şaş hatine çapkirin û rastê wan "ji ber hindê" ye. Yanî ji ber wê yekê.
(456) Werhatîye: Werbûye, belav bûye.
(457) Muteheyyir: Şaş, şaşmayî, heyirî.

Di wî halî da min dît ji oda dîtir dengê **Qur'anê** têt. Min guhdarî kir; sûreyê "Tenzîl" dixwînin. Ayeta "La teqnetû mîn rehmetîllah. . ."(458) guhê min ket.

Bi wê mizgînîyê ez rabûm, xerîta welatê xwe vekir, navêd bajaran û gundan min xwend û bi wê mutesellî bûm.(459)

26 Kanûna Paşî 335(1919)

Ji Mala Hekarîyan
Ebdurrehîm Rehmî

(458) "La teqnetû mîn rehmetîllah": Ji rehmeta Xwedê bêhêvî mebin, ji dilovanîya Xwedê hêvîya xwe mebirin.

(459) Mutesellî bûm: Min xwe tesellî kir, min di ber dilê xwe da, min tesellî da xwe, min dil da xwe.

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

"Dar'ül-Hikmet'il-İslâmiye" âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bediüzzaman Said-i Kürdî hazretlerinin telifâtından **"İşarât'ül-İ'caz fi Mezann'il-Îcaz"** namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz'edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan **"Eqîda Kurdan"** namındaki Kürdçe manzum ilmihal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bilcümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği **"Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler"** nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 29'uncu numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 387'nci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Çıraklar Mektebi Mecmuası'nın ikinci nüshası, birçok güzîde makaleleri hâvî olarak neşretmiştir. Kari'lerimize tavsiye eyleriz.

"Habl-ı Metîn" isminde bir mecmua-i İslâmiye neşretmiş. Kari'lerimize tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JÎMAREYA 9'AN

9'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRD TARİHİNDEN

BABAN HANEDANI

Yazarı:
Yamülkîzade Aziz

Eski zamandan beri "Şehrezor" adıyle bilinen ve daha sonra Osmanlı yönetiminde Musul iline bağlanarak "Süleymaniye sancağı(460) adıyle adlandırılan yörede uzun süre egemenlik eden bu aile(461) hakkındaki bilgilerin, Hicrî VI. yüzyıl(462) sonlarında Mîr Muhammed adında bir elebaşının emrindeki iki bin kadar atlı ile İran Kürdistanında Erdelan yörelerinden Bîtwên[*] yörelerine geçerek oraları ele geçirip o dolaylardaki aşiretleri kendine bağlaması ve yönetim merkezini Pişder'de[**] kurup hep birlikte oraya yerleşmeleri ile başladığı, bazı eski Kürd ve Fars kitapçıklarında yer almaktadır.(463)

Ailenin tanındığı "Baban" lakabına gelince; Mîr Muhammed'in Feqî Ahmed adında bir oğlunun, bağlı bulundukları İran hükümetinin açtığı bir savaşa Dareşmaneli[***] atlılarla katıldığında gösterdiği yararlık ve cesaretten örtürü, İran hükümdarının, gönlünü okşamak için "baba, baba" diyerek elebaşının sırtını okşaması sonucu bu sözün bundan sonra aileye lakap olduğu, Süleymaniye Cami-i Kebir Kütüphanesinde bulunan elyazması kitapçıklardan birinde yazılıdır.

Yaygın söylentilere göre de, İranlıların Ruslarla yapmış oldukları bir savaşa Feqî Ahmed de katılmış ve bir Rus prensesini esir alarak, bu prensesle evlenebilmek için babasından izin rica etmesi üzerine babası, "baba" diyerek kendisine cevap vermiştir. Bu sözün ailenin bu adla anılmasına yolaçmış olduğu, Kürdler arasında yaygındır.

Sultan Salahaddin-i Eyyubî hazretlerinin aşiretinden olan Nureddin adındaki aşiret liderlerinden birinde bulunan elyazması bir başka kitapçıkta da, Mukrî hükümdarları ile Baban hükümdarlarının birbirine soyca akraba oldukları yazılıdır.

Ben burada, bu akrabalık ve adın nereden ve nasıl geldiğini, herkesten daha iyi bilmeleri doğal olan sayın Baban torunlarının bu konuyu tüm yönleriyle aydınlatmalarıyle ayrıntılı bir Şehrezor tarihinin meydana getirilmesine bırakıyorum. Burada, Aşiretler ve Göçmenler Genel Müdürluğünün yayınla-

(460) 419 numaralı dipnota bakınız.
(461) 420 numaralı dipnota bakınız.
(462) 421 numaralı dipnota bakınız.
[*] Bîtwên: Kerkük sancağına bağlı Ranya ilçesidir.
[**] Pişder: Süleymaniye sancağına bağlı Mamure ilçesidir.
(463) Burada ve bundan sonraki paragraflarda kullanılan "kitapçık" sözcüğü, "risale" sözcüğünün karşılığı olarak çevrilmiştir.
[***] Dareşmane: Pişder dolaylarında bir yerdir.

dığı "**Kürdler**" adlı kitapta, "Bebe sözcüğünün çocuk anlamına gelerek Türkçe olduğunu ve bunun da hanedanın Türk olduğuna güçlü bir kanıt oluşturduğunu" Türkçülük ve Turancılık eserine dayanarak ailenin Türk olduğunu ileri sürerek, İran'dan geldiklerinden sözedilmediği garipliğini yazdıktan sonra konuya döneceğim:

Mîr Muhammed ölünce, bilim ve İslâm hukukunu bildiği için "Feqî Ahmed" adıyle ün yapan oğlu Mîr Ahmed başa geçip, çevresindeki aşiretleri egemenliği altına almaya uğraşmış ve birçok yıllar bu şekilde geçirdikten sonra pek yaşlı bir durumda ölmüştür. Feqî Ahmed'den sonra oğlu İsa yönetimin başına geçmiştir. Mîr İsa, yiğitlik ve kahramanlığı ile bütün çevrede tanınmış; eşi pek az bulunan bir savaşçı olduğundan, bazı aşiretler kendiliklerinden merhamet dilemeye ve boyun eğmeye gelmişlerdir.

Mîr İsa'nın ölümünde oğlu Mîr Mahmud yönetimi ele almıştır. Fakat Mîr Mahmud'un nisbeten genç yaşta bulunmasından yararlanen Zend aşireti ayaklanarak vergilerini vermeyi reddetmişti. Mîr Mahmud, yeterli miktarda atlı ile bunların üzerine yürümüş ve gerektiğince onları cezalandırıp vergilerinin alınmasını sağlayacak iken çarpışma alanında şehid olmuştur. Mîr Mahmud'un şehid olmasından hemen sonra küçük kardeşi Mîr İbrahim kumandayı üzerine almış ve galibiyetini büyülterek Zend aşiretinden Surdaş bölgesini ele geçirip, yönetim merkezini oraya nakletmiştir.

Mîr İbrahim Surdaş'ta bir süre hükümet ettikten ve vergiler için bazı usuller koyduktan sonra ölmüş ve yerini oğlu Mîr Ömer'e bırakmıştır.

Mîr Ömer zamanında Şehrezor'un Gulanber ve dolayları ele geçirilerek Baban toprakları büyümüştür. Mîr Ömer'den sonra kardeşi Mîr Hasan yönetim dizginlerini ele almış, birçok kabile ve aşiretlerle savaşa tutuşmuştur. Bu savaşların sonunda kendisi şehid olduğundan, oğlu Mîr Mustafa işbaşına geçmiştir.

Mîr Mustafa, babasının başladığı mücadeleleri sürdürerek, üç yıla yakın bir süre uğraşmış ve sonunda düşmanlarını af dilemek zorunda bırakmış, Pêncwîn dolaylarını yönetimi altına geçirmiş, sonra da ölmüştür.

Mîr Mustafa'dan sonra oğlu Mîr Osman işbaşına geçmiş ve Mawet'i ele geçirerek yönetim merkezini oraya taşımıştır. Mîr Osman, hükümeti zamanında Bane ve Serdeşt ülkesi ve dolaylarını Erdelan oğullarından tümüyle zabt ederek yönetimine geçirmiş ve sınırlarını böylece büyüttükten sonra, egemenliğinin geleceğini güvence altına almak için birtakım tüzükler ve usuller hazırlayarak yürürlüğe koymaya başlamış, birçok hayır kurumu kurmuş, camiler yaptırmıştır. Adaletli icraat ve hareketlerinden dolayı, birçok kişi kendiliklerinden hükümetinin nüfuzu altına girerek nüfus ve gücünü gittikçe artırmışlardır.

Mîr Osman'ın ölümü üzerine oğlu Mîr Hüseyin yönetim başına geçmiş ve şimdiki Süleymaniye kentinin 6—7 saat kadar kuzeyinde "Qelaçolan" ya da "Karaçolan" denilen yerde, yüksek dağlar arasında, Kürdçe "dağbademi" anlamına gelen "Çuwalan" adında bir kale yaptırıp yönetim merkezini oraya taşımıştır.

Qelaçolan, şimdiki durumda küçük bir köy olarak kalmışsa da, aşağıda belirtileceği gibi o zamanlarda pek bayındır bir kent durumuna gelmiş ve kalesi de yüz yıl kadar Baban Kürdlerine güvenlik yerini oluşturmuş, birçok savaşta önemli rol oynamıştır.

Mîr Hüseyin, uzun yıllar yaşamış ve bu süre içinde Qelaçolan'ı imar ederek vakit geçirmiş, ufak-tefek çarpışmalarda da bulunmuştur. Ölümünde, oğlu Mîr Ahmed yönetimin başına geçmiştir.

Mîr Ahmed, Erdelanîlerle iyi geçinmeyi kendine siyaset edinmiş ve bunun için Senendec'e giderek onlarla da görüşüp aradaki karşılıklı hoşnutsuzluğu ortadan kaldırmaya çalışmış ve ondan sonra İran hükümetine karşı ayaklanma hazırlıklarına başlamıştır.(464)

Bu zamanda İran tahtında, birçok soylu ve ilerigeleni öldürmede, zulüm ve gaddarlıkta ün kazanmış bulunan Safevî ailesinden Şah Abbas II. bulunuyordu. Onun zalimce hareketleri ve emirleri Kürdistan'da da yürütülüyordu.

Mîr Ahmed hazırlıklarda bulunurken hastalanmış ve düşüncesini oğlu Mîr Süleyman'a söyleyerek vefat etmiş olduğundan, Mîr Süleyman yönetimin başına geçer geçmez babasının vasiyetini yerine getirmek için hazırlıklarını sürdürmüş ve ayaklanma belirtilerini göstereceği sırada İran tahtına Şah Süleyman çıkmıştır. İran'da meydana gelen bu değişiklik sırasında Baban Hükümdarlığının sınırları, Serdeşt dahil olmak üzere buranın kuzeyi, doğuda Senendec'in yakınlarında bulunan İran sınırı, güneyde Zehab olmak üzere Kermanşah ili, batıda ise Osmanlı hükümetinin Kerkük toprağına kadar uzanıyordu.

Mîr Süleyman, önce, yörelerdeki bazı dikkafalı aşiretlere tümüyle boyun eğdirmekle, bu aşiretlerin liderlerini değiştirip kendine bağlı kılmakla ve böylece var olan gücünü artırmakla işe başladı. Bu konuda Erdelan oğullarından da bazı önemli destekler gördü. Sonra, şimdiki Süleymaniye kenti ile Karaçuwalan (465) arasında "Süleymanâbâd" namında bir başka kale yaptırıp kendi adıyle adlandırdı. Bundan sonra, Şah Süleyman'ın kendisi olduğunu öne sürerek isyan bayrağını kaldırdı ve Kermanşah iline doğru akınlar düzenledi. Mezhepçe bir olan Osmanlı hükümetine de eğilimini göstermeye başladı.

Şah Süleyman Han, Kürdistan'da gittikçe büyümekte olan ve son zamanlarda bütün batı illerini karıştıran ayaklanmaların yolaçıcısı Mîr Süleyman'ı cezalandırmak için İran başkumandanı Rüstem Han'ı en seçkin beş bin atlısıyle görevlendirdi. Rüstem Han, Şehrezor sınırına vardığında, önce, sözbilir kimselerle Süleyman Han'a haber göndererek bu işten vazgeçmesini, iki taraf arasında bunca kan dökülmesine yolaçmamasını, İran hükümetiyle dost olmasını istediyse de, Mîr Süleyman Han bu isteği sert bir biçimde reddetti ve iki tarafın çarpışmasına neden oldu.

(464) 424 numaralı dipnota bakınız.
(465) 426 numaralı dipnota bakınız.

Binlerce atlının katıldığı bu savaş pek şiddetli olmuştu ve sonunda savaşın talihi, çarpışmanın ortalarına doğru İranlıların zırhlı süvarilerden oluşan bölümüne dönmüş bulunuyordu. Baban süvarilerinin delici bir şimşek gibi aceleci akınları, savaşın nasıl gelişeceği henüz aydınlanmadan saflar halinde yaptıkları hücumlar, İranlıların ateş saçan okları ve kılıç işlemez zırhları karşısında eriyip gitti.

Bu arada Mîr Süleyman'ın da şehid olması, bütün Baban atlılarını darmadağınık bir durumda bırakarak İran atlılarının Şehrezor'a yayılmalarına yolaçtı.

Başkumandan, zafer kazanmış olarak geri döndüğünde, İran Şahı Süleyman Han tarafından kendisine büyük hediyeler verildi ve Şah'ın has adamı olma onuruna kavuştu ve hatta Şah, kendisini başkentin üç konak ilerisinde karşılayarak büyük iltifatlara boğdu.

Şah Süleyman, Şehrezor'u kendi topraklarına katamayacağını bildiği için, rahmetli Mîr Süleyman'ın oğlu Mîr Ahmed'e Şehrezor hükümdarlığını yeniden bahşetti.

Mîr Ahmed, Süleymanâbâd'da hükümdarlık sandalyesine oturarak hüküm sürmeyi, İran ve Osmanlı hükümetleri ile dostça ilişkiler sağlamayı başardı ve ülkeyi düzene koymaya çalıştı.

Mîr Ahmed'in ölümünde, oğlu Mîr Süleyman yönetimin başına geçti.

(Devamı var)

KÜRDİSTAN VE KÜRDLER

Türkiye Kürdistanını oluşturan Van, Mamuretulaziz,(466), Diyarbekir, Bitlis, Erzurum illerinde yaşayan Kürd ve Ermeni uluslarının nüfusu, ekonomik ve tarihsel varlık ve konumları hakkında yansız bazı Avrupa bilim adamlarının görüşlerini gözden geçirmek istiyoruz.

Bu, kuşkusuz yararlıdır. Şimdiki siyasal akımlar ne olursa olsun, nasıl bir yön izlerse izlesin; hak ve adalet ana kurallarının, bütün Avrupa devletlerince kabul edilen ve örneğin yüksek üniversite kürsüsünden başkanlık sandalyesine geçen, insanlık sevgilisi, Amerika Birkeşik Devletleri hükümeti yüksek Başkanı Wilson'un hayranlığa değer düşüncesinde bulunan adaletli ve yüksek gerçeğin bütün haksız kaygılara ve eğilimlere üstün geleceği kuşkusuzdur.

(466) 427 numaralı dipnota bakınız.

Bu güvenle, talebinin meşruluğuna ve haklı temellere dayandığına inanan mazlum ve hakları gasbedilmiş milletler rahat bulunuyorlar. Şimdi, beş yıllık kan fedakârlıklarından sonra, bu kez siyasetin ekseni entrikalara değil, adalete va hakka yönelmiş bulunuyor. Haktan başka dayanağı bulunmayan biz de, ebedî ve ezelî gerçeğin ışık ve ateşiyle dolu olarak, bu incelemelerimizi yapıyoruz. Şimdilik Paul Imbert, Pazilov, Bofyar Raylet, Sykes gibi araştırmacıların eserlerinden bazı bölümleri okuyucularımızla birlikte gözden geçirelim.(467) Tarihsel hakkı inceleyen satırlardan başlıyorum:

Geçmişin Ermenistanı ile bugünkü Ermenilerin tarihsel ilişkilerini kabul etmek bir çılgınlıktır; ve hiç bir çağdaş tarihçi de geçmişin bu şeklini reddedemez. Herhangi bir araştırmacının, ister Fransız, ister İngiliz olsun, hatta ister Rus tarihçisi olsun, usta bir tarihçi olmak ve yan tutan bir diplomat olmamak koşuluyle, eski Ermenistan hakkında yazacağı tarih, Asur yıllıklarının söyledikleri şeyleri yinelemek olacaktır.

Siyaset sahnesinde, yukarıda geçen bu gerçek saptırılarak, sözde bilimsel teorilere dayalı doğruyu savunacak bir siyaset izlenmek isteniyor. Tabiî ki bu, komedyadan başka bir şey sayılamaz.

Bugünkü Ermeniler için bir hükümet kurmak, hiç bir temel tabana dayanmaz.

Hatta Arnavutluk sorunu ile Ermenistan'ı aynı şey sayan **"Noye Wremiye"** gazetesi, durumu pek fazla bilmezlikten geliyor.

Yeni bir hükümet için baskı gücüne sahip olmak gerekir. Ermeniler ise bundan tümüyle yoksun bulunuyorlar.

Ermeniler, kurmak istedikleri hükümetin egemenliğini ve Kürdlerin bu hükümete itaat etmesini sağlayabilecek güçlerden de tümüyle yoksun bulunuyorlar. Kürdler her yerde kesin bir çoğunluk oluşturuyorlar. Bunu yalnız Türk istatistikleri değil, tüm Avrupa seyyahları, coğrafya seyyahları ve ekonomik sorunlarla ilgili olan yabancı konsoloslar da itiraf ediyorlar. Hatta Rus ekonomistlerinden Pazilov bile, **"Kürdistan"** adıyle yazdığı bir kitapta şöyle diyor:

"Mezopotamya'nın üzerindeki geniş ovaya hakim durumda bulunan Ermenistan, bu ad ile anılmaya layık değildir. Çünkü bu bölgede iki Ermeniye karşılık on Kürde rastlanılıyor.

Ülkenin ekonomik geleceği, Kürdlerin uygarlaşması zamanına bağlıdır. Kürdsüz Ermeni, pek sınırlı bir alanda çalışmaya mahküm olacağından ve geniş bayındırlık işlerine girişme gücüne sahip olamayacağından, ülkenin ekonomik yaşamını geliştiremez".

Berlin Kongresinden önceki Türkiye-Rusya savaşı sırasında Ermenistan'da seyahat etmiş olan bir İngiliz, bu bölgedeki Kürdler hakkında, ahlakla ilgili pek çok önemli bazı bilgiler verdikten sonra diyor ki:

"Buralardaki Ermeni adını taşıyan Hristiyanlar, yöresel nüfusun beşte bir kadarını oluşturmaktadırlar; hiç bir yerde çoğunluk olarak bulunmamaktadırlar".

(467) 428 numaralı dipnota bakınız.

Sonra, Metdelse adındaki başka bir İngiliz ise, kutsal tarihte okuduğu Ermeniler hakkında bir görüşe sahip olarak bu bölgeye geldiği zaman şaşıp kalmış olacak ki şöyle diyor:

"Ermenistan'daki Ermeniler, büyük bölümü Müslüman ve üçte biri Hristiyan olmak üzere, üç milyona yakın bir sayı oluşturuyorlar. Fakat, bölgenin her kentinde çoğunluğu Müslümanlar oluşturduklarından, Hristiyanların bir savunma gücü yoktur".

Bu bilgin, Kürdleri "Müslümen Ermeni" saymıştır. Zaten bu kuşkuyu başka bir kitabında açığa vurarak, Müslümanların ayrım belirtisi olmak üzere kendilerine "Kürd" adını verdiklerini belirtiyor.

Hatta Bizans dönemine kadar bile gidilecek olsa, bu yöresel çoğunluğun Ermenilerde olmadığı görülüyor ki, o geçmiş dönemde de Ermenistan böyle idi.

Şimdi bugünkü Ermenistan'ı öğrenmek istiyoruz:

Bugün Bogus Nobar Paşa'dan sonra, Rusya Dışişleri Bakanının bile onayladığı bu nüfus azlığı, birçok Ermeninin göç etmesinden meydana gelmiş değildir. Çünkü Berlin Kongresini izleyen ilk Ermeni ayaklanmasında, bir Ermeni dinî heyetinin İngiltere'ye verdiği bir nüfus istatistiğinde deniliyor ki:

"Türkiye'nin iller örgütü ile tarihin Ermenistan sınırı saydığı bölge bir tarafa bırakılarak, Erzurum ili çevresinde Diyarbekir'den, Van'dan, Sıvas'tan birer parçanın katılmasıyle küçük bir bölge oluşturulacak olursa, böyle bir sınır içinde Müslüman-Hristiyan arasında bir nüfus eşitliği mümkün olabilir; hatta Hristiyan nüfusunun çoğunluğu oluşturması da mümkündür".

Öyle anlaşılıyor ki kitle kıyımları Ermeni nüfusunu azaltmamıştır. Bu nedenle, öteki unsurların (Kürdlerin) şimdiki çoğunluğu, geçmişin çoğunluğundan meydana gelmiştir. Bu nokta hakkında hiç bir inkâr sözü söylenmemelidir.

Bonyar Wayle'in güzel görüşü.

Şimdi, okuyucularımızı, Avrupa siyasetinin en gizli evrelerini inceleyen Paul Imbert'in **"Osmanlı İmparatorluğunun Yenilenmesi"** adlı değerli ve ciddi bilgileri içeren kitabını gözden geçirmeye davet edeceğiz.

(Daha bitmedi) (468)

Kâmran Âlî Bedirhan

(468) 430 numaralı dipnota bakınız.

KÜRÇE DİLİMİZ

Sevgili "Jîn" dergimize geçen hafta Bitlis'e ilişkin bir tarihsel öykü sunmuştum.(469) Ulusumun tarihsel yaşamına ilişkin o fıkrayı basılmasından sonra kendim bile okuduğum zaman duygularımı bir kıvanç ve gurur kapladı. Titriyordum. Küçük yaşta başımda bir büyüklük kanı kaynaşıyordu ve o dakikada isterdim ki tüm Kürd soyunun ya da benim deyimimle "Jön Kürdler"in, böyle ideallere, böyle duygulara uygun olarak, ataların övgüleri ve efsaneleri ile ruhları titresin, kanları oynasın.

Bu hafta için Hakkâri hükümdarlarının övgülerini yazacaktım. Bir-iki satır yazdıktan sonra, oranın Kürdçe sözcükleri dolayısıyle daha önemli bir konu hatırıma geldi.

Evet, dil sorunu. .

Şimdi bizim amca Hayalî Bey, (470) benim bu konuyu karıştırdığımı görür görmez, her zamanki gibi sinirlenecek, bana nispet babama da kızacak ve sesi sadası çıkmayan "**Kürd Tamim-i Maarif Cemiyeti** dururken meydan çocuklara kalır mı?" diyecek.

Fakat varsın O, babamla birlikte kodamanlık taslamada bağnazların piri olsunlar; biz genç Kürdler, onların sinsice, terkedilmiş, çiğnenmiş, unutulmuş olarak bıraktıkları dilimizi inşallah yakın bir zamanda dirilteceğiz. Ve, isterlerse azarlasınlar; dilimizi, uygarlık dünyasında kolayca okunacak, anlaşılacak bir harf ve imlâ biçimiyle düzelteceğiz.

Şimdi, ben isterim ya da biz gençler isterdik ki dil konusunda Kürd aydınları, Kürd duyguluları arasında yazılı bir görüş alış-verişi açılsın. Ha, amcam diyecek ki: "Dil sorunu sadece derneğimizce düşünülecektir".

Hayır, müsaade buyursunlar, genel sorunlar tekele alınamaz. Onlar bir kez, kendilerine bir program çizsinler ve gazete ile bize anlatsınlar ki inanalım. Ötekiler gibi programsız, amaçsız, fenersiz, karanlığa düşmesinler. Bakınız, benim ilk okuduğum kitap, Arapça bir dilbilgisi kitabı idi, hiç unutmam, "program gereklidir" diyor; hatta Arapçası şu olacak:(471) "Herhangi bir şeyin isteklisinin önce o şeyi tasarlaması gerekli olunca".

İşte öyle, programla işe başlasınlar. Babam, Kürdlerin tarihöncesi var olduklarını kanıtlamaya çalışıyor. Ben ise, Kürd dilinin tarihöncesi var olduğunu, Avrupa'nın en yeni ve en güvenilir eserleriyle kanıtlayacağım.

Filolojinin son inceleme ve araştırma döneminde kazandığı şekil, herhalde büyük bir niteliğe sahiptir. Çözümlemelerle anlaşılmıştır ki insanlık, önce taklit (işaretlerle anlaşma) dönemini, sonra da söz (sesle anlatma) dönemini yaşamış ve daha sonra dil dönemine girmiştir. Dil konusunda, sorunun canalıcı noktasına değiniyoruz. Dil bilimcileri, dili ikiye ayırmışlardır:

---

(469) 431 numaralı dipnota bakınız.

(470) 252 numaralı dipnota bakınız.

(471) Derginin aslında Arapçası yer alan bu sözü biz Türkçeye çevirip Türkçe çevirisini buraya aldık.

Birincisine "Arîler", "Aryen", ya da daha doğrusu "Nuh'un oğlu Yafes" adını vermişler; onu da "Güney" ve "Kuzey" diye ikiye ayırıyorlar.

Güney, Sanskritçedir ve Hintçe, Farsça, Afganca, Kürdçe, Ermenice, Buharaca bu gruba girmektedirler (dikkat buyurunuz, bu düzenlemeyi aynen yararlandığım kaynaklardan alıyorum). Demek oluyor ki Kürdçe, Hintçe ve Farsça gibi en eski dillerin ikiz kardeşidir. Benim de amacım, bu noktayı açığa çıkarmaktır. Yoksa, dil sorununu, zamanı gelince böyle hünerli yazılarla değil, blimsel ve ağırbaşlı sözcüklerle yazacağım. Şimdi, pek kısa ve öz geçeceğim. Güney grubunu söyledimdi.

Kuzey grubu ise, aslı Latince olan ve dalları Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, eski Yunanca ve bilinen diğer halkların kullandıkları dillerdir.

Gelelim, dillerin ikinci bölümüne:

İkinci bölüm Samî dilleridir; bunlar eskilik bakımından, evrimleşmiş olması yönünden ve uygarlıkça üstündür. **Tevrat**'ın İbranîce olması, bu dilin üstünlüğünü gösteriyor; ve bugün eski eserlerle kanıtlanmıştır ki ilk uygarlık Babil, Asur ve Fenike'den başlamıştır.

Kısacası, dillerin bu denli dağınıklığının ve şivelerin bu denli ayrım göstermelerinin değiştirdiği biçim ve lehçe ne kadar bozuk olursa olsun; herhalde, bilgiye dayalı bir dikkatle, dalların hangi köklere bağlı olduğu anlaşılır. İlerde, diller ve sözcükler arasındaki birtakım karşılaştırmalarla kanıtlayacağım ki, Arapça nasıl İbranîceden alınmışsa ve hâlâ da aralarında bir babalık ve kardeşlik bağı mevcut ise; Farsça da, Fars Istahrı'nın başkent yapılmasından sonra Pehlevîceden alınmıştır. Oysa Kürdçe, Farsçadan pek eskidir ve Pehlevîcenin amcasıdır. Bunu da, en eski Zend ve Pehlevî dillerinin Kürdçe ile masdarlarını tahlil ederek kanıtlayacağım. Kürdçede var olan ve farklılıktan çok şivelerin değişikliği biçiminde görülen durum, Arapçanın başından geçen tahrif macerasından fazla değildir. Bugün bir karpuz alacak olursanız, her bir ülkede bir adı olduğu için, adını anlatamazsınız; meğer ki 16 adını bilesiniz. Bu da uzun bir iştir.(472)

Benim incelemelerim, Kürdçenin başlı başına, son derece eski ve esaslı bir dil olduğu inancını çoktan vermiştir. Kürdçe edebiyat eserlerini de babam çevirsin. Ve bu halkın edebiyat eserleri böylece meydana çıksın.

Genç Kürdlerden
İsmail Vedad

---

(472) 439 numaralı dipnota bakınız.

JÎN YÖNETİM KURULU YÜCE TARAFINA

25 Ocak 34(1918), Zeyrek(473)

Saygıdeğer Efendim!

Sözümde duramamam dolayısıyle, saygıdeğer derneğinize karşı gerçekten, vicdanen mahcup ve üzgünüm. Bu kutsal ödevi yapmama engel olan birkaç neden var ki, bunları arzetmekle affınızı kazanma ümidi beni avutuyor.

Birincisi, hedef olduğum ve evimi-barkımı yakan yangın. Bo olay, düşünme yeteneğimi perişan etmiş ve benliğimi karanlıklara boğmuştur.

İkincisi, bu büyük felâketin yıkıcı etkisiyle birkaç zamandan beri yatağa düşmüş olmam.

Üçüncüsü (ve en önemli mazeretim budur), soylu ve yiğit ulusumun büyüklüğüne karşı birkaç satır yazamama talihsizliği.

Kürdüm. Kürdlüğümle kıvanç duyuyorum. Ne yazık ki yurdumdan, ölüm felâketiyle pek küçükken ayrıldım. Ulusuma ilişkin araştırmalarım, incelemelerim, bilgilerim bulunmadığından ve "**Jîn**" gibi yüce bir derginin sayfalarını mantıksız, değersiz, köhne yazılarımla kirletmek istemediğimden, bu onurdan yoksun kaldım. Geniş zekâların, aydın düşüncelerin doğuşu arasında bu değersiz yazılarım, fuzulî bir yer işgal etmiş olacaktır. Oh.. Ben isterdim ki karalayacağım satırlar duygularımı dile getirsin ve gerçek bir anlam belirtsin. Kürdlüğün gelişme ve yücelmesine karşı, ve, en belirgin emeğim olan kalem gücünden yoksunluğum nedeniyle bütün Kürdlüğe karşı beslediğim ümitlerim yüreğimde boğuluyor.

Ah, ben ne kutsal ümitlerle öğretmenliğe çalıştım. Bugün o ümidim gerçekleştiyse de, özlediğim biçimde güçlü bir bayan öğretmen olamamak bahtsızlığıyle hastalıklıyım. Yurdumun, namuslu milletimin ihmal edilen zavallı yavrularının bilgi nimetinden paylarını aldıklarını görmenin ateşiyle yanarım. Gelecek kuşaklarımızı, tüm insanlık ve kişisel haklarına sahip, aydın görüşlü olarak görmek isterim.

Ümitlerim pek çok. İnşallah bunlar, çabanızla, iradenizle ve şu yüce girişiminizle gerçekleşecektir.

Bilgi ve fazilet bakımından pek aşağı bir düzeyde olduğumdan, cesaretsizliğim mazur görülsün. Okuluma lütfedilip gönderilen değerli derginiz, beni hazinelere muhtaç olmaktan çıkarıyor. Minnettarım ve teşekkür ederim. Yıllardan beri yüreğimde birikmiş olan duygularımı, Kürdlüğe karşı derin duygularımı, milliyet ve hukuk sorunu ile yanan beynimin sıkıntılı çizgilerini süsleyip yumuşatan "**Jîn**"le, bu kutsal görevin ağırlığını güçlü kolların-

(473) 440 numaralı dipnota bakınız.

da taşıyan eller ve bunu yayınlamaya hizmet eden ve girişimde bulunan vücutlarla ne kadar kıvanç duysak azdır.

Milliyetçi, iradeli, hakbilir ve kararlı ulusumun bu çabası meyvesiz kalmayacaktır. Hakları gasp, üstün yetenekleri gizlenip gözardı edilmiş, mayası mertlik ve doğrulukla yoğrulmuş bir ulusun geleceğinden eminim. Böyle bir topluma Cenab-ı Hakk'ın da yardımcı olacağı kuşkusuzdur.(474)

Sizleri tüm benliğimle kutlar, başarıya ulaşmanızı diler, affımın istirhamıyle saygılar sunarım efendim.

Midyalı
Tanin Monlazade
Bir Bayan Öğretmen

---

(474) Buradaki "toplum" sözcüğü, mektubun orijinalindeki "cemiyet" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Aslında, Arapça bir sözcük olan "cemiyet", Osmanlıcada hem "toplum" ve hem de "dernek" anlamına gelir. Bu nedenle, mektubu yazan bayan öğretmen, bu "cemiyet" sözcüğünden **Kürdistan Tealî Cemiyeti**'ni de kasdetmiş olabilir. Ancak, bu sözcüğün geçtiği paragrafta hep Kürd ulusundan sözettiği için, "cemiyet" sözcüğünden Kürd toplumunu kasdetmiş olması, kanımızca daha yakın bir olasılıktır.

Birinci sene 2 Şubat 1335 Aded 10

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN

HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 "

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

MÜNDERECAT

Nüshası 5 kuruştur

Necm-i İstikbal Matbaası

"KÜRDİSTAN" REFÎKİMİZ İNTİŞAR ETTİ(*)

Öteden beri teşkilât-ı ilmiyece pek çok himmete muhtac olan mâsum Kürdistan'ımızın inkişafı uğrunda erbab-ı cehd-ü gayretin çektikleri mezahim, hep birtakım garezkâr pençelerden daima hebaya uğruyordu. Artık bu defa ilim elektrikleri yakılmaya müsaade olunmuş ve Kürd münevveranında birdenbire şehrah-ı terakkîye atılmak için mevzun bir hareket müşahede edilmektedir. İşte bundan dolayı, "**Kürdistan**" isminde bir refîkimizin intişarını haber alır almaz, içimiz dışımıza sığmaz derecede fahr-ü mübâhat ettik. Birçok muktedir kalemlerin yardımıyle neşreden birinci nüshasını bütün kari'lerimize tavsiye eyler ve devam-ı muvaffakiyetini Cenab-ı Hak'dan niyaz eyleriz.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF VE NEŞRİYAT CEMİYETİ'NDEN(*)

Şubatın yedinci cuma günü öğleden sonra saat birde, cemiyet efrad-ı muhteremesi ile, kaydolunmak arzusunda bulunan zevâtın, Cağaloğlu'nda vaki "**Kürdistan Cemiyeti**" binasına teşrifleri mütemennadır.

ABONELERİMİZE (*)

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım nüshaların vâsıl olmadığı şikâyeti, "5"inci nüshamızda merciinin nazar-ı dikkati celbedildiği halde hâlâ tevalî ediyor. Binaenaleyh, abonelerimize vâsıl olmamış nüshalar var ise, numrolarını hemen idareye bildirmelerini rica eyleriz.

Birinci sene 2 Şubat 1335 Aded 10

Seneliği 220 kuruştur
Altı aylığı 130 kuruştur

JÎN
HAYAT

Salek 220 quriş e
Nîv sal 130 ”

Mesleğimize muvafık makalât maalmemnuniye derc olunur

Derc olunmayan makaleler iade edilmez

Din, edebiyat, ictimaiyat ve iktisadiyattan bahseder
Türkçe-Kürdçe mecmuadır

KÜRD BÜYÜKLERİNDEN

HAZRETİ MEVLÂNA HALİD (*)

Bir milleti toplu olarak bir gaye peşinde istekle koşturabilecek kuvvet, ancak dindir. Dinsizlik ahlaksızlığı tevlîd eder. Ahlaksızlık, her kavmi inkıraz uçurumlarına doğru sürükler. Temayülât-ı vicdaniye, arzu-i kalbiye hilâfına, cebren bir milleti tahakküme ram için kullanılan kılıç, tüfeng, habs gibi vesait-i terhibiye ve tazyikiye, korkunun, memnuiyetin devam ettiği müddet kadar payıdar olur; belki de sonraları bir aksülamel hasıl eder. Fakat din muhabbetiyle, vicdan arzusuyle rabt-ı kalb edenler, ümidlerini zaten ahrete bağladıklarından, o rabıta mezara kadar devam edecektir. Rabıta-i diniye ile tanılmış pîşevalar, cihangirlerden ziyade huşû' ile yad olunurlar. İrşadât-ı diniye tarîkiyle feth olunan gönül iklimleri, asakir-i muhafızaya muhtac değildir. Mânevî eserler lâyemuttur.

Ezmine-i kablettarihiyede bile mevcudiyeti sabit olan Kürd kavmi içinde, cildleri dolduracak hükümetler, hükümdarlar gelmiş geçmiş olduğu halde, Salahaddin-i Eyyubî müstesna olmak üzre, hiç biri âsâr-ı muhallede bırakmamıştır. Çünkü hükm-i cebbaraneleri, ancak kalemrev-i hükümetlerine

inhisar eyleyerek, bir Gavs-i Geylanî, bir Şah-ı Nakşibend kadar âfâk-ı dûrda bile [2] muhibb-ü hevahah kazanmamışlardır. Halbuki hâk-i Kürdistan'da zuhur ve bütün hıtta-i İslâmiyeye ifaza-i nur eyleyen Pîr-i Zülcenahayn(475) Mevlâna Halid(kuddise sırruhu), ismi nisbetinde "Halidî" bir nam-ı ebedî kazanmıştır.(476)

Müşarünileyh, Hazreti Şah-ı Nakşibend'in hankah-ı tarîkatını,

"Hazihi cennâtu Adnin fedhulûha halidîn(477)

nakş-ı nigârıyle âbâd ettiği gibi,

"Bâkî kalan bu kubbede, bir hoş sada imiş"(478)

fehvasınca, edebiyatça muhalled eserler bırakmıştır. Şiirtabiat olan tabiat-ı şairanesi, hubb-i vatan, hissiyat-ı milliye teraneleriyle terennüm eylerken,

"Tu kuca ve Kâbul ve Gazne ve hâk-i Kandehar!" (479)

---

(475) Pîr-i Zülcenahayn: Nakşibendî tarikatının Halidî koluna bağlı olanlar tarafından bu kolun kurucusu olan Mevlâna Halid'e verilen ve "Çifte Kanatlı Üstad" anlamına gelen unvan. Sözlük anlamı "çifte kanatlı" demek olan "zülcenahayn" sözcüğü, tasavvufta bir terim olarak kullanılmakta ve şu iki anlama gelmektedir: 1- Hem dünya ve hem de din işleri konusunda geniş bilgisi olan kimse. 2- Hem görünüşte ve hem de iç dünyasında mutlu olan kimse.

(476) Halidî: Nakşibendî tarikatının Mevlâna Halid tarafından kurulan kolu. Arapça olan bu sözcüğün sözlük anlamı ise "ölümsüz" demektir. Yazar, bu sözcüğü kullanmakla hem Mevlâna Halid'in kurduğu tarikat kolunun "Halidî" adıyle anıldığına işaret etmiş, hem de Mevlâna Halid'in bu kolu kurmakla ölümsüz bir ad kazanmış olduğunu belirtmek istemiştir.

(477) Ölümsüz Kürd şairi ve düşünürü Melayê Cizîrî tarafından bir şiirine bir dize olarak alınan bu Arapça cümlenin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Bunlar Adn cennetleridir; onlara ölümsüz olarak giriniz".

Yani, Mevlâna Halid, Nakşibendî tarikatının Halidî kolunu kurarak insanları o kola girmeye bu sözlerle çağırmıştır.

(478) Osmanlıca olan bu dizenin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Bu gök kubbesi altında arda kalan, bir hoş yankıymış".

Yani, insanın ardında kalan tek şey, insanın bıraktığı iyi ündür.

(479) Farsça olan bu dizenin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Sen nerde, Kâbul ve Gazne ve Kandehar toprakları nerde!"

Kâbul, Afganistan'ın başkentidir; Gazne ve Kandehar da bu ülkede yer alan ve ortaçağda önemli birer kültür merkezi olan iki kenttir.
Mevlâna Halid, Kürdistan üzerine yazdığı bu dizede, Kürdistan'ın o kentlerden daha güzel olduğunu belirtmiştir.

(480) diyarlarında daima aşk-ı vatanla ağlamış, firak-ı vatanla da ağlarken gözyaşlarını yine vatanın güzel çeşmelerine benzeterek teskîn-i âlâm etmiştir:

"Bekrecoyî şud zı du çeşmem revan ez hûn-i dil
Akıbet kerdem deva dağ-ı firak-ı Serçınar".(481)

Ve sonra diğer gazelinde:

"Hun-i dilem, nesîm-i saba gamgüsar şû
Ber Deşt-i Şehrezor men rehgüzar şû".

(Kan ağlıyor gönül, ey saba gel inayet et
Ah, uğra Şehrezor'a(1) da, benden ziyaret et).

"Gam ber dilem nuşest çu Gudrûn zı dağ-ı hicr
Ey çeşmesar-ı çeşm, tu hem Serçınar şû".

(Gudrûn dağı(2) gibi gam ile sislidir gönül
Ey gözler, eşk-i hicr ile siz Serçınar(3) olun).

Müşarünileyhin lisan-ı azbülbeyan-ı Farisîde bülend ve garra bir divanı ve lisan-ı maderzadî olan Kürdçe manzum bir hayli measir-i irfanı var. Garamiyatta şiirin ekanîm-i selâsesinden(482) olan

[3] **"Der şiir seh ten peyemberanend**
herçend ki lâ nebiyye bâdî ,

Evsaf-ü kasaid-ü gazel ra
Firdevsî-ü Enverî-ü Sâdî"(483)

---

(480) Burada, dizgi hatası sonucu meydana geldiği anlaşılan bir eksiklik göze çarpmaktadır. Kanımızca, yukarıdaki dizeden sonra cümle şöyle sürmelidir: "diyerek gurbet diyarlarında. . . ."

(481) Farsça olan bu beytin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Yüreğimden akan kan Bekreco ırmağı olup iki gözümden aktı
Ve onunla, Serçınar'dan ayrılığın acılarını dindirdim".

(1) Şehrezor, Süleymaniye'nin nam-ı kadîmidir.

(2) Gudrûn dağı, Süleymaniye havalîsinde bir dağdır. Tepesinde evliyadan Ömer Gudrûn medfun olduğundan, o nam ile yad olunur.

(3) Serçınar, Süleymaniye'nin şimalinde bir çeşmedir.

(482) "Ekanîm-i selâse"nin sözlük anlamı "üç temel unsur" demektir. Bu iki sözcük, Hristiyanların dinsel inancında bir terim olup, "İsa, Meryem ve Kutsal Ruh" anlamına gelmektedir. Aşağıdaki şiirde adı geçen üç şair de şiir sanatında bu üçlüye benzetilmiştir.

(483) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Gerçi Peygamber 'benden sonra peygamber yok' demişse de
üç tane peygamber vardır şiirde

Firdevsî, Enverî ve Sadî'dir onlar
ve peygamberdirler kaside, gazel ve tasvirde".

Sadî kadar selîs ve sehl-i mümteni' parçaları bulunur. Meselâ,

"Be mi'mar-ı gamet nur sahtem virane-i hud ra
Be yadet Kâbe kerdem akıbet buthane-i hud ra"(484)

sunuhâtı, tanzîr olunmaz şahbeytlerdendir. Felsefede kuvvetli, tasavvufta bâlâ, bilhassa na't ve aşk-ı Nebevîde Camî'yi(485) geçmiş, İsmet-i Buharî ile hemterane ve hemkarîn bulunmuştur. **"Heft Bend-i Mavlâna"**(486) namıyle meşhur na'tı, sidre-i Şah-ı Levlâk'ta(487), Ravza-i Mutahharanın(488) minare-i şerifinde harika tarzında müezzin tarafından temcîd yerine terennüm edilmiştir.

İlerde, ruhaniyetinden bilistimdad, âsâr-ı edebiyesini tab'ü neşretmek cemiyetimizin (489) nuhbe-i mukarrarâtından bulunduğundan, şimdilik bir gazelini teyemmünen gazetemize derc, ve mahza o kutb-ı daire-i irşadın hemşehrisi bulunmak şerefiyle gazelinin tahmîsine(490) cesaret eden bir Süleymaniyelinin tahmîsiyle tercüme ediyoruz. Tercümede dahi, Nalî'nin manzumesini tercüme ettiğimiz zaman söylediğimiz gibi, veznini, ahengini ve mümkün olduğu kadar kafiyesini bozmamak için sıkıntılı bir mahdudiyeti, nâçar kabul ediyoruz:

1

Mevc-i in tufan esas-ı İsa berhemzen bud
Gerdbadeş karvan-ı ömür ra rehzen bud
Huşk hahed geşt her ca sebze-ü gülşen bud
Saye-i in harka-i nilî ki ra me'men bud
Ya der in dünya kuca asayiş yekten bud

---

(484) Farsça olan bu beytin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Senin derdinin mimarıyle ışıklandırdım viranemi
Senin hatıranla, sounund Kâbe'ye çevirdim puthanemi".

(485) Na't: Sözlük anlamı "övgü" demek olan bu sözcük, terim olarak "Peygamber hakkında şiir şeklinde yazılan övgüler, medhiyeler" anlamında kullanılır.
Camî: XV. yüzyılda yaşamış ünlü İranlı şair.

(486) **"Mevlâna'nın Yedili Gazeli"** demektir.

(487) Şah-ı Levlâk: Hazreti Muhammed'in bir unvanı. Bir kutsal sözde Allah tarafından Hazreti Muhammed'e, "sen olmasaydın, sen olmasaydın ben evreni yaratmazdım" anlamına gelen "levlâke, levlâke le ma halaktü'leflâke" denildiği için, Hazreti Muhammed'e "Şah-ı Levlâk" denilir.

(488) "Temiz Bahçe, Pâk Bahçe" anlamına gelen "Ravza-i Mutahhara", terim olarak Hazreti Muhammed'in türbesi için kullanılır.

(489) **Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti'ni** kastediyor.

(490) Tahmîs: Bir şiirin her beytine üçer dize katarak beyitleri beşer dizeli kıtalar durumuna getirmek.

2

Aher ey dil, fikir bayed kerd ruz-i vapesin
Gustecu çend ez pey-i dünya ve ta key terk-i din
Hud gürüftem filmesel keşti şeh-i ru-yi zemin
Çeşm-i ibret bergüşa ve tak-ı Kisra ra bıbin
Perdedarış ankebut ve bum nevbetzen bud

3

[4] Ez Süleymanî ki rand-ı hükm-i hud ber hak-ü bad
Şah-ı Cemşid-ü Skender, ta Püşnek-ü Keykubad
Refte didem her ki amed, mürde didem her ki zad
Gerdeş-i gerdun hezaran hanedan berbad dad
Ne hemın bed-mihriyeş ba tu'st ya ba men bud

4

Namdaran-ı ki iklim-i suhan bıgürüftend
Cümle ki reften ve ender hak ru bınühüftend
Ehl-i irfan enderin mana bıbin, çun gufteend
Tacdaran-ı ki ber evreng-i zerîn hufteend
Nik Bıniger ta ku caşan menzil-ü mesken bud

5

Ne sevad-ı hatt-ı muşkin mand ve ne hüsn-i çu mah
Sebz geşte ber ser-i hak semenbûyan-ı giyah
Çun şehid erbayedet bi renc-i kes reften bı rah
Paye hak aheste neh Halid, ki in hak-ı siyah
Ez gubar-ı mehruyan-ı siminten bud

* *
*

1(491)

Mevc-i tufan-ı cihan, bünyad-ı İsa sarsıyor
Gerdebadî, kârvan-ı ömrü yoldan ayrıyor
Nerde görse bir yeşil gülşen kurutmak istiyor
Gölgesi mühlik, şu mavi kubbede barınmıyor
Adetullah kimseyi dünyada rahat koymuyor

(491) Bu bölüm, yukarıdaki şiirin Osmanlıca çevirisidir.

2

[5] Ey gönül, madem ki var önünde rûz-ı vapesîn
dünyevî işlerle nasıl eyliyorsun terk-i din
Sanki oldun padişah ya dâhî-yi rû-yi zemin
Tak-ı Kisra'ya nazar kıl, levha-i ibret-karîn:
Perdedarı hep örümcek, bûm-ı nevbet çalıyor

3

Tut Süleyman'dan ki emriyle dönerdi hâk-ü bâd
Sonra ta Cimşid-ü İskender, Püşnek-ü Keykubad
Her gelen geçti, doğan öldü, ekin oldu hasad
Nice binler han-ü man söndürdü çark-ı gec-nihad
Sanma zulmü tek sana yahut bana hasr eyliyor

4

Saha-i irfanda fazl ile olanlar namidar
göçtüler kâşaneden, toprakta etmişler karar
Pek güzel tasvir eder dünyayı bu kavl-ı kibar:
"Dün sedef karyolasında güç yatan bir tacidar
şimdi bir zulmet-feza toprak içinde yatıyor"

5

Söndü hep, topraklara kalb oldu hüsn-i pür-füsun
Kabre bak; altı cesed, üstü çiçek; ibret-nümun
O çiçekler anneler gözünden akmış eşk-i hun
Hızlı basma yere Halid, şu topraklar bütün
hep güzel tenler gubarından terekküb eyliyor

Süleymaniyeli
M. Nejad Tevfik

[6] KURDİSTAN(1)(*)

Kürdistan, şümullü mânasıyle "Kürdler memleketi"dir. Ermeni ovasına payandalık eden Toros dağının bir kısmını ihtiva eden bu memleketi, Batmansu ve Bohtansu ve Dicle'ye akan diğer nehirlerle, ıssız dağlık araziyi bir taraftan diğer tarafa kat'eden ve büyük İran yaylasının münteha-i garbîsini tahdîd eden Büyük ve Küçük Zab nehirleri irva eder.(492)

NÜFUSU

Kürd nüfus-ı umumiyesi, 1.650.000'i Türkiya Kürdleri,(493) 800.000'i İran Kürdleri ve 50.000'i Rusya Kürdleri olmak üzre iki buçuk milyonu mütecaviz olduğu muhtemeldir.(2) Fakat şayan-ı itimad istatistik yoktur. Kısm-ı âzamı nefs-i Kürdistan'da bulunmakla beraber, Kürdler müteferrik olarak garbde Sakarya nehrinden(494) şarkta Rumye gölüne(495) ve şimalde Kars'tan cenubde Sıncar dağına kadar yayılmıştır. Bundan başka, Horasan'da(496) tecerrüd halinde Kürdler bulunmaktadır. Kürdlerin münkasim bulunduğu aşiretler, bazı cihetten İskoçya kabilelerini andırır. Bu aşiretlerden pek azının nüfusu on bini geçer. Diğerleri, vasatî olarak üçer bindir. Meskûn ve raî Kürdler(yerli), kışın köylerde oturur ve yazın kendi meralarında çadır kurarlar. Bunlar, ahalinin mütezayıd bir ekseriyetini teşkil etmektedir.

Göçebe tesmiye olunan Kürdler, daima haymenüşîn olup, en zengin ve müstakil bir kitledir. Bunlar Mayıstan Teşrin-i Evvele kadar yaz mevsimini dağlarda ve yüksek ovalarda geçirirler ve kışı Dicle sahillerinde ve Sıncar dağının şimalindeki büyük ovada imrar ederek, buralarda sürülerini ra'y etmek hakkını Şemmer Arablarından satın alırlar. Her aşiretin hususî merala-

---

(1) **"Encyclopedia Britanica"**dan telhîsan naklolunmuştur.

(492) Bu cümledeki "kat'eden" sözcüğü dergide "kat'eder" şeklinde çıkmıştı. Kanımızca öyle çıkması, bir dizgi hatası sonucu olmuştur. Bu nedenle, doğru şekli olan "kat'eden" şeklinde yazdık.

(493) Burada sözü edilen "Türkiya Kürdleri"nden maksat, o dönemde Kürdistan'ın Osmanlı egemenliğindeki bölümünde yaşayan Kürdlerdir. Kürdistan'ın bu bölümü o dönemde henüz üçe bölünmemişti. Bilindiği gibi bu bölüm, I. Dünya Savaşından sonra üçe bölündü.

(2) Bu tahmin hakikatin pek çok mâdûnunda olup, Kürd nüfusu laakal beş milyonu tecavüz eder. İleride bunu izah edeceğiz.

(JÎN)

(494) Sakarya nehri: Türkiye'nin kuzeybatı bölgesinde bulunan ve Karadeniz'e akan ırmak.

(495) Rumye gölü: Bundan maksat Urmiye gölü olsa gerektir. Bu göl İran'ın batı bölgesinde yer almaktadır.

(496) Horasan: Asya'da bulunan coğrafî bir bölge. Günümüzde doğu kesimi Afganistan'ın, kuzey kesimi Sovyet Türkmenistan Cumhuriyeti'nin, batı kesimi de İran'ın egemenliği altında bulunmaktadır.

rı olup, diğer aşiretlerin [7]buralara tecavüzü daima muhasamaya vesîle teşkil etmektedir. Göçme zamanlarında, Kürdlerin gazve itiyadları dolayısıyle, geçtikleri yerlerde Müslüm ve Hristiyan ahaliyi ızrar ederler ve bu hal bir şikâyet menbaı teşkil eder. Türkiye'de meskûn Kürdler(497) vergi verirse de, göçebeler yalnız ağnam resmi tediye eder ve bu resim onların yazlık meralarına giderken Dicle'yi esna-i ubûrlarında cibayet edilir.

AHLAK VE TABİATLARI

Kürd, saf ve açık havadan ve dağların nâmahdud serbestîsinden zevk duyar. O, nadir olarak katırcı veya devecidir. Kürdlerin, ihtimal ki layık olmadıkları fena bir şöhretleri vardır. Türklere lisan cihetiyle, İranîlere de mezheb ihtilâfı yüzünden yabancı kaldıklarından, her tarafta bir adem-i itimadla görülürler ve âdetâ müzmin bir hal-i harbde imiş gibi yaşarlar. Tabiîdir ki bu şerait tahtinde tabiat-ı insaniyenin hasail-i hamîdesi, inkişafa mazhar olamaz. Bunun için Kürdler haşîn ve itaatsizdirler.

Bir Kürd aşiret reisinin ihtimal ki en büyük evsaf-ı mümeyyizesi, ecdadına karşı gururudur. Bu his, birçok ahvalda mübalâğakâr bir mahiyette görülür. Filhakika, halihazırdaki aşiret teşkilâtı, pek kadîm bir zamana irca edilemez. Onuncu asırda Arab müverrihi Mes'udî'nin zikretmiş olduğu onsekiz aşiretten bugün yalnız iki veya üç aşiret ismi mâruftur.

Bununla beraber, 14'üncü asr-ı Milâdîye aid olup Quatremere(Katrmer)in (1) tercüme ettiği şecerede mâruf pek çok esamî mevcud [8]olduğuna bakılırsa, nisbeten(498) birtakım Kürd hanedanının Benî Ümeyye halifelerine mensub olduğunda şübheye mahal bırakmıyor. Halbuki eski Sohranları temsil eden Süleymaniye'nin Baban reisi ve Goranların bir fer'ine mensub

---

(497) "Meskûn" sözcüğü burada yanlış kullanılmıştır. Doğrusu "sakin"dir. Arapça olan bu her iki sözcükten "meskûn"ün anlamı "ikamet edilen yer" demektir; "sakin" sözcüğü ise "ikamet eden" anlamına gelir. Bu nedenle, "Türkiye'de ikamet eden Kürdler" anlamına gelen "Türkiye'de sakin Kürdler" diye yazılması gerekirdi.

(1) Muharririn sahife 305, aded 13 notice etextraits des m-ss müracaat edilmesi. Ondördüncü asr-ı Milâdîye aid bu eserde zikr-ü tâdad olunan Kürd aşairinden, elhaletü hazihi, âtîdeki esamîyi derc edebiliriz:
Dartang Goraniyeleri (şimdiki Goranlu), Hemedan dağlarındaki Zengiyeler şimdi Kermanşah'da bulunuyorlar. Kerkük ve Erbil'in Hasananîleri şimdi Dersim dağlarında bulunuyorlar ve bidayeten Horasan'dan geldikleri mütevatirdir. Şeklâbâd ve Tılhaftûn Sohriyeleri şimdiki Sohranlar olup, Süleymaniye Babanları bu sülâleden gelmişlerdir. Hıncarîn dağları Zerzarîleri şimdiki Eşno Zerzaları (Muharririn tedkîk ettiği Kele-i Şîn, ve Sidek sütunlarından istihrac edildiğine göre). Çölemerkebiye, Çölemergliler, neseben Halife Mervan bin Hakem'e mensub oldukları söyleniyor.
Hakkâriye, Arab coğrafyasına göre zozanda sakin Hakkârililer.
Bohtiye(Bokhtieh), şimdiki Bohtanlılar. Rûwadî(Rowadi), Salahaddin bu kabileye mensub idi. Bunlar vaktiyle Erbil kalesini müdafaa eden Rewandîler olmak muhtemeldir. Bunlardan başka yirmi isim daha zikredilmiş ise de, imlâ hatalarından dolayı hüviyetlerini tahkik etmek mümkün olamamıştır.

(498) Nisbeten: Nisbetçe, neseb olarak, soyca.

Sine'nin (2) Erdelan(499) reisi, laakal beşyüz senelik kadîm bir şecere gösteriyorlar. Pek az zaman evveline kadar, şarkta büyük Kürd reislerinden birisinin, Ehl-i Salîb devrinde Salahaddin'i andıran bir haşmet ve azametle, etrafındaki güzîde ve kibarlardan ve zırhlar giyinmiş, boyunlarına attıkları ipek mendille ellerinde harbe, mızrak ve kılınç taşıyan genç Kürd silâhşorlarından mürekkeb maiyetini görmek ne kadar nazarrübâ ve zevkâver idi.

Cahil ve saf olmakla beraber Kürdler fıtratan zekidirler. Sinîn-i ahîrede tahsil ve terbiye görmüş Kürdler, sultanın zîr-i idaresinde sadrazamlık da dahil olmak üzre büyük vazaif-i resmiye işgal ettiler. **Tevrat**'ın Türkçeye tercümesine yardım ettikleri gibi, bir gazete de neşrettiler. Erkekleri levend, çevik ve kuvvetli olup, boyları nadir olarak pek uzundur. Kadınları peçe [9]taşımaz, serbest yaşamak hakkına maliktir. Kürd, neslen mütekebbir, sadık ve misafirperverdir. Şeref ve namusu huşunetle ve fakat taassubla telâkkî eder. Bununla beraber Kürd üzerinde şeyhlerin nüfuzu çok olup, taassubları tahrik edilince fıtrî tabiatı kendisini kıyama sevkeder. Kürdlerde askerlik ve intizam ruhu mevcud ise de, nizam ve kanunla mukayyed hademât-ı askeriyeye karşı adem-i muhabbet duyarlar. Kürdistan, masal ve menakıb-ı ecdad cihetiyle zengindir. Ve eski zamanlardan kalma kasîde ve gazelleri, cazibedar ve hazîn bir sada ile tegannî edilir.

---

(2) 16'ncı asr-ı Milâdîde yazılmış "**Şerefname**" nam Kürd tarihinde; Cengizîler saltanatının nihayetine doğru, Diyarbekir valilerinin neslinden gelip neseben meşhur Ahmed bin Mervan'a mensub olan Baba Ardîlan nam zatın Goranîler arasında bir müddet kaldıktan sonra Şehrezor havalîsini zabtettiği ve tedrîcen tevessu' ederek İran "Kürdistan"ını zîr-i hakimiyetine alan Ardelan aile-i hükümdarîsini tesis eylemiş olduğu zikredilmiş olmasına göre, Safevîler devrine irca edilmiş oluyor.

(499) Derginin değişik sayılarındaki değişik yazılarda bu ad bazen "Erdelan", bazen de "Ardelan" şeklinde geçmektedir. Aslında "Ardelan" olan bu ad, halk arasında hem bu şekliyle, hem de "Erdelan" şeklinde söylenmektedir. Biz de, adın dergide geçtiği şeklini koruyarak, nerede nasıl geçiyorsa orada öyle Latin harflerine çevirdik. Değişik şekillerdeki yazılışının nedeni işte budur.

DENG

Dengek ji xiraba wetenê min dike gazî(500)
Dengê çi ye? Ew kund e weya teyrekî bazî

Ya dengê yetîman e li ber bager û befran
ji serman lerizin, bê cil û sol mayine, tazî?(501)

Bê xwarin û zad in, hemî birsî ne-w sefîl in
jîna xwe peşîman, hemî mirinekê razî(502)

Pez çûne, dewar mirine, li ku ma dew, rîçal?
Gamêş mirine, gasin, cot, nîr, birazî!(503)

Nav agirê zulmê hemî sotin, nuha bêşûn
Gerdûm, erebe, malê, şe ne xwelîyekê tazî

Belku xwelî jî bagerekê anî belav kir
Da'wa çi ye?
Meznûn kî ye?
Ma qey heye qazî!(504)

2 Şewat 335(1919)(505)

Ji Mala Hekarîyan
E. Rehmî

---

(500) Xirabe: Kavil, wêran.
(501) Lerizin: Dilerizin.
(502) Jîna xwe peşîman: Ji jîna xwe poşman.
Mirinekê razî: Bi mirinek razî.
(503) Birazî: Ev jibo bankirinê ye. Yanî, ey birazayê min!
(504) Meznûn: Berguman, kesê ku tê gumankirin ku ew sûcdar e.
(505) Şewat: Meha Sibatê. Dibe ku ev peyvik di eslê kovarê da bi şaşîya rêzkirinê weha hatibe çapkirin, dibe jî ku hozanê hêja Evdirehîm Rehmî navê meha Sibatê bi zanîn "Şewat" danîbe; ev îhtîmal nêzîktir e; lewra di dûwayîya helbesteka wî ya di jimareya 11'an da jî navê meha Sibatê "Şewat" derketîye.

[10] KÜRD TAMİM-İ MAARİF CEMİYETİ BEYANNAMESİ (*)(*)

Cemiyetimizin teşekkülünden maksad, yalnız mesaî-yi siyasiye ile idame-i mevcudiyetine imkân tasavvur olunamayan milletimizi, istikbale mâtuf ve tamamıyle ilmî bir esas dahilinde asrî kabiliyetlerle techizdir.

Filhakika bu nokta-i nazardan, bedbaht Kürd kavmi, yirminci asr-ı terakkîde ağlanacak, şînaver bir vaziyete maliktir. Yarınki cidal ve rekabet sahasında hak ve hayatına tevcih edilecek mühacemât-i imhakârâneye karşı silâh-ı müdafaadan bilkülliye mahrumdur.

Evlâd-ı Adem'in küşad ettikleri râyât-ı milliyet altında, —tesadüfün asırlarda birden ancak akvamın pîşgâh-ı istifadesine vaz'ettiği— fırsatlardan hisse-i intifaını(506) koparmaya şitaban oldukları bir devirde, ne elîm suitalihtir ki, bizler, müvacehe-i medeniyette iddia-i istihkak edebilmek için çok ve büyük müşkilâta mâruz kalıyoruz.

Diyorlar ki milletlerin berat-ı hak ve istihkakı, cereyan-ı asra hempa bir lisan ve tarihe, bugünkü mânasıyle millî müesseselere malikiyettir.

Adaleti tevzî' eden dar-ı hak ve emane duhulü temin edebilen nişan-ı ruhsat, varak-ı huviyet yalnız bunlardır.

Cahilâne ve müfrit iddialardan sarfınazarla itiraf edelim ki Kürdlüğün bu cihetteki noksanı azîm ve elîmdir.

Böyle olmakla beraber, vehle-i ûlâda büyük görünen şu noksan, hakikî olmaktan ziyade zahirîdir. Çünkü bugün bir hazine-i telifâta malik bulunmamak felâketi, Kürdlere göre gayri kabil-i tâmir bir ziyan teşkil etmekten çok uzaktır. Milletin kabiliyât-ı hulkiyesi, lisanın vus'atı, kavaid-i sarfiye ve nahviyesinin irae ettiği kemal ve intizam, onu, az bir himmet ve zaman sarfıyle, elsine-i hazıranın ekserine nasib olmayan bir paye-i tekemmüle irkaya müsaid bir haldedir.

[11] Milletlerin şu ihtiyar toprağa aid mesaîye hitam vererek semalarla uğraşmaya başladıkları asırlarda, medeniyet-i beşeriyenin ilk temeltaşı olan lisanla, onun tanzîm ve tensîki ile uğraşmak fecî'dir. Fakat bu noksanı, sevad-ı âzam-ı millete tahmîl ederek onları mes'ûl tutmak, bu yüzden hukuk-ı insaniye ve tabiiyelerini tahdîd veya gasbe kendinde bir hak görmek, şîme-i adalet ve insaniyetle istihzadan başka bir şey değildir.

(506) Bu sözcük derginin aslında "itfaını" biçiminde çıkmıştı. Ancak, bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle çıktığı açıktır. Çünkü, Arapça olan "itfa" sözcüğü "söndürme" demektir ki bu anlam buraya hiç uygun düşmemektedir. Yine Arapça olan "intifa" sözcüğü ise "yararlanma" anlamına gelmektedir ve buraya uygun düşen de budur. Biz de bu nedenle, sözcüğün doğru biçimi olan "intifa" yazdık.

Evet, bugünkü haliyle dahi akvam-ı hazıra lisanlarından ekserine iddia-i rüchan edebilecek bir vus'at ve mükemmeliyete malik dilimizi, muktaza-i asra muvafık bir şekilde tedvîn edemediğimiz, bir hakikat, hem de acı bir hakikattır. Ancak, daha bir asır evvele kadar feyizbar bir inkişaf-ı edebiye malik olduğunu bizlere intikal edebilen klasik müellefâtından istidlâl ettiğimiz Kürd lisanı, baht-ü talihin müsaadesizliğine inzimam eden bazı avamil-i inhitat elinde bugünkü vaz-ı tereddiye biliztırar dahil olmuştur.

Onun hal-i mazîsine karşı tevcih edilen haksız hücumlara en birinci silâh-ı müdafaası, kudret-i tekâmülünü sıfıra indiren o müessirâtın devir devir her millet tarih ve hayatı üzerinde aleniyen icra-i faaliyet etmiş olmasıdır, ki o da, kuva-i milliyeyi yed-i tagallüblerinde tutan ulema ve ümeranın, ihtilâf-ı turuk ve mezahib ve tatmîn-i hırs-ı hakimiyet gibi esbab-ı şikak ve nifakı cerr-i menafie vesîle ittihaz etmekle asa-i milliyeti inşikak ettirmelerinden ibarettir.

Menafi-i şahsiyelerini milletin itaat-i mutlaka ve binaenaleyh cehl-i amîkinde arayıp bulan bu iki zümre, bütün kudret-i faaliyetleriyle, kitle-i millet arasında mevcudu idame ve yeniden icad ve ikame suretiyle, âdad-ı nifakı aleddevam teksîr ettiler.

Her nerede bir parça nur, bir ufak emare-i felâh gördülerse oraya savlet etti; ellerinde tuttukları ve yalnız mahv-ü tahrib yolunda kullandıkları kör ve kara kuvvetle her teşebbüsü imha ve her lem'ayı itfa eylediler. Analarından, ellerinde, zavallı milletin sırtından istîfa-i istihkak edecek birer ferman-ı muvâsât ile doğduklarına kail bu yadigârlar, bâtılın teyîd-i hükümranîsi [12] için hakkın zulumât-ı cehl içinde boğulmasını, milletin tam mânasıyle behimî bir hayatla imrar-ı zendegânîsini teşvîk eyledi ve muvaffak da oldular.

Büyüğe itaati en gayri kabil-i feramûş ve şayan-ı imtisal bir anane suretinde tebcîl eden terbiye-i milliye, hamele-i ulûme hürmet ve inkıyadı erkân-ı imandan addettiren telkinât-ı diniye, Kürd'ün saf ve samimî vicdan ve muhîtinde öyle bir tarz-ı kabule mazhar olmuştu ki, en bâriz hakikatleri bağıran sada-i îkaz, hiç bir kulakta bir zerre in'ikâs tevlîd etmeden sönüyor ve ekseriya kailinin cebhe-i ismet ve imanına kızgın ve fakat kara bir damga-i küfr-ü lânet dâvet etmekten de halî kalmıyordu.

İşte Kürd bugüne kadar, pek ince ve avam-firîb bir tarzda tertib ve tatbik edilen, icabında en ağır ukubât-ı dünyeviye ve uhreviye ile de teyîd ve tahkîm edilegelen bu şebeke-i dalal ve iğfalin daire-i teng-ü tarında esir ve habersiz yaşadı; ne lisan ve ne tarihini, ne de hayatını düşünemedi; beşeriyeti evc-i âlâ-i saadete çıkaran harekât-ı medeniyeyi, hatta gözü önünde, komşusu nezdinde cereyan eden hadisât-ı umran-ü irfanı görmedi, göremedi; gözü bağlı, beyni kilitli, inkıraz uçurumu kenarında cehîm-i mev'ûde doğru koştu. Nihayet, hamza-i hakikate çarpan başı elleri içinde, mütehayyır, endişenâk bir halde, işte şimdi bir parça düşünmek, biraz etrafı tedkîk-ü temaşa etmek ihtiyacını hissetti.

İlk dakika-i bidarî, O'na, neşr-i hakaika muktedir olduğu kadar setr-i hakikate de vasıta olabilen velvele-i matbuât arasında kendi sesinin hiç çıkmadığı,

en kudsî haklarının böyle bir dellâl-ı müdafaadan mahrumiyet dolayısıyle duçar-ı zıya' olduğu netice-i müdhişesini öğretti. O, bu kadar fecî' ve hayatgüzar tecarüb-i güzeşteden bir ders-i ibret bidayette noksanı anlar gibi oldu.(507)

Bütün mesail-i asriyenin medar-ı hall-ü akdı medeniyet-i hazıranın matalıb-ı ictimaiyesine muvafık teşkilât icrasıyle Kürd, mevcudiyet-i hayatiyesine savlet eden mehalik-i müstakbeleye karşı koymak istedi. Zannolunurdu ki, masaib-i [13] güzeştenin meş'ûm dâîleri, bir deri ve kemikten ibaret kalan bünye-i millîden hakk-ı(!) intifa'larını artık aramayacaklar; düne kadar mahsul-ı mesaîsine vâzı'ülyed oldukları canlı sefalet iskeletlerini bu defa âtiyen yine görmek üzre, kabil-i teneffu' bir vaz-ü hale koymaya çalışacaklar.

Heyhat! Kemîngâhında sayd-ı fırsata murtakıb ve bu intifa'dan dört yıldan beri temadî eden bir mahrumiyetin verdiği şiddet-i iftiras ile hücuma başlamış tatlı hülyaları, millet ve milliyet etrafında görülen rengîn rüyaları bir hamlede perişan ve sernügûn kılmıştı. Uzun senelerin bar-ı fesadını hâmil, mütezellil bir hayat-ı tebaiyetin sürüklediği heyakil-i riya-âlûd, mütebasbıs tebessümlerle, zincir-i itaatin halkalarını artırmaya başlamışlardı.

Samîm-i vicdandan akseden bir duygu ile, seyyiât-ı maziye defterlerine intikali zannolunan eski lakaydî ve ihmallerin, fiilî mümanaatlerin yine îras-ı hasar, tahrib-i âmâle başladığına, mü'lim birçok kanaatler fedasından, kıymetli zamanlar zıyaından sonra iman eden münevveran-ı millet, istikbalin karanlık girdabları içinde kaynamaya namzed Kürd varlığını kurtaracak tedabîre bilâ perva tevessülü kararlaştırdılar.

*

Bu âzimane ve fakat pek korkunç müşkilâtla mali' karardan, "**Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti**" meydana geldi. Şeref-i muhatebelerine mazhar olduğumuz bütün milletdaşlarımızı aynı emel ve his ile müteharrik görmek bize en kuvvetli teşvîk vesailini ihzar ettiğinden, cemiyeti, kavî bir itmi'nan ile huzur-ı millete takdim edebilmek cesaretine malik olduk. Cemiyetin hudud-ı faaliyetini tayin ederken, teşrîk-i mesaî ve izaa-i kuvvet ve zamandan başka mahsul vermediği kiraren tecrübe edilmiş bulunan siyasî çalışmaların netayic-i menfiyesini nazar-ı intibahe alarak, tamamen ilmî ve katiyen gayri siyasî bir programın saha-i fiile ihracını hedef-i mesaî ittihaz etmeye karar verdik.

Bizden evvel aynı ihtiyacı idrak ve bu uğurda fedakârane bezl-i mesaî eyleyen milletdaşlarımızın zikr-i cemilini yad ve onların devam-ı faaliyetlerini

(507) Kanımızca bu son cümlede bir dizgi yanlışlığı olmuştur ve doğrusu şöyle olmalıdır: "O, bu kadar fecî' ve hayatgüzar tecarüb-i güzeşteden bir ders-i ibret noksanını bidayette anlar gibi oldu". Bunun Türkçe çevirisi şöyledir: "O, bu kadar feci olan ve yaşam boyunca görülen geçmiş deneylerden bir ibret dersi alınmadığı eksikliğini başlangıçta anlar gibi oldu".

kesr-ü ibtal [14] eden avamilin bize de pabend-i muvaffakiyet olmaması duasını dermiyan ederek şunu arzedelim ki, irşad ve muavenetlerine eşedd-i ihtiyac ile muhtac bulunduğumuz erkân-ı milliyemiz, bu mes'ûliyetli ve calib-i sevab teşebbüsâta karşı bundan evvelki vaz-ı bîkaydîlerini muhafazada ısrar etmeyecekler ümidindeyiz. Zira, bizden evvelki teşebbüslerin duçar-ı akamet olması sebebi, hiç şübhe edilmez ki tecrübesizliğin dâvet ettiği hataya-i icraiyeye alâkadaranın ihmal ve lâkaydîsinin inzimamıdır ve bunun mahsul-ı elîmi, bugün yüreklerimizi parçalayan hüsran-ı millî oldu.

Lâkin şimdi eminiz ki vazî' ve emîr her Kürd, bugünkü fecayi-i milliyenin verdiği bar-ı elem altında inliyor; mazîden nedamet, halden tevehhuş etmekle beraber, istikbalin milletlere mev'ûd ba'sü bâdelmevtinden kat-ı ümid etmiyor.(508) Bütün Kürdleri zîr-i tesirinde yaşattığını gördüğümüz telâfî-i mâfat arzusuna rabt-ı faaliyet etmekledir ki, Kürd lisan, tarih ve ulûm-ı asriyeye aid ihtiyaclarını müstemirren tâkib ve izaleye muvaffakiyet ümidini taşıyan cemiyetimiz, âlîcenab milletimizden, muhtacı olduğumuz maddî mânevî muavenetlerin ibzal ve israfını ricaya cesaretyab oldu.

Me'yûs olmamak ve bir azm-i ateşîn-i millî ile çalışmak şartıyle, muvaffak olacağımıza iman-ı kavî ile mü'min bulunuyoruz.

Cemiyet, bir zamandan beri ilâ maşaallah(509) intişar eden "Jîn" mecmuasını zîr-i idaresine alarak, bu vasıta ile bütün milletdaşlarını imtihan-ı sa'y-ü sebat ve meydan-ı kerem ve sehavete dâvet ediyor. Tevfik Allah'tandır.

Cemiyetin, sırasıyle saha-i fiile çıkarmaya azmettiği programı zîrde derc olunmuştur:

PROGRAM

1- Haftalık bir mecmua-i ilmiye neşredecek.

2- Bilumum Kürd üdeba, şuara, ulemasının Kürd lisanıyle meydana getirdikleri müellefât, divan ve eş'arı doğru ve nefîs bir surette tab'ettirecek.

[15]3- Bütün Kürd lehcelerini ihtiva etmek üzre bir Kürdçe lugat kitabı tertib ve neşredecek.

4- Mevcuda göre sarf ve nahv kitablarından münasiblerini tab'ettirecek.(510)

5- Kürd lisanıyle tedrisât-ı ibtidaiyeyi temin için lâzım gelen kitabları neşredecek.

6- Muhtelif lehcelere aid olanları birer fasıl teşkil etmek üzre bir Kürdçe durûb-ı emsal mecmuası tertib ve neşredecek.

7- Her mahaldeki Kürd âdât ve ananâtına dair mâlumât cem'edecek ve Kürd masal, hikâye ve avam şarkıları toplanacaktır.

---

(508) Ba'sü bâdelmevt: Ölümden sonraki diriliş.
(509) İlâ maşaallah: Tanrı dileyinceye kadar.
(510) Sarf ve nahv: Arap dilbilgisinin iki dalı. Bunlardan "sarf", sözcüklerin yapısını ve fiillerin çekimini konu alır. Bu dala "tasrif" de denir. "Nahv" ise cümle kuruluşlarını, sözcüklerin cümle içindeki işlevlerini ve genel olarak sözdizimini konu alır. Burada ise, Kürd dilbilgisinin sarf ve nahvinin kasdedilmiş olduğu kuşkusuzdur.

8- Kürd tarih ve coğrafya-i kadîm ve cedîdine dair müellefât meydana getirecektir.

9- Şark ve Garb lisanlarından Kürdistan ve Kürdlere dair mevcud müellefâtı tercüme ve neşredecek.

10- Kürd milletine mensub rical-ı maziye ve haliyenin tercüme-i hallerini neşredecek.

11- Yerli ve ecnebî âsârını ihtiva etmek üzre, cemiyet merkezi ile icab eden mahallerde kütübhaneler açacak.

12- Gece dersleri açacak.

13- Kürdlerle meskûn manatıka heyet-i tedkîkiye izam edecektir.

14- Cemiyet için bir matbaa tesisine çalışmak.

15- Kürd amele arasında ihtiyat sınıfları ve kooperatif teşkilâtı yapmaya çalışacak.

16- İstanbul'da sefîl ve sergerdan dolaşan Kürd çocuklarından mümkün olan mikdarını muhtelif esnaf nezdine çıraklığa verecek, bunların muntazaman devamını temin için icab eden masarıfı tesviye edecektir.

17- Kürd yetim ve sahibsiz çocuklarına mahsus leylî bir sanayi mektebi küşadına çalışacak.

[16] 18- Yetim ve sahibsiz Kürd kızlarına sanayi-i beytiye, hizmetçilik tâlim etmek üzre, bir leylî kız mektebi açmaya gayret edecektir.

19- Kürd erkek ve kadınlarının kullandıkları eşya-i zatiye ve beytiye ile yerli her nevi âlât ve edevattan terekküb etmek üzre bir müze tesisine çalışacak.

20- Bir Kürd darülmuallimîni tesisine çalışacak.

WETEN

Le xilqetî Hezretî Adem, ke însanî hazirî hemû newey wî ne, dinya weku le **Kitêbî Muqeddes** da nusrawe, serapa çol û dêm û lêrewar bû. Be xeyrî wişe-wişî ba û gurre-gurrî re'd û xure-xurî çom û deryayan û zirîwe-zirîwî da'bayan ştêkî dî le ser ew erze wesîe nebû. Serapa çolî wahidul-qehhar. . .

Ewî demî Hezretî Adem hate ser ew erze çoley û be muqtezeyata îradey Xuday, me'mûr bû ke be ewladî xoy ew sehray wasîey mamûr bikatin, ta weku le nêw zurriyetî wî da hendêk wehdanîyetî Xuday bizanin, wucûdî wî teqdîs biken. . Hedîsî qudsî ye, Xuda defermûwê: "Kuntu kenzen mexfîyyen, fe eredtu en u'refe". Yanî emin weku xezîney pêşçawan win bûm û keyfim lê bû ke ebdî min bimnasin. Da'we bû ke dinyam xelq kird.

Ca le ber sirrî îlâhî bi zemanêkî kem le dayk û babêkî zor kes peyda bûn û sebir sebir rûy dinyayan dagirt. Bela, ewan weku ême xanû ne şaryan nebû, cotyan nedezanî, lîbasyan de ber da nebû. Weku meymûnan be mîwey daran û regî gîyayan be rê deçûn. Û le ber şiddetî sermay zistanî û germî hawînî û wehşetî dirindan zoryan mirdin, mutefferiq bû. Û eger ew însane zeîfane be ew corey maban û lebo muhafezey heyatî xoyan le quwwey aqlîyan îstîfade nekirdibaye, ewroke mumkin bû însanêk de ser dinya nebî.

—Dûmahîk heye—

M. Şewqî

Necm-i İstikbal Matbaası — Müdîr-i Mes'ûl: Hamza

ADRES:

Babıâlî Civarı Ebussuud Caddesinde
Necm-i İstikbal Matbaasında
"Jîn" İdarehanesi

TEVZİ MAHALLİ:

Babıâlî Caddesinde Yeni Şark Kitabhanesi

"Dar'ül-Hikmet'il-İslâmiye" âza-i kiramından ve Kürdistan ulema-i meşhuresinden Bediüzzaman Said-i Kurdî hazretlerinin telifâtından **"İşarât'ül-İ'caz fi Mezann'il-Îcaz"** namındaki tefsir-i şerifi mevki-i intişare vaz'edilerek Şark Kütübhanesinde satılmaktadır. Müntesibîn-i ilmin birer dane edinmesi tavsiyesini vazife addederiz.

Kürd lisanının kavaid-i lugaviyesine dair **Mukaddimet'ül-İrfan** namında bir risale neşredilmiştir. İdarehanemizde ve Şehzadebaşı'nda Kooperatif Şirketi civarında Sahaf Hamdi Efendi dükkânında bulunur.

(JÎN NEŞRİYATINDAN)

Heyet-i Tahririyemizden Hakkârili Abdurrahim Rahmi Efendi tarafından nazmen kaleme alınan **"Eqîda Kurdan"** namındaki Kürdçe manzum ilmihal mevki-i intişare vaz'edilmiştir. Bilcümle Kürd kardeşlerimize birer danesinin edinmesini tavsiye eyleriz ve yine mumaileyhin Trabzon'da neşrettiği **"Esir Bir Çocuğun Başına Gelenler"** nam risalesiyle birlikte idaremizde bulunur.

Haftalık Gazete'nin 30'uncu numrosu intişar etti. Pek mühim ve müfîd makalâtı hâvîdir.

Sebîlürreşad cerîde-i İslâmiyesinin 388'inci nüshası kıymetdar makalelerle intişar etti.

Çıraklar Mektebi Mecmuası'nın 3'üncü nüshası güzîde makaleleri hâvî olarak neşretmiştir. Kari'lerimize tavsiye eyleriz.

WERGERANÊN JİMAREYA 10'AN

10'UNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

"KÜRDİSTAN" ARKADAŞIMIZ YAYINLANDI

Öteden beri bilim örgütlerinin himmetine pek çok ihtiyacı olan mâsum Kürdistan'ımızın gelişmesi uğrunda çaba ve gayret sahiplerinin çektikleri zorluklar, hep birtakım garezkâr pençelerden daima boşa çıkıyordu. Artık bu kez bilim elektriklerinin yakılmasına müsaade edilmiştir; Kürd aydınlarında da birdenbire gelişme ve ilerleme yoluna atılmak için ahenkli bir hareket görülmektedir. İşte bundan dolayı, "**Kürdistan**" adında bir arkadaşımızın yayınlandığını haber alır almaz, içimiz dışımıza sığmaz ölçüde kıvanç ve gurur duyduk. Birçok güçlü kalemlerin yardımıyle yayınlanan birinci sayısını bütün okuyucularımıza tavsiye eyler ve başarılarının sürekliliğini Cenab-ı Hak'tan dileriz.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF VE NEŞRİYAT CEMİYETİ'NDEN

Şubatın yedinci cuma günü öğleden sonra saat birde, derneğin sayın üyeleri ile, kaydedilmek arzusunda bulunan zatların Cağaloğlu'nda bulunan "**Kürdistan Cemiyeti**" binasına onur vermeleri dileğimizdir.

ABONELERİMİZE

Abonelerimize gönderdiğimiz birtakım sayıların yerine ulaşmadığı şikâyeti, beşinci sayımızda ilgililerin dikkati çekildiği halde hâlâ sürüp gidiyor. Bu nedenle, abonelerimize ulaşmamış sayılar varsa, numaralarını hemen yönetime bildirmelerini rica ederiz.(511)

(511) "Yönetim"den maksat "**Jîn**" dergisinin yönetimidir.

KÜRD BÜYÜKLERİNDEN

HAZRETİ MEVLÂNA HALİD

Bir ulusu toplu olarak bir amacın peşinde istekle koşturabilecek güç ancak dindir. Dinsizlik ahlaksızlığı doğurur. Ahlaksızlık ise, her ulusu çöküntü uçurumlarına doğru sürükler. Vicdanî eğilimlere ve gönül arzusuna aykırı olarak bir ulusu zorla egemenlik altına alıp bağımlı kılmak için kullanılan kılıç, tüfek, hapis gibi terör ve baskı araçları, korkunun ve yasağın sürdüğü süre kadar kalıcı olur; sonraları ise bir tepki bile doğurabilir. Fakat din sevgisiyle ve vicdan arzusuyle gönüllerini birbirlerine bağlayanlar, ümitlerini zaten ahrete bağladıklarından, o gönül bağlılığı mezara kadar sürecektir. Dinsel bağlarla tanınmış önderler, dünyaya egemen olmaya çalışanlardan daha çok saygı ile anılırlar. Dinsel yönlendirmelerle fethedilen gönül ülkeleri, koruyucu askerlere gereksinme göstermez. Manevî eserler ölümsüzdür.

Tarihöncesi dönemlerde bile varlığı sabit olan Kürd ulusu içinde ciltleri dolduracak hükümetler ve hükümdarlar gelmiş geçmiş olduğu halde, Salahaddin-i Eyyubî dışında hiç biri ölümsüz eserler bırakmamıştır. Çünkü zora dayanan iktidarları, ancak hükümetlerinin egemenliği altındaki yerlere özgü kalmış; geniş ufuklarda bir Gavs-ı Geylânî, bir Şah-ı Nakşibend kadar seven dostlar bile kazanamamışlardır.

Oysa Kürdistan topraklarında meydana çıkan ve bütün İslâm dünyasına nur saçan Pîr-i Zülcenahayn(512) Mevlâna Halid, kendi adıyle anılan ve kendi adı gibi ölümsüz olan "Halidî" adını kazanmıştır.(513)

Kendisi, Hazreti Şah-ı Nakşibend'in tarikat tekkesini,

"Bunlar Adn cennetleridir; onlara ölümsüz olarak giriniz" (514)

nakışlarıyle yeniden kurduğu gibi,

"Bu gök kubbesi altında arda kalan, bir hoş yankıymış"(515)

sözü uyarınca, edebiyat alanında da ölümsüz eserler bırakmıştır. Şair yaradılışlı olan Mevlâna Halid, bu şair yaradılışıyle, yurt sevgisini millî duygularla mırıldanırken,

"Sen nerde, Kâbul ve Gazne ve Kandehar toprakları nerde!" (516)

---

(512) 475 numaralı dipnota bakınız.
(513) 476 numaralı dipnota bakınız.
(514) 477 numaralı dipnota bakınız.
(515) 478 numaralı dipnota bakınız.
(516) 479 numaralı dipnota bakınız.

diyerek, gurbette hep yurt tutkusu ile ağlamış, yurt ayrılığı yüzünden ağlarken de gözyaşlarını yine yurdun güzel çeşmelerine benzeterek acılarını yatıştırmıştır:(517)

"Gözlerimden akan kan Bekreco ırmağı olup iki gözümden aktı
Ve onunla, Serçınar'dan ayrılığın acılarını dindirdim".

Ve sonra, başka bir gazelinde şöyle demiştir:

"Kan ağlıyor gönül, ey saba yeli gel de lütfet
Ah, uğra Şehrezor'a(1) da benim yerime ziyaret et

Gudrûn dağı(2) gibi kaplanmış gönül gam sisleriyle
Ey gözler siz Serçınar(3) olun, ayrılık gözyaşlarıyle".

Kendisinin, tatlı bir anlatım dili olan Farsça ile, değeri yüce ve parlak bir divanı, anadili olan Kürdçe ile de bir hayli şiirleri vardır. Sevgiye ilişkin konularda şiirin en büyük üçlüsü(518) olan ve

"Gerçi Peygamber 'benden sonra peygamber yok' demişse de
üç tane paygamber vardır şiirde

Firdevsî, Enverî ve Sadî'dir onlar
ve peygamberdirler kaside, gazel ve tasvirde"

şiirinde adları geçen şairlerden Sadî'ninkiler kadar duru ve çetin-kolay parçaları vardır.(519) Örneğin,

"Senin derdinin mimarıyle ışıklandırdım viranemi
Senin hatıranla Kâbe'ye çevirdim sonunda puthanemi"

gibi duygu ürünleri, benzeri yazılamaz olan başşiirlerdendir.

---

(517) Aşağıdaki beytin ve bu yazıda yer alan diğer bütün şiirlerin Farsça orijinalleri derginin aslında yer aldığı için, biz onları ayrıca buraya almaya gerek görmedik ve sadece, yazar tarafından yapılmış olan Osmanlıca çevirilerini bugünkü Türkçeye çevirmekle yetindik. Yazarın Farsça orijinallerini aktarmakla yetindiği ve Osmanlıcaya çevirmediği beyit ve kıtları da Farsçadan Türkçeye çevirip sadece çevirilerini burada yazdık.

(1) Şehrezor, Süleymaniye'nin eski adıdır.

(2) Gudrûn dağı, Süleymaniye yöresinde bir dağdır. Tepesinde ermişlerden Ömer Gudrûn gömülü olduğundan, o adla anılır.

(3) Serçınar, Süleymaniye'nin kuzeyinde bir çeşmedir.

(518) 482 numaralı dipnota bakınız.

(519) Bu cümledeki "çetin-kolay" deyimini, yazının aslındaki "sehl-i mümteni" deyiminin karşılığı olarak kullandık. Osmanlıcada bir edebiyat terimi olarak kullanılan "sehl-i mümteni" deyimi, "kolay göründüğü halde taklidedilmesi çok güç olan söz, yazı ya da şiir" anlamına gelir.

Mevlâna Halid, felsefede güçlü, tasavvufta yüce, özellikle Hazreti Peygamber'e olan tutku ve övgüde Camî'yi(520) geçmiş ve Buharalı İsmet ile aynı düzeyde bulunmuştur. **"Heft Bend-i Mevlâna"**(521) adıyle ünlü övgü şiiri, Hazreti Peygamber'in yüce makamında, O'nun pâk türbesinin kutlu minaresinde sabah namazından önce müezzin tarafından ilâhî yerine, olağanüstü bir şekilde okunmuştur.

İlerde, ruhaniyetinden medet umarak edebî eserlerini basıp yayınlamak derneğimizin ideal kararlarından biri olduğundan, şimdilik, bir gazelini uğurlu olsun diye gazetemizde yayınlıyor, ve sadece doğru yolun göstericisi olan o kutbun hemşehrisi olmak onuru ile gazelinin tahmisine(522) cesaret eden bir Süleymaniyelinin tahmisiyle birlikte çeviriyoruz. Bu çeviride de, Nalî'nin şiirini çevirirken söylediğimiz gibi ölçüsünü, ahengini ve mümkün olduğu kadar kafiyesini bozmamak için sıkıntılı bir sınırlandırılma içinde olmayı çaresiz kabul ediyoruz.

1

Dünya tufanının dalgaları İsa'nın bünyesini sarsıyor
Kasırga, ömür kervanını yoldan ayırıyor
Nerde görse bir yeşillik, bir güllük, kurutmak istiyor
Gölgesi bile tehlikeli, şu mavi kubbede barınılmıyor
Tanrı'nın âdetidir, kimseyi dünyada rahat koymuyor

2

Ey gönül, madem ki var önünde en son gün(523)
dünya işleri yüzünden nasıl terkediyorsun dini
Sanki Yeryüzünün padişahı ya da dâhîsi mi oldun
Baksana Kisra'nın kubbesine ve ibret verici şu manzaraya:
Perdecisi örümecek olmuş ve baykuş ötüyor üzerinde

3

Al Süleyman'dan örnek, ki emriyle dönerdi Yer ve rüzgâr
Sonra Cimşid, İskender, Püşnek ve de Keykubad
Her gelen geçti, her doğan öldü, ekinler biçildi
Nice binlerce ocak söndürdü şu mayası bozuk felek
Sanma ki zulmü tek sana ya da bana özgüdür

---

(520) 485 numaralı dipnota bakınız.
(521) 486 numaralı dipnota bakınız.
(522) 490 numaralı dipnota bakınız.
(523) "En son gün"den maksat kıyamet günü, ahrettir.

4

Bilgi alanında erdem ile ün yapanlar
göçtüler konaklardan, toprakta kılmışlar karar
Pek güzel tasvir ediyor dünyayı şu yüce söz:
"Dün sedef karyolasında güç yatan bir taçlı
şimdi karanlık dolu bir toprağın içinde yatıyor".

5

Söndü, hepten toprağa dönüştü büyüleyici güzellikler
Mezarlara bak; altı ceset, üstü çiçek; ibret örneği bu
Annelerin gözünden akmış kanlı yaşlardır o çiçekler
Hızlı basma yere Halid, bu topraklar tümüyle
hep güzel tenlerden meydana gelen tozlardan oluşuyor

Süleymaniyeli
M. Nejad Tevfik

KÜRDİSTAN(1)

Kürdistan, geniş kapsamlı anlamıyle "Kürdlerin ülkesi"dir. Ermeni ovasının dayandığı Torosdağlarının bir kesimini içine alan bu ülkeyi Batman suyu, Botan suyu ve Dicle'ye akan öbür ırmaklarla, ıssız dağlık araziyi bir baştan bir başa kat'eden ve büyük İran yaylasının batı ucuna sınır oluşturan Büyük ve Küçük Zab ırmakları sular.

NÜFUSU

Kürdlerin genel nüfusunun, 1 milyon 650 bini Türkiye Kürdleri,(524) 800 bini İran Kürdleri ve 50 bini de Rusya Kürdleri olmak üzere, iki buçuk milyonu geçtiği muhtemeldir.(2) Bununla birlikte, güvenilir istatistikler yoktur. Büyük bölümü Kürdistan topraklarında yerleşik bulunmakla birlikte, Kürdler dağınık olarak batıda Sakarya ırmağından(525) doğuda Urmiye gölüne(526) ve kuzeyde Kars'tan güneyde Sıncar dağına kadar yayılmışlardır. Bundan başka, Horasan'da(527) da soyutlanmış durumda yaşayan Kürdler bulunmaktadır. Kürdlerin ayrıştıkları aşiretler, bazı yönlerden İskoçya kabilelerini andırır. Bu aşiretlerden pek azının nüfusu 10 bini geçer. Diğerleri ortalama olarak üçer bindir. Yerleşik ve çoban(yerli) Kürdler, kışın köylerde oturur ve yazın kendi otlaklarında çadır kurarlar. Bunlar, halkın gittikçe artan bir çoğunluğunu oluşturmaktadırlar.

Göçebe diye adlandırılan Kürdler, daima çadırlarda yaşayıp, en zengin ve bağımsız bir kitledir. Bunlar Mayıstan Ekime kadar yaz mevsimini dağlarda ve yüksek ovalarda geçirirler; kışı ise Dicle kıyılarında ve Sıncar dağının kuzeyindeki büyük ovada geçirerek, buralarda sürülerini otlatmak hakkını Şemmer Araplarından satın alırlar. Her aşiretin kendine özgü otlakları vardır ve diğer aşiretlerin buralara el uzatmaları her zaman düşmanlığa yolaçar. Göç zamanlarında Kürdler, saldırganlığa olan alışkanlıkları dolayısıyle, geçtikleri yerlerde Müslüman ve Hristiyan halka zarar verirler ve bu durum bir şikâyet kaynağı oluşturur. Türkiye'de yerleşik Kürdler vergi verirlerse de, göçebeler yalnız hayvan vergisi öderler; bu vergi, onların yazlık otlaklara giderken Dicl'yi geçişleri sırasında kendilerinden alınır.

---

(1) **"Encyclopedia Britanica"**dan özetlenerek alınmıştır.

(524) 493 numaralı dipnota bakınız.

(2) Bu tahmin gerçeğin pek çok altında olup, Kürd nüfusu en az beş milyonu geçer. İlerde bunu açıklığa kavuşturacağız.

(JÎN)

(525) 494 numaralı dipnota bakınız.

(526) 495 numaralı dipnota bakınız.

(527) 496 numaralı dipnota bakınız.

Kürd, saf ve açık havandan ve dağların sınırsız özgürlüğünden zevk duyar. O, nadir olarak katırcı ya da devecidir. Kürdlerin, ihtimal ki hakketmedikleri fena bir ünü vardır. Türklere dil bakımından, İranlılara da mezhep anlaşmazlığı yüzünden yabancı kaldıklarından, her tarafta kendilerine güvensizlik duyulur ve âdeta müzmin bir savaş durumunda imişler gibi yaşarlar. Doğaldır ki bu koşullar altında, insanlık karakterinin güzel yanları gelişme ortamı bulamaz. Bunun için Kürdler haşin ve dikbaşlıdırlar.

Bir Kürd aşiret reisinin belki de en büyük belirleyici niteliği, atalarına karşı duyduğu gururdur. Bu duygu, birçok durumda abartmalı bir nitelikte görülür. Gerçekte şimdiki aşiret örgütleri pek eski bir zamana kadar uzamaz. X. yüzyılda Arap tarihçisi Mes'udî'nin yer vermiş olduğu 18 aşiretten bugün yalnız üç aşiretin adı bilinmektedir.

Bununla birlikte, Milâdî XIV. yüzyıla ait olup Quatremér tarafından(1) çevirisi yapılmış olan soyağacında bilinen pek çok adın mevcut olduğuna bakılırsa, birtakım Kürd hanedanının soyca Emevî halifelerine mensup olduklarında kuşkuya yer yoktur. Oysa eski Sohranları temsil eden Süleymaniye'nin Baban lideri ve Goranların bir koluna mensup Sine'nin (2) Erdelan(528) lideri en azından 500 yıllık eski bir soyağacı gösteriyorlar.

Pek az süre öncesine kadar, Doğu'da büyük Kürd liderlerinden birisinin, Haçlı seferleri döneminde Salahaddin'i andıran bir görkem ve ululukla, çevresindeki seçkin ve ileri gelenlerden, ve zırhlar giyinmiş, boyunlarına attık-

---

(1) Yazarın sayfa 305, sayı 13 notice etextraits des m-ss başvurulması. . Milâdî XIV. yüzyıla ait bu eserde belirtilip sayılan Kürd aşiretlerinden şimdiki durumda şu adları belirtebiliriz:
Dertang Goraniyeleri(şimdiki Goranlu), Hemedan dağlarındaki Zengiyeler şimdiki Kermanşah'ta bulunuyorlar. Kerkük ve Erbil'in Hasananîleri şimdi Dersim dağlarında bulunuyorlar ve başlangıç olarak Horasan'dan geldikleri yaygın bir biçimde söylenmektedir. Şeklâbâd ve Tılhaftûn Sohriyeleri şimdiki Sohranlar olup, Süleymaniye Babanları bu soydan gelmişlerdir. Hıncarîn dağları Zerzarîleri, şimdiki Eşno Zerzaları(yazarın incelediği Kele-i Şîn ve Sidek sütunlarından çıkarılan anlamlara göre) olmalıdır. Çölemerkebiye, yani şimdiki Çölemerglilerin soyca Halife Mervan bin Hakem'e mensup oldukları söyleniyor.
Hakkâriye, Arap coğrafyacılarına göre yaylada yaşayan Hakkârililerdir.
Bohtiye(Bokhtieh) de şimdiki Bohtanlılardır. Rûwadî(Rowadî)lilerin de bir zamanlar Erbil kalesini savunan Revandîler olması muhtemeldir. Salahaddîn-i Eyyubî bu kabileye mensup idi.
Bunlardan başka, 20 kadar aşiret adı daha yazılmışsa da, imlâ hatalarından dolayı kimliklerini araştırıp incelemek mümkün olamamıştır.

(2) Milâdî XVI. yüzyılda yazılmış "**Şerefname**" adlı Kürd tarihinde, Cengizlilerin saltanatının sonlarına doğru, Diyarbekir valilerinin soyundan gelip soyca ünlü Ahmed bin Mervan'a mensup olan Baba Ardîlan adlı zatın, bir süre Goranîler arasında kaldıktan sonra Şehrezor dolaylarını ele geçirdiği ve giderek genişleyerek İran Kürdistanını egemenliği altına alan Ardelan hükümdar ailesini kurmuş olduğu anlatılmış olmasına göre, Safevîler dönemine kadar uzamış oluyor.

(528) 499 numaralı dipnota bakınız.

ları ipek mendillerle, ellerinde süngü, mızrak ve kılıç taşıyan genç Kürd silâhşorlarından oluşan maiyetini görmek ne kadar gözalıcı ve zevk verici idi!

Kürdler bilgisiz ve saf olmakla birlikte, doğuştan zekidirler. Son yıllarda, öğrenim ve eğitim görmüş Kürdler, padişahın yönetimi altında, sadrazamlık da dahil olmak üzere büyük resmî görevlerde bulundular; **Tevrat**'ın Türkçeye çevrilmesine yardım ettikleri gibi, bir gazete de yayınladılar.

Kürd erkekleri gözalıcı ve yakışıklı, çevik ve güçlü olup, boyları nadir olarak pek uzundur. Kürd kadınları ise peçe taşımazlar ve serbest yaşama hakkına sahiptirler.

Kürd, soy olarak gururlu, doğru ve konukseverdir. Şeref ve namusu konusunda katı ve bağnaz bir anlayışa sahiptir. Bununla birlikte, Kürd'ün üzerinde şeyhlerin nüfuzu çoktur ve bağnaz yönleri kışkırtılınca, doğuştan olan karakteri kendisini başkaldırmaya iter. Kürdlerde askerlik ve düzenlilik ruhu var ise de, düzenli ve kanunla sınırlı askerî hizmetlere karşı hoşnutsuzluk duyarlar.

Kürdistan, masal ve atalara ait destanlar bakımından zengindir. Ve eski zamanlardan kalma kaside ve gazelleri, çarpıcı ve hazin bir sesle şarkı olarak söylenir.

KÜRD TAMİM-İ MAARİF CEMİYETİ BİLDİRİSİ

Derneğimizin kuruluşundan amaç, yalnız siyasal çalışmalarla varlığını sürdürmesine imkân düşünülemeyen milletimizi geleceğe dönük ve tümüyle bilimsel bir temel üzerine çağdaş yeteneklerle donatmaktır.

Gerçekte bu yönden, talihsiz Kürd halkı, gelişme çağı olan XX. yüzyılda ağlanacak, matem tutulacak bir duruma sahiptir. Yarınki mücadele ve rekabet alanında hak ve yaşamına yöneltilecek yokedici saldırılara karşı savunma silâhından tümüyle yoksundur.

İnsanoğullarının, açtıkları milliyet bayrakları altında, rastlantının yüzyıllarda ancak bir kez milletlerin önüne yararlanmaları için koyduğu fırsatlardan yararlanma paylarını koparmaya koştukları bir dönemde, ne acıklı kötü talihtir ki, bizler uygarlık karşısında hak iddia edebilmek için birçok büyük güçlüklere uğruyoruz.

Diyorlar ki: "Milletlerin hak ve istihkak sahibi olmalarının belgesi, çağın akışına uygun bir dil ve tarihe, bugünkü anlamıyle ulusal kuruluşlara sahip olmaktır".

Adaleti dağıtan hak ve güvenlik binasına girişi sağlayabilen ruhsat belgesi, kimlik kâğıdı yalnız bunlardır.

Bilgisizce ve aşırı iddialardan vazgeçerek itiraf edelim ki, Kürdlüğün bu yöndeki eksikliği büyük ve acıdır.

Böyle olmakla birlikte, ilk bakışta büyük görünen bu eksiklik, gerçek olmaktan çok, yüzeyseldir. Çünkü bugün, yazılmış kitaplardan oluşan bir hazineye sahip bulunmamak felâketi, Kürdlere göre tamiri mümkün olamyan bir zarar meydana getirmekten çok uzaktır. Milletin yaradılıştan gelen yetenekleri, dilin genişliği, dilbilgisi kurallarının gösterdiği mükemmellik ve düzgünlük, onu bir gayret ve zaman harcanarak, bugünkü dillerin çoğuna nasip olmayan bir gelişmişlik aşamasına yükseltmeye elverişli bir durumdadır.

Milletlerin şu yaşlı toprağa ilişkin çalışmalara son vererek göklerle uğraşmaya başladıkları şu çağlarda, insan uygarlığının ilk temeltaşı olan dil ile, onun düzenlenmesi ve uyumlandırılması ile uğraşmak fecidir. Ne var ki bu eksikliği milletin çoğunluğuna yükleyerek onları sorumlu tutmak, bu yüzden insancıl ve doğal haklarını sınırlandırmaya ya da zorla ellerinden almaya kendinde bir hak görmek, adalet ve insanlığın özellikleriyle alay etmekten başka bir şey değildir.

Evet, bugünkü durumuyle dahi mavcut halkların dillerinin çoğuna karşı üstünlük iddia edebilecek bir genişlik ve mükemmelliğe sahip olan dilimizi çağın gereklerine uygun bir biçimde toplayıp derleyemediğimiz bir gerçek, hem de çok acı bir gerçektir. Ancak, daha bir yüzyıl öncesine kadar verimliliği dolup taşacak kadar edebî bir gelişmeye sahip olduğunu bizlere ulaşabilen klasik eserleriyle kanıtladığımız Kürd dili, şans ve talihin elverişsizliği ve buna eklenen bazı düşüş etkenleri yüzünden bugünkü düşük duruma zorunlu olarak girmiştir.

Onun eski durumuna karşı yöneltilen haksız saldırılara en birinci savunma silâhı, onun gelişme gücünü sıfıra indiren o etkenlerin dönem dönem her milletin tarih ve yaşamı üzerinde açıkça etki yapmış olmasıdır. O etken de, ulusal güçleri zorbaca ellerinde tutun ulema(529) ve beylerin, tarikat ve mezhep anlaşmazlığı ve egemenlik kurma hırsını doyurma gibi parçalama ve nifak nedenlerini çıkar elde etmek için araç olarak kullanıp milliyet birliğini parçalamalarından ibarettir.

Kişisel çıkarlarını milletin kayıtsız şartsız boyun eğmesinde ve buna bağlı olarak da derin biçimde bilgisiz kalmasında arayıp bulan bu iki zümre, tüm aktif güçleri ile, millet kitlesi arasında mevcut olan nifakın nedenlerini sürdürerek ve yenilerini icadedip ayakta tutarak nifak sayılarını sürekli olarak çoğalttılar.

Her nerede bir parça ışık, ufak bir kurtuluş belirtisi gördülerse oraya saldırdılar; ellerinde tuttukları ve yalnız tahrip ve yoketme yolunda kullandıkları kör ve kara kuvvetle her girişimi yok ettiler ve her parıltıyı söndürdüler. Zavallı milletin sırtından tüm haklarını ele geçirmelerini gerektiren birer yardım fermanı ellerinde olduğu halde analarından doğduklarına inanan bu

(529) "Bilginler" anlamına gelen "ulema" sözcüğü, o dönemde yalnız din adamları için kullanılırdı. Biz de yanlış anlamaya meydan vermemek için bu sözcüğü aynen kullandık.

müzelikler, bâtılın egemeniliğini pekiştirmek için hakkın bilgisizlik karanlığı içinde boğulmasını, milletin tam anlamıyle hayvansal bir yaşamla ömrünü geçirmesini teşvik ettiler ve bunu başardılar da.(530)

Büyüğe boyun eğmeyi unutulması olanaksız olan ve uyulması gereken bir gelenek şeklinde yücelten ulusal terbiye, bilim adamlarına saygıyı ve uyulmayı imanın temel kurallarından saydıran dinsel öğretiler, Kürd'ün saf ve samimi vicdan ve çevresinde öyle bir tarzda kabul görmüştü ki en belirgin gerçekleri bağıran uyarı sesleri, hiç bir kulakta bir zerre yankı yaratmadan sönüyor ve çoğu kez bu sesin sahibinin namuslu ve imanlı alnına kızgın ve fakat kara bir küfür ve lânet davet etmekten de geri kalmıyordu.

İşte Kürd, bugüne kadar, pek ince ve demagojik bir biçimde düzenlenip uygulanan, gerektiğinde en ağır dünya ve ahret cezaları ile de pekiştirilip sağlamlaştırılagelen bu saptırma ve aldatma ağının dar ve karanlık sınırları içinde esir ve habersiz yaşadı; ne dilini, ne tarihini ve ne de yaşamını düşünebildi; insanlığı mutluluğun en yüce basamağına çıkaran uygarlık hareketlerini, hatta gözü önünde, komşusunun yanında olup biten bayındırlık ve blimsel gelişme olaylarını görmedi, göremedi; gözü bağlı, beyni kilitli, yok olup tükenmenin uçurumu kenarında, kendisine vadedilen cehenneme doğru koştu. Nihayet katı gerçeğe çarpan başı elleri arasında, şaşkın ve kaygılı bir durumda, işte şimdi bir parça düşünmek, biraz çevreyi inceleyip gözden geçirmek ihtiyacını duydu.

Uyanışın ilk dakikası, O'na, gerçekleri yayınlamaya gücü yettiği kadar gerçekleri örtbas etmeye de araç olabilen basının gürültüleri arasında kendi sesinin hiç çıkmadığı, en kutsal haklarının böyle bir savunma tellalından yoksunluk dolayısıyle kayba uğradığı korkunç sonucunu öğretti. O, bu kadar feci olan ve yaşam boyunca görülen geçmiş deneylerden bir ibret dersi alınmadığı eksikliğini başlangıçta anlar gibi oldu.

Kürd, tüm çağdaş sorunların düğümlenme ve çözülme platformu olan, çağdaş uygarlığın sosyal gereklerine uygun örgütlenmeleri gerçekleştirerek, yaşamsal varlığına saldıran gelecekteki tehlikelere karşı koymak istedi. Sanılırdı ki yaşanan felâketlerin uğursuz tellâlları, bir deri bir kemikten ibaret kalmış olan millî yapıdan yararlanma haklarını(!) artık aramayacaklar; düne kadar el koymuş oldukları canlı sefalet iskeletlerini, gelecekte yine görmek üzere, bu kez yararlanılacak bir durum ve konuma koymaya çalışacaklardır.

---

(530) Bu cümledeki "yardım fermanı"ndan maksat, "kendilerine halk tarafından yardım yapılmasını gerektiren ferman"dır. Biz "yardım" sözcüğünü, bildirinin aslında kullanılan "muvâsât" sözcüğünün karşılığı olarak kullandık. Arapça olan bu sözcük "yardım etme" anlamına gelmektedir. Ancak burada kasdedilen, genel bir yardım değil, halkın onlara yardım etmesidir. Bildirinin bu bölümünün akışından da bu açıkça anlaşılmaktadır.
Bâtıl: Doğruya ve gerçeğe ters düşen, boş, çürük, temelsiz fikir ya da inanç.
Hakk: Doğru, gerçek, sağlam temellere dayanan fikir ya da inanç. Bu sözcük aslında başka anlamlara da gelirse de, buradaki anlamı budur.
Arapça olan "bâtıl" ve "hakk" sözcüklerinin Türkçede tam karşılıkları bulunmadığı için, biz çeviride ikisini aynen kullandık.

Nerdeee! Pususunda avının üzerine atılma fırsatı kollamış ve bu yararlanmadan dört yıldan beri süregelen yoksunluğun verdiği saldırganlığın şiddetiyle saldırıya başlamış tatlı düşleri, millet ve milliyet çevresinde görülen renkli rüyaları bir hamlede perişan ve başaşağı kılmıştı. Uzun yılların çürümüşlük yükünü yüklenmiş aşağılık bir uyduluk hayatının sürüklediği riyakâr heykeller, yaltakçı sırıtmalarla, boyun eğme zincirinin halkalarını artırmaya başlamışlardı.

Vicdanların ta içinden yansıyan bir duygu ile, geçmiş günah defterlerine geçtiği sanılan eski kayıtsızlık ve ihmallerin, fiilî engellemelerin yine zarar getirmeye, umutları yıkmaya başladığına, acıklı birçok kanaatların feda edilmesinden, değerli zamanların kaybolmasından sonra inanan millet aydınları, geleceğin karanlık anaforları içinde kaynamaya aday olan Kürd'ün varlığını kurtaracak önlemlere pervasızca başvurmayı kararlaştırdılar.

*

Bu kesin ve fakat korkunç güçlüklerle dolu karardan, **"Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti"** meydana geldi. Kendilerine seslenme onuruna eriştiğimiz bütün millettaşlarımızın aynı umut ve duygu ile davranmakta olduklarını görmek, bize en güçlu teşvik olanaklarını hazırladığından, derneği güçlu bir güvençle milletin huzuruna sunabilme cesaretine sahip olduk. Derneğin çalışma sınırlarını belirlerken, birlikte çalışma ve güç ve zaman kaybından başka ürün vermediği defalarca denenmiş olan siyasal çalışmaların olumsuz sonuçlarını dikkate alarak, tümüyle bilimsel olan ve kesinlikle siyasal olmayan bir programın eylem alanına çıkarılmasını çalışma amacı olarak almaya karar verdik.

Bizden önce aynı ihtiyacı duymuş ve bu uğurda fedakârca çaba harcamış olan millettaşlarımızın iyiliklerini anarak ve onların çalışmalarının sürekliliğini kırıp yok eden etkenlerin bizim de başarımızı engelleyici ayakbağı olmaması için dua ettiğimizi belirterek şunu arzedelim ki:

Yönlendirmelerine ve yardımlarına son derece ihtiyaç duyduğumuz millî ileri gelenlerimiz, bu sorumlu ve sevap kazandırıcı girişimler karşısında, bundan önceki kayıtsız durumlarını korumakta diretmeyecekler ümidindeyiz. Çünkü, bizden önceki girişimlerin sonuçsuz kalmasının nedeni, hiç kuşkusuz, tecrübesizliğin yolaçtığı uygulama hatalarının yanı sıra, ilgililerin ihmal ve kayıtsızlıkları idi. Ve bunun acı ürünü, bugün yüreklerimizi parçalayan millî hüsran oldu.

Ancak, şimdi eminiz ki, gerek sıradan olan ve gerekse bey olan her Kürd, bugünkü ulusal facialarin verdiği acının yükü altında inliyor; geçmişten pişmanlık duymakla ve şimdiki durumdan ürkmekle birlikte, geleceğin uluslara vadettiği ölümden sonraki dirilişten ümidini kesmiyor. Bütün Kürdleri etkisi altında yaşattığını gördüğümüz "kaybolanı telâfi arzusu"na bağlı olarak faaliyet göstermekledir ki, Kürd'ün dile, tarihe ve çağdaş bilimlere ilişkin ihtiyaçlarını sürekli olarak izlemeyi ve onları ortadan kaldırmayı başaracağı ümidini taşıyan derneğimiz, onurlu milletimizden, muhtaç olduğumuz

maddî-manevî yardımların bollaştırılmasını rica etmek cesaretini kendinde buldu.

Ümitsiz olmamak ve ateşli bir millî azimle çalışmak koşulu ile, başarıya ulaşacağımıza güçlü bir inançla inanmış bulunuyoruz.

Dernek, bir süreden beri yayınlanmakta bulunan ve Tanrı dileyinceye kadar yayınlanacak olan "Jîn" dergisini yönetimi altına alarak, O'nun aracılığıyle bütün millettaşlarını çaba ve kararlılık sınavına ve bağış ve cömertlik meydanına davet ediyor. Başarı Allah'tandır.

Derneğin sırasıyle uygulama alanına çıkarmaya azmettiği programı aşağıda gösterilmiştir:

PROGRAM

1- Haftalık bir bilimsel dergi yayınlayacaktır.

2- Tüm Kürd edebiyatçılarının, şair ve bilginlerinin Kürd dili ile meydana getirdikleri eserlerini, divan ve şiirlerini doğru ve nefîs bir biçimde bastıracaktır.

3- Bütün Kürd lehçelerini içermek üzere bir Kürdçe sözlük kitabı düzenleyip yayınlayacaktır.

4- Var olan dilbilgisi kitaplarından uygun olanlarını bastıracaktır.

5- Kürd diliyle ilköğretimi sağlamak için gerekli olan kitapları yayınlayacaktır.

6- Değişik lehçelere ait olanları birer bölüm oluşturacak biçimde bir Kürdçe atasözleri dergisi düzenleyip yayınlayacaktır.

7- Her yöredeki Kürd gelenek ve törelerine ilişkin bilgiler toplayacak ve Kürd masal, hikâye ve halk şarkılarını toplayacaktır.

8- Kürd tarihi ve eski ve yeni coğrafyası konularında eserler meydana getirecektir.

9- Doğu ve Batı dillerinden Kürdistan ve Kürdler konusundaki mevcut eserleri çevirip yayınlayacaktır.

10. Kürd ulusuna mensup geçmiş ve şimdiki kişilerin biyografilerini yayınlayacaktır.

11- Yerli ve yabancı eserleri içermek üzere dernek merkezi ile gereken yerlerde kütüphaneler açacaktır.

12- Gece dersleri açacaktır.

13- Kürdlerle meskûn bölgelere inceleme heyetleri gönderecektir.

14- Dernek için bir matbaa kurmaya çalışacaktır.

15- Kürd işçiler arasında yedek sınıflar ve kooperatif örgütleri kurmaya çalışacaktır.

16- İstanbul'da sefalet içinde ve başıboş dolaşan Kürd çocuklarından mümkün olan miktarını çeşitli esnafın yanına çıraklığa verecek, bunların düzenli olarak devamını sağlamak için gerekli harcamaları karşılayacaktır.

17- Kürd öksüz ve sahipsiz çocuklarına özgü bir gece sanat okulunun açılmasına çalışacaktır.

18- Öksüz ve sahipsiz Kürd kızlarına ev sanatları ve hizmetçilik öğretmek üzere bir kız gece okulu açmaya gayret edecektir.

19- Kürd erkek ve kadınlarının kullandıkları kişisel eşya ile ev eşyasından ve her çeşit yerli araç ve gereçlerden oluşacak bir müze kurmaya çalışacaktır.

20- Bir Kürd öğretmen okulu kurmaya çalışacaktır.

BELAVOKA KOMELA KURD JİBO BELAVKİRİNA ZANÎNÊ

Amanc ji sazkirina komela me ev e ku, em neteweyê xwe yê ku bêmikûn e ku tenê bi xebata sîyasî hebûna xwe bidomîne, jibo pêşedemê temamen li gora bingehên zanyarî, bi hêginîyên hevdem techîz bikin.

Bi rastî ji vî alî ve, di sedsala XX. da ku dema pêşketinê ye, neteweyê Kurd ê bextreş di rewşeka wisa da ye ku divê ku mirov ji wê rewşê ra bigirî û şîn bike. Di meydana têkoşîn û hevbezîya sibeyîn da, neteweyê Kurd, li dijê wan êrîşên tunekar ên ku dê li ser heqê wî û jîyana wî bên kirin, ji çekê berxwedanê bi temamî bêpar e.

Di vê demê da ku ewladên Adem alayên neteweevînîyê vegirtine û di binê wan alayan da dibezin da ku parên xwe yên mefadarîyê ji wan fersendan hilqetînin û bistînin ku tesaduf di sedsalan da ancax carek jibo mefadarîyê tîne ber neteweyan; aha di vê demê da, çi şansekî xirab ê azarde ye ku em, jibo dozkirina heqê xwe li pêşberê medenîyetê, rastê gelek alûzîyên mezin tên.

Dibêjin ku: "Berata heq û îstîhqaqa neteweyan, hebûna tarîxê ye û hebûna zimanekî wisa ye ku beranberê cereyana demê be; yanî hebûna sazgehên neteweyî ye".

Tenê ev in ku ji mirov ra dibin kaxidê huwîyetê û nîşana destûra ku mirov dikare bi wê têkeve wî xanîyê heq û emanê yê ku edaletê belav dike.

Bê ku em îddîayên cahilkî û dersînor bikin, divê ku em li xwe bên mikurê ku ji vî alî ve kêmayîya Kurdîtîyê mezin û azarde ye.

Digel ku weha ye jî, ev kêmayîya ku di nihêrtina pêşîn da mezin dixuye, ne kêmayîyeka rastîn e; lê di rû da ye.Lewra îro, ku em ne xwedîyê xizneka wisa nin ku ew ji pirtûkên nivîsî pêkhatîye û ev yek jibo me felaketek e, ev felaket nikare ji Kurdan ra zîyaneka wisa bîne ku tamîra wê bêmikûn be. Ew hêginîyên netewe yên ku ji xwîyê wî tên, fireyîya zimên û têkûzî û sererastîya bingehokên rêzimanê, dest didin ku bi serfkirina xebateka hindik û zemanekî hindik, mirov bikare zimên bigîhîne gîhanekeka pêşketinê ya wisa ku ev gîhanek nebûye qismetê piranîya zimanên nuhayîn.

Di van deman da ku neteweyên dî dûwayî li xebata xwe ya li ser vê axa pîr anîne û dest bi xebata li ser asîmanan kirine, tiştekî dilêşîn e ku mirov hêj bi ziman û sererastkirina ziman û wekhevkirina ziman xerîk be; lewra ziman, di hîmê medenîyeta mirovîyê da kevirê pêşîn e. Lê belê, eger mirov vê kêmayîyê têxe stûyê piranîya netewe û netewe ji vê kêmayîyê berpirsyar bidêre, û ji rûyê vê kêmayîyê mirov sînorkirin yan jî xesbkirina mafên netewe yên mirovî û tabîî ji xwe ra heq bibîne, ev yek ji bil tinazkirina bi taybetîtîyên edaletê û mirovîyê nabe tiştekî dî.

Belê, zimanê me yê ku wisa fire û wisa têkûz e ku tewr bi rewşa xwe ya îroyîn jî dikare doza bilindîyê li ser piranîya zimanên gelên nuhayîn bike, me ew

li gora daxwaza vê demê berhev nekirîye û di pirtûkan da çap nekirîye. Ev rastî ye, tewr rastîyeka tal e jî. Em ji wan eserên Kurdî yên klasîkî yên ku gîhane dewra me têdigîjin ku zimanê Kurdî heta sedsalek berê jî, di meydana bêjeyî da xwedîyê pêşveçûneka bibereket bûye. Lê belê, ji rûyê desnedana bext û şans, û li rexê vê desnedanê ji rûyê hin faktorên paşketinê, zimanê Kurdî ji neçarî ketîye rewşa xwe ya daketî ya îroyîn.

Li dijê wan êrîşên ku li ser rewşa zimanê Kurdî ya mêjîn tên kirin, çekê zimên ê berxwedanê yê pêşîn ev e ku, ew faktorên ku qudreta têkûzîya wî daxistine sifirê, di hin dewran da li ser tarîx û jîyana her neteweyek bi eşkerayî karrewa bûne. Ew faktor jî ev e ku, ew mela û mîrên ku hêzên neteweyî di destê xwe yê zordar da girtine, semedên parçebûn û cudayîyê yên wek cudayîya terîqetan û mezheban û wek têrkirina îhtîrasa fermanrewayîyê, kirine wasîta berhevkirina liştan û bi wî awayî yekîtîya neteweevînîyê parçe kirine.

Ev her du celebên ku liştên xwe yên şexsî di îtaeta netewe ya bêsînor da û di nezanîya wî ya kûr da dîtine, jibo ku rewşa hazir bidomînin û rewşên nû jî îcat bikin û li ser lingan bihêlin, di nava netewe da her tim jimareyên dubendîyan zêde kirine.

Li kêderê parçeyek ronayî, nîşaneka biçûk jibo rizgarîyê dîtine, êrîşê wê derê kirine; ew hêza kor û reş a ku di destê xwe da girtine û tenê di rîya tunekirinê û wêrankirinê da bi kar anîne, bi wê hêzê her teşebbus tune kirine û her çirûsk vemirandine. Ev bermayîyên dewrên berîn ên ku wisa bawer dikin ku heqê wan e ku ji pişta neteweyê reben alîkarî bistînin, dibêjin qey dema ku ew ji dîyên xwe bûne di destê wan da fermana standina alîkarîyê ji netewe hebûye. Jibo pîtbûn û zexmbûna fermanrewayîya neheqîyê, ew xebitîne da ku heqî di tarîtîya nezanîyê da bifetise û netewe bi temamê mana peyvikê bi jîyaneka heywankî jîyana xwe bibûrîne; di vê yekê da bi ser jî ketine.

Ew terbîya neteweyî ya ku îtaeta ji mezinan ra toreyeka şayantirînê peyrewîyê qebûl dike û bilind digire û qet nabe ku bê ji bîrkirin, her weha ew şîretên dînî yên ku rêzdarî û îtaeta ji aliman ra wek rukneki îmanê têw dikin; di wijdana Kurd a saf û jidil da û li dorhêlên Kurd bi awayekî wisa hatibû qebûlkirin ku, ew dengê balkêşîyê ku diqîrîya û rastîyên eşkeratirîn digotin, bê ku di tu guhek da bi qasê zerreyek dengan bide, vedimirî.(531) Tewr gelek caran jî dibû sebebê ku enîya xwedîyê wî yê bawerdar û namûskar bi damxa kufrê û lanetê ya sor û reş dihat damxekirin.(532)

Ew torra avarêtîyê û xapandinê ku bi awayekî hûr û kûr û gelxapîn hatibû pêkanîn û vegirtin, û dema ku pêwîst bûya bi cezayên dinê û axretê yên dijwartirîn dihat zexmkirin û pîtkirin, Kurd heta îro di nava wê torra teng û tarî da dîl ma û bêxeber jîya; ne li ser zimanê xwe û dîroka xwe, ne jî li ser jîyana xwe fikirî; ew tevgerên medenî yên ku mirovî gîhandine tepela bextyarîyê ya bilintirîn, tewr ew bûyerên avakirinê û zanînê yên ku li ber çavê wî û li nik

(531) Me peyvika "dorhêl" di beranberê peyvika "muhît" a Erebî da bi kar anî. Me peyvika "dengan" di beranberê peyvika "în'îkas" a Erebî da bi kar anî.

(532) Peyvika "sor" li vir bi mana "germ" e û di beranberê peyvika "kızgın" a Tirkî da hatîye bi karanîn. Wek ku mirov dibêje "şîşa sor".

cîranê wî diqewimîn, nedîtin û nekarî bibîne.(533) Lewra çavê wî girti bû, mejîyê wî jî kilîtkirî bû; bi çavê girtî û bi mejîyê kilîtkirî, li qeraxê nişîvê tunebûnê, ber bi cehennema wa'dkirî dibezîya. Di dûwayîyê da ku serê wî li rastîya hişk ket, serê xwe da navbera destên xwe û bi awayekî şaşmayî, di rewşeka bitatêl da, nuha îhtîyac pêjn kir ku piçek bifikire, qasek li dora xwe temaşe bike û dorhêlên xwe di çavê xwe ra derbas bike.

Deqîqa pêşîn a hişyarîyê ev dûwayîka mudhîş hînê wî kir ku, ew tiştên çapkirî yên ku çi qas dikarin rastîyan belav bikin ew qas jî dikarin jibo poşana rastîyê bibin wasîte, di nava welwela wan da dengê wî qet dernakeve û ji rûyê bêparîya ji delalekî berxwedanê yê weha, mafên wî yên muqeddestirîn dikin winda bibin.(534) Di despêkê da, wek ku kêmayîya derxistina dersa îbretê ji wan tecrubên derbasbûyî yên trajîk û umirbûrîn fam bike.(535)

Ew talûkên hatî yên ku dê êrîşê ser hebûn û jîyana Kurd bikin, Kurd xwest ku li dijê wan talûkan di ber xwe bide, û xwest ku ew berxwedan jî bi karrewayîya vêkxistinên wisa be ku ew li gora daxwazên komelî yên medenîyeta nuhayîn bin; lewra medenîyeta nuhayîn, meydana safîkirina hemî şolên hevdem e. Texmîn dihat kirin ku ew kesên bêyom ên ku bûbûn sebebê wan musîbetên derbasbûyî, dê ji bunya neteweyî ya ku hestî û postekî tenê maye, êdî heqê(!) mefadarîya xwe nexwazin; dîsa texmîn dihat kirin ku ew, dê bixebitin da ku wan îskeletên sefaletê yên jîndar ên ku heta duh dest didan ser berê xebata wan, têxin rewşeka wisa ku di pêşedemê da dîsa wan bibînin û hingê bikarin ji wan mefadar bibin.(536)

Ji kuuuu! Ew xiyalên wan ên şîrîn ên ku di kozikên xwe da fersenda nêçîrê dipan, bi dijwarîyeka wisa êrîş kirin ku ew dijwarî ji bêparîya liştê ya çar salan dihat, û ew xewnên rengîn ên ku bi netewe ve û bi neteweevînîyê ve dihatin dîtin, di wê êrîşê da bi yek hamleyek perîşan û sernixûn kirin. Ew heykelên durû yên rûmetnizm ên ku barê pûçîtî û genîtîya salên dûr û dirêj li pişta wan bû û ji alîyê jîyana peyrewîyê ya rûmetketî ve dihatin kaşkirin, bi devbeşîyên rîyakarkî, dest bi zêdekirina xelekên zincîrê stûxwarîyê kiribûn jî.

Bi wê pêjna ku ji kûrana wijdanê rû dida texmîn dihat kirin ku, ew bêberpirsyarî û îhmalkarî û ritimkarîyên berê, dê êdî têkevin defterên gunehên mêjîn. Lê belê wan bêberpirsyarî û îhmalkarî û ritimkarîyan dîsa dest bi be-

---

(533) Me peyvika "tepel" di beranberê peyvika "ewc" a Erebî da bi kar anî.

(534) Me peyvikên "tiştên çapkirî" di beranberê peyvika "metbûat" a Erebî da nivîsî. Ev peyvik ketibû zimanê Osmanî, bi piranî jibo rojname û kovaran dihat bi karanîn; belam di eslê xwe da pirtûk jî dikevin ber mana wê.
Me peyvika "poşan" di beranberê peyvika "setr" a Erebî da nivîsî.
Peyvika "delal" li vir bi mana "wasîte" ye û ji peyvika "dellal" a Erebî hatîye. Ew peyvik, ku di eslê xwe da bi mana "rêbir" e, di zimanê Osmanî da bi mana "kesê ku di kirîn û firotinê da wasîtetî dike" hatîye bi karanîn. Peyvika "dellal" di Tirkîya nû da bûye "tellal".

(535) Me peyvika "umirbûrîn" di beranberê peyvika "hayatgüzar" a ji Erebî û Farisî pêkhatî nivîsî. Yanî, ew tecubên ku umrek bûrandine, bi qasê umrek dom kirine.

(536) Wisa tê zanîn ku mexsed ji "kesên bêyom", ew mela û mîr in ku li jor rexne li wan hatin xistin. Mexsed ji "îskeletên sefaletê yên jîndar" jî gelê Kurd e.

lavkirina zîyanan û wêrankirina hêvîyan kir. Ronakbîrên netewe yên ku piştê fîdakirina gelek qenaetan û piştê windakirina gelek wextên birûmet bi vê yekê bawer kirin, biryar dan ku jibo rizgarîya hebûna Kurd bêtirskî tedbîrên pêwîst bistînin; lewra hebûna Kurd di talûkê da ye û dibe ku di nava gerînekên pêşedemê yên tarî da bikele û winda bibe.

*

Ev biryara ku vîndarkî bû, lê belê tijî alûzîyên bitirs bû, ji vê biryarê **"Komela Kurd jibo Belavkirina Zanînê û Weşanan"(Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti)** hat meydanê. Em dibînin ku hemî hevneteweyên me yên ku deykirina li wan ji me ra şeref e, bi eynê hêvî û pêjnê tevdigerin; ev yek jî jibo me dibe wasîta teşwîqê ya xurttirîn. Ji ber vê yekê, me cesaret kir ku em komelê bi dilhêsayîyeka xurt pêşkêşê pêşberê netewe bikin. Dema ku me sînorên xebata komelê kifş kirin, me bala xwe da dûwayîkên neyîn ên xebata sîyasî ya ku bi caran hatîye tecrubekirin ku, ji bil hevkarîyê û windakirina hêzê û zeman tu hilberîyek nade; û me biryar da ku amanca karê me ev be ku em bernameka temamen zanyarî û qutûbirr ne sîyasî pêkbînin û derxin meydana xebatê.(537)

Ew hevneteweyên me yên ku berî me bîr bi eynê îhtîyacê birine û bi fîdakarî xebitîne, em wan bi qencî bi bîr tînin û em dua dikin ku ew faktorên ku xebatên wan pûç û betal kirin, ew faktor ji serketina me ra jî nebin benên lingan. Em vê yekê jî raber bikin ku, ew ruknên me yên neteweyî yên ku em bi awayekî dijwartirîn muhtacê rêbirîya wan û alîkarîya wan in, em hêvîdar in ku ew, li hemberê van teşebbusên biberpirsyarî û bisewab, di parastina rewşên xwe yên berê yên bêberpirsyarkî da îsrar nekin.(538) Lewra qet nayê gumankirin ku, semedê ku teşebbusên berî me stevr mabûn, li rexê şaşîyên ku ji bêtecrubetîyê dihatin, sersarî û îhmalkarîya kesên pêwend bûn jî. Û be- vê yekê yê azarde, ew xusrana neteweyî ye ku îro dilê me parçe dike.

Belam nuha em ewle ne ku, çi kesên ji rêzê û çi mîr, her Kurdek di binê barê azarên trajedîyên neteweyî yên îroyîn da dinale. Digel ku her Kurdek ji rewşa mêjîn poşman e û ji rewşa nuhayîn jî nefret dike, tu Kurdek hêvîya xwe ji vejîna piştê mirinê ya ku pêşedemê bi neteweyan ra qewl kirîye, nabirre. Em dibînin ku daxwaza "telafîya tiştên fewitî", Kurd hemî xistine binê tesîra xwe û wan di binê tesîra xwe da dijîne. Komela me hêvîdar e ku, tenê eger mirov xebatê bi wê daxwazê ve girêde mirov dikare îhtîyaca Kurdan a bi zimên, bi tarîxê û bi zanînên hevdem tim taqîb bike û bersîva wê îhtîyacê bide, wê îhtîyacê ji meydanê rake. Ji ber vê yekê, komela me cesaret kir ku ji neteweyê me

(537) Me peyvika "neyîn" di beranberê peyvika "menfî" ya Erebî da bi kar anî. Me peyvika "qutûbirr" di beranberê peyvika "qet'î" ya Erebî da bi kar anî. Ev, peyvikeka sazber e û ji kokên peyvikên "qutbûn" û "birrîn"ê hatîye sazkirin.

(538) Wisa tê zanîn ku mexsed ji "ruknên me yên neteweyî", zana û xwenda û dewlemend û malmezinên Kurdan bûye.

yê qedirbilind tika bike ku ew, alîkarîyên xwe yên maddî û manewî yên ku em muhtacê wan in, bi ciwamêrî serf bike.

Em bi bawerîyeka xurt bawer dikin ku, bi şertê ku em bêhêvî nebin û bi vîneka agirîn a neteweyî bixebitin, em'ê bi ser kevin.

Komele, kovara "Jîn"a ku ji demeka berîn ve derdikeve û heta ku Xwedê bivê dê derkeve, digire binê kargêrîya xwe; bi vê wasîtê hemî hevneteweyên xwe dixûne îmtîhana xebat û sebatê û meydana ciwamêrî û merdîtîyê. Rastanîn û lêkanîn ji Xwedê ye.

Bernama ku komele divê ku têxe meydana xebatê û bi dor pêkbîne, li jêr cî girtîye:

BERNAME

1- Komele dê kovareka zanyarî ya hefteyî biweşîne.

2- Ew pirtûk û dîwan û helbestên ku hemî bêjezan û hozan û zanyarên Kurd bi zimanê Kurdî afirandine, komele dê wan bi awayekî rast û bedew bide çapkirin.

3- Komele dê ferhengeka Kurdî sererast bike û biweşîne; hemî zarên Kurdî dê di wê da cî bigirin.

4- Ji pirtûkên rêzimanê yên heyî kîjan di aqil da be, komele dê wan bide çapkirin.

5- Jibo pêkanîna dersên bi zimanê Kurdî di xwendegehên pêşîn da, komele dê pirtûkên pêwîst biweşîne.

6- Komele dê kovareka peyvên pêşîyan ên Kurdî sererast bike û biweşîne; peyvên pêşîyan ên ku di zarên cure-cure da tên gotin, ên her zarek dê di kovarê da beşek pêkbînin.

7- Komele dê haydarîyên li ser adet û toreyên Kurdî yên her hêlek berhev bike; her weha, dê çîrok û kurteçîrok û stranên gelî yên Kurdî berhev bike.

8- Komele dê li ser cografya û tarîxa Kurd a mêjîn û nû pirtûkna bîne meydanê.

9- Ew pirtûkên ku bi zimanên Rojhilat û Rojava li ser Kurdistanê û Kurdan hene, komele dê wan wergerîne û biweşîne.

10- Kurdên naskirî yên mêjîn û nuhayîn, komele dê serpêhatîyên wan biweşîne.

11- Komele dê di merkeza xwe da û li cîyên pêwîst pirtûkxanên ji pirtûkên herêmî û bîyanî pêkhatî veke.

12- Komele dê dersxanên şevîn veke.

13- Ew hêlên ku Kurd li wan dijîn, komele dê heyetên lêgerînê bihinêre wan hêlan.

14- Komele dê bixebite jibo ku çapxaneyek ji xwe ra saz bike.

15- Komele dê bixebite ku di nava karkerên Kurd da sinifên îhtîyatî û vêkxistinên kooperatîf pêkbîne.

16- Ew zarûkên Kurdan ên ku li Stanbolê ketine sefaletê û serî li wan gerî-

yaye û bêhişkî digerin, komele dê mîqdarê mimkun ji wan bi şagirdî bide bal dikandarên cure-cure û jibo ku ew bi dûzen biçin ser karê xwe, komele dê mesrefa pêwîst jî bide.

17- Komele dê bixebite ku Xwendegeheka şevîn a pîşe jibo zarûkên Kurdan ên sêwî û bêkes veke.

18- Komele dê hêz bide xwe ku jibo keçên Kurd ên sêwî û bêkes xwendegeheka keçan a şevîn veke da ku di wê xwendegehê da keç hînê pîşeyên malan û hînê xizmetkarîyê bên kirin.

19- Komele dê bixebite ku muzeyek saz bike; ew muze dê ji tiştên şexsî û yên malan ên ku mêr û pîrekên Kurd bi kar tînin û her tewir alet û edewatên herêmî bê sazkirin.

20- Komele dê bixebite ku xwendegeheka mamostayan a Kurdî saz bike.

TÊDAYÎYA CİLDÊ DİDUYAN

*

İKİNCİ CİLDİN İÇİNDEKİLER

JİMARE 6 * SAYI 6 RÛPEL(539)

WERGERAN*ÇEVİRİLER

JİMARE 7 * SAYI 7

(539) Li jêrenota 196'an binêrin (196) numaralı dipnota bakınız)

WERGERAN*ÇEVİRİLER

JİMARE 8 * SAYI 8

WERGERAN*ÇEVİRİLER

JİMARE 9 * SAYI 9

WERGERAN*ÇEVİRİLER

JİMARE 10 * SAYI 10

WERGERAN*ÇEVİRİLER

*

آدرس :

باب‌عالی جواری ابوالسعود جاده‌سنده نجم‌استقبال مطبعه‌سنده (ژین) اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی

دارالحکمة‌الاسلامیه اعضای کرامندن و کردستان علماء مشهوره‌سندن بدیع‌الزمان سعید کردی حضرتلرینک تألیفاتندن (اشارات‌الاعجاز فی مظان‌الایجاز) نامنده‌کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیلمش. شرق کتبخانه‌سنده صاتلقده‌در منتسبین علمک برر دانه ایدنمسی توصیه‌سنی وظیفه عد ایده‌رز .

کرد لساننک قواعد لغویه‌سنه دائر مقدمة‌الفرقان نامنده بر رساله نشر ایدلمشدر . اداره‌خانه‌مزده و شهزاده باشنده فوتوغرافیف شرکتی جوارنده صحاف حمدی افندی دکاننده بولنور .

(ژین نشریاتندن)

هیئت تحریریه‌مزدن حکاریلی عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظماً قلمه آلنان (عقیدا کوردان) نامنده‌کی کوردجه منظوم علم‌حال موقع‌انتشاره وضع ایدلمشدر . بالجمله کورد قرده‌شلریمزه برر دانه‌سنک ایدنمه‌سنی توصیه ایلرز وینه مومی‌الیهك طرزونده نشر ایتدیکی (اسیر بر چوجغک باشنه کلنلر نام رساله‌سیله برلکده اداره‌مزده بولنور .

هفته‌لق غزته‌نك ٣٠ نجی نومروسی انتشار ایتدی . پك مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنك ٣٨٨ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

چراقلر مکتبی مجموعه‌سنك ٣ نجی نسخه‌سی بر چوق کزیده مقاله‌لری حاوی اوله‌رق نشر ایتمشدر . قارئلریمزه توصیه ایلرز .

١٨ — يتيم وصاحبسز كورد قيزلرينه صنايع بيتيه ، خدمتجيلك تعليم ايتمك اوزره برليلى قيز مكتبى آجيله غيرت ايده‌جكدر .

١٩ — كورد ، اركك وقادينلرينك قوللاندقلرى اشياى ذاتيه وبيتيه ايله يرلى هرنوع آلات وادواتدن تركب ايتمك اوزره برموزه تأسيسنه جاليشه‌جق .

٢٠ — بر كورد دارالمعلمينى تأسيسنه جاليشه‌جق .

وطن

له‌خلقت حضرت ادم،كه انسان حاضرى همو نه‌وه‌ى وينه ، ديناوه كوله كتيب مقدسه‌دانو سراده سراپا چول وديم وليره‌وار بو . . . بغير وشه‌وش باو، كره‌كرى رعد وخره‌خرى چوم ودرياپان، وزيربوه‌زيروى داعباپان ، شتيكى‌ديه‌له سراوارضه وسيمه موجود نيو . . . سراپا چول وحدالقهار . . .

اوى دمى حضرت ادم هاته سر اوارضه‌ى چوله وبه‌مقتضياتا ارادهٔ خداى ، مأمور بوكه به اولاد خوى اوصحراى واسعهٔ معمور بكاتن ؛ تاوه‌كو له‌نيو ذرتى ويدا هنديك وحدانيت خداى بزانن ، وجود وى تقديس بكن . . . حديث قدسى ، خداده فرموى : « كنت كنزا مخفيا ، فاردت ان اعرف » يعنى امن وه‌كو خزينهٔ پيش چاوان‌ؤن بوم وكيفم ليبوكه عيدمن بمناسن . . . داوه بوكه دنيام خلق كرد . . .

جالبو سرالهى بزه‌مانيكى كم له‌دايك وباپيكى زوركس پيدابو ن وصبرصير روى دنياپان دا كرت . بلا اوان‌وه كوايه خانونه وشارپان نبو ، چوتى‌پان نه‌ده‌زانى . لباسيان ده‌بردانه‌بو ، وه‌كوميمونان به ميوهٔ داران ورك كياپان به‌رى‌ده‌چون . . . وله برشدت سرماى زيستانى وكرمى هاوينى ، ووحشت درندان زوريان مرون ، متفرق‌بو . . . واكر اوانسان ضعيفانه به‌اوجورهٔ ماپان وله‌بو محافظه حيات خوپان له‌قوه عقليان استفاده نه‌كردبايه ، اوروكه ممكن بوانسانيك دسردنياپى . . . دوماهيك هيه

م . شوقى

نجم استقبال مطبعه‌سى — مدير مسئول : حمزه

٣ — بوتون كرد لهجه‌لرینی احتوا ایتمك اوزره بر كردجه لغت كتابی، ترتیب ونشر ایده‌جك .

٤ — موجوده‌كوره صرف‌ونحو كتابلرندن مناسبلرینی‌طبع‌ایتدیره‌جك

٥ — كرد لسانیله تدریسات ابتدائیه‌یی تأمین‌ایچون لازم كلن كتابلری نشر ایده‌جك .

٦ — مختلف لهجه‌لره عائد اولانلری برر فصل تشكیل ایتمك اوزره بر كوردجه ضروب امثال مجموعه‌سی ترتیب ونشر ایده‌جك .

٧ — هر محله‌كی كورد عادات وعنعناتنه دائر معلومات جمع ایده‌جك وكورد ماصال ، حكایه وعوام شرقیلری طوپلانه‌جقدر .

٨ — كورد تاریخ و جغرافیای قدیم و جدیدنه دائر مؤلفات میدانه كتیره‌جكدر .

٩ — شرق و غرب لسانلرندن كوردستان و كوردلره دائر موجود مؤلفاتی ترجمه ونشر ایده‌جك

١٠ — كوردملتنه منسوب رجال‌ماضیه‌وحالیه‌نك ترجمهٔ‌حاللرینی‌نشرایده‌جك

١١ — یرلی واجنبی آثاریی احتوا ایتمك اوزره جمعیت مركزیله ایجاب ایدن محللرده كتابخانه‌لر آچاجق .

١٢ — كیجه درسلری آچاجق ،

١٣ — كوردلرله مسكون مناطقه هیئت تدقیقیه اعزام ایده‌جكدر .

١٤ — جمعیت ایچون برمطبعه تأسیسنه چالشمق ،

١٥ — كورد عمله اراسنده احتیاط صنفلری و قوئوپراتیف تشكیلاتی یاپمغه چالیشه‌جق ،

١٦ — استانبولده سفیل وسركردان طولاشان كورد چوجقلرندن‌ممكن اولان‌مقدارینی مختلف اصناف‌نزدینه چراقلغه ویره‌جك، بونلرك منتظماً‌دوامنی تأمین ایچون ایجاب‌ایدن مصارفی تسویه‌ایده‌جكدر

١٧ — كورد یتیم وصاحبسز چوجقلرینه مخصوص لیلی برصنایع مكتبی كشادینه چالیشه‌جق ،

ایدن عوامت بزده پابند موفقیت اوللمسی دعاسنی درمیان ایدەرك شـونی عرض ایدەلم‌که : ارشاد ومعاونتلرینە اشد احتیاج ایلە محتاج بولوندیغمز ارکان ملیەمز بومسئولیتلی وجالب ثواب تشبثاتە قارشی بوندن اولکی وضع بی‌قیدیلرینی محافظەده اصرار ایتمیەجکلر امیدندەیز . زیرا : بزدن اولکی تشبثلرك دوچار عقامت اولمسی سببی هیچ شبهە ایدلمزکه تجربەسزلکك دعوت ایتدیکی خطایای اجرائیەیەعلاقەدارانك اهمال ولاقیدیسنك انضمامیدر وبونك محصول الیمی بوکون یورکلرمزی پارچەلایان خسران ملی اولدی .

لکن شیمدی امینزکه : وضیع وامیر هرکورد بوکونکی فجایع ملیەنك ویردیکی پارالم آلتندە ایکلیور . ماضیدن ندامت ، حالدن توحش ایتمکلە برابر استقبالك ملتلرە موعود بعث بعدالموتندن قطع امید ایتمیور . بوتون کوردلری زیر تأثیرندە یشاتدیغی کوردیکمز تلافی مافات آرزوسنە ربط فعالیت ایتمکدەدرکە کورد لسان ، تاریخ وعلوم عصریەیە عائد احتیاجلرینی مستمراً تعقیب وازالەیە موفقیت امیدینی طاشیان جمعیتمز عالی‌جناب ملتمزدن محتاجی اولدیغمز مادی ، معنوی معاونتلرك ابذال واسرافنی رجایە جسارتیاب اولدی.

مأیوس اولمدق وبر عزم آتشین ملی ایلە چالشـمق شرطیلە موفق اولەجغمزە ایمان قوی ایلە مؤمن بولونیورز . جمعیت برزماندنبری الی ماشاالله انتشار ایدن (ژین) مجموعەسنی زیر ادارەسنە آلەرق بوواسطە ایلە بوتون ملتداشلرینی امتحان سعی وثبات ومیدان کرم وسـخاوتە دعوت ایدییور . توفیق اللهدندر .

جمعیتك صرەسیلە ساحۀ فعلە چیقارمغە عزم ایتدیکی پروغرامی زیردە درج اولونمشدر :

(پروغرام)

١ — هفتەلق برمجموعۀ علمیە نشر ایدەجکدر .

٢ — بالعموم کورد ادبا ، شعرا ، علماسنك کورد لسـانیلە میدانە کتیردکلری مؤلفات ، دیوان واشعاری طوغری‌ونفیس برصورتدە طبع ایتدیرەجك .

کذشته‌نك مشئوم داغلری یردری وکیکدن عبـرت آلان بنی‌ملیدن حق(!)
انتفاعلرینی آرتق آرامیه‌جقلر . دونه‌قدار محصول مساعیسنه واضع‌الید
اولدقلری جانلی سفالت اسکنلرینی بو دفعه آتیاً ینه کورمك اوزره قابل
تنفع بر وضع وحاله قویمغه چالیشه‌جقلر . هیهات ! کین کاهنده صید فرصته
مترقب وبو انتفاع دورت بیلدنبری تمادی ایدن بر محرومیتك ویردیکی
شدت افتراس ایله مجوسه باشلامش طاتلی خولیالری ، ملت وملیت اطرافنده
کوریلن رنکین رؤیالری بر حمله‌ده پریشان وسرنکون قیلمشدی .

اوزون سنه‌لرك بارفسادینی حامل متزلزل بر حیات تبعیتك سوروکلدیکی
هیاکل ریاآلود ، متبصبص تبسملرله زنجیر اطاعتك حلقه‌لرینی آرتیرمغه
باشلامشلردی .

صمیم وجداندن عکس ایدن بر دویغو ایله سیأت ماضیه دفترلرینه انتقالی
ظن اولنان اسکی لاقیدی واهماللرك ، فعلی ممانعتلرك ینه ایراث خسار، تخریب
آماله باشلادیغنه ، مؤلم بر چوق قناعتلر فداسندن ، قیمتلی زمانلر ضیاعندن
صوکرا ایتان ایدن منوران ملت استقبالك قاراکلق کردابلری ایچنده
قایبامغه نامزد کورد وارلغنی قورتاره‌جق تدابیره بلاپروا توسل قرارلاشدیردیلر.
بوعازمانه وفقط پك قورقونچ مشکلاتله مالی قراردن (کورد تعمیم معارف
ونشریات) جمعیتی میدانه کلدی . شرف مخاطبه‌لرینه مظهر اولدیغمز
بوتون ملتداشلرمزی عینی امل وحس ایله متحرك کورمك بزه اك قوتلی
تشویق وسائلی احضار ایتدیکندن جمعیتی قوی بر اطمئنان ایله حضور ملته
تقدیم ایده‌بیلمك جسارتنه مالك اولدق . جمعیتك حدود فعالیتی تعیین
ایدرکن تشریك مساعی واضاعهٔ قوت وزماندن بشقه محصول ویرمدیکی کراراً
تجربه ایدلمش بولونان سیاسی چالشمه‌لرك نتایج منفیه‌سنی نظر انتباهه آله‌رق
تماماً علمی وقطعیاً غیرسیاسی بر پروغرامك ساحهٔ فعله اخراجنی هدف
مساعی اتخاذ ایتمکه قرار ویردك .

بزدن اول عینی احتیاجی ادراك وبو اوغورده فداکارانه بذل مساعی
ایله‌ین ملتداشلرمزك ذکر جمیلنی یاد واونلرك جوام فعالیتلرینی کسر وابطال

ایچون حقلك ظلمات جهل ایچنده بوغولمسنی ، مثلك تام معناسیله بهیمی برحیاتله امرار زندکانیسنی تشویق ایلدی وموفق‌ده اولدیلر.

بویوکه اطاعتی اك غیر قابل فراموش وشایان امتثال بر عنعنه صورتنده تجیل ایدن تربیهٔ ملیه، حملهٔ علومه حرمت وانقیادی‌ارکان ایماندن عد ایتدیرن تلقینات دینیه کوردك صاف و صمیمی وجدان ومحیطنده اویله برطرز قبوله مظهر اولمشدی‌که اك بارز حقیقتلری بافران صدای ایقاظ هیچ برقولاقده بر ذره انعکاس تولید ایتمدن سونیور وا کثریا قائلك جبههٔ عصمت وایماننه قیزغین و فقط قارا بر تمغای کفر ولعنت دعوت ایتمکدن‌ده خالی‌قالمیوردی ایشته کرد بو کونه قدر بك ایچه وعوام فریب بر طرزده ترتیب و تطبیق ایدیلان ، ایجابنده اك آغیر عقوبات دنیویه و اخرویه ایله‌ده تأیید وتحکیم ایدیله کلان بو شبکهٔ ضلال و اغفالك دائرهٔ تنك و تارنده اسیر و خبرسز یاشادی نه لسان و نه تاریخی، نه‌ده حیاتی دوشونه‌مدی بشریتی اوج‌اعلای سعادته چیقاران حرکات مدنیه‌یی، حتی کوزی اوکنده، قومشوسی نزدنده جریان ایدن حادثات عمران و عرفانی کورمدی ، کوره‌مدی . کوزی‌باغلی بنی کلیدلی انقراض اوچورومی کنارنده جحیم موعوده دوغری قوشدی. نهایت حمزهٔ حقیقة چاریان باشی الاری ایچنده ، متحیر ، اندیشه‌ناك بر حالده ایشته شمدی برپارچه دوشونمك، بر آز اطرافی تدقیق و تماشا ایتمك احتیاجنی حس ایتدی. ایلك دقیقهٔ بیداری اوکا نشرحقائقه مقتدر اولدیغی قادارستر حقیقت‌ده واسطه اوله‌بیلن ولوله‌ٔ مطبوعات آراسنده کندی‌سسنك هیچ چیقمدیغی‌الاقدسی‌حقلرینك‌بویله بردلال مدافعدن‌محرومیت دولاییسیله دوچار ضیاع اولدیغی نتیجهٔ مدهشه‌سنی اوکرتدی . او ، بو قادارفجیع و حیات کداز تجارب کذشته‌دن بر درس عبرت بدایتده نقصانی آکلارکبی اولدی .

بوتون مسائل عصریه‌نك مدار حل وعقدی مدنیت حاضره‌نك‌مطالب اجتماعیه‌سنه موافق تشکیلات اجراسیله کورد موجودیت حیاتیه‌سنه صولت ایدن مهالك مستقبله‌یه قارشی قویمق ایستدی . ظن اولنوردی‌که مصائب

ملتلرك شو اختیار تو پراغه عائد مساعی یه ختام ویره رك سهالرله اوغراشمغه باشلادقلری عصرلرده مدنیت بشریه نك ایلك تمل طاشی اولان لسانله ، اونك تنظیم وتنسیق ایله اوغراشمق فجیعه در. فقط بو نقصانی سواد اعظم ملته تحمیل ایده رك اونلری مسؤل طوتمق ، بو یوزدن حقوق انسانیه وطبیعه لرینی تحدید ویاغصبه کندنده برحق کورمك شیمهٔ عدالت وانسانیته استهزادن باشقا برشی دکلدر .

اوت ، بو کونکی حالیله دخی اقوام حاضره لسانلرندن اکثرینه ادعای رجحان ایده بیله جك بروسعت ومکملیته مالك دیلمزی مقتضای عصره موافق برشکلده تدوین ایده مدیکمز برحقیقت ، هم ده چوق آجی برحقیقتدر. انحاق دها بر عصر اول، قدر فیض بار بر انکشاف ادبی یه مالك اولدیغنی بزلره انتقال ایده بیلن قلاسیق مؤلفاتندن استدلال ایتدیکمز کورد لسانی بخت وطالعك مساعده سزلکنه انضمام ایدن بعض عوامل انحطاط الندە بو کونکی وضع تردی یه بالاضطرار داخل اولمشدر . اونك حال ماضیسنه قارشی توجیه ایدیلان حقسز هجوماره اك برنجی سلاح مدافعه سی قدرت تکاملی صفره ایندیرن اومؤثراتك دور دور هرملت تاریخ وحیاتی اوزرنده علنیاً اجرای فعل ایتمش اولمسیدرکه اوده قوای ملیه یی یدتغلبلرنده طوتان علما وامرانك اختلاف طرق ومذاهب وتطمین حرص حاکمیت کبی اسباب شقاق ونفاق ، جرمنافعه وسیله اتخاذ ایتمکله عصای ملیتی انشقاق ایتدیرملرندن عبارتدر . منافع شخصیه لرینی ملتك اطاعت مطلقه وبناءً علیه جهل عمیقنده آرایوب بولان بوایکی زمره بوتون قدرت فعالیتلریله کتلهٔ ملت آراسنده موجودی ادامه ویکیدن ایجاد واقامه صورتیله اعداد نفاق علی الدوام تکثیر ایتدیلر . هرنره ده برپارچه نور ، بر اوفاق امارهٔ فلاح کوردیلرسه اورایه صولت ایتدی، اللرنده طوتدقلری ویالکز محو وتخریب یولنده قوللاندقلری کور وقارا قوتله هرتشبثی امحا وهرلمعه یی اطفا ایلدیلر . آنالرندن اللرنده زواللی ملتك صرتندن استیفای استحقاق ایده جك برز فرمان مواسات ایله دوغدقلرینه قائل بوبادکارلر باطلك تأیید حکمرانیتی

کرد تعمیم معارف جمعیتی بیاننامه‌سی

جمعیتمزك تشکلندن مقصد بالکز مساعی سیاسیه ایله ادامهٔ موجودیته امکان تصور اولونه‌میان ملتمزی استقباله معطوف وتمامیله علمی بر اساس داخلنده عصری قابلیتلرله تجهیزدر .

فی‌الحقیقه بونقطهٔ نظردن بدبخت کورد قومی یکرمنجی عصر ترقیده آغلانه‌جق، شین‌آور بروضعیته مالکدر. یارینکی جدال ورقابت ساحه‌سنده حق وحیاتنه توجیه ایدیله‌جك مهاجمات احتکارانه‌یه قارشی‌سلاح مدافعه‌دن بالکلیه محرومدر .

اولاد آدمك کشاد ایتدکلری رایات ملیت آلتنده ـ تصادفك عصرلرده بردن آنجاق اقواملك پیشگاه استفاده‌سنه وضع ایتدیکی ـ فرصتلردن حصهٔ انتفاعی قوپارمغه شتابان اولدقلری بر دورده ، نهالیم سوء طالعدرکه ، بزلر مواجههٔ مدنیتده ادعای استحقاق ایده‌بیلمك ایچون چوق وبویوك مشکلاته معروض قالیورز .

دیورلرکه ملتلرك برات حق واستحقاقی، جریان عصره همپا ؛ بر لسان وتاریخه ، بوکونکی معناسیله ملی مؤسسه‌لره مالکیتدر .

عدالتی توزیع ایدن دار حق وامانه دخولی تأمین ایده‌بیلن نشان رخصت ، ورقهٔ هویت بالکز بونلردر.

جاهلانه ومفرط ادعالردن صرف نظرله اعتراف ایدملیکه کوردلکك بوجهتده‌کی نقصانی عظیم والیمدر .

بویله اولمقله برابر وهلهٔ اولاده بویوك کورینان شو نقصان حقیقی اولمقدن زیاده ظاهریدر . چونکه بوکون برخزینهٔ تألیفاته مالك بولنمامق فلاکتی کوردلره کوره غیر قابل تعمیر برزیان تشکیل ایتمکدن چوق اوزاقدر . ملتك قابلیات خلقیه‌سی ، لسانك وسعتی ، قواعد صرفیه ونحویه‌سنك ارائه ایتدیکی کمال وانتظام،اونی آز برهمت وزمان صرفیله السنهٔ حاضره‌نك اکثرینه نصیب اولمایان برپایهٔ تکمله ارقایه مساعد برحالده‌در .

طاشباز سربست بشمق حقنه مالکدر کورد ؛ نسلاً منکبر ، صادق و مسافر پروردر . شرف وناموسی خشونتله و فقط تعصبله تلقی ایدر . بونکله برابر کورد اوزرنده شیخلرك نفوذی چوق اولوب تعصبلری تحریك ایدیلنجه فطرهٔ طبیعتی کندیسنی قیامه سوق ایدر . کوردلرده عسکرلك وانتظام روحی موجود ایسه ده نظام وقانونه مقید خدمات عسکریه یه قارشی عدم محبت دویارلر . کردستان ؛ ماصال و مناقب اجداد جهتیله زنکیندر . و اسکی زمانلردن قالمه قصیده وغزللری جاذبه دار وحزین برصدا ایله تغنی ایدیلیر .

دنك

دنکێ ژ خرابا وطنی من دکه کازی
دنکی چی یه ؟ اوکونده ویاطیره کی.. بازی ؟
یان دنکی یتیمانه لەر باکرو بغران
ژصرمان لرزن بیجل وصول ماینه طازی
بی‌خارن وزادن همی برسینه وسفیلن
ژیناخو پشمان همی مرنه کی راضی
بنظ چونه ؛ دواپرمرنه ؛ لکو ما (دەو ، ریجال) ؟
کامش مرینه کاسن ، چوت ، نیر ، برازی
ناو آ کری ظلمی همی صوتن نەهه بی‌شون
کەردوم ، عربه ، مالی ، شەنەخولیەکی طازی
بلکو : خولی‌ژی باکرەکی آنی بلاوکر
دعواچی یه ؟!
مظلونکی یه ؟!

ماقط هیه قاضی؟	٢شواط ـ ٣٣٥ ژمالاهکاریان

ع . رحمی

اولدیغنه باقیلیرسه نسبةً برطاقم کرد خاندانلرینك بنی امیه خلیفه‌لرینه منسوب اولدیغنده شبهه‌یه محل براقیور . حالبوکه اسکی سوهرانلری تمثیل ایدن سلیمانیه‌نك بابان‌رئیسی و (کوران) لرك بر فرعنه منسوب سینه‌نك [۲] آرده‌لان رئیسی لااقل بش‌یوز سنه‌لك قدیم برشجره کوستریبورلر. بك آز زمان اولنه قدر شرقده بیوك کرد رئیسلرندن بریسنك اهل‌صلیب دورنده صلاح‌الدینی آکدیران برحشمت وعظمتله اطرافنده‌کی کزیده و کبارلردن وزرهلر کیمش بیونلرینه آتدقلری اینك مندیلله اللرنده حربه، مزراق، وقلنج طاشیان کنج کرد سلاحشورلرندن مرکب معیتنی کورمك نه‌قدر نظرربا وذوق آور ایدی :

جاهل و صاف اولمغله برابر کوردلر فطرةً ذکیدرلر . سنین اخیره‌ده تحصیل وتربیه کورمش کوردلر ؛ سلطانك زیر اداره‌سنده صدراعظملق‌ده داخل اولمق اوزره بویوك وظائف رسمیه اشغال ایتدیلر توراتك تورکجه‌یه ترجمه‌سنه یاردم ایتدکلری کبی بر غزته‌ده نشر ایتدیلر . ارککلری لوند چه‌ویك و قوتلی اولوب بویلری نادر اوله‌رق بك اوزوندر قادینلری بچه

وتل حاتون سوهربه‌لری همدیکی‌سوهرانلر اولوب سلیمانیه بابانلری بو سلاله‌دن کلشلردر هینبارین طاغاری زرزاری‌لری شمدیکی اوشنو زرزالری (محررك تدقیق‌ایتدیکی کله‌شین (Sidek) و صیدەق ستونلرندن استخراج اولندیغنه کوره) . جوله مرکبیه شمدیکی جوله مرکلیلر نسباً خلیفه مروان ابن حکامه‌منسوب اولدقلری سویله‌نیور .

حکاریه : عرب جوغرافیاسنه کوره زوزان‌ده ساکن حکاری‌لیلر .

بختیه Bokhtieh شمدیکی بهتانلیلر . رووادی Rowadi صلاح‌لدین بو قبیله‌یه منسوب ایدی بونلروقتیله اربیل قلعه‌سنی مدافعه ایدن راوندیلر اولمق محتملدر. بونلردن باشقه یکرمی اسم قدر دها ذکر ایدلمش ایسه‌ده املاخطالرندن دولایی هویتلرینی تحقیق ایتمك ممکن اوله‌مامشدر .

[۲] ١٦ نجی عصر میلادیده یازلمش شرفنامه نام کردتاریخنده: جنکیزیلر سلطنتك نهایتنه طوغری دیاربکر والیلرینك نسلندن کلوب نسباً مشهور احمد ابن مروانه منسوب اولان باباآرده‌لان نام‌ذاتك کورانیلر ارەسنده برمدت قالدقدن‌صوکره شهرزورحوالیسنی ضبطایتدیکی وتدریجاً توسیع ایده‌رك ایرانك «کردستان» نی زیرحاکمیتنه آلان آرده‌لان عائله حکمداریسنی تأسیس ایتمش اولدیغی ذکر ایدلمش اولمسنه کوره‌صفویلر دورینه ارجاع ایدلمك اولیور . —

بوراره تجاوزی دائر عصعبه وسیله تشکیل ایتمکده‌در . کوچه زمانلرنده کردلرك غزوه اعتیادلری طولاییسیله کچدکلری یرلرده مسلم و خرستیان اهالی‌یی اضرار ایدرلر و بوحال بر شکایت منبعی تشکیل ایدر . تورکیه‌ده مسکون کردلر ویرکو ویره‌سه‌ده کوچبه‌لر یالکز اغنام رسمی تأدیه ایدر وبو رسم اونلرك یازلق مرعالرینه کیدرکن دجله‌یی اثنای عبورلرنده جبایت ایدیلیر .

اخلاق وطبیعتلری

کرد صاف و آچیق هوادن وطاغلرك نامحدود سربستیسندن ذوق طویار . او نادر اوله‌رق قاطیرجی ویا دوه‌جیدر . کردلرك احتمالکه لایق اولمدقلری فنا برشهرتلری واردر . تورکلره لسان جهتیله ایرانیلره‌ده مذهب اختلافی یوزندن یبانجی قالدقلرندن هر طرفده بر عدم اعتماد‌له کوریلهرلر وعادتا مزمن برحال حربده ایمش کبی یاشارلر. طبیعیدرکه بوشرائط تحتنده طبیعت انسانیه‌نك خصائل حمیده‌سی انکشافه مظهر اوله‌ماز . بونك ایچون کردلر خشین و اطاعتسزدرلر .

برکرد عشیرت رئیسنك احتمالکه اك بویوك اوصاف ممیزه‌سی اجدادینه قارشی غروریدر . بوحس برچوق احوالده مبالغه‌کار بر ماهیتده کوریلیر . فی‌الحقیقه حال‌حاضرده‌کی عشیرت تشکیلاتی پك قدیم برزمانه‌ارجاع ایدیله‌مز. اونجی عصرده عرب مورخی مسعودینك ذکر ایتمش اولدیغی اون‌سکز عشیرتدن بوکون یالکز ایکی ویا اوچ عشیرت اسمی معروفدر .

بونکله برابر ۱٤ دنجی عصر میلادی‌یه عائد اولوب Quatrémére (قاترمه‌ر) [۱] لك ترجمه ایتدیکی شجره‌ده معروف پك‌چوق اسامی موجود

[۱] محررك صحیفه ۳۰۰ عدد ۱۳ notice etextraits des m-ss مراجعت ایدلمی. اون دردنجی عصر میلادی‌یه عائدبوأثرده ذکر وتعداد اولنان کرد عشائرندن الحالة هذه آیده‌کی اسامی‌یی درج ایده‌بیلیرز . داوتانغ کورآیه‌لری (شمدیکی کوراغلو)، همدان طاغلرنده‌کی زنکیه‌لرشمدی کرمانشاهده بولونیورلر . کرکوك واربیلك حسنانلری شمدی درسم طاغلرنده بولنیورلر و بدایة خوراساندن کلدکلری متواتردر . رشکل آباد

کردستان [*]

کردستان شمولی معناسیله «کردلر مملکتی» در . ارمنی اووه‌سنه پاینده‌لق ایدن طوروس طاغنك برقسمنی احتوا ایدن بومملکتی باطمان صو وبهتان صو ودجله‌یه آقان دیکر نهرلرله ایصسز طاغلق اراضی برطرفدن دیکر طرفه قطع ایدر وبویوك ایران یایلاسنك منتهای غربیسنی تحدید ایدن بویوك وکچوك زاب نهرلری اروا ایده‌ر .

نفوسی

کرد نفوس عمومیه‌سی ۱٦٥٠٠٠٠ ی تورکیا کردلری ۸٠٠٠٠٠ایران و ٥٠٠٠٠ ی روسیه کردلری اولمق اوزره ایکی بحق ملیونی متجاوز اولدیغی محتملدر[۱] . فقط شایان اعتماد استاتستیق یوقدر. قسم اعظمی نفس کردستانده مسکون بولنمقله برابر کردلر متفرق اوله‌رق غربده سقاریا نهرندن ، شرقده رومیه کولنه وشمالده قارص‌دن جنوبده سنجار طاغنه قدر یاییلمشدر . بوندن بشقه خوراسانده تجرد حالنده کردلر بولنمقده‌در . کردلرك منقسم بولندیغی عشیرتلر بعض جهتدن اسقوچیا قبیله‌لرینی آکدیرر. بوعشیرتلردن بلك آزینك نفوسی اون‌بیکی کچر . دیکرلری وسطی اوله‌رق اوچر بیکدر . مسکون وراعی کردلر (یرلی) قیشین کویلرده اوطورور و یازین کندی مرعالرنده چادیرقورارلر. بونلراهالینك متزاید برا کثریتی تشکیل ایتمکده‌در. کوچیه تسمیه اولنان کردلر دائما خیمه‌نشین اولوب الکزنکین ومستقل بر کتله‌در . بونلر مایسدن تشرین‌اوله قدر یاز موسمنی طاغلرده و یوکسك اووالرده کچیریرلر وقیشی دجله ساحللرنده وسنجار طاغنك شمالنده‌کی بیوك اوواده امرار ایده‌رك بورالرده سوورولرینی رعی ایتمك حقنی شمرحیبلرندن صاتون آلیرلر . هرعشیرتك خصوصی مرعالری اولوب دیکر عشیرتلرك

[*] «انسیقلوپه دیا بریتانیقا» دن تلخیصاً نقل اولنمشدر

[۱] بو تخمین حقیقتك پك‌چوق مادونندە اولوب کورد نفوسی لا اقل بش‌ملیونی تجاوز ایدر ایلرودە بونی ایضاح ایده‌جکز . (ژین)

٢

ای کوکل مادامکه وار او کنکده روز واپسین
دنیوی ایشلرکه نصل ایلیورسك ترك دین ؟ .
صانکه اولدك پادشه پادشاه روی زمین
طاق کسرایه نظر قیل لوحهٔ عبرت قرین
پرده‌داری هب اوروجك بوم نوبت چالیور

٣

طوت سلیماندنکه امریله دونردی خاك وباد
صوکره تاجشید واسکندر ، پشنك وکیقباد
هرکلن کچدی، طوفان اولدی، اکین بولدی حصاد
نیجه بیکلر خانمان سوندیردی چرخ کج نهاد
صانمه ظلمی تك سکا یاخود بکا حصر ایلیور

٤

ساحهٔ عرفانده فضل ایله اولنلر نامدار
کوچدیلر کاشانه‌دن طوپراقده ایتمشلر قرار
بلك کوزل تصویر ایدر دنیایی بوقول کبار
دون صدف قاربوله سنده کوج یانان بر تاجدار
شمدی بر ظلمت فزا طوپراق ایچنده یاتیور

٥

سوندی هب طوپراقلره قلب اولدی حسن پرفسون
قبره‌باق آلتی جسد اوستی چیچك عبرت نمون
اوچیچکار انه‌لر کوزندن آقش اشك خون
حیزلی باصمه یره (خالد) شو طوپراقلر بتون
هب کوزل تنلر غبارندن ترکب ایلیور

سلیمانیه‌لی م . نژاد توفیق

٣

ازسلیمانی‌که راندی حکم خود برخاك وباد
شاه جمشید وسکندر تاپشنك وکیقباد
رفته دیدم هرکه آمد مرده دیدم هرکه زاد
کردش کردون هزاران خاندان برباد داد
نه همین بد مهر پنس باتست یابامن بود

٤

نامدارانی‌که اقلیم سخن بکرفته اند
جمله‌کی رفتند واندرخاك رو بنهفته اند
اهل عرفان اندرین معنی ببین چون کفته‌داند
تاجدارانی‌که براورنك زرین‌خفته اند
نیك بنکر تاکجا شان منزل ومسکن بود

٥

نه سواد خط مشکین ماندونه حسن چوماه
سبزکشته برسرخاك سمن بویان کیاه
چون شهید اربایدت بی رنج کس رفتن براه
پایه خاك اهسته نه خالدکه این خاك سیاه
ازغبار خط مهرویان سیمین تن بود

١

موج طوفان جهان بنیاد عیسی صابرصیور
کردبادی کاروان عمری یولدن آیرییور
نیرده کورسه بریشیل کلشن قوروتمق استیور
کولکویی مهلك شوماوی قیه‌ده بارنمیور
حادث‌الله کسه‌یی دنیاده راحت قویمیور

در شعر سه تن پیمرانند | هر چند که لا نبی و بعدی
اوصاف و قصائد و غزل را | فردوسی و انوری و سعدی

سعدی قدر سلیس و سهل ممتنع پارچه‌لری بولنور . مثلا (به معمار غمت نو رساختم ویرانهٔ خودرا . عبادت کعبه کردم عاقبت بتخانهٔ خودرا) کبی سنوحاتی تنظیر اولنماز شاه بیت‌لردندر . فلسفه‌ده قوتلی ، تصوفده بالا بالخاصه نعت و عشق نبوی‌ده جامی‌یی کچمش عصمت بخاری ایله هم ترانه وهمقرین بولنمشدر . هفت بندمولانا نامیله مشهور نعتی‌سدرهٔ شاه لولا کده‌، روضهٔ مطهره‌نك منارهٔ شریفنده خارقه‌طرزنده مؤذن طرفندن تمجید یرینه ترنم ایدلمشدر . ایلرووده روحانیتندن بالاستمداد آثار ادبیه‌سنی طبع ونشر ایتمك جمعیتمزك نخبهٔ مقرراتندن بولندیغندن شمدیلك بر غزلنی تیمناً غزته‌مزه درج وعضلا و قطب دائرهٔ ارشادك همشهریسی بولنمق شرفیله غزلنك تخمیسنه جسارت ایدن بر سلیمانیه‌لینك تخمیسله ترجمه ایدییورز بو ترجمه‌ده دخی نالینك منظومه‌سنی ترجمه ایتدیکمز زمان سویلدیکمز کبی وزنی ، آهنکنی وممکن اولدیغی قدر قافیه‌سنی بوزمامق ایچون صقندیلی بر محدودیتی ناچار قبول ایدییورز .

۱

موج این طوفان اساس عیسی برهمزن بود
کرد بادش کاروان عمروا رهزن بود
خشك خواهد کشت هرجا سبزه وکلشن بود
سایهٔ این خرکه نیلی کرا مأمن بود
یادرین دینا کجا آسایش یکتن بود

۲

آحزای دل فکر باید کرد روز وا پسین
جستجو چند از پی دنیا و تاکی ترك دین
خود کرفتم فی‌المثل کشتی شه‌روی زمین
چشم عبرت بر کشا وطاق کسرا رابه بین
پرده دارش عنکبوت و بوم نوبت زن بود

محب و هوا خواه قزانمامشلردر . حالبوکه خاك کردستانده ظهور وبتون خطهٔ اسلامیه‌یه افاضهٔ نور ایلیان پیر ذوالجناحین مولانا خالد قدس سره اسمی نسبتنده خالدی برنام ابدی قزانمشدر مشارالیه حضرت شاه نقشبندك خانقاه طریقتی (هذه جنات عدن فادخلوها خالدین) نقش نکاریله آباد ایتدیکی کبی باقی قالان بوقبه‌ده برخوش بر صدا ایتش فحواسنجه ادبیاتمحه مخلد اثرلر براقمشدر. شعرطبیعت اولان طبیعت شاعرانه‌سی حب وطن ، حسیات ملیه ترانه‌لریله ترنم ایلرکن (توکجا وکابل غزنی وخاك قندهار) دیارلرنده دائما عشق وطنله اغلامش فراق وطنله‌ده اغلارکن کوزیاشلرینی ینه وطنك کوزل چشمه‌لرینه بکزه‌ده‌رك تسکین الام ایتمشدر .

بکره جوبی شد زدوچشمم روان از خون دل
عاقبت کردم دوا داغ فراق سرچنار

وصوکره دیکر غزلنده

خون دلم نسیم صبا غمکسارشو
بردشت شهر زور دمن رهکذارشو

قان اغلیور کوکل ای صبا کل عنایت ایت
آه اوغرا (شهر زور [*]) ه‌ده بندن زیارت ایت

غم بردلم نشست چوکدرون زداغ هجر
ای چشمه سار چشم توهم سرچنارشو

(کدرون طاغی [٢]) کبی غم ایله سیسلیدر کوکل
ای کوزلر اشك هجر ایله سز (سر چنار [٣]) اولك

مشارالیهك لسان عذب‌البیانی فارسیده بلند وغرا بر دیوانی ولسان مادرزادی اولان کردجه‌ده منظوم بر خیلی مأثر عرفانی وار . غراماتده همرلرك اقانیم ثلاثه‌سندن اولان

---

[*] شهر زور سلیمانیه‌نك نام قدیمیدر

[٢] کدورن طاغی سلیمانیه حوالیسنده بر طاغدر تپه‌سنده اولیادن عمر کدرون مدفون اولدیغندن اونام ایله یاد اولنور .

[٣] سر چنار سلیمانیه‌نك شمالنده برچشمه‌در .

ایکنجی سنه　　۲ شباط ۱۳۳۵　　عدد ۱۰

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

سالك ۲۲۰ غروشه
نیف سال ۱۳۰ «

ژین
ئیحیاءات

مسلکمزه موافق مقالات مع‌الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه‌در.

کورد بیوکلرندن :

حضرت مولانا خالد
قدس سره‌العلیه

بر ملتی طویلی اوله‌رق بر غایه پیشنده استه‌کله قوشدیره‌بیله‌جك قوت انجق دیندر. دینسزلك اخلاقسزلغی تولید ایدر. اخلاقسزلق هر قومی انقراض اوچورومارینه طوغری سوروکله‌ر. تمایلات وجدانیه، آرزوی قلبیه خلافنه جبراً بر ملتی تحکمه رام ایچون قوللانیلان قلیج، تفنك، حبس کبی وسائط ترهیبیه وتضییقیه قورقونك، تأثیرینك دوام ایتدیکی مدت قدر پایدار اولور. بلکه‌ده صوکره‌لری برعکس‌العمل حاصل ایدر. فقط دین محبتیله، وجدان آرزوسیله ربط قلب ایدنلر امیدلرینی ذاتاً آخرته باغلادقلرندن اورابطهٔ قلبیه مزاره قدر دوام ایده‌جکدر. رابطهٔ دینیه ایله طانلمش پیشوالر جهانکیرلردن زیاده خشوعله یاد اولنورلر. ارشادات دینیه طریقیله فتح اولنان کوکل اقلیملری عساکر محافظه‌یه محتاج دکلدر. معنوی اثرلر لایموتدر. ازمنهٔ قبل‌التاریخیه‌ده بیله موجودیتی ثابت اولان کرد قومی ایچنده جلدلری طولدیره‌جك حکومتلر، حکمدارلر کلمش، کچمش اولدیغی حالده صلاح‌الدین ایوبی مستثنا اولمق اوزره هیچ بری آثار مخلده براقامشدر. چونکه حکم جبارانه‌لری انجق کندی قلمرو حکومتلرینه انحصار ایلیه‌رك برغوث کیلانی، برشاه نقشبند قدر آفاقی دورده بیله

« كوردستان رفيقمز »

« انتشار ايتدى »

اوته‌دنبرى تشكيلات علميه‌جه‌ پك‌ چوق همته محتاج اولان معصوم كوردستانمزك انكشافى اوغرنده ارباب جهد غيرتك چكدكلرى مزاحم هپ برطاقم غرضكار كيمسه‌لردن دائما هبايه اوغرايوردى آرتق بودفعه علم الكتريقلرى ياقلمغه مساعده اولنمش وكورد منورانلرنده بردنبره شهراه ترقيه آتلمق ايچون موزون بر حركت مشاهده ايدلمكده‌در . ايشته بوندن طولايى (كوردستان) اسمنده بر رفيقمزك انتشارينى خبر الير آلماز ايچمزه طيشمزه صيغماز درجه‌ده فخر ومباهات ايتدك بر چوق مقتدر قلملرك ياردميله نشر ايدن برنجى نسخه‌سنى بتون قارئلريمزه توصيه ايلر ودوام موفقيتنى جناب حقدن نياز ايلرز .

كورد تعميم معارف ونشريات جمعيتندن

شباطك يدنجى جمعه كونى اوكله‌دن صوكره ساعت برده جمعيت افراد محترمه‌سيله قيد اولنمق ارزوسنده بولنان ذواتك جغال اوغلنده واقع كوردستان جمعيتى بناسنه تشريفلرى متمنادر .

آبونه‌لريمزه

آبونه‌لريمزه كوندرديكمز بر طاقم نسخه‌لرك واصل اولمديغى شكايتى (٥) نجى نسخه‌مزده مرجعنك نظر دقتى جلب ايدلديكى حالده حالا توالى ايديور بناءً عليه آبونه‌لريمزه واصل اولمامش نسخه‌لر وار ايسه نومرولرينى هان اداره‌يه بيلديرملرينى رجا ايلرز .

نجی سنه | ۲ شباط ۱۳۳۵ | عدد ۱۰

لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

سالك ۲۲۰ غروشه
نیف سال ۱۳۰ «

ژین

مجله‌سی

مسلکمزه موافق مقالات
مع الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در.

مندرجات

نسخه‌سی ۵ غروشدر

نجم استقبال مطبعه‌سی

آدرس -

باب‌عالی جواری ابوالسعود جاده‌سنده نجم‌استقبال مطبعه‌سنده (ژین)
اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی

دارالحکمة‌الاسلامیه اعضای کرامندن و کردستان علماء مشهوره‌سندن بدیع‌الزمان‌سعید کردی حضرتلرینک تألیفاتندن (اشارات‌الاعجاز فی مظان‌الایجاز) نامنده‌کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیلمرک شرق کتبخانه‌سنده صاتلقده‌در منتسبین علمک بر دانه ایدنمنی توصیه‌سنی وظیفه عد ایده‌رز .

کرد لسانننک قواعد لغویه‌سنه دائر مقدمة‌العرفان نامنده بر رساله نشر ایدلمشدر : اداره‌خانه‌مزده و شهزاده باشنده قوئوپراتیف ،شرکتی جوارنده صحاف حمدی افندی دکاننده بولنور .

(ژین نشریاتندن)

هیئت تحریریه‌مزدن حکاریلی عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظماً قلمه آلنان (عقیدا کوردان) نامنده‌کی کوردجه منظوم علمحال موقع انتشاره وضع ایدلمشدر . بالجمله کورد قرده‌شلریمزه بر دانه‌سنک ایدنمه‌سنی توصیه ایلرز وینه موسی‌الیهک طرزونده نشر ایتدیکی (اسیر بر چوجغک باشنه کلنلر نام رساله‌سیله برلکده اداره‌مزده بولنور .

هفته‌لق هزنه‌نک ۲۹ نجی نومروسی انتشار ایتدی . پك مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سبیل‌الرشاد جریدۀ اسلامیه‌سنك ۳۸۷ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

جراقلر مکتبی مجموعه‌سینك ایکنجی نسخه‌سی برچوق گزیده مقاله‌لری حاوی اوله‌رق نشر ایدلمشدر . قارئلریمزه توصیه ایلرز .

جبل متین اسمنده بر مجموعۀ اسلامیه نشر ایدلمشدر قارئلریمزه توصیه ایلرز .

ئەوجی عشقە جی ئەوی‌یە ؟

البت او ئەویڤیا ولاتە .

لورا او وختی من‌لە ولات درباز کری جو جاران ژ بیرامن ناجت‌حمی وختان لە پیش‌جاوی‌منە اوزوزانید رنك‌رنك دکلاندا خلی‌اوسوسن،بیبونید تازە دبن کەویید برفی‌درکەتی اوهوایی صاف بوان بی هنان نمونەکی ژجنتی‌یە اوکریت (پەظی) وەکی دکالن علامتا معصومیتا کردانە .

حمی دران زوزان هنە ؛ حمی دران (پەظ) هیە .

ازنزانم ژبرجی هندی وان زوزان، وان جیایان وان (پەظان) لەمن شرین نایتین ؟

نوزانم . . . . بلکو بجو کاتی داثما دکل وان بهارتیە سرا هندی ؛ یان زی وەکی خدا آفراندی وهاشرین آفراندی‌یە؛ یانزی کسی دلوی‌دا بعزمانی من‌خبردن وباب برایت من‌لوینە ژبروی‌قاسی‌والحاصل ازنی نا کهم.

تونی آ کرەکی، عشقکی جار برخیت میلاکامن و رهاتیە داثما دسوژد ، دقلیند وختی بحثی ولات دکن از تخمین دکم وی لە بر شولەك مزن وستامە دریبا وی‌شولی وی خیاتی جانی خو بدم بترم ژبو من‌مزناهیەکە فخرەکە . تماشەدکم ریبا مرنی نابی‌نم

درحال دنکەکی ژوجدانا خو دبهی‌نم کو « عقلی‌خو برهوکە وختی‌مرنی نینە وختی ژنی‌یە » لسبروی نصیحتی جاوی‌خو ودکم‌جارطرفیدخو نهیرم تشتی ژبو ژینی لازم ژحنب کیمن .

دنا وبینا (ژین، مرنی) وستامە متحیر ودومانی، هردو دست خودایە جینیکان غمان دکم .

دوی حال دامن دیت ژ اودا دیتر دنکی قرآنی‌تیت من کوە داری‌کر سورة تنزیل دخونن آیتا (لاتقنطوا من رحمة‌الله . . .) کومی من کەت

بەوی مزکینی بی آزبرابوم خریطا ولاتی خووە کر، تاوید بازیران و کوندان من خاند وبوی مشتغل بوم ٢٦ کانونا پاشی ـ ٣٣٥ ژ مالا جکاریان

ع . رحمی

عشقت ای جان منی رسوای عالم کردووه
چونکه انصاف نی بو [م ، ش ، و وی]

مشوی امروزور نخوشه قدشفای‌نای بەهیچ
کر شفای بنیتن بەبوی اوزلف و اکیرمحەیە

•
• •

دیکر

بنوری باده کشف ظلمت تقوانه کم چیکم
بەشمعیکی وها چارۀ شویکی وانەکم چیکم

لەکل دست ماریکنا کەوی زنّار زلف یار
وکو شیخ اختیار مذهب ترسانەکم چیکم

لەری اوشوخدا خوم کردنجالەسی بیاسنام جایك
دساخاك همو عالم بەسرخومدانەکم چیکم

لەسرتوم دشمنه عالم قضیەم مانع الجمعه
کەترکی تونکم ترکی همو عالم نەکم چیکم

اوا لیلا بەروزی حشردا دروا دلی محوی [١]
هتاقام قیامت آه و واویلا نەکم چیکم

مشوی سلیمان

وەلات

ایروکه دقلبی مه حیان ئەوینی یك هیه ، آکرەك هیه ، کوام دائما بەوی عشق؛ بەوی ئەوینی ؛ دسوزن، دقلن وژبروی آکری ام نەخدان مالن ؛ نەخدان کورن ؛ نەخدان حیاتن؛ والحاصل حمی تشتی‌خو ام حاضرن دوی ریی‌دا بدن.

[١] مرحوم اوائل حیاتنده لقی مشوی ایکن اواخرده محوی اولشدر.

(بى هيڤى نه‌بن)

بى هيڤى نه‌بن اصلا — ژ رحمتا مولا
قرآنى عظيم الشأن — (لاتقنطوا ..) گوت لورا
سعى و عمليت جهدى — مزكينى يه بو انسان
خوسها نيتك صافه — افراد همى قنعان
هر كس د وظيفا خو — لازم خبتن شو و روژ
يك ثانيه بى فيدى — ضايع دكتن صدروژ
زخف بو نه رقيبت مه — وى دخبتن دائم
ايمان كريه هميان — توفيق بامه قائم
رت يه مه نه ئيرنى — رى يا حقه بى پروا
تصديق دكت هر كس — هم راضى يه پى مولا
فكرن خيرى پيران — باش سعى و تدبيران
وخندى يه مرا ژرى — د شورى مه بلا دارى

٢١ – ٦ – ٣٣٤ — ژبالاحكاران

عبدالرحيم رحمى

آثار اسلافدن

لب شكر تاك حسرت خال مشكينت دليم
داغدار وخسته‌يى وك [ل ، ا ، ل و ه]

لاله رخسارم لسائيه اشك خونين رنك اوه
چونكه روسودم لقابى [ع ، ش ، ق]

اشغال ایتمش اولاجقدر . اوخ . . بن ایسترمکه قاراليه‌جغم سطرلر حسیاتمک ترجمانی اولسون وحقیق بر معنا افاده ایتسین . کوردلکك ترقی وتعالیسی الا جلی اکمك قوة قلبیه‌دن محرومیتم حسبیله بوتون کوردلکه قارشی بسله‌دیکم امللرم قلبمده بوغولیور. آه بن نه قدسی املرله معلمه‌لکه چالیشدم . بوکون او املم حصول بولدیسه‌ده آرزوم وجهله مقتدر برمعلمه اولامامق بدبختلغیله معلولم . وطنمك ، ناموسکار ملتمك اهمال ایدیلن زوالی یاورولرینی نعمت معارفدن حصه‌مند اولدیغنی کورمك آتشیله یانارم. نسل آتیمزی بوتون حقوق بشریه وشخصیه‌سنه مالك منورالافکار کورمك ایسترم. املرم پك‌چوق. انشاءبونلرسعیکزله‌وعزمیزله وشوتشبث‌علویکزله حصول‌بولاجقدر . علماً ، فضلاً پك دون بر موقعده اولدیغمدن جسارتسزلکم معذور کورلسون . مکتبمه لطفاً ارسال بیورولان رسالهٔ قیمتدارکزی خزینه‌لردن مستغنی قیلیور. متدار ومتشکره‌یم. سنه‌لردنبری قلبمده متراکم دویغولری ، کوردلکه قارشی حسیات عمیقه‌سی ، ملیت وحقوق دعواسیله یانان دماغمك خطوط قسوت انکیزینی تزیین وتلطیف ایدن (ژن) وبومقدس وظیفه‌نك آغیرلغنی جناح پروقاریله طاشیان اللر وبونو انتشاره خادم ومتشبث وجودلرله نه قادار مفتخر اولسه‌ق آزدر . ملتپرور ، عزمکار ، حقوقشناس ، ثباتکار ملتمك شو سعی ثمره‌سز قالمیه‌جقدر . حقوق غصب ، فضائلی کتم واخفا ایدلمش، مایه‌سی مردلك ودوغریلقله مزج اولونمش برملتك آتیسندن امینم . بویله جمیته جناب حق‌ده ظهیر اولاجغی بی‌اشتباهدر . سزلری بوتون موجودیتمله تبریك وتسمید وموفقیتکزی تمنی ایدر عفویمك استرحامیله تقدیم احترامات ایلرم افندم .

میدیالی طانیك منلا زاده

بر معلمه

آدینی اکلاته‌مازسکز مکرکه اون آلتی اسمنی بیله‌سکز بوده ازون برمسئله‌در بنم تدقیقاتم کردجه‌نك باشلی باشنه غایت اسکی واساسلی بر لسان اولدیغی قناعتنی جوقدن ویرمشدر . کردجه آثار ادبیه‌یی‌ده بابام ترجمه ایتسون وبوقومك آثار ادبیه‌سی میدانه جیقسون .

کنج کردلردن

اسماعیل وداد

۲۰ کانون اول ـ ۳٤ ـ زیره‌ك

ژین هیئت اداره‌سی جانب عالیسنه

محترم افندم !

وعدمده‌کی ثباتسزلق دولاییسیله جمیت محترمه‌کزه قارشی جداً ، وجداناً محجوب ومتأثره‌یم . بووظیفهٔ مقدسه‌نك اجراسنه مانع برقاج سبب وارکه عرض ایتمکله عفوکزه مظهر اولمق امیدی بنی تسلی‌یاب ایدیبور . برنجیسی ـ هدف اولدیغم حریق خانمانسوز . مفکره‌می پریشان وموجودیتمی قاراکلقلره بوغمشدر . ایکنجیسی ـ بوفلاکت عظمانك تأثیر تخریبکاریسیله برقاج زماندنبری أسیر فراش بولونمقلغم . اوچنجی (واك مهم معذرتم‌شودر) ـ نجیب وشجیع ملتمك بویوکلکنه قارشی برقاج سطر یازه‌مامق بدبختلگی . کورعم . کوردلکمله مفتخره‌یم . مع‌الاسف وطنمدن تولوم فلاکتیله بك کوجوك ایکن آیرلدم : ملتمه عائد تتبعاتم ، تدقیقاتم ، معلوماتم مفقود اولدیغندن (ژین) کبی بررساله‌ٔ مجله‌نك منطقسز ذکرمیز ، فرسوده یازیلریله صحیفه‌سنی کیرلتمك ایسته‌مدیکمدن بوشرفدن محروم قالدم . واسع ذکالرنده منور فکرلرك طلوعنی آرزو [illegible] یازیلری حضورلی بر

تقلیدی - اشارتله آکلاشمق - صوکره دورهٔ لفظی - سسله آکلاشمق - حالنده یشامش ودها صوکره لغت دورینه کیرمشلردر . لغت بحثنده روح مسئله ایله تماس ایدییورز . اونلر لغتی ایکی‌یه بولمشلر .

• برنجیسنه آریلر ، اریان : یاخود ده‌ها طوغریسی یافث بن نوح عنوانی ویرمشلر اونی‌ده جنوبی ، شمالی دیه ایکی‌یه آییرییورلر . جنوبی سانسقریتک هند ، فرس ، افغان ، کرد ، ارمنی ، بخارا (دقت بیوریلکز یوقاریکی عیناً مأخذلرمدن آلیورم یعنی کردستانی هند وفرس کبی اک قدیم لسانلرله توأمدر) مقصدم بو نقطه‌یی توضیحدر یوقسه لسان مسئله‌سنی وقت مرهونته تعلیقاً بویله جنبلی مقاله‌لرله دکل علمی آغیر باشلی کله‌لرله یازه‌جغم شمدی یک مختصر بکه‌جکم جنوبی‌یی سویله‌دمدی .

شمالی ایسه اصل لاتین فروعاتی فرانسیز ، ایتالیان ، اسپانیول ، پورتکال ، یونان قدیم واقوام سائرهٔ مغلوبه‌نک بوگونکی لسانلریدر . کلام نفسک ایکنجی فصلنه ایکنجی فصل ساملرک لغاتیدر . قدیم ، تکاملجه ، مدنیتجه ناقصدر . توراتک عبرانیجه اولمسی بولسانک قدمی کوستریور و بوکون آثار عتیقه ایله ثابتدرکه ایلک مدنیت بابل ، آثور ، فنیکه‌دن باشلامشلر .

خلاصه بوقدر تشتت السنه وتخالف شیوه‌نک دکیشدیردیکی شکل ولهجه نه‌قدر بوزوق اولورسه اولسون هرحالده وقوفه مستند بردقتله فروعاتک هانکی اصللره راجع اولدیغی اکلاشیلیر ایلریده برطاقم مقایسهٔ لغات وکلماتله اثبات ایده‌جکم‌که عربجه اصل عبرانیدن مأخوذ و حالاده آره‌لرنده بر رابطهٔ ابوت واخوت موجود ایسه فارسی‌ده اصطخر فارسک پای تخت اتخاذندن صوکره پهلویدن آلنمشدر . حالبوکه کردجه فارسیدن پک اسکی وپهلویجه‌نک ممجه‌سیدر بونی‌ده الک اسکی زند وپهلوی لسانلرینک کردجه ایله تحلیلات مصدریه‌سنی اجرا ایتمکله اثبات ایدرم کردجه موجود اولان فرقدن زیاده تخالف شیوه عربجه‌نک باشندن کچن ماجرای تحرفدن زیاده دکلدر بوکونه [illegible]

بتون کرد نسلی یاخود بنم اصطلاحمجه (زون کردلر) بویله ایده‌آللره ، بویله طویغولره تبعاً مناقب وافسانهٔ اجدادله روحلری تترهسون ، قانلری اویناسون . بوهفته ایچون حکاری حاکملرینك مناقبنی یازه‌جقدم . برایکی سطر یازدقدن صوکره اوراتك کردجه‌لفاتی طولاییسیله دها مهم برموضوع خاطرمه کلدی . اوت لسان مسئله‌سی !. شمدی بزم عمجه خیالی بلك بنم شوبحثی قاریشدیردیغمی کوریر کورمز برمعتاد عصبیلشه‌جق ، بکا نسبت باباسه‌ده قیزه‌جق ودییه‌جك‌که کرد تعمیم معارف ونشریات جمعیت خاموشانی دوریرکن میدان‌چوجقلره قالیرمی؟ فقطوارسون‌اوباباملەبرابر قدماپرستلکده شیخ‌المتعصبین اولسونلر . بز لاوکردلر انشاءالله پك‌یقین برزمانده اونلرك متروك ، مهتوك ، منسی ، سنسی براقدقلری لسانمزی دیریلته‌جکز . و .... ایسترسه آزارلەسون لسانمزی عالم مدنیتده قوللایجه اوقونه‌جق ، آکلاشیله‌جق ، برشکل حروف واملا ایله دوزه‌لنه‌جکز ! . شمدی بن ایسترم یاخود بز کنجلر ایستردك‌که لسان حقنده کرد منورلری ، کرد طویغولیلری آره‌سنده تحریری بر مداولهٔ فکر آچیلسون . ها ! عمجهم دیه‌جك‌که لسان مسئله‌سی منحصراً جمعیتمزجه‌دوشونیله‌جکدر . خیرمساعده بیورسونلر . مسائل عمومیه انحصاره آلنه‌ماز . اونلر برکره کندیلرینه برپروغرام چیزسونلر وغزته ایله بزه آکلاتسونلرکه قناعت کتوره‌لم . اوته‌کیلر کبی پروغرامسز ، غایه‌سز ، فنارسز قراکلقده دوشمسونلر . باقیکز بنم ایلك اوقودیغم کتاب عربجه بر تصریف ایدی . هیچ اونوتمام پروغرام واجبدر دیور . حتی عربجه‌سی بواوله‌جق : (لماکان من‌الواجب علی‌طالب کل‌شیءٔ ان‌یتصور ذلك‌الشیء اولا) .

ایشته اویله پروغراملە ایشه باشلاسونلر . بابام کردلرك قبل‌التاریخ موجود اولدقلرینی اثباته چالیشیور . بن‌ایسه قبل‌التاریخ کردلسانی موجود اولدیغنی اوروپانك الك یکی والك معتبر اثرلریله اثبات ایده‌جکم .

علم‌السنه‌نك صوك دورهٔ تدقیق و تتبعده کسب ایتدیکی شکل هرحالده بیوك برماهیتی حائزدر . بالتحلیل آکلاشلمشدرکه بشریت ایلکین دورهٔ

تقلیدی ـ اشاراتله آکلاشمق ـ صوکره دورهٔ لفظی ـ مسئله آکلاتمق ـ حالنده یشامش ودها صوکره لغت دورینه کیرمشلردر . لغت بحثنده روح مسئله ایله تماس ایدییورز . اونلر لغتی ایکی‌یه بولمشلر .

« برنجیسنه آریلر ، اریان : یاخود دها طوغریسی یافث بن نوح عنوانی ویرمشلر اونیده جنوبی ، شمالی دیه ایکی‌یه آییریورلر . جنوبی سانسقریتله هندی ، فرس ، افغان ، کرد ، ارمنی ، بخارا (دقت بیوریکز یوقاریکی عیناً مأخذلرمدن آلیورم یعنی کردستانی هند وفرس کبی اك قدیم لسانلرله توأمدر) مقصدم بو نقطه‌یی توضیحدر یوقسه لسان مسئله‌سنی وقت مرهونه تعلیقاً بویله جنرلی مقاله‌لرله دکل علمی آغیر باشلی کله‌لرله یازمجغم شمدی‌یك مختصر بکه‌جکم جنوبی‌یی سویله‌دمدی .

شمالی ایسه اصلی لاتین فروعاتی فرانسزجه ، ایتالیان ، اسپانیول ، پورتغال ، یونان قدیم واقوام مسارهٔ مغلوبه‌نك نوفلاعقلری لساندر . کلام نفسك ایکنجی فصلده ایکنجی قسم سامیلرك لسانیدر . قدیمی ، تکاملجه ، مدنیتجه قاعده‌ری تورانك عبرانیجه اولمی بولسانك قدیملی کوسترییور و بوکون آثار عتیقه ایله ثابتدرکه ایلك مدنیت بابل ، آثور ، قینیکه‌دن باشلامشدر .

خلاصه بوقدر تشتت السنه وتخالف شیوه‌نك دکیشدیردیکی شکل ولهجه نه‌قدر بوزوق اولورسه اولسون هرحالده وقوقه مستند بردقتله فروعاتك هانکی اصللره راجع اولدیغی اکلاشیلیر ایلریده برطاقم مقایسهٔ لغات وکلماتله اثبات ایده‌جکمکه عربجه اصل عبرانیدن مأخوذ و حالاده آره‌لرنده بر رابطهٔ ابوت واخوت موجود ایسه‌فارسی‌ده اصطخر فارسك پای تخت اتخاذندن صوکره پهلویدن آلنمشدر . حالبوکه کردجه فارسیدن پك اسکی وپهلوجه‌نك همجه‌سیدر بونیده الك اسکی زند وپهلوی لسانلرینك کردجه ایله تحلیلات مصدریه‌سنی اجرا ایتمکله اثبات ایدرم کردجه موجود اولان فرقدن زیاده تخالف شیوه عربجه‌نك باشندن کچن ماجرای تحرفدن زیاده یکدر بوکونه [illegible]

بتون کرد نسلی یاخود بنم اصطلاحمجه (زون کردلر) بویله ایده آل‌لره ، بویله طویغولره تبعاً مناقب وافسانهٔ اجدادله روحلری تتره‌سون ، قانلری اویناسون . بوهفته ایچون حکاری حاکملرینك مناقبنی یازه‌جکدم . برایکی سطر یازدقدن صوکره اوراتك کردجه‌لغاتی طولاییسیله دها مهم برموضوع خاطرمه کلدی . اوت لسان مسئله‌سی !. شمدی بزم عمجه خیالی بلك بنم شوبحثی قاریشدیردیغمی کوریر کورمز برمعتاد عصبی‌لشه‌جق ، بکا نسبت بابامه‌ده قیزه‌جق ودییه‌جك‌که کرد تعمیم معارف ونشریات جمعیت خاموشانی دوریرکن میدان‌چوجقلره قالیرمی؟ فقطوارسون‌اوباباملەبرابر قدماپرستلکده شیخ‌المتعصبین اولسونلر . بز لاوکردلر انشاءالله پك‌یقین برزمانده اونلرك متروك ، مهتوك ، منسی ، سنسی براقدقلری لسانمزی دیریلته‌جکز . و ... ایسترسه آزارله‌سون لسانمزی عالم مدنیتده قولایجه اوقونه‌جق ، آکلاشیله‌جق ، برشکل حروف واملا ایله دوزه‌لته‌جکز ! . شمدی بن ایسترم یاخود بزکنجلر ایستردك‌که لسان حقنده کرد منورلری ، کرد طویغولیلری آره‌سنده تحریری بر مداولهٔ فکر آچیلسون . ها ! عمجه‌م دیه‌جك‌که لسان مسئله‌سی منحصراً جمعیتمزجه‌دوشونیله‌جکدر . خیر مساعده بیورسونلر . مسائل عمومیه انحصاره آلنه‌ماز . اونلر برکره کندیلرینه برپروغرام چیزسونلر وغزته ایله بزه آکلاتسونلرکه قناعت کتوره‌لم . اوته‌کیلر کبی پروغرامسز ، غایه‌سز ، فنارسز قرا کلغه دوشمسونلر . باقیکز بنم ایلك اوقودیغم کتاب عربجه بر تصریف ایدی . هیچ اونوتمام پروغرام واجبدر دیور . حتی عربجه‌سی بواوله‌جق : (لما کان من الواجب علی طالب کل شیٔ ان یتصور ذلك الشی اولا) .

ایشته اویله پروغرامله ایشه باشلاسونلر . بابام کردلرك قبل‌التاریخ موجود اولدقلرینی اثباته چالیشیور . بن‌ایسه قبل‌التاریخ کردلسانی موجود اولدیغنی اوروپانك اك یکی واك معتبر اثرلریله اثبات ایده‌جکم .

علم السنه‌نك صوك دورهٔ تدقیق و تتبعده کسب ایتدیکی شکل هرحالده چوك برماهیتی حائزدر . بالتحلیل آکلاشلمشدرکه بشریت ایلکین دورهٔ

متعاقب ایلك ارمنی قیامنده ، بر ارمنی هیئت روحانیه‌سنك انكلتره‌یه ویردیكی بر نفوس استاتستیقنده‌ده دیوردی‌كه :

« توركیانك ولایات تشكیلاتیله تاریخك ارمنستان حدودی عد ایتدیكی منطقه‌دن صرف نظر ایدیلەرك ارضروم ولایتی اطرافنده خرپوطدن ، دیاربكردن ، واندن ، سیواسدن بر ر قسمك ضمیله كوچوك برمنطقه تشكیل ایدیله‌جك اولورسه ، بویله بر حدود ایچنده اسلام ، خرستیان آراسنده بر مساوات نفوس قابل اولابیلیر .

حتی ، خرستیان نفوسنك اكثریتی تشكیل ایتمسی‌ده ممكندر .

اویله آ كلاشیلیوركه قتل عاملر ، ارمنی نفوسنی آزالتمامش .

بوكا بناءً عناصر سائره‌نك ـ كوردلرك ـ اكثریت حاضره‌سی ماضیدك اكثریتندن متولددر . بو جهت حقنده هیچ بر كلمهٔ انكاریه سویله‌نه‌مه‌لیدر .

[بونیار وایهن ـ بدیع فكری]

شمدی قارئلرمزی اوروپا سیاستنك الا كیزلی صفحاتنی تدقیق ایدن (پول ایمبەر) ك «عثمانلی ایمپراطورلغنك تجددی» عنوانلی قیمتدار ومعلومات جدیده‌یی محتوی كتابنی مطالعه‌یه دعوت ایده‌جكز .

كامران عالی بدرخان

— داها بیتمدی —

كردجه لسانمز

سوكیلی (ژین) مجموعه‌مزه كچن هفته بتلیسه عائد بر فقرهٔ تاریخیه تقدیم ایتمشدم . ملتمك حیات تاریخیه‌سنه متعلق او فقره‌یی طبعندن صوكره كندم بیله اوقودیغم زمان حسیاتمی بر فخر و غرور قاپلادی . تتره‌یوردم . كچوك یاشده باشمده بربیوكلك حالی قاینا‌شیوردی‌ . او دقیقه‌ده ایسترده‌مكه

چونکه بوقطعه‌ده « ایکی ارمنی » یه مقابل « اون کورد » تصادف ایدیلییور .

مملکتك استقبال اقتصادیسی ، کوردلرك تمدنلری زمانه معلقدر . کوردسز ارمنی ، پك محدود بردائره‌ده چالشمغه محکوم اولور و واسع اعمارلره تشبث ایتمك قدرتنه مالك اولامیه‌جغندن مملکتك حیات اقتصادیسنی انکشاف ایتدیره‌مز . » دییور .

برلین قونفرەسندن مقدمکی تورکیا ـ روسیا محاربه‌سنده، ارمنستانده سیاحت ایتمش اولان بر انکلیز ، بوقطعه‌نك کوردلری حقنده پك زیاده مهم بعض معلومات اخلاقیه ویردکدن صوکره دییورکه :

« بورالرده‌کی ارمنی نامنی طاشییان خرستیانلر نفوس محلینك خمس مقدارینی تشکیل ایتمکده‌درلر. هیچ بر یرده کثرتلی بر صورتده بولنمامقده‌درلر. »

صوکره ، « مه‌تدلسه » نامنده‌کی دیکر برانکلیز ایسه ، تاریخ مقدسده اوقودیغی ارمنیلر حقنده برفکره مالك اولاراق بوقطعه‌یه کلدیکی زمان حیرتده قالمش اولاجقکه :

«ارمنستانده‌کی ارمنیلرك قسم اعظمی اسلام وثلثی خرستیان اولملق اوزره اوچ میلیونه قریب بر یکونده بولونیورلر. لاکن قطعه‌نك هر شهرنده اکثریتی اسلاملر تشکیل ایتدکلرندن خرستیانلرك برقوت تدافعیه‌لری یوقدر.»

دییورکه بو عالم، کوردلریده «مسلمان ارمنی» ایتمکده‌در. ذاتاً بو شبهه‌یی دیکر بر کتابنده ایضاح ایدرك اسلاملرك علامت تفریقی اولملق اوزره کندیلرینه کورد اسمی ویردکلرینی ایضاح ایدییور؟

حتی بیزانس دورینه قدر کیدیله‌جك بیله اولسه، بواکثریت یعلیه‌نك ارمنیلرده اولمادیغی کورولیورکه، اوماضیده‌ده ارمنستان بویله ایدی...

شیمدی‌یه بو کونکی ارمنستانی اوکرنمك ایستیورسه‌ق، بوکون بغوجی نوبار پاشانك صوکره روسیا خارجیه ناظرینك بیله تصدیق ایتدیکی بو اقلیت ، بر چوق ارمنیلرك [illegible]

نور وتاریله مشبوع [illegible] رق بوتدقیقاتمزی بیتیوروز . شمدیلك پول ایمهر ، یازیلوف ، بوفیار رأیلهت ، برسه‌یچ کبی مدققلرك آثرلرندن بعض قسملری قارئلرمزله برابر مطالعه ایلیه‌لم . حق تاریخی‌ی تدقیق ایدن سطرلردن باشلیورم . « ماضینك بارمنستانی ایله؟ بوکونکی ارمنیلرك علاقهٔ تاریخیه‌لری قبول ایتمك بر جنندر وهیچ بر مورخ حاضر Moderne ده ماضینك بوشکلنی رد ایده‌مز . هرهانکی بر مدقق ایستر فرانسز ، ایستر انکلیز اولسون ، حتی ایسترسه روس مورخی یولنسون ، صنعتکار بر مورخ اولمق وطرفکیر بر دیپلومات اولمامق شرطیله ، ارمنستان قدیم حقنده یازه‌جغی تاریخ ، آنور سالنامه‌لرینك سویله‌دکلری شیلری تکرار ایتمکدر .

محنهٔ سیاسنده ، بوحقیقت ماضیه تحریف ایدیله‌رك کویا علمی نظریه‌لره مستند بر سیاست حقکویانه تعقیب ایدلمك ایسته‌نیور بالطبع بو بر قومدیادن باشقه برشی عد اولونامز :

بوکونکی ارمنیلر ایچون برحکومت تشکیل ایتمك ، هیچ بر قاعدهٔ اساسیه‌یه استناد ایتمز .

حتی آرناوودلق مسئله‌سیله ، ارمنستانی عینی شی عد ایدن « نویه وورمه‌یه » غزته‌سی ، پك زیاده تجاهل ایدییور .

یکی حکومت ایچون قدرت تضییقیه مالکیت لازمدر .

ارمنیلر ایسه بوندن تمامیله محروم بولنیورلر . »

ارمنیلر تأسیس ایتمك ایسته‌دکلری حکومتك حاکیتی وکوردلرك بوحکومته اطاعتی تأمین ایده‌بیله‌جك قوتلردن‌ده تمامیله محروم بولنیورلر . » کوردلر هریرده برا کثریت قطعیه تشکیل ایدرلر . بوجهتی یالکز تورك استاتیستیقلری دکل . . . بلکه بوتون آوروپا سیاحلری ، سیاح جغرافیونی ومسائل اقتصادیه ایله علاقه‌دار اولان اجنبی قونسلوسلری اعتراف ایتمکده‌درلر .

حتی ، روس مقتصدلرندن یازیلوف بیله « کوردستان » نامیله یازدیغی برکتابده : « مه‌زوپوتامیانك اوزرنده‌کی ولسع اوواره حاکم بروضعیتده بولنان ارمنستان ، بواسم ایله یاد اولنمغه لایق دکلدر .

میر احمد سلیمان آباده صندالیٔ فرمارواپه قعود ایله اجرای حکمه و حکومتِ ایرانیه وعثمانیه ایله تأمین مناسبات دوستانه‌یه موفق اولمش ومملکتی تنظیمه چالشمشدر .

میر احمدك وفاتنده مخدومی میر سلیمان رأس اداره‌یه کچدی .

مابعدی وار

کوردستان و کوردلر

تورکیا کردستانی وجوده کتیرن وان ، معمورة‌العزیز ، دیاربکر ، بتلیس ، ارضروم ولایتلرنده یاشایان کورد و ارمنی ملتلرینك نفوسی ، اقتصادی وتاریخی موجودیت وموقعلری حقنده بی‌طرف بعض آوروپا علماسنك افکارینی مطالعه ایتمك ایسته‌یورز .

بو شبهه‌سز فائده‌لیدر . حال حاضرده‌کی سیاسی جریانلر نه‌اولورسه اولسون نصل براستقامت تعقیب ایدرسه ایتسون حق وعدالت دستورلرینك بتون آوروپا دولتلرنجه مطاع اولان وازجمله یوکسك دارالفنون کرسیسندن صندالیٔ ریاسته کچن محبوب انسانیت جماهیر متفقهٔ امریقا حکومتی رئیس عالیسی ویلسون جنابلرینك شایان حیرانیت مفکوره‌سنده بولنان عادل و یوکسك حقیقتك بتون حقسز اندیشه‌لره تمایللره تفوق ایده‌جکی محققدر .

بو اطمئنان ایله طلبنك مشروعیتنه اساسات حقه استنادینه قانع بولنان مظلوم وحقوق مغصوب ملتلر مستریح بولنیورلر . شمدی بش سنه‌لك قان فداکارلقلرندن بو کره محور سیاست سیاسی انتریقه‌لره دکل عدله وحقه متوجه بولنیور . حقدن باشقه استنادکاهی بولنمایان بزده ابدی وازلی حقیقتك

صکره شمدیکی سلیمانیه شهری ایله قره‌چوالان آره‌سنده سلیمان آباد نامنده بردیکر قلعه‌یی بنا و نامیله توسیم ایتدی بوندن صکره شاه سلیمانك کندیسنی اولدیغی ایلری سوره‌رك لوای عصیانی رفع و کرمانشاه ولایتنه طوغری آقینلر ترتیب ایتدی. مذهبجه براولان حکومت عثمانیه‌ده تمایلی کوسترمکه باشلادی. شاه سلیمان خان کردستانده کیتدکجه بیومکده اولوب صوك زمانده بتون ولایات غربیه‌یی قاریشدیران قیاملرك مسببی میرسلیمانك تأدیبی ایچون سپهسالار ایران رستم خانی الك کزیده بشبیك سواریسیله مأمور ایتدی.
رستم خان شهر زور حدودینه واردیغنده اولا سوز بیلیر کیمسه‌لرله سلیمان خانك مسئله‌دن واز کچمه‌سنی، آره‌ده دوکیله‌جك بر چوق قانلره سببیت ویرمه‌مسنی حکومت ایرانیه‌یه دوست اولمسنی خبر کوندرمش ایسه‌ده میر سلیمان خان بوخبری شدتله رد ایتمش وهرایکی طرفك مصادماتنه سببیت ویرمشدر.

بیکلرجه سوارینك اشتراك ایتدیکی بومحاربه پك دهشتلی اولمش ونهایت طالع حرب مصادمه‌نك اورتالرینه طوغری ایرانیلرك زرهلی سواریلردن مرکب قسمنه توجه ایتمش بولنیوردی. بابان سواریلرینك بر شهاب ثاقب کبی عجولانه آقینلری، احوال حربیه توضیح ایتمدن صف صف یایدقلری هجوملری، ایرانیلرك آتش صاچان اوقلری وقلنج ایشله‌مز زرهلری قارشیسنده اریوب کیتمشدی.

بو میانده میر سلیمانك شهادتی بوتون بابان سواریلرینی طارمه طاغینیق بر حالده براقه‌رق ایران سواریلرینك شهرزوره یایلمه‌لرینی موجب اولدی.

سپهسالارك مظفراً عودتنده شاه ایران سلیمان خان طرفندن بویوك خلعتلره نائل و خصوصیت شهر یاری‌یه مظهر اولمش و حتی کندیسنی پایتختدن اوچ قوناق ایلروده قارشولایه‌رق بیوك التفاتلره غرق ایتمش ایدی..

شاه سلیمان شهر زوری الحاق ممالك ایده‌مه‌جکنی بیلدیکی ایچون میرسلیمان مرحومك مخدومی میر احمده شهرزور حاکمیتنی یکیدن بخش ایتدی.

کردجه طاغ بادمی معناسنه کلان (چوالان) نامنده برقلعه بناومقر اداره‌یی اورایه نقل ایتمشدر .

قلعه چولان موقعی شمدیکی حالده کوچك برکوی حالنده قالمش ایسه‌ده آشاغده بیان ایدیله‌جکی وجهله اوزمانلرده پك معمور برشهر حالی آلمش وقلعه‌سیده یوزسنه‌قدر بابان کردلرینه مأمن تشکیل ایدرك برچوق محاربه‌ده مهم رول اوینامشدر .

میر حسین اوزون سنه‌لر یشامش وبو زمانده قلعه چولانی اعماز ایله وقت کچیرمش اوفاق توفك مصادمه‌ده بولنمشدر. وفاتنده مخدومی میر احمد موقع سرکاره کچمشدر .

میر احمد اردلانیلرله‌خوش کچمکی کندینه سیاست اتخاذ ایتمش وبونك ایچون سندجه کیده‌رك اونلرله‌ده کوریشوب آره‌ده‌کی‌منافرتی رفعه‌چالشمش واوندن صکره حکومت ایرانیه‌یه قارشی عصیان حاضرلقلرینه باشلامشدر .

بوزمانده‌ایران‌تختنده‌برچوق شهزاده‌کان وا کابری قتل وظلم وغدارلغنده شهرت بولان صفوی عائله‌سندن شاه عباس ثانی بولنیوردی حرکات واوامر ظالمانه‌سی کردستانده‌ده اجرا اولنیوردی .

میر احمد استحقارانده بولنورکن خسته‌لنمش وفکرینی اوغلی میرسلیمانه سویلیه‌رك وفات ایتمش اولدیغندن میر سلیمان رأس‌اداره‌یه کچر کچمزپدرینك وصیتی یرینه کتیرمك ایچون حاضرلغنده دوام ایتمش و عصیان اماره‌لرینی کوستره‌جکی صره‌ده ایران تاج وتختنه شاه سلیمان جلوس ایتمشدی . ایرانده وقوعه کلان بوتبدل هنکامنده حاکملك حدودی سردشت داخل اولمق اوزره بونك شمالی ، شرقاً سندجك یقیننده بولنان ایران ، حدودی، جنوباً ذهاب‌داخل اولمق اوزه کرمانشاهان ولایتی غرباً حکومت‌عثمانیه‌نك کرکوك طوپراغی تشکیل ایدیوردی .

میر سلیمان اجرا آته‌اولا جوارنده‌کی باغی بعض عشائر تمامیله اطاعته آلمق ، رئیسلرینی تبدیل تابع ایدرك قوای موجوده‌سنی تزییدله باشلادی بوخصوصده یی لودلانیلرك بعض رؤساسندنده مهم معاونتلر کوردی .

ایله جزیه‌لرینی ویرمکدن امتناع ایتمشلردی . میرمحمود کافی مقدارده سواری ایله بونلر اوزرینه یورومش ، لایقیله تأدیباتی اجرا وتحصیلاتی اجرا ایده‌جك ایکن میدان معرکه‌ده شهید اولمشدر . میر محمودك شهادتیله درعقب کچوك برادری میر ابراهیم قوماندانلغی درعهده ایتمش و فعالیتی بیوك‌ده‌رك [زند] عشیرتندن « سورطاش » ناحیه‌سنی ضبط ایله مقر اداره‌سنی اورایه نقل ایتمشدر .

میرابراهیم سور طاشده برمدت اجرای حکومت وجزیه‌لر ایچون بعض اصوللر وضع ایتدکدنصکره وفات ایتمش وموقعنی مخدومی میرعمره براقمشدر. میرعمر زماننده شهر زورك کلعنبر وحوالیسی ضبط اوله‌رق بابان ملکی یومشدر . میر عمردن صکره برادری میر حسن زمام اداره‌یی اله آلمش برچوق قبائل وعشائرله محاربه‌یه طوتوشمشدر. بومحاربانده نهایت کندیسیده شهید اولدیغندن مخدومی میر مصطفی رأس کاره کچمشدر .

میر مصطفی پدرینك باشلادیغی مجادلاتی ادامه ایدرك اوچ سنه‌یه یقین بر مدت اوغراشمش ونهایت دشمنلرینی دخالته مجبور ایتمش « پنجوین » طرفنی یدتصرفنه کچیرمش صوکره‌ده ترك حیات ایله‌مشدر .

میرمصطفی‌دن صوکره مخدومی میرعثمان رأس اداره‌یه کچمش و (ماهوتی) ی ضبط ایله مقر اداره‌سنی اورایه نقل ایتمشدر . میر عثمان زمان حکومتنده « بانه » و « سردشت » مملکت ونواحیسنی بنی اردلانلردن کاملاً ضبط وتصرفنه کچیرمش وحدودینی بوصورتله بیوتدکدنصکره حاکیتنك آتیسنی تأمین ایچون بر طاقم نظامنامه واصوللر وضعنه باشلامش بر چوق عمارتلر انشا مسجدلر بنا ایتدیرمشدر . عدالتکارانه اجراآت وحرکاتندن طولایی برچوق کسان کندیلکلرندن حوضهٔ حکومته داخل اوله‌رق نفوس وقدرتی کتدکجه تزیید ایتمشلردر .

میرعثمانك وقوع وفاتی اوزرینه مخدومی میر حسین رأس اداره‌یی اله آلمش وشمدیکی سلیمانیه شهرینك آلتی ، یدی ساعت قدر شمالنده قلعه چولان ویا قره چولان دنیلان موقعده یوکسك طاغلر آره‌سنده

حکمدارینك مقام تلطیفده بابا ، بابا لفظیله سرکرده‌نك صرتی اوقشامسی عائله‌نك بوندن صکره لقبنی تشکیل ایتدیکی سلیمانیه جامع کبیر کتبخانه‌سنده بولنان الیازمه رساله‌لردن برنده محرردر .

تواترآده ایرانیلرك روسلرله وقوعه گلمش برمحاربه‌لرنده فقه‌احمداشتراك ایتمش وبر روس پرنسسنی اسیر ایتمش وبو پرنسسله تأهلی ایچون پدرندن استرحامده بولندیغی صره‌ده پدرینك بابا دیه‌رك کندینه جواب ویرمسی عائله‌نك بواسمله یادینی موجب اولدیغی بین‌الاکراد شایعدر .

سلطان صلاح‌الدین ایوبی‌حضرتلرینك عشیرتی اولان‌نورالدین نامنده‌کی عشیرت رؤساسندن برنده موجود الیازمه دیکر بررساله‌ده مکری‌حاکملریله بابا حاکملرینك بربرینه صلباً اقربا اولدقلری محرردر .

بن بوراده ، بوقرابت واسمك نره‌دن ونصل کلدیکنی هرکسدن زیاده دها ایی بیلمه‌لری طبیعی اولان محترم‌بابان احفادینك بوخصوصی اطرافلیجه تنویر بیورملریله مفصل برشهر زور تاریخنك میدانه کتیرلمسنه براقه‌رق عشائر ومهاجرین مدیریت عمومیه‌سنك نشر ایتدیکی کردلر نام اثرنده (به‌به کلمه‌سنك چوجق معناسنه کله‌رك ترکجه اولدیغی وبو سببله سلاله‌نك تورك اولدیغنه قوتلی بر دلیل تشکیل ایتدیکنی) تورکجیلك و تورانجیلك اثرینه توفیقاً عائله‌نك تورك اولدیغنی ایلری‌یه سوره‌رك ایراندن کلدکلرینه دائر بحث ایدلمدیکی ضرابتی یازدقدنصکره صدده رجوع ایدیورم :

میرمحمدك وفاتنده علم وفقهه آشنالغندن فقه احمد نامیله مشتهر مخدومی میراحمد ریاسته‌کچوب اطرافنده‌کی‌عشائری تحت اطاعته آلمغه‌اوغراشمش وبرچوق سنه‌لربوصورتله عمر کذاراولدقدن‌صکره پك‌مسن برحالده ترك‌حیات ایتمشدر .

فقه احمدن صوکره مخدومی عیسی رأس‌اداره‌یه کچمشدر. میرعیسی شجاعت وبسالتی ایله بتون اطرافده طانلمش بر نادرهٔ جنك اولدیغندن بعض عشائر کندیلکلرندن دخالت واطاعته کلمشلردر .

میر عیسی‌نك زماننده مخدومی میر محمود اداره‌یی اله آلمشدر . فقط میرمحمودك لسنهٔ کنج یاشده بولنمسندن بالاستفاده [زند] عشیرتی عصیان

برنجی سنه — ١٦ كانون ثانى ١٣٣٥ — عدد ٩

سنه‌لكی ٢٢٠ غروشدر.
آلتی آيلغی ١٣٠ غروشدر

مسلكمزه موافق مقالات
مع‌الممنونيه درج اولنور.

ژین

حیات

سالك ٢٢٠ قروش
نيف سال ١٣٠ «

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر توركجه‌ـ كوردجه مجموعه‌در.

كرد تاریخندن ـ بابان خاندانى

محررى :
یاملكی زاده عزیز

زمان قدیمدنبرى شهرزور دینمكله معروف اولوب بالآخره ادارهٔ عثمانیه‌ده موصل ولایتنه تابع اوله‌رق سلیمانیه سنجاغی نامیله توسیم ایدیلن حوالیده اوزون مدت اجراى حاكمیت ایدن بو عائله حقنده‌كی معلومات آلتنجی عصر هجرى نهایتلرنده «میر محمد» نامنده بر سركرده‌نك ایكی بیك قدر معیتی آتلوسیله كردستان ایرانیده‌اردلان جهتلرندن بتوین [*] طرفلرینه گله‌رك او حوالی‌یی استیلا وجوارلرنده‌كی عشائرى كندیلرینه ربط ومقر اداره‌لرینی پشدرده [**] تأسیس وتوطن ایتمكلریله باشلادیغی بعض رسائل قدیمهٔ كردیه وفرسیه‌ده مندرجدر.

عائله‌یه لقب اولان بابان صفتنك ایسه میر محمدك فقه احمد نامنده بر اوغلی اولدیغی وبو اوغلنك تابعی بولندقلرى ایران حكومتنك آچدیغی بر محاربه‌یه داریشمانه‌لی [***] آتلولرله اشتراك كنده گوستردیكی خدمات وجسارتدن ایران

(*) بتوین : كركوك سنجاغنه تابع رانیه قضاسیدر.
(**) پشدر : سلیمانیه سنجاغنه تابع مرگه قضاسیدر.
(***) داریشمانه : [illegible]

برنجی سنه　　　١٦ کانون ثانی ١٣٣٥　　　عدد ٩

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر.
آلتی آیلغی ١٢٠ غروشدر

مسلکمزه موافق مقالات
مع‌الممنونیه درج اولنور.

ژین

اجتماعیات

سالك ٢٢٠ غروشدر
نیف سال ١٣٠ «

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه‌در.

مندرجات

نسخه‌سی ٥ غروشدر

الاقبال مطبعه‌سی

آدرس :

باب عالی جواری ابو السعود جاده‌سنده نجم استقبال مطبعه‌سنده (ژین) اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی

دار الحکمة الاسلامیه اعضای کرامندن و کردستان علماء مشهوره‌سندن بدیع الزمان سعید کردی حضرتلرینک تألیفاتندن (اشارات الانجاز فی مظان الایجاز) نامنده‌کی تفسیر شریفی موقع انتشاره وضع ایدیله‌رك شرق کتبخانه‌سنده صاتلقده‌در منتسبین علمك برر دانه ایدنمسی توصیه‌سنی وظیفه عد ایده‌رز .

کرد لسانینك قواعد لغویه‌سنه دائر مقدمة العرفان نامنده بر رساله نشر ایدلمشدر . اداره‌خانه‌مزده و شهزاده باشنده قوثوپراتیف شر کتی جوارنده صحاف حمدی افندی دکاننده بولنور .

(ژین نشریاتندن)

هیئت تحریریه‌مزدن حکاریلی عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظماً قلمه آلنان (عقیدا کوردان) نامنده‌کی کوردجه منظوم علمحال موقع انتشاره وضع ایدلمشدر . بالجمله کورد قرده‌شلریمزه برر دانه‌سنك ایدنمه‌سنی توصیه ایلرز وینه مومی الیهك طرزونده نشر ایتدیکی (اسیر بر چوجغك باشنه کلنلر نام رساله‌سیله برلکده اداره‌مزده بولنور .

هفته‌لق غزته‌نك ۲۵ نجی نومروسی انتشار ایتدی . پك مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنك ۳۸۶ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

محترم دوقتور عبداله جودت بك هم‌شهریمزك چیقاردقلری اجتهاد مجموعه‌سنك ۱۳۵ نجی نسخه‌سی چیقدی . نفیس مقاله‌لری حاویدر . مطالعه‌سنی توصیه ایده‌رز .

آدرس : استانبولده جغال‌اوغلنده اجتهاد ئه‌وی‌در . تلفون نومروسی ۸٦۵ در .

معلومى ۋەيه دكوردستانىدا دوملت هنه يكى ملتى مه يك ژى ملتى فلان امۋى دبيئن ودغزتان دخونن خباتاوان بمشەو روژ مروف لى حيران دەبى هرروژى غزتەكى ؛ هرروژى مجموعەكى ؛ هرروژى كيتيبەكى دريخن .

« خودان قلمى وان بەقلميد خو ؛ خودان علمى وان به علمىخو ؛ خودان تفنكى وان به زورادستان واشقيانى؛ خودان سياستاوان بەعزمانىخو؛ دولت مندى وان بەدولتاخو خودان باتقه باريدخو .

والحاصل چىبى وان هەبى ژبو ملتى وانه يانى ملت به همى تشتى وان فائدى دبينت .

او وەكى مه مريد خودريبا بى فائده نادەنه كشتن ؛ باريدخو بدهوا اسراف ناكن ؛ بى منفعت سعى ناكن .

حال اوحاله ميرد مه ، بەيك هوكشتنى دمرن باريد مه ، ژبولەيزه بازان مطربان ، درويشان، پەرو ، خلاتان بىهوانيان ، رشوەتان دچن عزمانىمه به (غيتبا) يك دوشيل دبت .

اوه حالى مه اوه حالى وان او دخبتن ام راه زين كسى نه خبتت حق زيى چونينه . ژوان خبران هاته زانين ام چند قدر باشوه ماينه ورقيبت مه چند قدر پيشوه چوينه اوه ژبومه سبب عبرەتىيه اكرام ژى پىچكوكەك عبرەتى بكرن ام ژى هروەكى حيان دى بكهنه مرازا خو .

خدى آرىكاربت آمين بلى ا ژبير نەكن خدى دقرآنى دا امر كريه (وان ليس للانسان الاماسعى)

٧ كانوناياشى ـ ٣٥

ع . رحمى

« اعتذار »

كچن هفتەكى ٧ نجى نسخەنك مرتب خطالرى سهواً تصحيح ايدلمەدن نشر ايدلديكندن طولايى قارئين كرامه بيان اعتذار ايلرز .

نجم استقبال مطبعەسى مدير مسئول : حمزه

هیلانه دناو کورا جهالت
فکرا مه علم کوصرف ونحون
بل وانه فنون سفیل ، محون
خیزان ، فقیر بی تجارت
کویاکی فقیری بومه رفعت
بی‌دولتی فخره‌که زبومه
هی‌یامه بەمسرفی نەدومه
کیسکی مه وه‌کریه بوضیاعات
بومنفعتا عموم هیهات ! !
کیرتی‌یه بەصد بنان شداندی
بی همتی‌یه کو ام زباندی .
صد زیر به سفره‌کی ضیافت
اسراف دکن زبو سفاهت
صد پاره ژ مدرسی قباحت ! !
خاصما زبو مکتبا سعادت ! !
دستی مه وه‌کریه ، پرسخی نه
بومنفعتا عموم نی نه
تونی زبو ناوه‌کی مجرد
بومنفعتا خسیس وهم بد

۳ کانونا باشی ۳۳۵ زمالاهکاریان

عبدالرحیم . رحمی

پ چکوکه‌ك عبرت

ای کلوبرایان !

دنیا به چاولی‌کری آوا بویه مروف چاو هوالی‌خو دکت اوچاوان دخه‌بتت مروزی دویت وه‌سا . . . بلکو کله‌ك تر خه‌بتت .

ى ماهيت عاليەلرى قابل انكار اولمەيەن كبى ، عصرلردنبرى قدرت
يەسنو، محافظه ايدن «كردملتى» نى بويلەجه ياروأغياره طانتمقده فائدەدن
دكل ر. مثلا، بوو'ديده يارله بيلنەجك «كردلرده ادبيات» ، «كردلرده
قى» «كردلرده معاشرت» ، كردلرده رقص» ، «كردلرده تزيينات و
سات كبى كنيش ومفيد، عين زمانده ملتمزكيوزينى آغارتەجق موضوعلر
ولو ركه ارباب همتك هدف آمالى اولسين !

لاورشيد

ژبو نسلا تيت

سعدو : [١]
كرچى توبچوكى ناتوانى
لكن سيهى توقهرمانى
ايروكه توشير مژى بوچوكى
باش پازدەنى جان فدا بنيكى [٢]
ازدى بمرم بچم ژدنيا
لازم وطنى بكى تواحيا
هيويامن توبى كوازديبژم
درد و المان همى ده دريژم
ام ملتكى جسور وشجعان
صاحب شفقت محب انسان
اصلى ونجيب هم ذكى نه
لكن ده دنى مه حق چونينه
چونكه : مه علوم ، فن ، صنعت

---

[١] خارزايى منه
[٢] بيك بالاك مقاصه عشكير

قاری ایله قوجه‌یی ، قازمه ایله کورك — یعنی مزار — آیریر .

«که خاریه ساواری ، بلا اوبچه هواری ! »

بولغور پیلاوینی کیم یدیسه ، امداده او کیتسین !

(بتلیس قصبه‌سی جوارنده کائن «بالکان» نام قریه اهالیسی بین‌الاکراد حماقتلریله معروفدرلر . اهالی مذکوره نامنه بر چوق کولونج حکایات نقل ایدیلر . بر ضیافتده سفره‌یه دعوت اونوتولان بریسی ، او اثناده کویه هجوم ایدن اشقیایه قارشو هرکسك کیتدیکی حالده اونك نه‌یه کیتمه‌دیکی سؤال ایدلمسی اوزرینه، عذرینی ایماءً مثل ضرب ایلمشدر .)

«وه‌زره‌با ، چیطره زباووبرا ! »

جنوب روزکاری بابا و قارداشدن دها ایيدر .

(مثل مذکور ، قویون تاجری بر بابانك جنوب روزکاری اسرسه قویونلری اوتلاغه چیقارا بیله‌جکندن و بو یوزدن تزیید ثروت ایتدکدن صوکره قیزینك دوکونی یاپاجغندن بحث ایلمسی اوزرینه قیزی طرفندن ضرب ایدلمشدر .

«مزن لمالان ، بچوك لبانان»

بویوکلرك اوده سویله‌دکلرینی ، کوچوکلر داملرده افشا ایدرلر .

«دی نکرین زیره»

«سکوت آلتیندر .

«دولاب حبسه ، تشی رقصه ، نقش حوسه»

چیقریق محبسدر ، تشی « یولاق کدکلری ایله » رقص و اکلنجه‌در ، نقوش و کرکف آرزو و ذوقه تابعدر .

خاتمه . — بالایه نقل اولونان کردجه ضروب امثال، کردستانك مختلف محیط و محافلنده استعمال اولنان بیکلرجه‌سنك اك منتخب ، و مکمل اولانلری دکلدر . اولجه‌ده عرض ایتمش اولدیغم اوزره بونلری ترتیب و تحریردن غایه ، علمی خدمتله عملی بر تجربه ، فی‌الحقیقه ضروب امثالك آز

اوبرینك «توخت = ربع قبهٔ عتیق» ی اوزرینه کلسین !
(پرواسزلنی افاده ایدییور .)

«جقا سرایمه مزن دنی ، جدوایمه نجیبان دینی ! »
باشمز بویودکجه ، کوزومز غریبه‌لر کوربیور !

بیرلژبه ، اینی‌بی ، شمی ضعف »
اختیار قادینك کوکلی نماز قیلمقده اولسین، جمعه، جمعه ایرتسی چوق
(مرامك لزومنی بیلدیرییور .)

«جی کو آ کرتنه‌یه ، دو ، درنابی ! »
آتش اولمایان یرده ، دومان توتمز !

«کولك ریخو کارانی خراب دیکه »
فنا بوزاغی ، سورویی بوزار .

أسبجی ، بلاپی خاسبه »
ایی آت اولسون‌ده نعلسز اولسون

کاوا کو نجیرامن‌طی ، کویا طاژی ایمن‌طی »
وقتا که آوه‌زاستلارم ، تازیمك یسلکی کلیر !
(فنا تصادفات ایچین ذکر ایدیلیر .)
کوی‌جی ، قفسیندا کفشه »
ایی ککلك قفسده ایکن آ کلاشیلیر . .

«هنیکف دوبه‌یه ، عیارسه یدایه ! »
دوبه «أریتیلوب موی آلتنش بالك تصلب ایتمسی»
بالدر ، فقط کوپك طولولمنده‌در !
(کوزل بر سیاده فنا قلب ، خسیس آدامده ثروت ، بخیل آدامده
علم . . . و سائره ایچین ضرب ایدیلیر .) .

« وژن ومیر ، طوروبیر »

آه انه ، کوزل انه ! شو جوجقلره سویله
حالا سـوره‌جکمی شو نفاق اورته‌ده بویله

٥ کانون ثانی سنه ٣٣٥ بروسه‌دن

سلیمانیه‌لی

محمود نژاد

کردلرده ضروب امثال

«میرم هلز بوری ! »
بکم ، رازیانه کچکیندر !
(رازیانه ـ معلوم اولان شجیره‌درکه‌کچکین اولدیغی نسبتده صلابتی آرتار مثلك رازیانه ایسته‌ین بك ایچین ضرب ایدلدیکی محتملدر . عودت احتمالی اولمیان خصوصات ایچون ضرب ایدیلیر .)

(کایانه‌بوما کادین ژی‌یاته بو)
صمان سنکدی ، صمانلقده سنکمی ایدی ؟ !
(چوق ییوب نفسی طیقانمش اوبورلر حقنده مستعملدر .)

«یك ماله ، دوزده مالخو ! »
بر اودر ، اون ایکی کتخداسی وار !
(بر ایشه قاریشانلرك تعددی تقدیرنده تشوش امور حاصل اولاجغنی اشراب ایدییور .)

«قیاساتشکی ، لمشکی دیکه ! »
بالدیر و طولوم قیاسی یاپیور !
(یا کلش قیاس یاپیلوب کیفیت تحریف وتأویل اولونورکن سویله‌نیلیر)

«رطل ایطه ، بلا سر توخت ایوی‌به ! »
وارسین سنك «بطمان = آلتی قیهٔ عتیق» لکده

بر کرد چوجغنك احتساساتی

سوکیلی کردستانه

آه ای وطن ، ای ساحهٔ غم ، کشور پرخون
ای یاوروسنی غائب ایدن مادر محزون
نفخه‌ك بنی افسونلیور ای دخمهٔ اجداد
روحم متسلی اولور ایتدکجه سنی یاد
ایمانه تکامل ویریور خاکیکی سه‌ومك
عمر ابدیدر بولکه جانمی سه‌رمك
او قارلی تپه‌کده کونش اولدقجه درخشان
الماس کبی پارلار نه‌کوزل ثروت وسامان
یلدای غمی نور خیالکله کچیردم
شمدی ارارم فجرکی، دیجوری بیتردم
آه هپ سکا کلمك ، سکا قوشمقدی خیالم
لکن بنی قیش باغلدی یوق شمدی مجالم
قاوشمه‌دن اولسه‌م جسدم طاغلره قلسون
هرشام وسحر یاد ایله بوی وطن آلسون
یاورولریکی اینه‌مشسك هپسی‌ده حاضر
کیم بوللایه‌جق ؟ . اونلری صورمز بیله . .
اونلر یالکز بر نفرات ایله اوترلر
تهجیر ایچون تکبیری‌ده ظاهر اونودرلر
لکن سنك اولادلریکك عزمی متیندر
هر عزم و ارادتلینك آتیسی امیندر
چیلاقده ، یایانده سکا طوغری کلیورلر
طاغلرده اوقارلرده‌ده اکثر دونیورلر
یولدن چکیل ای آه ایله چابوق اریبان قار
. سن‌ده‌یقیل‌ای‌فورطنه‌! . ای‌شمس‌سن‌اول‌یار

دنك كوره‌نك) عشيرلريني ديكلر ، بعضاً كندمى اوسكون ابدى‌يه طالمشلر قدر ساكن ودنيايه لاقيد كورووردم ، نهايت جدملك . . جده‌مك قبرلرى يانـنه كلش بولنووردم .

اونلرك قبر خصوصلرينك ديبنه ديز چوكوب خنچقرديغم زمان بهارِ حياتمده الك مسعود بر كونمى يشاديغمه حكم ايدردم . فوقده صالالانان ارغوان داللرينه هجرانلريمى سويله‌ين قوشلر بنم فاتحه‌مى ديكلر ، صانكه بنم ايله درونى دعا ايدرلردى . . بن ساعتلرجه اوراده مبهوت قابر وباشمى قالديرديغم زمان اوقوشجغزلرك بنى يالكز حالده ترك ايتدكلرينى وصانكه موجوديتلرندن راحتسز اولمامى دوشونمشلر كبى هيچ حس ايتديرمه‌دن اوچوب كيتدكلرينى كورووردم . . اوزمان . ! . ارغوان داللرينك لطيف كولكه‌لرى آلتنده اللريمى سمايه طوغرى قالديره‌رق خالقمدن قبرنشين انسانجقلر واجدادم ايچين رحمتلر ديلر . . وايصلاق كوزلرمله اونلره صوك فريضهٔ حرمتى ايفا ايدر . . واونلرك روحلرندن ملتملك وملتيمك يوكسلمه‌سى ايچون استمداد ايدر . . وبوخصوصده نيات خالصه وصادقه ايله چالشه‌جغمى عهد وپيمان ايدر وكردك ماضيسنى تخطر ايدر . . حاله باقار . . استقبالى تفكر ايدرك عودته باشلاردم .

تپه‌يى چيقاركن طويديغم چارپندى بودفعه‌ده قلبمده طاتلى وپك طاتلى بر احتساس وجوده كترديكنى وبونكنده (اميدوار) اولمق اولديغنى كوروز كبى اولووردم .

ايشته شيمدى . . اوفردوس مثال مملكتده كچيرديكم كونلريمى دوشنيوردم . . روحمده‌كى مونس خاطراتى ديكله‌يورم . صكره آرتق كردى كردستانى دوشونه‌جك استانبول مقر خلافتده بيوك برجمعيت ميدانه كلديكنى دها بشقه ومهم تشبثلر ، باشلانديغنى كوريورم . .

٢٨ كانون اول سنه ٣٤ نشانطاش ياملكى زاده

ع . ب .

ورنگارنك چیچكلرینك ، خوشبو چنلرینك ، لطیف ارغوانلرینك رایحهٔ طیبه‌لرینی كتیرر . .

اووخ او معطر چیچكلرك ، او روحنواز قوقولرك ، او زمرد فام چنلرك تحسر درونیسیله هرزمان ایكله‌رم .

چونكه : اورادهكی سما ، اورادهكی ضیا ، اورادهكی هوا باشقه‌در . مائی و آچیق سماسنك اوستنده شهبال زرینكدن پنبه ، افلاطون ، صاری ضیالر صاچان كونش الك قسوتلی قلبلره كشایش ، الك دوا ناپذیر دردلره دوا ویرر . . اوراده هرشئی بكا باشقه . . كلور . . واویله كورونور . اونك ایچون بن اورایی هرآن آكار و آرارم .

كویژه‌ده‌كی [٢] او جدمدن قالان آشیانه‌مده روحفزا صباح اولور، بهار قوشلرینك روحنواز شاقرتیلری‌نی طاتلی اویقومدن اویاندیررکن ، كونشك مازه‌لان [٣] طاغلرینه اوران انعكاساتی كوزلریمی قاماشدیرركن اوحیات تازه ایچنده مسرورانه قالقاردم . غصبی بر استعجال ایله كینیر كرد سیوانه ، او روحمی سودیكم خواب ابدی یتاغنه كیدردم . . زمردین چنلره بورویوب یوكسه‌لن تپه‌یی طیرمانیركن یوره‌كده حزن آلود بر جاریقی طویاردم . اویوقلرك منظرهٔ دلكشاسی ، محل مقصودك حزنفزا توجهی یوركده غریب برخلجان حصوله كتیرردی .

یول كنارلرینه تنادلری دوكن ارغوانلی ، لطفكارانه تمایللریله كونشك حرارتندن بنی حمایه ایدرلركن بن اونلری سومرك ، قوقارق فصله صاقان چیچكلری قوپارر برر دمت یاپاردم .

یولك طرفننده اوراده چوكش برطاش ، بوراده زمین ایله بر اولمش بر طوپراق كتله‌سی ، دها اوته‌ده بر قبرك باشنده قرآن تلاوتلرینی وبعضاً مشهور دلودی سسیله اطرافی چینلاتوب دهشتلر القا ایدن [٤] (منلا محمد

[٢] كویژه : سلیمانیه‌نك كویژ طاغلرینه اطلاقاً بیوك برمحله‌سیدر .
[٣] مازه‌لان : سلیمانیه‌نك كوژه ومازه‌لان طاغلری آرهسنده‌كی وادیه‌یتا اولنمشدر .
[٤] منلا محمد : سلیمانیه‌نك [illegible] كوره‌لقیله مشهوردر .

ایدیکز. یکدست و یك آهنك اولمغه چالیشکز. یارین اعتقاد ایده‌جك صاحب عمومی قوانرمسنده، محشر امده بوتون دنیانك، بوتون ملتلرك حسنات وسیأت حسابی کوریله‌جکدر. هر کس، هر ملت کندی حق حیاتنی ادعا ایده‌بیله‌جکدر. عموم کردلك نامنه اولماسه بیله باری بر موقع مشکلده قالان، وخیم ساعتلر کچیرن ترکیا کردلرینی بر موت محققدن بر سفالت ابدیه‌دن قورتارمغه غیرت ایدیکز! شرائط سالفه تحتنده حیات سابقه‌مزی یاشامق اخص آماللزدر. فقط بو ممکن اولمازسه زنهار بوینمزه بر زنجیر اسارت قویدیرمیه‌لم. بو حربده و سائر زمانلرده کوردیکمز و چکدیکمز مظالم و سفالتلردن دها شنیع حتی امحای تام ایله نتیجه‌پذیر اوله‌جق بر حیاته داخل اولمق احتمالمز غیر وارد دکلدر. آرتق بزی بز قورتاره‌بیله‌جکز!

سکا سندن کرك عالمده کر امداد لازمسه

بالمقه‌لرینك متاعنه رغبت زمانی کچدی. بعضلر کزك فکرلرینی اشغال ایدن خیالات واهیه‌دن تبری ایدیکز. یالکز کندی ملتکز ایچون چالشکز. اونوتمایکزکه بزمده بوکونه قدر اهمال ایدیلمش واسع برلسانمز، زنکین بر تاریخمز واردر. ایشته سزه بر دستور فلاح! فعالیت! وتشبث!

چنبرلی طاش: ١٩ تشرین ثانی ٣٢٤

سوه‌رکلی حلمی

کرد سیوان [١]

بن اورایم، انا یوردمده.. شهر زورده بولنان اویری یلك چوق آکار و آرارم. بعضاً اسه‌ن بر روزکار بکا اورانك؛ اوجنت یوردلك تازه

[١] کرد سیوانه: سلیمانیه‌نك برتپه اوزرنده‌کی مزارلغیدر.

مظلومین بشریت حقنده آیری آیری تلقیاته تابع اولوناجق دورك یاشادیغمز کونلردن چوق کریده قالدیغنی کورمك ایسته یور .

حکاریلی

عبدالرحیم رحمی

کورد کنجلرینه

کنجلر ! اوت سزه خطاب ایدییورم . جرائد حوادثی تعقیب ایتمیور- میسکز؟ بش آلتی ولایت سکنه سنك اوچ میلیوندن فضله بر نفوس اسلامیه نك سزی طـوغوران ، بویودان ، الحالة هذه یاشـادان مادر وطنك مقدراتی موضوع بحث اولیور. قفقاسلرده ، عراق و عربستانك آتشین چوللرنده ، غالیچیا و چناق قلعه نك جهنمی سپرلرنده فدای حیات ایدن یوز بیکلرجه وطنداش کوردستانك علوی سماسی آلتنده غریب قالان آلتون اووه لر، یشیل طاغلر، بهشتی اورمانلر ، بوتون او سوکمش خانمانلر، ییقلمش مزارلر سزه باغیریور. سزه، تحصیل کورمش اولادلرینه رفع اوازشکایت ایدییور: سزدن امداد بکلیور! قلمکزله جسارت مدنیه کزله بوتون فعالیت ملیه کزله چالشمق زمانی کلشدر. و بلکه کچمشدر، دییور !

کنجلر بوتون امید وطن شیمدی سزده در

اوت کردستانك حیاتی موضوع بحثدر . صـاقین الدادیجی خولیالر پیشنده قوشمایکز: بو کون سزه ترتب ایدن وظیفه لر غایب مهمدر . پك مهلك آنلر، پك مهم کونلر یاشایورز. اویومایکز !

جهان حضورنده، تاریخ صحیفه لرنده شائبه سز قالمق ایسترسـه ك اسکی اختلافلری، سوء ظنلری، خودبینلکلری ترك ایتملی یز. آرتق الصاف !

یا کلش خولیالرك، کوچوك دوشونجه لرك بو کونکی عاقبتنی دقتله مطالعه

هیئت اجتماعیه‌نك اك یوكسك موقعندن سـوق طالعله سقوط ایدوب بوكون وان ولایتنه تابع (كوار) دن (اربیله) قدر ثروتلرندن برشی قورتاره‌میه‌رق بیك‌درلو مشاق سفریه ایله مهاجر اولمشلردر .

بونلرك بردرجه‌صاحب ثروت اولدقلری حالده‌دوشدكلری ورطهٔ فلاكت دیكر بالعموم كورد مهاجرلرینه نمونهٔ قیاس اوله‌بیلیر . عجبا هانكی ملتدن اولورسه اولسون یوزیكرمی خانه‌لی بر كویدن اون نفوس قالدیغی باشقا بر ملتك سركذشت مصائبنده‌اوقومق ممكن‌میدر؟ بونلرنه‌اولدی؟ نیچون محواولدی؟ بونلرك حسابنی كیملر ویره‌جك؟ مسئوللری كیمدر؟ ارمنی، روم مهاجرلرینه آمریقادن اولوقلرله معاونت آقیور! ! بونلره كیم باقه‌جق؟ كیملر معاونت ایده‌جك؟ یوقسه بونلر بشر دكلی؟ ایواه قالانلرده بوصورتله‌می محو اولوب كیده‌جك .

هله ! شوبازینك صوك فقره‌سی « مجبوراً بهاره‌قدر بوراده‌وقت كچیره‌جكز » عجبا ! بهاردن صوكره نره‌یه كیده‌جكلر؟ تخیل ایندكلری‌اولری،كاشانه‌لری برقاچ كبریته قربان ایدلدی. تارلالری‌آكه‌جك قوللر منقرض‌اولمش طوپراقلری قازاجق مانده‌لر ، اوكوزلر ، استر و باركیرلری تكالیف حربیه طوپلامش قالانلردن بیله اثر یوق ، صاپانلر چفت آلات و ادوات ، آرابه‌لر ، قیشلك صغوق كونلرنده البسه‌سز چیلاق حرب‌ایدن‌زوالی عسكرلره‌كور وظیفه‌لرینی ایفا ایتدیلر ، یمك قازانلری قاینادیلر . قیون سـوریلری یوق . بشـون ایكی آیاقلی قورتلر طرفندن پارچه‌لندیلر .

ای محترم غزته‌جیلر شـو مكتوبده حال سـفالتلرینی عیاناً اوقودیغكز فلاكت‌دیده‌لرله دره‌لركبی آقان‌كوز یاشلرینی وجدانلركزدن فوران‌ایده‌جك صدای حقله دیندیرمكه سزی دعوت ایدیبورم .

بونلرك امثاللری كبی بر انسان، برمخلوق خدا عدایدیله‌رك حقلرنده او صورتله معامله‌ایدلمسنی، سونمش اوجاقلرینك، ییقلمش‌خانمانلرینك اعمارینی ایلك بهاره قدارحیاتلرینك تأمینی اسبابنك استكمالنی علاقه‌داراندن‌مشتركاً طلب ایدیكز . عالم مدنیته باغیریكزكه یكرمنجی عصرك وجدان و ایمانی

بی پروا یاقیریورلر . فقط بو آسیاب فلاکتده الله چوق أزیلمش بر ملتی اونودیورلر . یاخود اونوتمق ایسته‌یورلر !

فلاکتك تام معناسیله دوچاری اولوب سسلرینی ایشتدیره‌جك بر ویار بولمیان، دائما ظالملك شدت استبدادینه بویون أکن و هروقت معصوم و عصمتلری درجه‌سنده مغدور بولنانلردن بحث ایدلمیور. مادامکه مقصد انسانیته خدمتدر، شو حالده بر طاقملری بتمسه‌یرك دیکر مظلوملر اونودلملی می ؟ !

یالکز بتمسه‌نیلوب محافظه ایدیلنلرك حقوقلرینی دکل ، بلکه بی‌طرف بر نظرله حرص وغرضدن سالم و انسانك کوزلرینی بتون دومانلریله بورون قانلی تفکرلردن آزاده بر انسانیت‌پرور اوله‌رق شیخ سعدی حضرتلرینك:

بنی آدم اعضای یك دیکرند — که‌در آفرینش زیك کوهرند
چوعضوی بدرد آوردروز کار — دیکر عضوهارا نماند قرار
توکز محنت دیکران بی‌غمی — نشایدکه نامت نهد آدمی

نشیده‌لرینی اوقویه‌رق هپسنه‌بردن آغلامه‌لی فریاد ایتملی. آلام و اکدارینه اشتراك ایدوب یاره‌لرینه دوا بولملی ، فلاکتلرینك مغدوریتلرینك اوکنی آلملی . حقیقی دست مروت اوزاتملی ، حقیقی مدنیتك شاننه لایق اولان ایشته بودر.

ای محترم غزته محررلری ! ایشته اوچ کون اول اقربامدن آلدیغم ١٩ تشرین اول ٣٣٤ تاریخلی مکتوبك بر قاچ فقره‌سنی اینجه یازی ایله نظر دقت علیه‌کزه عرض ایدیورم : اولاً مکتوب صاحبنی سزه طانیتدیرمق ایستیورم . شو مکتوبك صاحبی عالم مدنیته هارون الرشید ، مأمون کبی داهیلر یتشدیرن، درتیوز سنه‌لك بر مدت عالم اسلامه خلیفه‌لك یاپان و بالآخره هلاکو فتنهٔ ناکهانیسیله کردستان طاغلرینه التجا ایده‌رك «١٢٦٣» سنه‌سنه قدر حکاری سلاله‌سی نامیله « چوله‌مرك» و «باش قلعه » قلعه‌لرنده حکم ایدن و یوزلرجه مدرسه، جامع ، کوپری کبی آثار خیریه وجوده کتیره‌ن سلالهٔ طاهرهٔ عباسیه‌یه منسوب حاجی طیار بك‌زاده محمد وصافی بکاردرکه بو کونده بر طاقم امانتلرله او سلاله‌یه منسوب اولدقلرینی اثباته مقتدردرلر .

کرد مهاجرلری نه‌حالده ؟

« ... اقربامزدن یالکز خورشید ، احسان ، محمدبکلر صحتده اولوب سلام مخصوص ایتمکده . برادرم احسان بك ایلك بهاردن بری مملکته عودت ایتمش ایسه‌ده نره‌لرده اولدیغندن بی‌خبرم . رسول بك کذا قادربك سزلره‌عمر . برادری عثمان‌بك اورمار عشیرت رئیسی سوتو آغالك نزدنده ... سعید بکك خانه‌سندن فرد واحد قالمامشدر . عبداه بکك کوچك مخدومی صاغ اوله‌سکز . بالعموم قریه‌مزاهالیسندن اون‌نفوس مقدارنده‌آنجق‌قالمشلردر .. شمدیلك قیشك حلولی مناسبتیله مملکته کیده‌میه‌جکمزدن مجبوراً بهاره قدر بوراده وقت کچیره‌جکز .... »

ای خاك اضمحلاله سریلن بشریتی دوشونوب دست معاونت اوزاتمق ایستیان، کردابهٔ فلاکته دوشن بیچاره‌کانه مرحمت ایدن انسانلر! سزلر دائما حقیقتی آرییورسکز . هلال‌احمرلر ، صلیب احمرلر ، جمعیت خیریه‌لر ، فقرا پرور جمعیتلر تشکیل ایدییورسکز وبونلرله فلاکته معروض قالان هرفردك مصیبتنه اشتراك ایتمك ایستیورسکز !

ئه‌ومت سز بشریتك الایو کسك طبقه‌سیسکز وسزه بتون ذی‌حیاتلر مدیون شکراندر .

یالکز برشی عرض ایتمك ایستیورم : سز سسلرینی چیقاره‌بیله‌جك درجه‌ده فلاکته معروض قالانلرك امدادینه قوشیورسکز ! عجبا اونلردن دها مقدوروفلاکتك الك درین قیوسنه دوشن مظلومینی، آه‌وأنینی تشدیره‌میه‌جك درجه‌ده سنسلری قیصیلانلری نیچون آرامیورسکز ؟ یوقسه بو بیچاره‌لردن معلوماتکزمی یوق ؟

چوقدنبری غزته صحیفه‌لری ارمنی، روم مهاجرلرندن بحث ایدن یازیلرله طولوب‌طاشیور . ئه‌ومت شو مقاله‌لرله بشریتك سعادتی تخیل ایدن حس مرحمت صاحبلری رقت قلبیه‌لرینك حائلی زائل اولمش، قلملرینی بافلایه‌رق

حرمت اولنشدی. فقط اخلاط قلعه‌داری ملك اشرفك بنده‌کاننددن عزالدینك استیمان پرده‌سی آلتنده جلال‌الدین شاهه ترتیب ایتدیکی سوء قصد حس اولنه‌رق حضوره چیقه‌جغی صره‌ده دردست اولنمش و بونده مجدالدینه‌ده بر لکهٔ خیانت صیچرایه‌رق اوده عزالدینله برابر حبسه آلنمشدی. بو صره‌لرده ایدی که جلال‌الدینك زلزلهٔ ظهوریله تتره‌مش واو آتشپارهٔ جلادتك ولوله وغاسنه تاب آور اوله‌میه‌جغنی دوشونمش وشام پادشاهندن استعانه ایتمش اولان بتلیس حاکمی ملك اشرف معاونته کلان شام اوردوسیله برابر موش صحراسنده جلال‌الدین خوارزمی‌یه میدان اوقومشدی. مغولك بی‌پایان اوردوسنی مغلوب ایتمك عزم بلندینه مالك اولان جلال‌الدین بو اوردویه ارائهٔ سطوتدن چکینمه‌مش ایسه‌ده چه‌چاره‌که خسته‌لنی حرص دلیرانه‌سنه غلبه ایتمش وتدافعی وضعیله اخلاطه رجعت ایلمشدر.

دائما بارغم اوزرینه انصافسزجه‌سنه بر ضمیمه قوندیرمه‌یه آلیشمش اولان بو چرخ دون دیکر طرفدن‌ده ایماس بهادرك قوماندا‌سی آلتنده بر مغول اوردوسنك تقربنی احضار وبو صورتله ایکی آتش اراسنده قالان جلال‌الدین بیقرار وارتق مغول اردوسنه تسلیم اولمقدن ایسه بتلیس حاکمنه التجایی بالاضطرار اختیار ایتدی. بتلیس حاکمی کردلره خاص اولان بر شیمهٔ مهمان‌نوازانه وجوانمردانه ایله اوشاه حمیت‌پناهی استقبال وقیزینی پیشکش ایدرك اونی داماد ایتمکله ایدی برنام بلند استحصال ایتمشدر. بو صورتله برلك رابطه‌سنی تشکیل ایدن کردلر سلطان سلیمك اوقات بر میلیله سلطنت سنیه‌یه عرض تسلیمیت ایتمش والی‌الابد بو رابطه‌یه صادق قالمشدر.

سلیمانیه‌لی

اسماعیل وداد

بسیط روی زمین باز کشت اباداں
بەیمن سایۀ چترخدایکان جهان
توعمرنوح بیابی آزانکه درعالم
عمارت ازتوبدید آمداز پس طوفان
توداد منبر اسلام بستدی زصلیب
توبر گرفتی ناقوس را زجای اذان

یکسان وخراب اولمش بریوزی جهان پادشاهنك شمسیه کبی ظل میمنت تأمین ایدن قدومیله معمور اولدی .

سن عمرنوحه لایقسك چونکه طوفاندن صوکره نصل نوح دنیایی اعمار ایتدی ایسه سنده مغول طوفانندن صوکره اعمار ایتدك .

سن اسلام منبرلرینك اوجنی صلیبدن آلدك ، اذان یرلرنده ناقوسلری قالدیردك .

آز مدت ظرفنده اثرحیات کوسترمکه چبالایان ایرانك مقدرات ازلیەسندن یاخود اوحمیت مجسمه جلال الدینك کندوسنی طوپلامق نصیبسزلکندن اولملی که جنکیزك وارثی قاآن اوقتای جلالك ینه‌دن بیدرلکی احضار ایتمك ایچون سونای ، جرماغون کبی اك کزیده نامدارلرندن ایکی قوماندانك معیتنده براردو سوق ایتدی . جلال شاهین کبی برحملۀ برقیه ایله کیذی برآز اوقوجه اردودن شبیخون صورتیله آلدقدن صوکره جبال منیعەدن متشکل استحکامات طبیعیەسیله تدافعی وضعیته مساعد کردستان جهتنه صاوشدی .

ایلك کوروندیکی ساحه اخلاط حوالیسی ایدی . اخلاط او تاریخده بتلیس حاکمی ملك اشرفك قرداشی مجدالدینك محافظەسی آلتنده ایدی شرق وغربك نامدارلرینی ییلدیرمش ویلدیرم کبی دشمنلرینك قوۀ معنویەسنی قیرمش اولان جلال الدینك دبدبۀ شجاعتی بیله کرد قفاسنه القای خشیت ایتمامش اوملیدرکه اخلاط محافظی مجدالدین قوجه سلطان جلال الدینه بوی اولچمه‌یه قالقیشمش وبالطبع مغلوب اولمشدر . میدان حربدن منهزماً اخلاطك ایچ قلعەسنه طوغری رجعت ایدن مجدالدین هرنصل برفکره مستند ایسه تحصندن صرفنظرله سلطان جلال الدینك پناهنه صیغنمش وفوق العاده مظهر

برنجی سنه — ٩ ك ٢ ١٣٣٥ — عدد ٨

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر.
آلتی آیلغی ١٣٠ غروشدر

مسلکمزه موافق مقالات مع‌الممنونیه درج اولنور.

ژین
حیات

سیالك ٢٢٠ غروشه
نیف سال ١٣٠ »

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه‌در.

کرد تورك برلکی

ادیب اعظم نامق کمالك ارشاداتیله منقبهٔ جلادتی ابدیاً عثمانلیلرك سینهٔ افتخارینه نقش ایدلمش اولان جلال‌الدین خوارزمی تاتارلرك گردباد هول انگیزیله هندستانه سوروکله‌نمش ولوورالرده حسرت وطن چله‌سنی طولدیرمشدی. (٩٢٥)

جنکیز خانك قضیهٔ وفاتی جلال‌الدینك رهای وطن فکرینی احیا ایتدی. تاریخك مشهور سیالری ایچنده جلال‌الدینه خاص اولان چالاکی حرکت پك آز زمان ایچنده اونی (کیچ مکران) طریقیله اصفهانه یتشدیردی. بو سرعت حرکتی مشهور کمال اصفهانی شوبیتیله توصیف ایدیور.

«که بود جز تو ز شاهان روزگار که داد
قضیم اسپ ز بدلیس و آب از عمان

سندن بشقه شاهان زمانك هانکیسنه میسر اولمشدرکه آتنه بتلیسده یم ویرسون وعمانده صولاسون.

مغوللرك ظلام ناهموارندن اورکمش و ظلم ناپایدارندن بیقمش اولان اصفهانلیلر پك بیوك برمسرتله او نامداری قارشولامش واو ملتك ترجمان خوشخوانی اولان اوشاعر شیرین ادا کمال تهنیت قلوبی برقصیدهٔ غرا ایله اجرا ایلشدی. بو قصیده‌نك [illegible] نمونه اولرق ترجمه ایلیورز.

برنجی سنه — ۹ کانون ثانی ۱۳۳۵ — عدد ۸

ژین

حیات

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر.

سالك ۲۲۰ غروش.
نیف سال ۱۳۰ «

مسلکمزه موافق مقالات مع الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه‌در.

مندرجات

نسخه‌سی ۵ غروشدر

نجم استقبال مطبعه‌سی

آدرس :

باب‌عالی جواری ابوالسعود جاده‌سنده نجم‌استقبال مطبعه‌سنده (ژین) اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتابخانه‌سی

کرد لسانینك قواعد لغویه‌سنه دائر مقدمة‌العرفان نامنده بر رساله نشر ایدلمشدر . اداره‌خانه‌مزده و شهزاده باشنده قوئوپراتیف شرکتی جوارنده صحاف حمدی افندی دکاننده بولنور .

(ژین نشریاتندن)

هیئت تحریریه‌مزدن حکاریلی عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظماً قلمه آلنان (عقیدا کوردان) نامنده‌کی کوردجه منظوم علم‌حال موقع‌انتشاره وضع ایدلمشدر . بالجمله کورد قرده‌شلریمزه برر دانه‌سنك ایدنمه‌سنی توصیه ایلرز وینه موسی‌الیهك طرزونده نشر ایتدیکی (اسیر بر چوجغك باشنه کلنلر نام رساله‌سیله برلکده اداره‌مزده بولنور .

هفته‌لق غزته‌نك ۲۵ نجی نومروسی انتشار ایتدی . پك مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنك ۳۸٤ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

محترم دوقتور عبداه جودت بك همشهریمزك چیقاردقلری اجتهاد مجموعه‌سنك ۱۳٤ نجی نسخه‌سی چیقدی . نفیس مقاله‌لری حاویدر . مطالعه‌سنی توصیه ایدرز .

آدرس : استانبولده جغال‌اوغلنده اجتهاد ئوی‌در . تلفون نومروسی ۸٦٥ بك اوغلی

خو خصوص ملا سعید کردله اسلامبوله‌یه
خوی بدیع رویﮋمانه وملای والاتبار .
جا که اوذاتانه اورو فرصته همت بکن
مجلسیکی منعقدکن تا بی کرد تارومار .
هرکس تابع نی بومجلسه من ضامنم
پاش عقوباتیکی زور وتم ودی‌دەم لەدار .
خوا کر بیتوا من راهی بکن ، بوملك خوم
کرد ایرانیش همو صف‌صف دکم هروك قطار
هرچلونی رأی مجلس بی‌وهایان پی‌دلیم .
صدهزاران بایعین بوامر اوپیرهژار .
ای لطیف حیفه‌که‌تو لیره غریب وبی‌کسی .
ورنه بوام مسئله فردی وه‌کو قطب مدار .

قاضی لطیف

کورد تعمیم معارف و نشریات جمعیتی نامیله کورد لسان ، تاریخ و جغرافیاسیله‌اقتصادیات واجتماعیاتنه دائر تدقیقات ونشریاتده بولونمق و کوردلر آراسنده علوم‌عصریه‌یی تعمیم ایتمك اوزره برجمعیت علمیه‌تأسیسی حقنده‌کی احضارات ختام بولمشدر . تصدیق معامله‌سی حکومت سنیه‌یه عرض ایدیله بیلمك ایچون هیئت اداره انتخاب ایدلمك اوزره علاقه‌دارانله کانون‌ثانینك اونجی جمعه کونی اوکله‌دن صوکره ساعت ایکیده دیوان محاسبات آرقه سوقاغنده بهجت‌پاشا قوناغنده‌کی (کردستان‌جمعیتی) بناسنه‌تشریفلری‌مشمنادر .

نجم استقبال مطبعه‌سی مدیر مسئول : حمزه

معدن وكان كرم كرده ، شجاعت ارثيان

اسمان مكرمت ، بحرسخا عين‌وقار ..

رستم كرد كردبو ، برمك كرد ومعن زائد

كردبو ، نيوی‌وان هموشته لصفحه روزكار . . .

باخصوص شاعر لهوان بنده‌كمی تعداد بكم :

مصطفى بك ، شيخ رضا ، نالى وفائى وچاومار . . .

عالم وعلامه اغلب قوم كردى بون وه‌كو :

سعد تفتازانى وسيد شريف ، ملاى حكار . . .

حضرت مفتى زهاوى ، زوله بغدايه ده‌بو

عالم اسلام بفضل وعلم وى كرتى قرار .

حيدرى زاده جناب شيخ‌الاسلام انام

يعنى ابراهيم افندى قطبه بو جمع كبار .

كان علم ورووز دانش كوهر بحر وجود

جود بخشينى بحزوار فضل واحسانى بەبار .

ذات وك شيخ قادرى تشريفى اورو ليره‌يه

جزء اعيانانه ، لكن كاله بوكرد هزار . . .

بحرعرفان ، عين‌احسان ، صدر ديوان فخر دين

نطفهٔ طه ويسن ارجمند ذی‌وقار

شخص وك عبدالصمد ملاى كركوكى خدا

عمرى پى‌دا ، مستحقه كرد باو كن افتخار .

له‌وزمانهٔ هاته ايره قط له‌من غافل نبو .

لطف واحسانى ده‌كل من بو هموروژى هزار .

كه‌دهات حالى ده‌پرسيم ، دفع غمى ليم وه‌كرت

كه ، ده‌چومه منزلى بوخواردن شام و نهار .

صد هزار رحمت له‌ام باوكه ، كه‌وى تعليم كرد

صدهزار رحمت له‌ام دايكه كه‌وى هينايه‌كار ..

زانی حق بو اسطا عالمی قلمی دعیته حل کرن هون غزتا ندا دخونن کو مجلسا صلحی‌وی برهودبد هم غزته‌کی دکوت بیست هشتی کانون اول مجلسا صلحی ددست شولی بکه چوکس دعوایك هبت بلا نه‌وسطت موجب علمی حقوقی، علمی فرمانان ، علمی مردی، علمی تاریخی . . . حق خودعوی وبی‌ته‌وی مجلسا کو مموم دنیالوی برهوذبن حق خواثبات بکدولی بنه‌خدان.

دعوا طوپ، تفنك، شش دربان، بومبا یان خلاص دعوی قلمی‌یه قوتا علم وزاینی حاکمه‌له‌سر همی تشتان دوید خدان قلم نجبتن خدان پاره‌همتی‌بکن هنده دانه طوپ، تفنکان چاریکاوی بدنه علم قلم وغزتان چونکه همی‌کسی تیزانی، طوپ‌تفنك‌هندی‌قلمی سول‌نا کت‌جهی به‌طوپان هاتی ستاندن‌به‌قلمان وکیرانه مثلا صربستان، بلچیقا ، قره‌طاغ، رومانیا به طوپان هاتنه‌ستاند به‌قلمی وکیران وهندی‌ترملك‌ستاندن بوخوستاند هاته‌زانین کوشری طوپان خلاص بو شری قلما نه ام ژی هذك خـدان قلم ریکنه اوروپایی به‌قلما خونجبتن حق مه اثبات یکن.

ع . رحمی

غزل

شاعری کردان ! . . مکن بحث غدار وزلف یار
بحث بحثیکی بکن بوکردله مؤباش بیته‌کار ! . .
طائفهٔ کردان له‌کرج وارمنستان زورتره
حاکم خویان نبو نیویان نه‌هاته ناوشمار .
طایفه جاف ، سید برزنجه ، شیخ طالبان
صند هزار نفسیان هیه ، بودین ودنیا روز بکار
صاحب قوناغ وسفره ، صاحب انعام وخوان
مال وان ماراه بو اسلام وبو ترك وتتار

بت مخمور جاوت، شق کرد صد طاق و کاشانه. . .
دلت بستم بافسون ای کجی رومی ! .. چه فتانی
مکرداسکیت ، انوی تیونا ، لیوتلیس وامشا ،؟..
وەکوا هوی خطا کرچه اتو تاروی لەپیش عاشق
خطای چاد صباده، خوکه بلبل نانه هللانه
وەفکر شاری لەزیرداره کل طرده چمن روزیك
دولیوم ، یاده لعل لباتوی برد، نەبیانه ..
ملاحت‌ختمه سرتوکرچەدەك (نیوت) لەچاودوری
لبوشوقی دوکم پرنسونت تازه دیوانه .

قاضی زاده : مصطفی نرمو

ەشری طوپان خلاص بو

ارو شری قنمانه ،

هرکس مجبوره محافظه حق خوبکت اکر نەکت حق زری چسونبنه بی‌حقه، حفظا حق‌بە دواصولان دبت‌یان دی‌بە قوتادستان یانی بواسطاتفنك، طوپ، بومبا ، طبانجان بت .
یان زی بو اسطا علم حقوق بە تاریخی دبت وختی طوپ تفنکان چو چونکه بەوی حق نائی‌تە اثبات کرن بلکی حق بەقوتی‌یه کیشکا غالب او خدان حقه کیشکا مغلوب، بی‌قوت‌اوبی‌حقه.
دیمك بە شری طوپان حق اثبات نابت. مه تجربه کر ولات بەخونی شوشت؛ هندە بچوك‌بی‌داو، باب‌مان ایتم‌وایخسر کتە کولانان، هندە خاندان محوبون؛ هندەخانی، عائله بلادمون پریشانی سرپریشانی‌دیسا ئچو ئاندەنەکر هندی تریوسنی قلا کتی وکوەیه شری طوپان‌خلاص بوی، ئیاری هیان

۹ ـ اصابت عینیدن [کوز دکمسندن] قورقه وایستهدیکت کی کوستریش یاپ زیرا [مهری] روی رضاکی کوروبکی زمان نظر طاشی و نسخهلرك باغی کبی الرینی بویونکه کمال ممنونیت وافتخار ایله آثار وسنده البته بدنظرلرك تأثیراتندن وارسته قالیرسین . م ۰ م

و رقیكلەرفز خاطرات

فدای چاوت عزیزم ، اوروكه حالم پریشانه
لەدوری تو ، دودیدەم غرق حزینه ، بحر عمانه
عجب کریهٔ دلم ناداهەدا ، شوكار تهایی
نبات قندلبوی توعادەوی بیچارەبی زمانه
بنارساتی ورەدستی بنه سر قلب مجروحم
خناوی بی به سوری پنجه کانت رنکده مرجانه
اکرچه تولەقوم خوش نهادپاك بی پاکی ،
بلا جانم لەمال انکوبه ، واجند ساله مهمانه .
زیانت چونکه نازانی بایماشردەحالی کرد
کبابه جرکمن بیبه هنایم بون بریانه
تبسمكه ودرحه معجزی بو عالمی اورد
له حقه شکره زارت لبو لعلت کان دندانه
نقاب رون دەبیتی ، کن کنه وله قلب خونیتم
بلا حوشاهد صدقەکەمجوای تیرمژکانه
دریژت [۱] هرو کوزلف سیاهت ماشا بر بنیه ،
كه قبه سنیهٔ صافت دکان و باغ سیوانه
له سیرانکاه کلخانەکه هاتی روز پنجشنبه . . .

[۱] دریژه قادینلرك کیدیکی اوزون انتاری

٢ ـ الله سنی حفظ ایلسون ! . . . سن بر جهتده یك فضله‌جه کوکل قاپان وطاتلی وطمع بخش لافلری سویله‌یان ودیده‌یی کزیده ایله اشارات مودت علاماتی ادامه ایتدیکك حالده دیکر برجهتده حیرت بخش برتلون مزاجه مالك وصوکدرجه جنکجو، متکبر ومستغنی‌سین .

٣ ـ قرمزی قل‌کبی قرمزی البسه‌یی کیدیککدن اعتباراً ؛ اتش کبی کوکلی یاقدك وحریت ، وقار وفکرمی بوس بوتون سلب ایتدك .

٤ ـ سیوکیلیلردن بکله‌نیلان محبت ونوازش یرینه بزم سیوکیلی‌نك جفا وغدری چوقدر نه‌کیم تلطیف مقامنده اوق کبی کوزلردن چیقان وغضب وتهدید ایله بیچاره کوکلی پارچه‌لایان باقیشلر یك مبذولدر .

٥ ـ بنجه محققدرکه شوقدر تعذیبدن دلبرك مقصد اصلیه‌سی ـ بن‌کوردم وعالم کامرانی وشادمانیده کوردلرك حصه‌سی انجق ذلت ومحنتدن عبارتدر . کبی ـ عبرت‌بخش بردرسی اوقوتمق وتارومار فکرلرمی تنویر ایتمکدر .

٦ ـ حقیقت کورد ملتنك هیکل معنویسی هردولو مصائبك تهاجندن ناتوان وهرکونه محنتلرك تراکندن فلاکتزده وبی‌سر وسامان اولوب اشخاص مادیه‌سی کبی ، ارباب عدالت وانصافه حال پرملالنی سویله‌مامك وبازوی جد وجهد ایله حقوق بشریه ومشروعه‌سنی مدافعه ایتمامك ومیدان تعالی وترفیده تك بر ادیم بیله اتامق ایچون ال ، ایاق وقفاسی قریق ودوداق ودیلی کسلمشدر .

٧ ـ احوال فجیعه‌مز هرکسجه عیان وتطویلدن مستغنی وبیان ایتمکه محتاج دکلدر . بالخاصه یأس وکوشکلك ایچون اسباب مضرهٔ خارجیه‌دن ماعدا آره‌مزده‌کی نفاق وحسد کافی و وافیدر .

٨ ـ تعلیم وتنویر مقامنده یاپدیغك حرکات کافیدر . مقصد آرتق اکلاشیلدی . بنابرین یوزکی بندن چورمه و کوبه‌کی یکا کوسترمه و ـ سنیده شو کوبه کبی آصه‌جغم دیه تهدیدات شنیعه‌ده بولونمه چونکه بنم ایچون اویله بر اصلمق اعدام دکل بالعکس وقعت وموجودیتك ضمانی وراحت ومسعودیتك اساس وبنیانیدر .

اوکا بکنزه‌دیلمماز. بالکه یالکز کوزللك وملاحت مناسبتیله وعفت وعصمتدن متولد اولان تلاشی وتوحشی اعتباریله ؛ جیلان یاوروولری میاننده [حران] طاغلرینه کیتمش و [حوشان] نامیله معروف اولان اوتك کولکه وتخمنی قصد ایدرکن جنوبدن وزان روزکارك شدتندن تخم مذکور طاغلمش وسقوطندن خفیف سسلر حاصل ویاورونك قولاغنه واصل و بر پارچه تلاشنه سبب اولمش وبو کوچوك حادثه عقبنده ، کرد آتلیلرندن قهرمان ، سریع وآوجی بر مفرزه‌نك صدای سلاح ومدهش صیاحنی ایشیده‌رك فوراً فراره التجا ایدن وصباح ایرکن اذان زماننده [بلیجان] طاغنك اسکی منزلکلرینه وارمش اولان جیلان یاوروسنه بکزه‌یور .

(مهری) [**]

١ ـ له‌دنیای دلبردا وختی خوت بنیو هستی به‌چاوی‌ئه‌و هم زندوه‌ده‌کیتن هستبو هستی .
٢ ـ خدا حفظت بکازور دلرفینو شوخو طنازی عجائب دنمیو سرکیش تندو شرکرو مستی .
٣ ـ وکوکل آتشی وختی که‌پوشیت برکی کل نازی دات سوتاندو لیت سندم کرانیو بیرو سربستی .
٤ ـ له‌باتی میلو دلداری ده‌یتم جور غداری له‌جیکی دل نوازی زوره غمزه‌ی چاوی ولاشستی
٥ ـ به‌تعذیبی امن مقصودی دلبر نی کیاندن بو که‌من کوردم بتی من دائما هر خواریه‌ ، پستی
٦ ـ حقیقت هیکای ام ملته بچاره بیچاره براوه لیوو ازمانی شکاوه بیو ، سر ودستی
٧ ـ له‌کن هر کس عیاز حالی ایمه طولی پی ناوی نذانو بغضی خومان کافیه بویاسو بوسستی
٨ ـ بسه‌روت وورمه کیره من به‌طرزی کواه ناترسم حلا ودستان به بالاتا له‌بو من ، رفتو هستی
٩ ـ آتوینش یاکه‌له‌چاوی بدز بو کر الطف کی (مهری) وکو بندی حمایل خوش دخانه کردنت دستی

(ترجمه‌سی)

١ ـ کوکل قاپمق عالمنده جانب دلبرانه کزدن اکر بر کوستریش وقیام واقع اوله‌جق اولورسه شبه‌سز ، نعمت محبتدن بیخبر اولانلرك موجودیتلرینی احیا وسودای عشقدن نابود اولانلرك کیکلرینی احیا ایدر .

[**] شوغزلك ماده‌سی زلف ، خال وصورتی خولیا وخیالدر . (ژین) مجموعه‌سی ایسه (مردن ، ژین) ایله اوغراشیور وهیچ بروقت بر (مرد) ویا بر (ژین) ه مقابله بولنمکده‌دی . بوکبی شیلره اصلا تنزل ایتماز بناءً علیه بوکبی غزللر (ژین) مجموعه‌سنه مقصودیله نشر وصحائف قیتدار اولونده درج اولونه‌مازلر فقط شوغزلده ملی اوچ بیت واردرکه اولا شوبیتلرك خاطری ایچون وثانیاً کنجلکه خاطره وکنج قارئلرمزه ناچیزا بر هدیه اولمق اوزره (ژین) مجموعه‌سنه تقدیم ایدلدی .

صوغان ، صوغاندر ، باشی ، دری یوقدر . (بر شخصك ویا برشیئك ویاخود برمسئله‌نك بایاغیلغنی اعلام ایچین استعمال اولونور .)

« مرن هه‌بی ، کالبون تنه‌بی ! »
اولوم اولسه‌یدی ، اختیارلق اولماسه‌یدی !

« مالخو ایمن خلوبه ، خاون ایمن چلودبه ! »
کتخدامز « خلو اقتدارسز آدمدن کنایه‌در » اولورسه ییه‌جکمز میشه یا رامی اولور !

« کنا بیماران ، دردیکوه کونادبواران ! »
حیاسز وتربیه‌سزلره ، دیوار دلیکلری بیله وسیلهٔ خنده اولور !

« قونیاطازی ، طنبور دخازی ! »
آجیق حسرت ایله ، نغمه ایسته‌یور !

« سال بسال ، خازی ببار »
هرسنه ، کندندن اول کچن سنه‌یی آراتیر .

« میرمیران ناس‌دیکه ، پالدوم زی‌قونا کری ! »
ارکك اوکی طانیر ، سمرده مرکبی !
ازدبیزم‌نیره ، اودبی بدوش ! »

بن تکه‌در دیبورم او ، « صاغ ! » دیبور ! ([illegible] آکلامق کوچلشدیکی زمانلرده ایراد ایدیلیر .)

(ادبیات کرده‌دن بعض [illegible])

٢ نجی عددك ١٢ نجی صحیفه‌سنا [illegible] دی . [*]

٢ — بنم سوکیلیم هرحیلان یاوروسـ [illegible] زه‌ماز وهرطرز وطورده

[*] اعتذار . — (زین) جریدهٔ فریده‌سنه [illegible] فریده‌در ! . . دکل‌ [illegible] آرامیور تقدیم مقالات هرکورد ایچون فریضهٔ ذمه ، [illegible] وشو فریضه‌نك [illegible] وچشیمه [illegible] اقتسنه هرملیت پرور خواهان ورافیدیر . [illegible] الاسف بن اوزونی برمهیت [illegible] ومصائب ساعقه‌سیله وظیفهٔ نظیفه‌یی ایفا [illegible] مدن حظی استفاده [illegible] محترمهٔ تحریریه‌سنجه معلومدرکه یوقدر [illegible] . تیکول [illegible] [illegible] ایدی کلامشدر .

(کچمشه تأسف ، ضايعاته قارشو دويولان تأثرمقامنده ايراد ايديليږ .)

« شاهينوهايه ، آقبو آغايه ! »

« شاهين » ، « يعقوب » ك آغا اولمسندن محظوظدر ! (بورادهکی « شاهين » قورناز برخدمتجىيى ، « يعقوب ايسه بجرکسز بر آغايى تمثيل ايديپورلر .)

« هاى‌بمن‌هاى ، أبريشم‌هاته برلوايى ، لوا برأبريشم نايى ! »

هيهات ، ايپك يوکك قارشوسنه‌قدر کلدى‌ده ، يوك ، ايپکك‌قارشوسنه چيقميور ! (تواضع فضيلتکارانه ايله ، تفاخر ذليلانه‌يى افاده ايديپور .)

« بسترى بسترى دنك خاش ! »

کوزل سـله بوينه توت ؛ (مزعج و صـداع آور بياناته قارشـو ايراد ايديليږ)

« هسپ قوله ، ميرقله ، سه‌توله ، زيرا مه‌به‌اوله »

قوله‌رنکلى آته ، ارمنى‌يه، زاغاره کوپکه اعتماد ايتمه ؛

« بوچکاسه‌يى نجه‌قالى ، ديسا کيره للانه ! »

کوپکك قويروغنى قالبه صـوق ، ينه اکرى وصرتنـك اوزرنده‌در !

(قابل اولميان خصوصات ايچين ذکر ايديليږ .)

« اکرهاتى جنك من ، بفکره رنك من ! »

اکر بجه‌مه دوغرسه‌ك ، رنکمى آکلارسك !

« ملکان آش ، آلتان‌سمتراش ، ميداره‌نه‌لپش ، نه‌لپاش ! »

املاك وعقار آراسنده ذکرمن آلات وادواتى ايچروسنده‌ده «سمتراش آتلرك طيرناقلرينى کسوب دوزلتمکه مخصوص اولان آلت » ، « ارککلرکده ؛ نه‌اوکى ، نه آرقايى دوشونلر ، مقبولدرلر .)

« هرچ کههيه ، نيار‌سردسته ، هيك ديکه ، چيژکديکه »

آى ، باشى النده بردشـمن کيدر ، ايچابنده يومورطلار ، ايچابنده ياورولار ! (دشمنه اعتماد جائز اولمادیغنى افهام ايديپور .)

« ...بوازه ... بجه‌سيرى‌به ... نجه ... »

یکی اوناسین . یازیق اوکاکه ...ونده اولمز ، قاریسی طول قالیر .
(یوم مذکورده دهشتلی فورطنه وتیپی اولدیغی ایچون مثل ذکرایدیلیر)
« نوروز ، عجیب‌روز »
نوروز ، فوق‌العاده کوندر .
« حتی‌سه‌هستی نکوزین ، قاولسریان نسوزین »
کوپك کیمك کیرمدکدن، کونش باشی یاقمدقدن صکره قیش بیتمه‌مشدر.
« کانون ، شباطی کزکر ، کیسکی سرسر کوی وزکر »
کانون آیی ، شباط آیندن بورج ایندی، بوزاغی‌یی جویلکده دوبردی.
(کانون‌ثانینك ۳۱ نجی کونی فورطنه اولمق حسبیله مثل مذکورذکر ایدیلیر . کویا یوم مذکورده هوانك برمدت کوزل دوام ایتمسی اوزرینه اختیار قادین بوزاغیسنی چوبلکه چیقارمش و اعلان شادمانی ایتمش . بونك اوزرینه حدتلنن کانون آیی شباط آیندن برکون بورج ایله فورطنه یاپمش وبوزاغی‌یی مردایتمشدر !)
زیبم ، زیبه‌دارم ، اکرببارم ، خاش بهارم ، اکرنبارم، سرمادارم . »
« زیب » م ، « زیب‌طوتیجی » یم . اکر رحمت یاغارسه‌م لطیف بهار اولاجاغم ، اکر رحمت یاغمازسه‌م قیشم .
(« زیب » شباطك صوك چهارشنبه‌سندن اعتباراً بر هفته دوام ایدن کونلره تعبیر اولنور . ایام منحوسه‌دن معدود اولمقله بین‌العائله دیریلتی چیقمامسنه ، طاتلی وسائر ایی یمکلر یمه‌سنه دقت ایدیلیر. مثلك افاده‌سندن‌ده آکلاشلدیغی اوزره اکر ایام مذکورده یاغمور یاغارسه بهارك ابتداء ایده‌جکنه ، یاغمازسه قیشك دوام ایده‌جکنه علامت صاییلیر .)
حادثه‌وی :
« مامرمضان ، مه‌کاو وکولك بدردان ، امهانه اوجزدانی »
طمجه رمضان ، اوکوز وبوزاغی‌یی غائب ایتدك ، اونلردن برر بر خاطره قالدی ...

عطف ایدیلەرك اعیاد ملیه میاننه ادخال ایدلمش و بیوك « فقیه »نك بین الناس مشهور ومقبول اولان نامنی تذکیر وتجلیله وسیله اولمشدر .

عبداللەجودت بك ، « محمد فقی طیران » ایچین ، « حکاری سنجاغنك « مکس » قریەسندە « ٧٠٢ » دە تولد ایدوب « ٧٥٧ » دە اورادە وفات ایتمش واورایه دفن اولنمشدر ، حکایەنویس اولوب رسائل منظومەسی موجود ومشهوردر » دییه قید ایدر . فی الحقیقه « مکالمات Dialognes طرزندەکی منظوم وسلیس حکایاتی ، کردستان مدرسەلرینك صمیمی محفللرندە ملاعبد لفظیه ایچین استعمال اولوندیغندن باشقه قادینلرك بیله ورد زبانیدر . مثلا ، برمناظرەسندە :

فقی برسلوقی ! [١]
ازباران‌ام ، تودلوپی ،
ازفقیه
توچەطرظوبی ؟! »

ای سلوقی [٢] فقیەمی ! بن یاغمور کبی‌یم ، سن دولو کیسك ، بن فقی‌یم ، سن نەجیسك ؟ ! » دیر .

« طورون ـ أصیلزادە » ، عشیرت افرادی ایسە ، « مالبات ـ تورکجه مقابلی یوقدر » صاییلیرلر . معمافیه « اصیلزادە » اولمیوبدە « مالبات » اولان عشیرت افرادی ینه « عشیر » لقلریله مفتخر اولوب اونلردە « کرمانج » رعیه ، کویلو » دکلدرلر .

« خاج ـ حضرتی ، شیوەبی ، طاشقی‌تنەبی . وی‌لوی‌کە ملاالاخونەبی . زناوی‌دبەژنەبی . »

« القاء صلیب فی الماء » کونی ، آقشام یمکی اولسین ، وارسین صباح

(١) سلوق ـ بتلیس ایله سعرد قصبەلری آراسندە واقع کویلردە توطن ایدوب یازین شمال یایلالرینه چیقار ؛ ارکك وقادینلرینك تناسب اندام و کوزللکلریله معروف بر عشیرتدر . فلیات ایشلریله مشغول اولدقلری ایچین ایی « قاطر » بسلرلر . عشیرتك اك ایلری کلن عائلەسی « مالاسلی ـ سلیمانآوی » نامیله یادیلدرکه بو عائلەیه منسوب اولانلر ـ ساعر امثاللری کبی

مارنده ، آیران آغاجده‌در . اما ، « خاضربو »
و « سوار » ده [١] ، موصل وسنجارده دکل !
دشتار حوی — بوغازك شمالنده کائن راحوا اووه‌سی .
طشریك — قصبه‌نك شمال شرقیسنده واقع سیوری تپه‌لی طاغ
سرتاغی — محله باشی
پرا عرب — عرب کوپروسی
نوالاینو — قوقولودره (اراضی برکانی اولمغله کوکرد مرکباتی قوقار)
تاخشود — « تحت‌شود » دن محرفدر . قصبه‌نك جنوب محلاتندن
باغچه‌لق محله‌درکه بتلیس خانلری سرایلرینك انقاضنی محتوی اولوب
مشارالیه خانلرك استقلال تاملرینی اکتسابلری تاریخنده بونامله تلقیب
ایدلمشدر .
آوا طمل — آجی‌صو ، قصبه‌نك برساعت قدر جنوبنده امراض
جلدیه‌یه نافع قابلیجه‌در .
کور قول — دلیکلی‌طاش ، ترسبات کلسیه‌دن متشکل جسیم برقیانك
دلنمسیله حاصل اولان تونلدر .
کلی‌کوزان — جویزلر اورمانی ، انواع اشجاری حاوی جسیم اورماندر .
زویاصور — قیرمزی تارلا
خانادوخانی — معروف دوخان خانی .
« نه آداره ، نه‌نیسانه ، روژا فقی‌طیرانه »
نه‌مارتدر ، نه‌نیساندر ، « فقیرطیران » ك کونیدر
بومثل مارتك ٣١ نجی کونی ایچین ایراد ایدیلیر . یوم مذکورك مارت
ویاخود نیسانه عائد اولمسنده اشتباه ایدلمسی اوزرینه ، فقی طیران حضرتلرینه

« خاضربو » و « سوار » (١)٧-٨ ساعتلك « پاشور - بتلیس چایی » نك
منبعندن کائن اولان « بتلیس بوغازی » نك شمالنده کائن صولرك لطافتی ، هوالرینك
حادثه‌یه مقبول ایکی کوهدر . مذکور بوغاز ، عشائر و اکرادك مرقدیمی اولمق
[illegible]

باشانك دور عدلندن بالتفأل خیر الخلف اولمق تمنیاتی ایدی . ایشته بعضاً بر طاش پارچه‌سی بر قومك سرکذشت حیاتی افسانه‌وی تاریخلردن دها بلیغ افاده ایدر. امید ایدرمکه او طاش حالا موجوددر. ومصحف شریف‌ده او تربه‌ده محفوظ قالمشدر، فقط شوپاشالق عنوانك تا او زمانده قوللانلمسی نره‌دن کلمشدر بونی حل ایده‌مدم.

سلیمانیه‌لی
توفیق

کردلرده ضروب امثال

زرامی — رصدی

« هور صورایواری ، جوطی باوی بیاری .
عور صور صبی ، جوطی باوی صنی . »

آقشامك قیرمزی بولوطندن صوکره چفتی دها ایشله‌نه‌مش اولان تارلایه کوتور . صباحك قیرمزی بولوطندن صوکره ، چفتی ایچری‌یه آل .

« سیزده‌یی هزیرانی ، کارس عویل »
حزیرانك اون اوچنده ، کی ا کیلمش داریلر .

« کوزه‌ره‌شین ، طوومه‌ره‌شین »
جویز سیلکنمه‌دکدن صوکره ، تخم آتمه .

« کانون ، بفرطتی قانون »
کانون آینده قارباغمسی بقانوندر.

شباط ، بترطتی قولاط .
شباطده قار اری پارچه‌لرله یاغار .

[illegible]

استیلایه کیدن سردار اکرم عمر پاشایه قارشی وطننی تسلیمدن امتناع ایدن احمد پاشانك عمجه‌سی عزیز [illegible] مدید وشدید مدافعات ومهاجماتی جلال الدین خوارزمی‌یه بکزتیورم . عزیز بکك عزم ورزم مردانه‌سی اوغورنده اون بر برادر وخیلی توابعیله بالهجوم اولیلرك اغزینه مزراق طیقایان بیوك پدرمك نعرهٔ مردانه‌سی گاه وبیگاه قولاقلرمی چینلاتیور . بو عنعنات ملیه‌نك تاریخچه‌سی پشنده تلرچکدم . اسکی شهرلرك مزار طاشلرینی اوقومق مراقنه دوشمشدم . بر کون سلیمانیه‌نك شمال شرقیسنده اسکی بر شهر خرابه‌سی اولان (ماوه‌ت) قریه‌سنده اوستی یازیلی بر طاش خبر ویردیلر . کیتدم . طوپراقلر ایچندن کوجله طاشی چیقارتدم ، بو یرسده طاش ایدی تمیزلتدم خیلی مشکلاتله یازیلرینی حل ایتدم . تاك آرسلرن آرمه‌سی آلتنده (تا ابد این آستان معمور باد ... صاحبش از اسمان منصور باد) بیتیله اسکندر بن اسماعیل پاشا بیان ۹۳۷ عنوانی یازیلی ایدی . بو عنوان فکر و تتبعاتمی آلت اوست ایتمشدی . بن بابان تعصبی نقطهٔ نظرندن بابان سلاله‌سی ایچنده اسکندر نامنی آرامیوردم . اسکندری خرستیانلره ویریوردم . انکسار خیال ایله او طاشك ده قیمت تاریخچه‌سی قالمشدی .

بر سنه صوکره ۳۰۷ سنهٔ رومیه‌سنك عربی رمضانه مصادف بیلمم هانکی آیی ایدی ، شهر بازارك آلان جهتنده مظنهٔ کرامدن شهاب الدین نامنه موسوم کویده بولنیوردم . آقشام اوستی بر مصحف شریف ایستدم ، مصحف شریفك زیارتنه بنم کیتمه‌می اخطار ایتدیلر . خوشمه کیتدی ظن ایتدمکه توقیری علی العموم مصاحف شریفه ایچون قوللانیورلر . بالذات مصحف شریفك موضوع اولدیغی یره کیتدم . اوراسی بر تربه ایدی . بیوك قطعه‌ده بر قرآن عظیم الشان ـ بالطبع الیازیسی ـ رحله‌ده طوریوردی . آجدم صاغدن بر قاچ صحیفه عربی فارسی تاریخلر ، وقعه‌لر ، تولدلر ، یازیلی ایدی . بونلر ایچنده کوزمه ایلیشان بر فقره غیر اختیاری بنی حایقرتمشدی . او فقره‌ده شیخ شهاب الدین افندی حضرتلرینك طقوز یوز قرق تاریخنده دنیایه کلان اوغلنك ملك العادل و العالم و العامل اسکندر پاشا ابن اسماعیل

استر کرد (نخی، استر بهرامی، استر مدیالی، استر نوحی اولسونلر بو قومك شمدی‌یه قدر تشکیل ایتدکلری ایوبی، دولتندن بدأ حد وحسابه کلیان متعدد ومتنوع بیوك وکوچوك حکومتلك طور طوسندن صوك زمانده یعنی تقریباً ١٢٦٢ ٦٥ تاریخلرنده بتلیسده، حکاریده، بهتانده برر دره‌بکلکی، سامانیه‌دم‌ده بر حکومت صغیره قالمشدی. بتلیس، حکاری بهتانك صورت انقراضلری جمعیتمزك نشریات قسمنده تدوین اولنمق اوزره بومقاله‌مى بابانلره متعلق خاطرات و محفوظات ذاتیه‌مه حصر ایدییورم. بنم تتبعاتمه کوره (بەبە) حکومتی ایکی یوز اللی سنه‌دن فضله اولا عشیرت صوکره مستقل و بر آره‌لق آرزوی ذاتی ایله ملحق وفقط طرز اداره‌ده ینه مستقل حکومت شکلنده یشامشدر. منشأ، ترقی، تکامل، توقف، انحطاط، انقراض دوره‌لری منتظماً تاریخ عمومی‌یه کچمامش ایسه‌ده بوقیدسزلق اونلرك تماس ایتدکلری ایرانك تاریخ و ادبیاتجه دورهٔ انحطاطده بولونمسندن و اخیراً التحاق ایتدکلری عثمانلیلغك‌ده حالا وحالا تاریخ‌نمالك اولمامسندن نشئت ایدیور. شرق وغربك خیلی مخالف تاریخچه‌سنی اشغال ایدن بوحکومتك بر چوق مناقبنی، خارقه‌لر ترنم ایدن افسانهٔ شجاعتنی، خرافاته قاریشان داستان بزم ورزمنی، اساطیری تنظیر ایدن مکنتلرینی منقولات اجداددن اوکرنمش ووقایعك اشخاص وزمان ومکانی ازبرله‌مشدم. عبدالرحمن پاشانك اون بیك آتلو ایله بغدادی عاصیردن استرداد ایله سلطنت سنیه‌یه اهدا ایتمسنده بر فوق العاده‌لك کورمیوردم. ایران اردوسنی (مریوان)ده بیوك سلیم بك، عثمان بك، افغانلی اکرم ملا حمزه، جوامیر اغای رنکینه کبی اون ایکی دلاورك بر شیخونیله تارومار ایدن او بهادرلرك ملی و منظوم نشانه‌لرینی اوقورکن کندمی او (دوازده سواره) نك بیشرو هجوملری ومبشر ظفرلری صانه‌جق قدر غرور ملی‌یه قاپیلیردم. صوك حکمدار احمد پاشانك نظام جدید ترتیبله منتظم عسکری، اردوسی، قشله‌سی، طوپی، طوپخانه‌سی، غایت متین وعدالته مستند تشکیلات ملکیه‌سی وار ایکن قرداشلریله اختلاف یوزندن ترك حکومت وسلطنت عثمانیه‌یه التجاسی نه قدر انکسار خیالی موجب ایسه اوورالری

برنجی سنه　　　　۲ کانون ثانی ۱۳۳٤　　　　عدد ۷

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

مسلکمزه موافق مقالات
مع المنونیه درج اولنور.

ژین

حیات

سالانه ۲۲۰ فروشه
نیف سال ۱۳۰ «

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات و اقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در.

(۲)

بعضاً بر طاش پارچه‌سی برقومك سرکذشت حیاتنی
تاریخ افسانه‌لرندن دها بلیغ آکلاتیر . . .

س. ت

کرهٔ ارضك آفاق دورا دورینی سرسری طائفه‌لر کبی دولاشان آواره (آریلرك) تا افریقای شمالیدن آسیای وسطایه هانکی برزخدن کلدکلرینی آکلامیورم. بلاد حاره‌یه آلیشان اوقومك قافقاس طاغلرنده ـ دها دورهٔ تلبسه کیرمه‌دن ـ چیرچیلاق قیشلادقلرینه عقل ایردیره‌میورم. فقط علمای تاریخ اکثریتله اتفاق ایتدکلری ایچون کور کورینه ایناتی ویردم. ایشته او اکثریتك قولی‌بزه آکلاتیورکه دور حجریدن بری میافارقین وقافقاسیایه یاییلان آریلرك «کردوخ» سلاله‌سندن کردلر تورمه‌مش. مع مافیه بکا قالیرسه الڭ معقول اجتهاد کرد شاعری و کوردلکك یکانه نوحه‌کری مرحوم حاجی قادرکدر.

وار اولسون برادرمز خیالی‌که حاجی قادری اثرلریله احیا ایدییور. مرحوم بر منظومه‌سنده دیورکه مادام نوح کیسی جبل جودی‌ده قالدی و اووقتدن بری‌ده کردلر جبل جودی اطرافنده ابقای موجودیت ایتمشلردر. طوفاندن بری کردلر مأوای اصلیه‌لرنده برقرار درلر. والحاصل

برنجی سنه — ۲ کانون ثانی ۱۳۳٤ — عدد ۷

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

سالك ۲۲۰ قروشه
نیف سال ۱۳۰ «

ژین

حیات

مسلکمزه موافق مقالات مع الممنونیه درج اولونور.

درج اولونمیان مقاله‌لر اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در.

مندرجات

نسخه‌سی ۵ غروشدر

نجم استقبال مطبعه‌سی

آدرس :

باب عالی جواری ابو السعود جاده‌سنده نجم استقبال مطبعه‌سنده (ژین)
اداره‌خانه‌سی

توزیع محلی

باب عالی جاده‌سنده یکی شرق کتبخانه‌سی

کرد لسانیک قواعد لغویه‌سنه دائر مقدمة العرفان نامنده بر رساله نشر ایدلمشدر . اداره‌خانه‌مزده و شهزاده باشنده قرقوپ اتیف شرکتی جوارنده صحاف حمدی افندی دکاننده بولنور .

(ژین نشریاتندن)

هیئت تحریریه‌مزدن حکاریلی عبدالرحیم رحمی افندی طرفندن نظماً قلمه آلنان (عقیدهٔ کوردان) نامنده‌کی کوردجه منظوم علمحال موقع انتشاره وضع ایدلمشدر . بتجمله کورد قرنداشلریمزه بو رساله‌نک ایدنمه‌سی توصیه ایلرز و ینه مومی الیهک طرفندن نشر ایدیلدیکی (اسیر بر چوجغک باشنه کلنلر ...) رساله‌سیله برلکده اداره‌مزده بولونور .

هفته‌لق غزته‌نک ۲۵ نجی نومروسی انتشار ایتدی . پک مهم و مفید مقالاتی حاویدر .

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنک ۳۸٤ نجی نسخه‌سی قیمتدار مقاله‌لرله انتشار ایتدی .

محترم دوقتور عبدالله جودت بک هم‌شهریمزک چیقاردقلری اجتهاد مجموعه‌سنک ۱۳٤ نجی نسخه‌سی چیقدی . نفیس مقاله‌لری حاویدر . مطالعه‌سنی توصیه ایده‌رز .

آدرس : استانبولده جغال اوغلنده اجتهاد ائوی‌در . تلفون نومروسی ۸٦٥ در .

(صلایا پاشیوی)

کاو رابن زمان طنکه
خواجهلی و هارنکه
موکرناوی بی دنکه
تماشه‌حالی: کوی شنکه
خدایا . دژ منان‌جنکه

زخوام تیر نه‌بون یارب

خواغفلت زباندن‌ام
زوی عصری رواندن‌ام
ژبوجهلی خاپاندن‌ام
زدینایی طفاندن‌ام
دبن ظلمی جواندن‌ام

زخوام تیرنه‌بون یارب

حتی کنکی خوا غفلت
حتی کنکی زمحوبت
زرچیتی بوجوك كفلت
محوبت اوهمی ملت

زخوام تیرنه‌بون یارب

اکر ملت همی بخونن
و امری‌حق کوجه‌بینن
وطوو رحمتی بچینن
وکی‌عالم خدان ژینن
زهمیان چتیرن ، دبینن

زخوام تیرنه‌بون یارب

٢٦ — چیرپاپشی — ٣٣٤ زمالا هکاریان
ع . رحمی

نجم استقبال مطبعه‌سی   صاحب امتیاز ومدیر مسئولی : اشرف‌حمزه

حن اوەکوله چەمە دبیژنی (کوردستان) غیر ئەو ، سی مأموران وزد زیر مأموریێ هاتنەجی بونە بلاوانە چوتورك چونین .

وەکی تورك چونین ما ارمنی ، مخین هندیارمنینە مقدار صدان پنجامە نینن مخین ژی صدان دو بزور تشکیل دکت باش هنکی ژغیر کوردان چو ملتدی چونین وکی وەیە کوردستان حق کوردانە ژغیر کوردان حق کسی نی نینە .

صد حیف مە حتی نها خونەدایە زانین اوروپامەناس ناکن ومە وها مزن نزانن وکوردستانی تیکل ارمنیان دزانن حتی هندك خدان غرض مە ژارمنیان زانت .

وەکی مە خودا بزانین لازم سی وغیرتا کلەك نەبو بەهمتا هندك مەدی حق خو دابا زانین « ام ژ صددا خودرکتن قصوری نەکوفرن »

بلی حق کوردان کوردستان ؛ ژغیر کوردان چوکس خدانحق نینە دکوردستانیدا .

(فکرا ویلسون) ژیحقەلا دایە کوام دکوردستانی بەبنەخدان. اکر ام نەبنە خدان ، قط شبهی نەکن ارمنی بت صدان دهیت مە دبنە خدانی کوردستانی و ولاتی مە دیژبوخە بستینن .

وەکوەیە چیمزن،چی بوچوكهمیملت بەوظیفاخو بزانت ودست شولی بکت وخت وستانی نینە وخت خباتیە خدی معین بت .

۱۷ — کانونبری — ۳۳٤ ژمالاهکاریان

عبدالرحیم رحمی

صبرم بوہ باو وبہ چوم دکا عبور
آیا مقام رخصتہ لم بینہ بیوہ
یا ساحت توقتہ تایوم نفخ صور
حالی بکہ بہ خفیہ کہ ای یار سنگلی
(نالی) لہ شوق تویہ دنیری سلام دور

کوز یاشلرمله دیدهلرمدن ایدر عبور
واری ؟. جواز عودت او مأوای اصلیه
یا بکلیمی اولمهجه تا یوم نفخ صور
اکلات او یار سنکدله نزایجه صبا
شوقکله (نالی) یوللایور اوبله سلام دور

حالی مۂ حاضر

ام کورد دناو عثمانیاندا صادق تر ژهمی ملتان درکه تن مه مالی خو وجانی خو همی دشت خو دربیاوی ملتدا مه روژه کی اختلالك بی اطاعتی یك نه کر داثما اوانچی امر کر مه امری وان بجی ایناند حتی وی حربیدا ام کورد زور حربی، زور هجرتی، زور سفالتی ژهمیان پریشانتر بون. لاوده مه دعسکریدا شهیدبون؛ مالیدمه یغمابون والحاصل ژهمی ملتان خدان ضررتر درکه تن .

معلوم وه یه هون هرروژ فزتان دخونن طالی حربی ام مغلوب درخستن ام لهسر وعدا رئیس جمهور امریقانی ویلسـون مه دعوا صلحی کر، یانی متارکه کریدا — ژبرمه بولغار متارکه کربو — پاشمه اوسـتریا و آلمان ژی متارکه کر دیمك دیناژ حماخونی درکت همی کس نفرت ژیك دوکشتنی کر هرکس ژطرفی خو اسبابیت سعادتا انسـانی فکرکرن ژوان همیان فکرا (ویلسـون) درستتره . لورا : اودبیژت هرملت دوت بهسری خو شولی خو چیکت کسی خوتیکلی شولایادی نهکت . یانی ملت مقدراتاخو بهدست خو حل کت، چی ملتی دخودا دبینت بلا بته حکومتك لهسروی فکری اموی دبینن [عرب ، جوهو ، فله ، کورجی ...] هر یکی ژبوخو حکومت چیکرن نهو شولاخو بهدستی خو چیدکن .

بلی : ام کورد حتی نهو مهحس نه کر ژبر دستی حکومتا تورکان درکون، یانی ژمنظوما عثمانیان درکون .

نهو ام تماشه دکن (ویلسون) دبیژت چه تورك نهیی ناده نه عثمانیان .

بنواپه تیزوبی تر وکرم وسوبر وسور
داخل بی به عبز سارای خاك وخول
هر مانکی به خاك سلیمانیا عبور
شاریکه پرعدل وکرمه‌له جیکا کی‌خوش‌وزم
بو دفع چاوه زاره ده‌لین شهر شهرزوور
خاکی رواج عبزه داری رواج عود
بردی مثال کوهره جوبار عین نور
شای هموبهار و نهاری همو بهار
توزی همو عبیر و بخاری همو بخور
اهلیکی وای هیه که همو اهل دانشن
هم ناظم عقودن و هم ناظر امور
سیری بکه له دار وله‌برد محله‌کان
دوری بده‌یه پرسش احوال خواروژوور
آخو درون شق بوه پردشرستام
بیرقتاده‌تن نبوه دار پیر مصور
آیابه جمع و دائره‌یه دوز (کانی‌با)
یاخود بوه‌به تفرقه وشرورش نشور
سیوان نظیر کنبد کیوانه سبزو صاف
یاخو بوه‌به دائرهٔ انجم قبور
ایسته‌ش مکان آسکه‌یه کانی آسکان
یاخود بوه‌به ملعبهٔ کرك ولوره‌لور
داخو درون صافه کرهٔ ماوه تانجرو
یاخود اسیر خاکه به لیل دکا عبور
زارم و کوخلال وزارم و کوخیال
آیاد کومه ز ز وبه دلما دکم خطور
لم شرح درد غربته ، لم سوز هجرنه

طاتلی اولایدی صویی . منتظطوزلی آجی‌شور
کیرمه او (خاك دخول) ٥ [٥] اوعنبر فزایره
ایلك ایتمدکجه شهر سلیمانیه عبور
بر شهر عدل و جود وسجود و درود وبود
رفع نظر ایچون دینیلیر شهر شهرزوور
احجاری عود وطوپراغی عنبر زمینی کل
چاقللری جواهر و انهاری عین نور
شامی نهار ، نهاری بهار ، با مدادی نور
توزلر عبیر ، بخارلری بر مجمر بخور
هم اهل دل اهالیسی هم اهل عقل و دین
هم ناظم عقود و هم ناظر امور
آه سودیکم سوقاقلری دورایت برر برر
واری اکار غریبی؟. اشاغی، یوقاری‌صور
باق‌چاتلایوب بیقلدیمی کوپریسی (شرستام) [٦]
بردوشمش اختیارمیدر آغاجی (پرمصور) [٧]
قالمشمی اوله مجمع احباب؟. (یل‌صویی) [٨]
یوقسه طاغلدلری ؟. او یاران پر سرور
سیوان [٩] نظیر قبهٔ کیوانمی ؟. یم یشیل
آه قاپلامشمی سطحنی انجم‌کبی قبور
جیلان کلیری ؟. شمدی‌ده جیلان بولاغنه
یوقسه قاچیردیلرمی او جیلانلری عقور
براق وصاف روشن اقیورمی؟. او (تانجرو)
یوقسه اسیر خاکمی ؟. بولانیق ایدر عبور
منظیر ایدر خلال و خیالی هونم
آغزه دوشر کوکلره ایلرمی یم خطور
اوله لریندی صنبری غربتکه صوکبی

(٥) خاك دخول نالینك مسقط رأسی الآن شهرزورده بر کویدر
(٦) شرستام سلیمانیه‌نك بر خله‌سی
(٧) سلیمانیه‌ده بر زیارتکاه
(٨) مشهور بر مسیره
(٩) اخیرا مزارلق اتخاذ اولنان مشهور بر تپه
(١٠) تانجرو تاج رود نهرمشهوریدر سلیمانیه‌ده
(١١) دیش تاریشدریغی ایچون قولالیلان چوپ دنه یکرمز اوت

کرد شعراسندن مشهور نالینك شام شریفدن مملکتی اولان سلیمانیه‌یه یوللادیغی منظوم مکتوبیدر . بالالتزام وزنی ، قافیه‌سنی ، شیوه‌سنی ، و حتی اکثریا حروفاتنی دگیشدیرمه‌دن ترجمه‌سی ترکجه‌نك اسکی طرزینی اختیار ایتمکدن بشقه ممکن اوله‌میور مع مافیه ترجمه دائما نوالی ترسنه چالنق کبیدر. اصلنده‌کی روحپرور نکته‌لرله صنعات لفظیه جناس ، لف و نشر ترجمه‌ده احساس اولنه‌ماز بو جمله ایله برابر بنده حس ملیمزی اوخشادیغی ایچون ترجمه ایتدم .

سلیمانیه‌لی

توفیق

کردجه‌سی

قربان توز ریگه‌تم ای باد خوش مرور
ای پیك شار زانه هو شار شازور
ای لطف کت خنی وهوا خواه وهمدم
وی سروه‌کت بشارت سر کوشهٔ حضور
کاهی دبی به‌روح دکی باوه‌شین روح
کاهی دبی‌به‌دم‌ده دبینی دم غرور
سوتا رواق خانهٔ صبرم دل و درون
نی ماوه غیر کوشهٔ ذکر یکی یا صبور
هم همعنان آهم وهم هم رکاب اشك
رحمی بم آه واشکه بکه هسته بی فتور
وك آهکه‌م روان به هتا خاك کوی یار
وك اشکه کم دوان به هتا آوبر دسور
بو اوه خوت بشوله کدورات سرزمین
شادبن به‌وصلی یکدوکه توطاهر اوطهور
ام جامو سته تادکه‌یه عین سر چنار
آویکه برله نارو چنار وکل و چنور
چشمه یکی مثل خورکه به‌صدجی له‌زوشنی
فوران نور صافه له سربرد وك بلور
یاعکس آسمانه له‌اوینه‌دا که‌وا
استیره کانی رادکشی وك شهاب نور
دم کوت که‌چاو خومه اکر بکره‌جوی اشك

ترکجه ترجمه‌سی

جانم فدا گذر گهکه : باد خوش‌مرور
ای پیك آشناسی ـ بتون شهر شهر زور
ای گیزلی، گیزلی لطفك! هوا خواهم، همدم
ای اسدیکك زمان ایسیور قابه حضور
روحکله روحی بلیازه‌لرسك زمان زمان
نفخ [۱] ایلیور دمك‌ده دمادم دم غرور
صبرك طوتشدی خانه‌سی، یاندی کوکلم درون
بر کوشه‌جکده قالدی یری ذکریا صبور
هم آهه هم عنانم وهم اشکه هم رکاب
رحم ایت بو آه واشکه قیلدان بلا فتور
اوغرا دیار یارمه آهم کبی سریع
اشکم کبی ینیش صوینه (آوبردسور)
آلام دهردن ییقان اول صوده ترتمیز
شاد اول اونك وصالنه سن طاهر اول‌طهور
اوردن‌ده‌سرچاره [۲] قدر دورمه‌فوش‌ینیش
برصو! محیطی‌نار وچنار وکل وچنورسه [۳]
پارلاقلغی کونشی کبی اول چشمه جابجا
فوران نور صاف ایله هپ طاشلری بلور
یاکوك یوزی بر آینه‌یه ایتمش انعکاس
ییلدیزلری سوز اوزانیر بر شهاب نور
دیردمکه: (بکره‌جو) [٤] شوبنم کوزلرم اگر

---

(۱) روح یورلدمه‌سنی یوردومك معناسنه
(۲) سرچنارسلیمانیه‌یه یقین بیوك بر پیکدر
(۳) چنوتدل بر نهرحاصل اولیور هر بشیل باصفا بر یردر .
(٤) بکره‌جو سرچنار نهرندل منشعب بر [illegible]

پك منتظم واميدبخش بر پروغراملە تعقيب واستحصال مقاصدە حاضرلانان بو جمعيتك لازم‌التعجيل اولديغنى اثبات ايدن حادثات حاضرە بزلرى دالديغمز مشئوم خواب گران غفلتدن اويانديران بر آجى واليم وسيلهٔ تيقظظدر .

چونكە : ترقئ معارفى امل يگانە بيلن بر كرد طلبە جمعيتنك آلتى سنەلك حيات مساعيسى شبهەسز بوكون مطلوب اولان تكامل ملى‌يى تطمين وتأمين ايدەبيلمك قدرتنە البتە مالك بولنمش اولوردى ..

وا اسفا كە : عرفان ملت ايچون آتيلاتى ايلك خطوهٔ ترقى‌يى تعقيب ايدەمەمك، ايشە اهميت ويرمەمك عاقبت فجيعەسيلە بوكون المداوز بناءً عليه تكرار ايدييورم . مأيوس اولملغە محل يوق كردلكك ، نسل آتينك تأمين موجوديت، محافظهٔ سعادت وحقوقنى تكافل معارفە ترك وتوديع اهم والزم وظائفمزدندر .

امل ، مقصد ، آرزو كرد گنجلكنى بر آرايە طوپلامق، بليهٔ جهلى كردستاندن دفع ايتمكدر .

چونكە : دورمز دور ترقيدر . چاليشمەيانى سيل ترقى سوروكلەر ،

٨ كانون اول ٣٣٤ فندقلى   كرد زادە

كمال

(هى‌وى) اساساتى بردرجە دها توسيعاً و (كرد نشرياتى) جمعيتى ناميلە برمؤسسە ميدانە كترلمك اوزرە اجرا ايديلان حاضرلقلر قوهٔ قريبەيە گلمشدر . كرد منورانى ايچون واسع بر ساحهٔ فعاليت و اجراآت تأمين ايدەجك اولان جمعيتك كنديسنە تقدم ايدن امثالنك عاقبتە دوچار اولماسى حميت پروران ملتك هرنوع معاونتلرينە متوقف برمسئلەدر. بوبابدە ارشاد وتنوير احتياجنى صورت مخصوصەدە قيدە لزوم كوريورز . آرزو بيوران ذوات تفصيلات مسئلەيە كسب اطلاع ايچون ادارەخانەمزە مراجعت ايدەبيليرلر .

ژين

ایکن مع الاسف اعیان و یارانمزك مظاهرت و معاونتندن محرومیت بزی بوکون نفوس عمومیه‌مزله متناسب بر درجهٔ فوز وکماله ایصال ایده‌مامش وجهل دینیلن بلیه کرد محیطنده دائما وهرزمان عامه تقدم ایله‌مشدر ٣٢٨ سنه‌سی تموزنده ایدی‌که دور اندیش ومددکار کزیده بر قاچ ارباب علم ومعرفت کردلکك ترقی وتعالیسنی تأمین مقصدیله و «کرد طلبه هی وی جمیتی» نامیله بر جمعیت ادبیه تشکیل ایتمش، کردلکی طانیتمق ، اوکا لایق اولدیغی موقع اجتماعی‌یی بخش ایتدیرملك اوزره «هتاو کرد» «روزکرد» کبی بر طاقم جرائد علمیه‌ده صحنهٔ فعالیته کیرمش ایدی معارف مملکت اوغورنده مصروف خدمات فوق‌العاده‌لرینك بر فرد ناچیز صفتیله دائما و هرزمان مفتون ومدیون شکرانی بولندیغم بوخلاصکاران امت بر کره نصیب اولان زیارتدن استحصال ایتدیکم معلوماته نظراً جمعیتك تأسیس ودوامی ایچون برخیلی مزاحم اقتحام وبلافتور وآرام مادی معنوی پك چوق فداکارلق اختیاریله کردلره، کردلکه کرانبها ایکی مؤسسهٔ ملیه ، ایکی یادکار قیتمدار اتحاف ایلمش ایدی ..

شبهه‌سز پارلاق ومرغوب اولان شوتشبث ملی لایق اولدیغی موفقیتی ادراك ایتمه‌دن هرشیده اولدیغی کبی حربك تخریبکار آلندن قورتوله‌مامش مؤسساتی، تشکیلاتی، بتون موجوداتی محافظه دکل ترك واهمال ومجاهدات وطنپرورانه‌سنده تعطیل افعاله مجبوریت حس ایتمشدر .

چونکه: اواثناده هنوز تشکل ایتدیکنه نظراً محتاج اولدیغی اصلاحات تطبیق ایدلمش ویا تعقیبه باشلانیلمش ایکن مؤسسلرینك خدمت عسکریه‌یه دعوت صورتیله غیوبتلری ومع الاسف اغنیامزك عدم التفات ومظاهرتلری ویا اسباب سائره‌دن دولایی تعطیل مساعی‌یه مجبوریت حس ایتملری سائقه‌سیله بوامید وامل هدر وتباه اولمشیدی. احتیاجات زمانه موافق اولان بوجمعیت حقنده کرد اغنیاسنك، علماسنك، اذکیاسنك وبتون علاقه‌دارلرینك انظار دقتلرینی جلب ایدرم کردلك نامنه ایلك خطوهٔ تشبثی آتان وآثار تملیه‌سیله موفق بالخیر اولان اوجهان علم ومعرفتك یکیدن احیاسی لازمکلر

١٤ — بتليس ولايتى حقنده امثاله نسبتله الا واضح وكوزل بر اثر نشر ايدن ـ لسانمزده ترجمه‌سى واردر ـ برروس جنرالنك تدقيقاتنه كوره‌ده ولايت داخلنده يالكز (بش يوز) تورك واردر .

١٥ — بتليس قصبه‌سى داخلنده‌كى جامعلر، مدرسه‌لر، تربه‌لر ... الخ كبى مبانى كاملاً بتليس حاكملرينه عائد اولوب اصول معماريلرنده‌ده تورك وعرب طرزى خارجنده خصوصيتلره مالكدرلر .

خلاصه: بتليس شهرى كاملاً (كورد) در وديكر شهرلرده عينى حال قطعيتله واقعدر .

١٧ كانون اول ٣٣٤
كوردى بتليسى

كردلره : بوكونكى وظيفه‌مز .

مقدرات ملل ودولك موضوع بحث ومناقشه اولديغى وهربرلرينك استقبالى حقنده‌كى حكم وقرارك دردست اعطا بولنديغى بر وقت مناسبده ، كردلرك تأمين موجوديت وآتيسنه حصر مساعى امليله ميدان انتشاره چيقان « ژين » غزته‌سنى ايلك نومروسندن اعتباراً تعقيب ايدنلرنم .

نظر ممنونيتله كوريليوركه: « جريده » هدف مساعى اوله‌رق « كرد » ادبيات واجتماعياتنك اعتلاسنى دها ايلك نسخه‌سنده دستور حركت اتخاذ و دوش تحمله آلديغى پك چتين بر وظيفه‌يى كمال جديتله قاوراديغنى نسخ منتشرهٔ متواليه‌سيله بر قاتدها اكمال واثبات ايتمشدر ..

مؤسسلرينى تبريك موفقيتلرينى تمنى ايدرم .

آرتق ستر وتأويله امكان اوليان حقايق مؤسفه‌دندركه اقوام حاضره ميانده عرفان ومعارف كبى خصوصاتده اك كرى قالان بز كردلر ، آز بر زمان ظرفنده ترقى وانكشاف ايتمكه ، علماً وعرفاناً يوكسلمكه مستعد بر ملت

٨ — بتليسده توركلساني خصوصي مكتب آچارق تعليم ايدن ذات بو كونكي خيزاني عائلەسنك ايكنجي باباسي اولان مرحوم حسين فوزي افنديدر .

٩ — قصبەده بو كون ظاهري برموقع تعميم حائز كوريلان توركجەنك نسبةً پك قيصه برزمان ظرفنده بوقدر توسعي ادارهٔ حكومتده التزام اولنان شدت اعتسافدن نشأت ايلەمشدر . فيالحقيقه كوردستان ايچون دائمي بر آفت ماهيتني حائز بولنان مأمورينك مظالم و استبدادندن ، دها اولاري اولديني كبي تشكيل ولاياتدن صوكراده بر درلو انساني و مدني شكلە تقريب ايديلەمەين عدالتسزلكلردن وقايهٔ نفس و عائله اك كوچوك معاشلي ـ حتي فخري ـ بر مأموريته انتساب ايچون لسان بيلمك بر مجبوريت حياتيه حالني آلمشدي. لسان رسمي اولمق مناسبتيله بوحال عينيله عوام ناس حقنده ده جاريدي .

١٠ — خدمات عموميه وبالخصوص عسكرلك لسانك انتشارنده اساسلي بر مؤثر اولمشدر .

١١ — قصبه اهاليسندن كوردجه بيلمەينلر صوك زمانلريكي مكتبلرينه دوام ايدن كنجلردن مملكت حيات عموميەسنه اشتراكه وقت بولمەرق كنج بر سنده ترك وطنه مضطر قالانلردر. بونلرك مقداريده عشرات خانەسي فوقنه يوكسەلەمز .

١٢ — بتليس داخلنده تورك اولەرق يالكز ولايت تشكلندن صكرەكي دوره عائد اولمق اوزره معزول مأمورين ومتقاعد ضابطلردن برلي قيزلرله متأهل وعدلري اوني كچمەين ذوات ايله دها اسكي بر تاريخ تمكنه مالك ايكي عائله واردر بونلرده قزل مسجد محلەسنده ساكن شفقتلي وزيدان محلەسنده اوطوران سراجلر عائلەسيدركه برنجينك عدد نفوسي حربدن اول اون آلتي يه بالغ اولوب ، ايكنجينككي ايسه يدي يه تنزل ايتمشدي.

١٣ — حربدن اولكي صوك تحريره كوره بتليسك (مركز قضاسي) نفوس عموميەسي ٣٥،٠٠٠ ايدي .

١ — بتلیس شهری یله قیصنه فاصله‌لردق صرف نظر تنظیماتدن صکره‌کی ادواره‌قدر (١٢٦٣) بتلیس حکومت کوردیه‌سنك مقر اداره‌سی ایدی.
٢ — شهرلری تشکیل ایدن سکنه علی‌العموم هم‌جوار قری اهالیسنك اسباب معلومه تحتنده وتدریجاً شهره نقل مکان ایتمسندن میدانه کلیر وبعض کره‌ده اسباب سیاسیه‌یه تبعاً آیری برملت افرادندن اشخاص معدوده‌نك عائلهٔ قصبه‌لره یرلشدیرلدیکی واقع اولور . بونقاط نظردن (بتلیس) ی تدقیق ایدرسه‌ك :
ا — شرق، شمال ، جنوب وغربنده‌کی حوالیده کونلرجه، صاییلان مسافه‌لر داخلنده بردانه اولسون تورك کوینه تصادف ایدیله‌مز، حتی تورکله مختلط کویلرده بوقدر آنجق شمال شرقیده وایکی قوناق مسافه‌ده‌کی کوچوك ومختلط اخلاط قصبه‌سنده تورکه تصادف ممکندر .
ب — اسباب سیاسیه تحتنده ویا باشقه بر سبیله بر قاچ تورك عائله‌سنك ـ مجتمع و متفرق ـ بتلیسه کلدیکنه ویا کتیرلدیکنه دائر نه بر معلومات تاریخیه واردر و نه‌ده بویله بر حادثه‌نك وقوعی ایشیدلمشدر .
٣ — حادثات اخیره‌دن اول بتلیس قصبه‌سنی دولدیران تورکجه متکلم کوردلردن هر هانکی بر عائله‌نك سلسلهٔ نسبی نهایت دردنجی باباده قریب و بعید بر کورد قبیله ویا قریه‌سنه منتهی اولور .
٤ — قصبه‌نك محله تقسیماتی شهرسکنه‌سنك منشائی بولونان کورد قریه و عشیرتلرینك اسملرینی طاشیر . قزل مسجد و طاش محله‌سنك بالکز اسم عمومیسی تورکجه اولوب تقسیمات فرعیه‌سی (مثلا مرموط ، کبوللر... الخ کبی) کوردیدر .
٥ — بتلیسده عائله لسانی کوردجه اولدیغی کبی چارشی معاملاتنده‌ده اکثریتله کوردجه جریان ایدر .
٦ — بالعموم مدارسك لسان تدریسی کوردجه‌در .
٧ — مملکتده تورکجه اوقیوب یازانلرك تاریخی قرق سنه‌یی کچمز . دها اسکی تاریخلرده تورکجه‌یی لسان اوله‌رق بیلن یالکز فائق خان ومشتاق کبی بر ایکی ذات موجوددی .

اولدیغنه دلیل مقامنده تکرار ایدوب طوربیورلر بو ادعالری برچوق نقطهٔ نظردن باطلدر . اوورالرده پك یكی برحیاته مالك اولدیغی ایضاح اولنسان تورك موجودیتیله قدم تاریخیسی احتیاج اثباتدن آزاده کورد وارلغی آراسنده‌کی بعدزمان دعوانك نه‌قدر چوروك براساسه ربط ایدلدیکنی عیاناً کوسترمکله برابر هرهانکی برلسانله تکلمك اونك کوستردیکی زمرهٔ ملیه‌یه ادخالی تضمن ایتمیه‌جکی‌ده بدیهیدر . مثلا تورکجه قونوشمق تورك اولمایه دلالت ایده‌بیلسه‌یدی تحت ادارەسنده یاشادقلری حاکمیتلرك لسانیله متکلم ابنای اسرائیلی ملل موجوده آره‌سنده تقسیم ایده‌بیلمك حقیقةً پك‌مشکل اولوردی وبوکون تورکجه قونوشان روملر، لسان مادر زادلرندن حتی برکلمه بیلمه‌ین برقسم ارمنیلرك هانکی زمرهٔ ملیه‌یه الحاق ایدیله‌بیله‌جکنی آکلامق حلی مشکل بر معما اولوردی . مثاللی توسیع ایده‌بیلیرم ، لکن شیمدیلك بوقدرینی کافی کوربیورم .

بومثاللر کافی درجه‌ده اثبات ایدییورکه تورکجه قونوشان هر شخصك آلته بر تورك نه‌تیکه‌تی آصمق موافق منطق دکلدر. بوندن‌ماعدا کوردستانده یاپلش واون سنه‌لك تاریخه مالك محلی تدقیقات ومشاهداتم اوورالری‌دولدیران نفوسك خالص‌العیار کورد اولدقلرینی اعتراض قبول ایتمز برصورتده میدانه چیقاران نتایجه رسیده اولدی . بونلردن هرشهر ومنطقه‌یه عائد اولانلری برر تعداد چوق اوزون سورر . بوندن دولاییدرکه حقنده الك واضح معلوماته مالك بولوندیغم یالکز برینی مثال اوله‌رق ایراد ایده‌جکم .

سزه بتلیس قصبه‌سنی تقدیم ایده‌یم . بوراسنك اساطیری بر تاریخی واردر، هریردن‌زیاده کورد اولان عینی‌نامده‌کی ولایتك مرکزیدر . بوراده شهر اهالیسی آراسنده تورك لسانك استعمالی نظر دقته چارپار . فقط اهالی تورك‌میدر ؟

بن بوسؤاله جواب احضاری ایچون بیلدکلری نومرو صره‌سیله ترتیب ایده‌جك وبونلرك مقایسه‌سیله ایجاب ایدن قرارك اعطاسنی قارئلرك طبع سلیم توجهی تقدیرینه ترك ایده‌جکم :

بونلردن یك آز قسمنك یرلیلرله تزوج ایتدیکنی قید ایدن تاریخ ؛ بو دورده دولت عباسیه حوزهٔ حاکیتنه برتورك قبیله ویا عشیرتنك انتقالی بحثنده تمامیله صامت وساکتدر .

* آنجق هجرتك درت یوزنجی سنه‌سنه دوغریدرکه ماوراءالنهردن قوپان برچوق (تورکمن) عشیرتلری آزربایجان مرعالرینه ، شروان صحرالرینه یرلشدیلر . بونلر ایران وکوردستانه یاقلقدن زیاده کوردستان شمالندن حرکتله بیزانس اراضیسنه دوغری یاقلاشمغه دوام ایتدیلر . مؤخراً سلجوقیلره التحاقله بیزانس ایمپراطورلغنه بلای سر اولوب قالدیلر .

[بحثمزله علاقه‌دار اولان شووقعه‌یی استطراداً ذکر ایتمه‌دن کچمیه‌جکم.

معلومدرکه آل مروان حکومت کردیه‌سنك مرکز اداره‌سی بوکونکی دیاربکر شهری ایدی . هجرتك ۳۸۰ نجی سالنده تشکل ایدن بوحکومته تعرض ایدن سلجوق حکومتنك دور تشکلنی ، کردك ترك وطن ایتمامکدهکی عنعنهٔ مبجلی دوشونه‌رك الیوم بوشهرك سکنه‌سنه تورکدر دین دیاربکر اولادلرینه نه‌دیمك لازم کلدیکنی قارئلرك وجدانه ترك ایده‌رم]

بوقاریده سرد ایدیلان اجمال‌تاریخی‌کوستریورکه هجرتك بشنجی‌عصری ابتداسنده کوردستان شهرلرنده ، کویلرنده تورك یوقدی .

عجبا کوردستانك شهرنامنی ویردیکمز مدینه‌لری اوتلریخده موجودمی ایدیلر ؟

عددلری محدود کوردستان شهرلرینك زمان تأسیسلری هیچ شبهه ایدلمزکه اوتاریخه، اوندن یك چوق دها کیریلره ، تاریخك اعمای مجهولیتنه قدر کیدر، کیمسه انکار ایده‌مزکه بوشهرلر بشنجی عصر هجری ابتداسینده مسکون وسکنه‌سی برلسان ایله متکلم وبرملیته مالك ایدی .

بنابرین شهرلر اهالیسنك محقق اوله‌رق تورکجه‌دن باشقا بر دیله صاحب اولدقلرینی اسباب مسروده‌یه مبنی ادعا ایده‌بیلیرزکه بوده کوردجه‌دن باشقا بر دیل دکلدی.

محترم معارضلر الیوم بوشهرلرده تورکلرك توطنلرینی سکنه‌نك تورك

اوحکومتلرك تشکل وتمو ایتدیکی مناطق ارضله اورالرك بوکونکی سکان پریشان ونالانی اراسنده اك قوتلی ارتباطلرك وجودینه شهادت ایدر .

کوردستان ایله ـ بورایه ایران کوردستانی‌ده داخلدر ـ تورکلر آراسنده ـ تعیین ملیتلری ایچون ویریلن حکملر عددلری قدر چوق وغیر قطعی قرون اولی استیلاکار قبائلندن صرف نظر ـ ایلك تماسك ، تماس حقیقی وتاریخینك آنجاق ظهور اسلامله کاملاً محو اولان ایران شوکت وحکومتندن چوق صوکرا واقع اولدیغی بر حقیقتدر .

بوندن اول — مکان طوتمق شانندن اولمایان ـ تورکك خط هجرتی دائما آزاق شمالندن کچمشدر . حادثاتی نسبةً دها صحیح وشایان اعتماد برشکلده نقل ایده‌بیلن مؤرخین اسلامیه قافقاس اتکلرنده‌کی مجاهدین اسلامه قارشی بعض تورك تشبثلرینی قید ایدیورسه‌ده نظر دقتی جالب ایلك ،تورك سیل استیلاسنك خلفای عباسیه‌دن هارون‌الرشید زماننده وقوعنی بیلدیریور . خزر تورکلرینك (موصل) ه قدر توسیع دائره ایده‌بیلن بو حرکتی سریعاً تنکیل ایدن قوای اسلامیه اونلری قافقاس داغلری اوزرنده‌کی مشهور (دربند) ك خارجنه آتمش وسرعتله جریان ایدن بومد وجذراتك اراضی مستولیه‌ده بردانه اولسون تورك براقه‌مامشدر . (١٨٣ ھ) . بنابرین بودور ایچون کوردستانك هیچ برنقطه‌سنده تورك وتورکه دائر برشی آرامامق لازمدر .

تفصیلاتی تواریخ اسلامیه‌ده اساسلی بر صورتده موجود اولدیغی اوزره هیچ برموقع اجتماعی‌یه صاحب اولمایان بر ایکی تورك کوله‌سنك عباسی سراینده استخدامی ابوجعفرالمنصور دور خلافتی وقائعندندر .

(المعتصم‌بالله) زماننده لزوم مبرمه بناءً بونلردن محدود مقدارده قطعات عسکریه تشکیل وبعده بوتشکیلات توسیع ایدلمشدر . هرنه‌قدر سرکذشت آرقه‌سنده طولاشان ویا ملتداشلرینك مستفید اولدیغی نعمتلردن حصه‌مند اولمغه قوشان افرادك دائمی التحاقلریله عددلری تکثر ایتمکده ایسه‌ده عصرك اختلالات مزمنه‌سنی اطفایه مأمور اولدقدقلرندن متمادی محاربه‌لرله برطرفدن‌ده محو اولوب کیتمکده ایدیلر .

خصوصنده یالکز ، بلکه یالکز قالان بوایکی بر طالع قومك یکدیکرینه قارداشجه صارلمسی لزومی اك آز تقدیر ایدلمکده‌در .

موجود سوء تفاهملره بریکیسنی علاوه حقسزلغی ارتکابدن تحاشی دولایسیله‌درکه : برقارداش ملتك کوردستان اطرافنده نه‌یابدیغنی بیلمه‌دن دوندوردیکی قجیع یازی اویونلرینی یالکز تأثر وتعجبله تعقیب ایتمکله ، باشقا برشی یاپماماغه قرار ویرمشدم . بوقرار نفسمله محدود قالمامش، محق و اساسلی تدقیقاته استناد ایدن قیمتلی مقابله‌لرك ساحهٔ نشره چیقه‌ماسنی تأمین ایده‌جك درجه‌ده توسیع حدود ایله‌مشدی .

فقط هردورلو تقیداته رغماً تشریات معکوسه‌نك دوامی بنی ـ یالکز بر ماده‌یه منحصر اولمق اوزره ـ اخلاق افکاره اجبار ایتدی : بلکه اظهار حقیقته وسیله اولورده محتاج اولدیغمز سکون و اتحادی تقویه ایدر فکریله کوردستانده‌کی شهرلر سکنه‌سی حقنده‌کی تدقیقاتمی بر قاچ سطرله خلاصه ایتمکی موافق بولدم .

اثرلری ازمنهٔ قدیمه‌نك قارانلقلرنده غائب وفقط شیمدیکی کوردستانده تأسیس حاکمیت ایلدکلری تاریخك ساحهٔ علمنه داخل اولان بعض اسمکی حکومتلری بوراده مناقشه‌یه لزوم کورمیورم . ارباب تتبعك چاره‌سزلق ونقصان منابع دولایسیله بر ، ایکی کلمه‌نك تدقیق فیلولوژیسنه ویا الده ایتدکلری قیریق دوکوك برقاچ هیکلك ارائه ایده‌بیلدیکی اویدورمه مشابهتلره استناداً اوحکومتلرك شو ویابو ملیته منسوبیتی تعیین یولنده سرد ایتدکلری مدعیاته علی‌العاده‌نك فوقنده برأهمیت عطف ایدلمسی دوغری دکلدر . اهلنه معلومدرکه بودعوالرده ظاهری بر مجانست وتعادل موجود اولمدیغی کبی بیکدیکرینك ضد تامی مطالعه‌لره کثرتله تصادف اولونمقده‌در .

بناءبرین اوحکومتلر اوزرنده‌کی ظلمت اسراری استقبالك همت تنویرینه ترك ایده‌رك اردوهو وهی‌تیت دولتلری حیثیتنه تعلیق ایدلمکده بولونان ـ هم‌ده فنن او اوغری شعبه‌سنه عائد ـ توران لوحهٔ جاذبی شیمدیلك بر طرفه آتمق مجبوریتی واردر . زیرا بوخصوصده‌کی علامات یازه‌مه‌یوجودرکه

ایدلمك اضطراری موجود اولدیغنی ارائه ایدییور. بونی اخلافدن توقی ایتمیز.
حالبوكه بو حیاتی نقطه‌یی شمدی‌یه قدر اولدیغی كبی بو كونده، كیمسه
آكلامدی، تقدیر ایتمدی. عثمانلیلقله تاریخ تماسندن بری یالكز قهروستمی
عصیان و طغیانی كوردیكمز عناصر؛ وطنك حقیقی خادملرینه ترجیح
ایدلدی. عثمانلی دولتنك عناصر مركبهٔ اسلامیه‌سندن بحث ایدیلیركن درت
یوز سنه‌لك بر خدمهٔ عثمانیتدن، بو مدت ظرفنده بر دفعه بیله وفقط بر
مقصد سیاسی تحتنده حس صداقتی اصلا دوچار تغیر اولمامش حقیقی بر
عنصر مركبدن بحث ایدلمدی. لكن هیچ بر زمان یاكلایان حقیقت حكم قطعیسنی
اظهارده كیج قالمادی، پك الیم و حزین ماجرالرله بو فكرلرده‌كی ضلالتك
ولولهٔ سقوطنی اعلان ایلدی. اك كور كوزلره بر لمعهٔ نور ایقاد ایده‌بیله‌جك
قدرتله تظاهر ایدن بو حقیقته رغماً بر عناد جاهلانه ایله، حالا او عظیم
خطالری ارتكابده دوام ایدنلره نه دیملی بیلمم ! اونلر كه امت اسلامیه‌نك
چارهٔ خلاصنی، حقوق عثمانیه‌نك مهما امكن محافظه‌سی تدابیرینك نه‌یه متوقف،
هانكی عنصره استناده قابل تحصیل اولدیغنی بر تورلو ادراك ایتمیورلر،
آكلامیورلر كه: ماضیده اولدیغی قادار حالده عینی مقدراته تابع، استقبالده‌ده
عینی تهلكه‌لره معروض تورك ـ كورد ملتلرینك باشلری اوزرنده اوچان
اولوم فورتونه‌لریله متحداً مشغول اولمق لازم كلن بر دورده بولونیورز .
زمانك نزاكت فوق العاده‌سنی ، امتك اتحادینی تقویه ایتمیه‌جكی بدیهی دیدی
قودیلر تولیدندن احترازی قولاقلری پاتلاده‌جق بر شدتله باغیردیغی ، بو دفعه‌كی
فورتنه اویله قولایلقله كچشدیریله‌بیله‌جك نوعدن اولمادیغی بعض آثار
و علائمدن استدلال ایدلدیكی حالده بكا اویله كلیوركه — ظلم و استبداد آلتنده
بوكالان بشریتی بر مدت امید سرابلری آرقه‌سنده قوشدیران امثالی نظریات
انسانیه عدادینه ادخال ایدیله‌جكی مع الاسف كیتدكجه تبارز ایدن — یكی
پرنسیبلرله ، اك صلاحیتدار آغزلرك بیاناتیله تأیید ایدن اشكال مهلكه‌یه
اقترانیله بزم ایچون بوش بوتون باشقا بر ماهیته انقلاب اوزره بولوندیغی
خطر انكیز دملرده، درت طرفدن یاغان قدرت شكن مهاجماته كوكس كرمك

برنجی سنه ٢٥ كانون اول ١٣٣٤ عدد ٦

سنه‌لكی ٢٢٠ غروشدر.
آلتی آیلغی ١٣٠ غروشدر

مسلكمزه موافق مقالات
مع‌الممنونیه درج اولونور.

ژین
حیات

ساڵێ ٢٢٠ قروشه
نیف سال ١٣٠ «

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر توركجه‌-كوردجه مجموعه‌در.

كوردستانده‌كی شهرلر سكنه‌سی توركی‌در ؟

بر چوقلرینك فكرینی مهم بر مسئله حالنده اشغال ایدن بو موضوعه دائر بر قاچ سوز یازمه‌یی چوقدن بری دوشونوردم . حتی بومقصدله بعض شیلرده حاضرلامشدم. لكن اونلری نشر واعلان ایتمكی احوالك بردرجه انكشافی زمانه تأخیر ایتمك لازم كلیوردی. وقت مرهونی بكلیوردم . بو مسئله اطرافنده‌یاپیله‌جق مناقشه‌نك بوكونكی وضعیته‌نظراً قانده‌لی اولمایه‌جغنی دوشونوردم . بوندن اوتوری مسئله اطرافنده یالمقده اصرار ایدیلان تحریكاته‌ده اهمیت ویرلامسنی ایسته‌دم. چونكه : هركسك بلك آفربرحوله عصبیتله یوكای بولوندیغی شو نازك دورده بو قبیل نشریاتك بر معتاد وجهه علمیسنی غائب ایده‌رك شخصی‌شاتمانه منجر اوله‌جغنی قویاً ظن ایدیبورم. بو تقدیرده طرفینك عینی ایشلرله علاقه‌دار وفقط قارداش تفرقه‌لرندن كندیسنه بر حصهٔ ظفر چیقارمق ترتیباتیله بی قرار شخص ثالثه موفقیت وسائطنی احضاردن‌باشقا برثمره‌یه‌مالك اوله‌میه‌جقلری قوتله‌وارد خاطراولیور.

شایان تخطر شرائط تحتنده واقع اولوب مع التأسف صمیمتی ـ بزم طرفدن اصلا سببیت ویرله‌دیكی حالده ـ آز بر زمان ظرفنده غائب ایدن تورك ـ كورد اتحاد علویسی‌بزه تألیف مطالب و توحید مقدرات مجبوریتده بولوندیغمزی و او مجبوریتك ایجابات حیاتیه‌سی بوكون بونی تطبیق سیاست

برنجی سنه ٥ كانون اول ١٣٣٤ عدد ٦

سنه‌لکی ٢٢٠ غروشدر
آلتی آیلغی ١٢٠ غروشدر

سالانه ٢٢٠ قروشه
نیف سال ١٢٠ «

ژین

حیات

مسلکمزه موافق مقالات
مع الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه-کوردجه مجموعه‌در.

مندرجات

نسخه‌سی ٥ غروشدر

نجم استقبال مطبعه‌سی

برنجی سنه　　۲۵ کانون اول ۱۳۳٤　　عدد ٦

سنه‌لکی ۲۲۰ غروشدر.
آلتی آیلغی ۱۳۰ غروشدر

سالك ۲۲۰ فروشه
نیف سال ۱۳۰ «

ژین

حیات

مسلکمزه موافق مقالات
مع الممنونیه درج اولنور.

درج اولونمیان مقاله‌لر
اعاده ایدلمز

دین، ادبیات، اجتماعیات واقتصادیاتدن بحث ایدر تورکجه ـ کوردجه مجموعه‌در.

ISBN 91-970702-1-1